

Ett samarbete mellan Sundsvalls kommun och Centrum för forskning om ekonomiska relationer, Forum for Gender Studies och Risk and Crisis Research Centre vid Mittuniversitetet.

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

**En förstudie i samverkan mellan Mittuniversitetet
och Sundsvalls kommun**

Innehåll

Inledning

Litteraturstudie

Kandidatuppsats om unga högutbildades syn på Sundsvalls stadskärna

Magisteruppsats om trygghetsupplevelser i Sundsvalls stadskärna

Alternativt referensgruppsarbete

Avslutning

Medverkande

Projektledare

Peter Öhman, Centrumledare CER

Projektgrupp (Mittuniversitetet)

Katarina Giritli Nygren, Föreståndare FGV

Elias Hörnberg, CER

Gustav Lidén, RCR

Sara Nyhlén, FGV

Ida Sjöberg, FGV/RCR

Olof Wahlberg, CER

Projektgrupp (Sundsvalls kommun)

Lena Hugosson, Lantmäterikontoret

Anneli Wikner, Stadsbyggnadskontoret

Maria Åslin, Näringslivsbolaget

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

Inledning

Peter Öhman

Inledning

En förstudie om förstärkt stadsmiljö

Stadskärnan är inte bara en stads ansikte utåt, stadskärnors attraktivitet har också visat sig vara avgörande för regioners tillväxt. Denna förstudie – *Förstärkt stadsmiljö* – har därför riktat sin uppmärksamhet mot den centralt belägna stadsmiljön i Sundsvall. Idéerna bakom projektet är sprungna ur den samverkan som etablerats och det samverkansavtal som upprättats mellan Mittuniversitetet och Sundsvalls kommun.

Syftet med förstudien har varit att bidra till regionens konkurrenskraft genom att identifiera utmaningar och potential med särskilt fokus på Sundsvalls stadskärna. Vi har vänt oss till grupper som normalt är underrepresenterade i samarbetsavtalningar för att på så sätt försöka utveckla inkluderande miljöer. Förstudien ska också ses i ljuset av ett pågående arbete för att etablera forskning om hållbart byggande och boende som ett profilerat område vid Mittuniversitetet.

Projektet genomfördes i allt väsentligt under perioden 1 mars – 31 oktober 2016, även om vissa presentationer och andra avrapporteringar har gjorts vid senare tillfällen. Arbetet bedrevs av en projektgrupp med forskare från tre av Mittuniversitetet forskningsenheter: Centrum för forskning om ekonomiska relationer (CER), Forum för genusvetenskap (FGV) respektive Risk- och krisforskningscentrum (RCR). Forskargruppen täckte in tre ämnes-discipliner: företagsekonomi, sociologi och statsvetenskap. Även två studenter engagerades i projektet (en av dem är numera anställd som doktorand vid Mittuniversitetet). Som samtals-partners fungerade tre kommunala företrädare. De medverkande i projektet anges nedan.

Forskare

Katarina Giritli Nygren, FGV

Gustav Lidén, RCR

Sara Nylén, FGV

Olof Wahlberg, CER

Peter Öhman, CER

Studenter

Elias Hörnberg, kopplad till CER

Ida Sjöberg, kopplad till FGV/RCR

Kommunala företrädare

Lena Hugosson, lantmäterikontoret

Anneli Wikner, stadsbyggnadskontoret

Maria Åslin, näringslivsbolaget

Inom projektets ram arrangerade projektgruppen ett stort antal möten, bedrev uppsökande verksamhet och genomförde olika sorters presentationer. Arbetsgruppsmöten ägde rum 10 mars, 13 maj, 5 september och 18 oktober. Referensgruppsmöten med kommunala företrädare hölls 10 mars, 28 april och 11 november. Möten arrangerades också med företrädare för polisen, skolverksamheten och köpmannaorganisationer samt med trygghetsamordnare och andra som arbetar med trygghetsfrågor i Sundsvalls kommun. Kopplat till det alternativa referensgruppsarbetet genomfördes intervjuer med 63 personer.

Projektet har presenterats vid följande mera formella tillfällen:

21 april, Sundsvall

Presentation av projektet för trygghetsgrupper (Ida Sjöberg)

22 september, Hallstaberget Sollefteå

Presentation av projektet på en forskarkonferens (Olof Wahlberg)

22 september, Hallstaberget Sollefteå

Presentation av ett delprojekt på en forskarkonferens (Ida Sjöberg)

17 oktober, Mittuniversitetet Sundsvall

Presentation av projektet för kommunolitiker (Peter Öhman och Maria Åslin)

20 oktober, Mittuniversitetet Sundsvall

Presentation av projektet för köpmän i Sundsvall (Olof Wahlberg)

27 oktober, Sundsvall

Presentation av två delprojekt på kommunens trygghetsdag (Ida Sjöberg)

18 november, Mittuniversitetet Sundsvall

Presentation av projektet för kommunala tjänstemän (Peter Öhman)

Denna avrapportering av förstudien är upplagd på följande sätt. Efter denna inledning presenteras en tvärvetenskaplig *forskningsöversikt* över forskning om stadsmiljöer utifrån olika perspektiv på hållbarhet. Därefter följer en *kandidatuppsats* om unga högutbildades syn på Sundsvalls stadskärna och en *magisteruppsats* om trygghetsupplevelser i Sundsvalls stadskärna. Båda uppsatserna fokuserar på olika grupper som nyttjar, bor eller är verksamma i Sundsvalls centrala delar. Efter detta följer en redogörelse för förstudiens uppsökande arbete i syfte att utveckla en metod för bred representation i referensgrupper och i form av medborgarinflytande. Vi har valt att kalla detta för *Hörande av personer med särskild kunskap*. Avslutningsvis pekas riktningen ut för det fortsatta arbetet under rubriken *Från förstärkt stadsmiljö till hållbart samhällsbyggande*. Utöver den information som presenteras i denna omfattande rapport finns den mest centrala informationen sammanfattad i en lättillgänglig sexsidig folder.

Till sist kan vi med glädje konstatera att förstudien med råge uppnått alla uppställda mål och att gjorda presentationer redan gett ringar på vattnet. Inte minst viktigt är det att arbetet fortsätter inom ramen för projektet *Hållbart Samhällsbyggande (HåSa): Från mellersta Norrland till Europas glesa bygder*. Detta treåriga projekt har beviljats strukturfondsmedel och ett stort antal privata och offentliga aktörer har gått in som medfinansierare.

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

En litteraturstudie med fokus på hållbarhet i stadsutveckling

Gustav Lidén, Sara Nyhlén och Olof Wahlberg

Innehåll

1.	Introduktion.....	3
1.2	Syfte.....	4
1.3	Metod.....	4
2.	Town Centre Management – initiativ för ekonomisk hållbarhet och besöksattraktivitet	5
2.1	Vågor och drivkrafter	5
2.2	Motiv att bromsa utvecklingen	6
2.3	Town Centre Management ansatsen.....	6
2.5	TCM initiativens omfattning har förändrats över tiden.....	7
2.6	Definition av TCM.....	9
2.7	Partnerskapets nödvändighet, omfattning och grundläggande problem	9
2.8	Kvaliteter som bidrar till stadscentrums attraktivitet ur ett besökarperspektiv	9
2.9	Det finns en brist på olika besökarkategoriernas syn på stadscentrum.....	10
2.10	Sammanfattning	11
3.	Urban governance – partnerskapsamverkan och ekologisk hållbarhet	12
3.1	Innebörden av urban governance.....	12
3.2	Ett snabbt växande forskningsfält	12
3.3	Resultat av litteratursökning	13
3.4	Sammanfattning	16
4.	Social hållbarhet – Inkluderande stadsplaneringspraktiker och intersektionell analys.....	16
4.1	På jakt efter inkluderande samhällsplanering	17
4.2	Vad innebär inkludering och vad ska det vara bra för?	18
4.3	Att planera för inkludering.....	19
4.4	Medborgardeltagande och partipatoriska metoder	19
4.5	Vart tog kulturen vägen?.....	20
5.	Sammanfattning av litteraturstudien, förslag på vidare studier och policyrekommendationer	21
	Referenser.....	22

I. Introduktion

Samhällen förändras ständigt. Sådan förändring är resultatet av en komplex process som involverar många krafter som enskilt eller i samverkan driver på och ändrar rådande samhälleliga förhållanden. Från ett samhällsplanerande perspektiv är målsättningen att påverka pågående utveckling i önskvärd riktning. Hur och åt vilket håll är emellertid inte givet. Ett överordnat perspektiv som har fått allt mer uppmärksamhet handlar om att samhällsutvecklingen måste vara hållbar. Hållbarhet definieras ofta utifrån "Bruntlandrapporten" (1987¹) där hållbar utveckling utgörs av tre dimensioner, ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet vilket i sin tur utgör grunden i hållbar stadsutveckling eller den hållbara staden (From, 2011). Detta är den generella bakgrunden till projektet Förstärkt stadsmiljö, som denna studie är en del av. I studien diskuteras stadsutveckling ur tre perspektiv (se figur 1).

Ett perspektiv betonar stadscentrums ekonomiska hållbarhet. Detta görs med utgångspunkt i handelssektorns utveckling och de initiativ som görs för att motverka en negativ utveckling av centrumets attraktivitet. Sådana initiativ kallas Town Centre Management (TCM) initiativ. Besökarperspektivet på centrumets attraktivitet behandlas speciellt. Målsättningen med TCM initiativ förutsätts vara att dels öka centrumets konkurrenskraft och dels åstadkomma en ekonomisk hållbarhet hos de aktiviteter som erbjuds besökarna till ett stadscentrum.

Ett andra perspektiv betonar partnerskapsansatsens betydelse för att hantera de komplexa problem som dagens samhällsutveckling måste hantera. En sådan partnerskapsbaserad stadsutveckling kallas Urban Governance (UG). UG är förenad med många utmaningar. En utmaning är att inkludera ekologisk hållbarhet i planering och genomförande av stadsutvecklingsansträngningarna, för att på så vis åstadkomma en ekologiskt hållbar stadsutveckling.

Ett tredje perspektiv betonar den sociala hållbarheten i stadsplanering. Inkluderande planeringspraktiker (IP) förutsätts vara nödvändiga för att uppnå sådan social hållbarhet. Lagstiftning om samhällsplanering stipulerar ett medborgardeltagande i planeringen men säger inget om hur detta skall genomföras. Utmaningen ligger i att lyssna till olika röster vilket också inkluderar de grupper i samhället som vanligen inte hörs och därmed har svårt att påverka processerna. Att ge röst åt dessa grupper är av betydelse för det demokratiska i stadsplaneringen. En intersektionell analys ger djup åt sådana inkluderande planeringspraktiker.

Figur 1: Tre perspektiv av hållbar stadsutveckling fokuserade i studien.

¹ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.

1.2 Syfte

I denna studie avser vi att identifiera de huvudsakliga argumenten i den forskningsbaserade diskussion om stadscentra som just nu pågår. Dessa argument förutsätts vara en utgångspunkt för mer fördjupade studier av förutsättningarna för Sundsvalls stadscentrums utveckling.

Fokus ligger på tre områden:

- Town centre management och besökarperspektivet på centrums attraktivitet
- Urban governance och det ekologiska perspektivet
- Social hållbarhet och inkluderande planeringspraktiker

1.3 Metod

Studien genomfördes som en litteraturstudie med fokus framförallt på vetenskapliga artiklar representerade i Mittuniversitetets artikeldatabaser. De nyckelord som användes i litteratursökningen var beroende på diskussionsområde:

- "Town centre management", "visitor perspective", "economic sustainability" och kombinationer av dessa begrepp.
- "Urban governance", "ecological sustainability" och kombinationer av dessa begrepp.
- "Social sustainability", "critical planning", "feminist planning" och "inclusive planning" kombinationer av dessa begrepp.

Sundsvall kan kategoriseras som en mindre stad. När litteraturstudien genomfördes observerades snart att förhållandevis få studier fokuserar på mindre städer som kontext. Nyckelorden som användes i litteratursökningen kompletterades därför med

- "Small town"
- En beskrivning av omfattningen och utvecklingen av de tre områdena gjordes först i termer av antalet publicerade artiklar och publicering fördelad över åren. Forskningen om town centre management och urban governance visade sig vara mycket omfattande. Litteraturstudierna avslutades när materialet betraktades som mättat, dvs. när diskussionens huvudsakliga argument identifierats och bidraget från ytterligare litteratur endast var marginellt. När det gällde diskussionen om inkluderande planeringspraktiker var situationen annorlunda. Det finns en pågående vetenskaplig diskussion med detta fokus men den inomvetenskapliga diskussionen har i relativt liten utsträckning fått effekt för de praktiska planeringspraktikerna vilket blev tydligt vid litteraturgenomgången.
- Efter detta första inledande arbete gjordes en tematisk beskrivning av den diskussion som artiklarna representerar på sedvanligt kvalitativt vis, det vill säga att vi söket efter "vad" och "varför" argument i diskussionen. Artiklarna lästes och noteringar gjordes om innehållet. De teman som på detta vis identifierades presenterades sedan i en sammanhållen skrivning under de tre diskussionsområdena.
- Varje diskussionsområde avslutades med slutsatser avsedda att förbereda för framtida empiriska studier av de stadsutvecklingsproblematiker som Sundsvall har att brottas med i skenet av pågående vetenskapliga diskurser.

2. Town Centre Management – initiativ för ekonomisk hållbarhet och besöksattraktivitet

En successiv centralisering av handeln till stora köpcentra i utkanten av större städer är en del av samhällsutvecklingen i EU och västvärlden (Bergström, 2000; Nisco et al., 2008). Utvecklingen har varit på gång under lång tid (Jackson, 1996; Nisco et al., 2008; Thomas and Bromley, 2002) men riktigt aktuell har den blivit först sedan början av 1980 talet, när nya köpcentra började byggas i en allt snabbare takt (Bergström, 2000; Howard and Davies, 1993; Medway et al., 2000; Nisco et al., 2008). Byggandet av externa köpcentra bromsades upp något under 1990 talets ekonomiska problem (Ferne, 1995), men tog sedan fart igen. "Köpcentrum och handelsområden i Sverige fortsätter att öka i antal, yta och omsättning och utgör fortsatt en betydande del av svensk detaljhandel." (Handelns Utredningsinstitut, 2014)

Utvecklingen har resulterat i en diskussion av "butiksdöden" i centrum (Bergström, 2000; Buskas, 2003; Klackenbergh and Sandemo, 2013). En dyster framtid för centrum förutspås, med "övergivna shoppingstråk och ekande tomma torg" (Aftonbladet 2013-09-16). Samtidigt visar en studie av Hart et al. (2014) att stadscentrum fortfarande har kvaliteter som gör att det uppskattas som en plats att besöka och handla på, även om handelskonsumtionen är större i externa köpcentra.

2.1 Vågor och drivkrafter

Migrationen av handeln från stadscentrum till externa köpcentra har skett i vågor (Schiller, 1994): Först flyttade livsmedelsföretag ut till supermarkets utanför stadscentrum, därefter flyttade handel med skrymmande varor ut, och i en tredje våg – som fortfarande verkar och omstrukturerar handeln – flyttar handeln med kläder, skor, böcker och liknande varor ut till externa köpcentra i utkanterna av större städer. Dessa externa köpcentra har fått speciell uppmärksamhet, eftersom de innebär en direkt konkurrens med detaljhandeln i stadskärnorna, som tidigare haft rollen som regionala handelscentra för denna typ av handel (Buskas, 2003; Teller, 2008).

Den pågående migrationen av handeln ut från stadscentrum drivs på av olika bakomliggande krafter. En drivkraft som betonas i litteraturen är bilismen som gör att hushållen kan välja att göra sina inköp på platser där de får bästa priser och utbud. (Cohen, 1996; Howard and Davies, 1993; Jackson, 1996; Schiller, 1994). En annan drivkraft är framväxten av förorter, så kallad "urban sprawl" (Cohen, 1996; Ravenscroft, 2000). För konsumenter i förorter är det bekvämare att handla i externa köpcentra än i stadscentrum. En tredje drivkraft är butikskedjornas allt större betydelse (Clarke, 2000; Peterson and McGee, 2000; Powe and Hart, 2009; Wrigley and Lowe, 1996). För många butikskedjor är externa köpcentra den naturliga platsen att etablera butiker på. Ökad stress i arbetslivet och mer kvinnor i arbetslivet bidrar till att hushållen har allt mindre tid att lägga på sitt handlande, vilket gör dem motiverade att välja externa köpcentra för sina inköp (Howard, 2007) och externa köpcentra är utformade för att man skall kunna handla på ett tidseffektivt sätt (Alzubaidi et al., 1997; Howard, 2007). Centrumkonkurrensen, det vill säga konkurrens mellan köpcentra i olika städer bidrar också (Teller and Reutterer, 2008). Enskilda köpcentra måste anpassa sig till denna konkurrens och utveckla relativa konkurrensfördelar. HUI (2014) förutspår att mindre attraktiva köpcentra kommer att få allt större problem att hävda sig i konkurrensen på sikt, även om det inte finns något tecken på en "centrumdöd" i den nära framtiden.

Under det senaste decenniet har dessutom internet-handeln drivit på utvecklingen (Thomas and Bromley, 2003). Denna adderar till konkurrensen i handelssektorn och gör att kraven på kostnads- och tidseffektiv handel ökat ytterligare, vilket gynnar externa köpcentra förhållanden i förhållande

till handeln i stadscentrum.

2.2 Motiv att bromsa utvecklingen

Migrationen av handel till de externa köpcentrerna började upplevas som ett problem i slutet av 1900 talet. Den amerikanska utvecklingen med utarmade stadscentra och handeln koncentrerad till stora köplador utanför städerna dit man tar sig med bil uppfattades som ett hot mot den traditionella centrumhandeln (Alzubaidi et al., 1997; Fernie, 1995; Howard and Davies, 1993; Jackson, 1996; Ravenscroft, 2000). En del av hotbilden är att butiker i stadscentrum slås ut vilket innebär att byggnader och lokaler i detta centrum förlorar i värde då de inte längre efterfrågas som butiker. Även investeringar som gjorts i infrastruktur i centrum blir obsoleta och förlorar i värde (Jackson, 1996). Utvecklingen verkar vara speciellt kritisk för mindre städer, där en "nedgångens spiral" är en framtidsbild. Dessa städer riskerar att förlora både sitt kommersiella och sociala centrum genom utvecklingen (Thomas and Bromley, 2002).

För handlarna i centrum och för fastighetsbolag, och även för kommun och myndigheter som investerat i infrastrukturen, finns därför ett naturligt intresse av att bevara vad som bevaras kan genom att öka dess attraktivitet och därmed konkurrenskraft i förhållande till det externa köpcentrat.

En utarmning av stadscentrum har också konsekvenser ur ett demokratiperspektiv (Jackson, 1996; Voyce, 2006). Stadscentra är offentliga platser där bland annat den politiska kommunikationen kan komma till uttryck – möten, demonstrationer mm. (Dijkstra, 1999). Stadens centrum, eller torget, har också i ett historiskt perspektiv fungerat som en offentlig plats "serving democratic societies through mediating the relations between society and the state" (Voyce, 2006, p. 270) Externa köpcentra däremot är privata arenor som investerats i för handel. Annan verksamhet är en störningsfaktor – och något som man har möjlighet att förhindra. När stadscentrum blir mindre attraktivt att besöka, finns därför en risk för en reducering av det offentliga samtal som är grunden för en levande demokrati – speciellt på lokal nivå.

Till detta kommer att staden fått allt större betydelse för regional ekonomi och utveckling (Glaeser, 1999; Glaeser and Resseger, 2010; Jacobs, 1969). Stadsmiljön beskrivs som gynnsam för utveckling av innovationer (Glaeser, 1999; Lucas Jr., 2001; Storper and Venables, 2004). Högutbildade individer förutsätts vara en kritisk resurs i dagens ekonomiska utveckling (Florida, 2002). De är observerade att föredra en urban miljö och det utbud som finns i en sådan miljö (Glaeser et al., 2001; Glaeser and Mare, 1994), vilket gör det allt viktigare att en stad upplevs som attraktiv att leva i för dessa individer (Florida, 2002, 2003; Florida et al., 2008). Stadscentrum representerar kärnan i den urbana miljön.

2.3 Town Centre Management ansatsen

En första respons på den negativa utvecklingen av handeln i stadscentra var att man med politiska medel försökte reglera lokaliseringen av handeln. Europa, och framförallt Tyskland, sågs som en förebild i det avseendet, medan den amerikanska utvecklingen – som sågs som ett hot – representerade en utveckling utan reglering (Alzubaidi et al., 1997; Jackson, 1996). I takt med att ekonomin liberaliserades under 1990-talet öppnade man dock för etablering av externa köpcentra. För att motverka den negativa utvecklingen av stadscentrum som följde började man istället förlita sig på Town Centre Management (TCM) initiativ för att öka centrums attraktivitet och konkurrenskraft, i Sverige liksom i övriga Europa och USA (Forsberg et al., 1999).

En litteraturutsökning med nyckelordet "Town Centre Management" visar att den vetenskapliga diskussionen om TCM initiativ är att detta är ett stort och växande område, och att huvuddelen av artiklarna publicerats under de senaste två decennierna (se tabell 1).

Tabell 1: Resultat av litteratursökning i Google Scholar med nyckelord "town centre management".

Tidsperiod	Träffar i Google Scholar
1975–1980	0
1981–1985	2
1986–1990	5
1991–1995	39
1996–2000	129
2001–2005	228
2006–2010	559
2011–2016	478

2.4 Målet är att ge centrum vitalitet och livskraft

Den övergripande målsättningen med TCM initiativ har sedan begynnelsen varit att skapa förutsättningar för centrums vitalitet och livskraft (Ravenscroft, 2000; Schiller, 1994). Ett nära samband förutsätts finnas mellan dessa variabler: genom att locka besökare antas handeln i centrum stimuleras, och detta leder i sin tur till investeringar och vilja att bedriva verksamhet i centrum.

Att notera är att det finns en nära koppling mellan begreppen ekonomisk hållbarhet och livskraft i TCM initiativ. Poängen är att besökarna till ett centrum skall konsumera där och på så vis skapa de nödvändiga förutsättningarna och motivationen att investera i centrum och i de aktiviteter som erbjuds i detta centrum.

2.5 TCM initiativens omfattning har förändrats över tiden

Över tiden har TCM initiativen ändrat omfattning och fokus:

Vaktmästaransatsen. Till en början hade TCM initiativen ett "vaktmästarperspektiv" på vad man skulle fokusera på för att öka centrums attraktivitet (Nisco et al., 2008). Framförallt betonades att centrum skulle vara välstädat och säkert (Bianchini, 1995). Man satsade också på förbättringar av miljön i form av bänkar, fontäner, borttagning av klotter och liknande. Dessutom satsade man på marknadsföringskampanjer för att locka besökare till centrum (Page and Hardyman, 1996; Pal and Sanders, 1997; Warnaby et al., 2005).

Suprastoreansatsen. Sedan fokuserades förutsättningarna för handel i centrum. Man ville förbättra konkurrenskraften i förhållande till externa köpcentra genom åtgärder för att åter-vitalisera handeln (Thomas and Bromley, 2003; Warnaby et al., 1998, 2005; Whysall, 1995). Inspiration hämtades från privatägda köpcentra och hur dessa styrs (Alzubaidi et al., 1997). Blandningen av butiker förutsätts ge centrum en attraktivitet (Teller and Reutterer, 2008; Teller and Schnedlitz, 2012), samtidigt som förekomsten av en stor, välkänd handelsaktör – en "ankarbutik" – betonas speciellt (Whysall, 1995). En sådan aktör antas locka kunder till centrum, vilket leder till ökad handeln också för övriga butiker i centrum genom spin off handel (Jackson, 1996; Wood and Baker, 2014).

Den holistiska ansatsen. Därefter vidgades perspektivet ytterligare. Det betonas att man skall ha ett helhetsperspektiv på centrum och att attraktiviteten är ett resultat av en "korg" av handels- och andra tjänster som erbjuds och konsumeras av centrumbesökarna (Howard, 1997; Nisco et al., 2008). Utbudet och blandningen av butiker är viktigt, men i det totala utbudet i centrum som ger det dess karaktär och attraktivitet ingår offentliga och privata tjänster, kaféer, restauranger, biografier och pubar. Dessutom ingår olika "kringservices" av typen toaletter, barntillsyn, handikappanpassning, biografier, parkeringsmöjligheter och goda bussförbindelser (Dellaert et al., 1998; Reimers and Clu-

low, 2004; Teller and Reutterer, 2008). Attraktiviteten förutsätts också ha en upplevelsedel som blir allt viktigare, inte minst som en möjlighet för profilering i en tid av ökande konkurrens (Jason et al., 2003). Till upplevelser hör musikframträdanden och events av olika slag, t.ex. modeshower, utställningar, och festivaler, men även de fysiska förhållandena i form av arkitektur och disponering av centrum (Alzubaidi et al., 1997; Bianchini, 1995; Page and Hardyman, 1996; Ravenscroft et al., 2000; Teller et al., 2008; Tomalin and Pal, 1994).

Turismansatsen. Ytterligare en ansats fokuserar centrum som en plats för turism (Go and Govers, 2000; Warnaby, 1998). Turismen är en växande näring och en allt viktigare inkomstkälla för alla städer. I konkurrensen med externa köpcentra har traditionella stadscentra en fördel genom sin arkitektur och sitt historiska arv. Speciellt för mindre städer ger en satsning på turism en möjlighet att bevara ett levande centrum i en tid när konkurrensen från externa köpcentra hårdnar (Blackstock 2005). Genom att satsa på en "mysfaktor" och på småstadens charm kan man locka turister att besöka centrum och i konsumera varor och tjänster där.

Omdefinieringsansatsen. Med tiden har centrums roll som regional handelsplats tonats ner. Att handeln flyttar ut från centrum ses inte bara som ofrånkomligt, utan även som är bra eftersom det innebär lägre priser samtidigt som det svarar mot konsumenternas önskemål (Schiller, 1994; Tomalin and Pal, 1994; Wood and Baker, 2014). En allt mer påtaglig konkurrens från köpcentra i andra delar av landet innebär också en minskad vilja på politisk nivå att bromsa utvecklingen. För att centrum skall förbli vitalt och livskraftigt krävs att man tar ett steg tillbaka och omformulerar dess funktion (Ravenscroft et al., 2000; Tomalin and Pal, 1994). Olika fritidsaktiviteter förutsätts vara viktiga i centrums nya roll i takt med att man får mer fritid och mer köpkraft (Bianchini, 1995) och i takt med att andelen som hushållen konsumerar av fritidstjänster och – varor ökar i förhållande till andelen traditionell handel (Howard, 2007). Utbudet av kaféer, restauranger och pubar ges en central plats i bilden av det centrum som successivt växer fram när handeln minskar. Detta gäller speciellt för mindre städer (Powe and Hart, 2009) Olika hälsoorienterade aktiviteter – gym framförallt – ses också som en växande del av det som erbjuds i framtidens centrum. Att notera är att handel fortfarande förutsätts ha en roll i det stadscentrum som växer fram (Howard, 1997), men med en annan orientering än tidigare: butiker som erbjuder kompletteringsköp, bekvämlighetsbaserad handel och upplevelsebaserad shopping som ses som alternativ till det stora utbud som erbjuds i externa köpcentra.

En aspekt av omdefinieringsansatsen är att kulturella aktiviteter ges större vikt (Grodach and Loukaitou-Sideris, 2007; Andres Coca-Stefaniak et al., 2005; Lindqvist, 2015; Markusen and Gadwa, 2010). Centrum är av tradition platsen för ett varierat utbud av kultur. Detta är något som kommit i skymundan när centrum som handelscentrum betonats, men som uppmärksammas i och med behovet att omdefiniera centrums roll. Både traditionell "finkultur" och "populärkulturella" aktiviteter som event och festivaler av olika slag ses som medel att vitalisera centrum (Grodach and Loukaitou-Sideris, 2007; Andres Coca-Stefaniak et al., 2005). Centrum framställs som ett nöjescentrum (entertainmentmachine), snare än som ett köpcentrum (Lloyd and Clark, 2001), och en utveckling av de kulturella aktiviteter som erbjuds förutsätts både vara ett sätt att locka besökare till centrum och ett sätt för centrum att profilera sig i en allt hårdare konkurrens. I ett vidare perspektiv är det också ett sätt att stärka regional samhörighet och identitet (Coca-Stefaniak et al., 2005).

Nära relaterat till betoningen av kulturella aktiviteter är att kvälls- och nattekonomin fått ökad uppmärksamhet som en aspekt av stadscentrum (Bianchini, 1995; Roberts, 2006; Thomas and Bromley, 2000), och som en utnyttjad potential för stadscentra (Hart et al., 2014). Dels innebär kvällsbesöken inkomstmöjligheter i sig själva och dels finns det en möjlighet att kombinera kvällsbesök med shopping. Samtidigt finns det som hindrar att man nyttja potentialen: infrastrukturproblem, säkerhetsproblem och samordningen med butikstider.

En kritisk fråga är om en omorientering av centrum i riktning mot mer fritidsaktiviteter och kultur har förutsättning att ge detta centrum ekonomisk livskraft. En synergi har konstaterats mellan restaurang/kafébesök och handel. Frågan är dock fortfarande om de inkomster detta genererar för

butikerna är tillräcklig för att bibehålla centrums karaktär med upplysta skyltfönster och reklamskyltar. Det är också tveksamt om gymbesök och har någon sådan synergieffekt när det gäller handel (Howard, 2007).

2.6 Definition av TCM

I litteraturen har TCM definierats på många sätt. Bland annat presenteras följande generella definition (Warnaby et al., 1998):

Strävan efter konkurrensfördelar genom underhåll och/eller strategisk utveckling av såväl offentliga som privata områden i stadscentra, initierade och genomförda av en kombination av intressenter från de offentliga, privata och frivilliga samhällssektorerna.

2.7 Partnerskapets nödvändighet, omfattning och grundläggande problem

TCM förutsätts vara så komplext att ett partnerskap krävs, där många intressenter deltar och medverkar (Belniak, 2008; Forsberg et al., 1999; Hart et al., 2014; Page and Hardyman, 1996; Ravenscroft, 2000; Tomalin and Pal, 1994). Traditionellt fokuseras samverkan mellan kommunen, fastighetsägarna och handeln (Forsberg et al., 1999; Medway et al., 2000), men i takt med att omfattningen av TCM initiativen vidgats har det blivit allt mer aktuellt att inkludera andra intressenter: kaféer och restauranger, hotell, serviceföretag, polisen, bussbolag, med flera. Strävan är också att inkludera representanter för frivilligorganisationer av olika slag (Nisco et al., 2008). De boende i staden nämns dessutom som en intressentkategori (Jones et al., 2003).

Samarbetet är naturligtvis inte friktionsfritt (Howard, 1997). I litteraturen diskuteras två problem som hämmar samverkans effektivitet; i) "Free-rider problemet", det vill säga att en del av aktörerna i centrum väljer att stå utanför och inte bidra till utvecklingsansträngningarna, samtidigt som de tar del av fördelarna som dessa ansträngningar resulterar i (Forsberg et al., 1999). Detta skapar frustration hos de andra intressenterna och gör dem omotiverade i TCM samarbetet. (ii) Finansieringsproblemet av den verksamhet som omfattas av TCM (Jones et al., 2003; Tomalin and Pal, 1994). En projektfinansiering gör att initiativen blir kortsiktiga och begränsade. Forsberg et al. (1999) utgår från teorin om allmänningens dilemma (Hardin, 2009) inklusive Ostroms teori om hur detta dilemma kan hanteras (Ostrom, 2015) när de diskuterar partnerskapsansatsens tillämpning i TCM.

Centralt i partnerskapsansatsen är att en gemensam strategi utformas och implementeras. Marknadsmixansatsen är grundläggande för sådana TCM strategier. Man identifierar variabler som har betydelse för centrums konkurrensförmåga och som därför skall utvecklas. Teller presenterar tre grupper av sådana kritiska variabler (Teller, 2008): (i) Tillgänglighet och parkeringsmöjligheter, (ii) Förmågan att tillgodose besökarnas efterfråga (inklusive butiksmix och bemötande), samt (iii) Upplevelser som berikar och underlättar handel i centrum. En "full consultation" med centrums olika intressenter antas också vara en förutsättning för en framgångsrik implementering av strategin (Nisco et al., 2008). Ytterligare ett centralt inslag i TCM initiativ är utvecklingen och genomförande av en gemensam marknadsföring (Warnaby et al., 2005). En sådan gemensam marknadsföring förutsätts vara nyckeln till både centrums och enskilda butikers framgång i en allt hårdare konkurrens mellan olika köpcentra (Teller and Schnedlitz, 2012).

2.8 Kvaliteter som bidrar till stadscentrums attraktivitet ur ett besökarperspektiv

I förutsättningarna för denna litteraturstudie ingick att besökarnas perspektiv på centrums attrak-

tivitet skulle betonas speciellt. En förståelse av hur besökarna ser på olika förhållanden är också grundläggande för TCM initiativs framgång (Alzubaidi et al., 1997). Det finns dock en brist på empiriska studier med detta perspektiv (Teller, 2008). De kvaliteter som betonas i de studier med ett besökarperspektiv på centrum som faktiskt finns är framförallt:

- Närheten och tillgängligheten till centrum
- Utbudet av handel
- Utbudet av restauranger, kaféer och annan "icke-handel"
- "Atmosfären", inklusive det historiska arvet
- De fysiska förhållandena, inklusive arkitektur och utemiljö.
- Det personliga bemötandet
- Hur rent och snyggt centrum är
- Hur tryggt och säkert centrum upplevs.

Ett genomgående tema i studier med ett besökarperspektiv är att bredden och blandningen av handelsutbudet är en kvalitet som bidrar mycket till ett centrums attraktivitet (Alzubaidi et al., 1997; Clarke et al., 2012; Teller, 2008). Finn och Louviere (1996) tillägger att förekomsten av en "anchorshop", dvs. en större, välkänd handelsaktör, är en betydelsefull del i detta handelsutbud. Hart et al. (2014) fann att variationen och kvaliteten i butiksutbudet var viktigast för besökarnas upplevelse av stadscentrums attraktivitet, följt av atmosfären (inklusive bemötande), tillgängligheten, storleken och strukturen, byggnaders utformning och centrums renhet, utbudet av icke-handel aktiviteter, "attachment" till centrum, samt bilden av centrum i allmänhet. Howard och Davies (1993) fann att utbudet tillsammans med närheten och tillgängligheten har största betydelsen för valet att besöka ett centrum, följt av centrums atmosfär. Andra variabler som ingick i undersökningen sågs inte som så viktiga.

Det är en skillnad på hur olika typer av centra upplevs. I en serie av studier av olika typer av köpcentras attraktivitet fann Teller med medarbetare (Teller, 2008; Teller och Elms, 2010; Teller och Reutterer, 2008; Teller och Schnedlitz, 2012) att butiks mixen är mycket viktig för alla former av centra (typ, storlek), men också att det är skillnad på hur stora och små köpcentra uppfattas. För stora stadscentra hade platsens "atmosfär" betydelse för attraktiviteten, medan andra förhållanden var av mycket mindre betydelse. För små stadscentra var rangordningen annorlunda: utbudet av kaféer och annat vid sidan av butikerna (non-retail) hade störst betydelse, följt av butiksblandning och atmosfär. Det personliga bemötandet var också något som värdesattes relativt högre i små stadscentra. Att notera är att parkeringsförutsättningarna, varornas relativa värde, information och infrastrukturförhållanden inte upplevs som speciellt viktiga för någon typ av köpcenter.

Powe och Hart (2009) analyserade besökarnas upplevelse av stadscentrum i små engelska städer och fann att närheten hade störst betydelse, följt av butiksutbud och – blandning, bemötandet (från både butikspersonal och i allmänhet) och hur kompakt centrum är. De fann också att besök i små städers restauranger och pubar beror på hur attraktiva ("icke tråkig") butiksutbudet uppfattades vara. Wahlberg (2016) gjorde en studie av hur besökarna upplever en liten svensk stads centrum och de förhållanden som påverkar dess attraktivitet. Det visade sig att variationen av butiker hade största effekten på centrums attraktivitet, följt av utbudet av andra typer av tjänster, aktiviteter och events i centrum, centrums fysiska förhållanden (arkitektur och utemiljö) samt tillgänglighet i form av öppettider.

2.9 Det finns en brist på olika besökarkategoriernas syn på stadscentrum

Av litteraturen framgår också att stadscentra attraherar andra besökarkategorier än externa köp-

centra. Schiller (1972) fann att välbärgade medelklassindivider värdesätter det historiska arvet och atmosfären i ett stadscentrum. Ett lugnare, mer avstressat tempo bidrog också till denna kategori av besökarens upplevelse av ett stadscentrums attraktivitet. Alzubadi et al. (1997) fann att besökarna till externa köpcentra är inköpsfokuserade och ville ha möjligheter till snabbt och rationellt handlande, medan besökarna till stadscentrum inte var lika fokuserade, utan lika tillbringade tid i centrum.

Det finns dock en generell brist på studier av hur olika kategorier av besökare upplever centrum. Undantag är ett fåtal studier som fokuserar på handikappade, individer med inlärningsproblem och barn (se Bromley and Thomas, 1995; McClimens et al., 2014; Woolley et al., 1999; Yung et al., 2016). Denna brist på olika perspektiv på ett centrum är problematiskt då handelsmigration från centrum innebär att dess roll förändras och behöver anpassas till nya förutsättningar. En demokratisk utveckling vilar på en förståelse för olika besökarkategoriernas perspektiv.

2.10 Sammanfattning

Town Centre Management är ett nytt och växande forskningsområde. Gemensamt för den litteratur som presenterats är bilden av centrum en plats där besökare erbjuds och konsumerar en "korg" av olika tjänster, och inte enbart butikstjänster. Ekonomisk hållbarhet är en grundläggande målsättning, även om begreppet vanligen inte nämns. I stället betonas strävan efter livskraft, ofta i betydelsen av att det finns många besökare i centrum, som en övergripande målsättning för TCM initiativ.

Omfattningen och orienteringen hos TCM initiativ har förändrats över tiden, från en vaktmästansats som betonar prydlighet och säkerhet i centrum till en omformuleringsansats som betonar att centrum måste hitta en ny roll i ett samhälle där handelsstrukturen förändrats på ett avgörande sätt. Centralt för dagens TCM initiativ är att de är baserade på ett partnerskap som inkluderar olika intressenter. Fastighetsägare, butiker och lokala myndigheter är stommen i sådana TCM partnerskap, men ambitionen är att inkludera flera intressenter. Utvecklingen har gått mot en ökad betoning av icke-handels tjänster och upplevelser. Kulturella aktiviteter har fått en speciell betoning på senare tid. Dels har centrums central roll för kulturutbudet fått ökad betydelse, dels har kulturell aktiviteter betonats som ett sätt att profilera och öka centrums attraktivitet. Den senaste tidens utveckling av nätbaserad handel kan antas ha betydelse för det totala handelsmönstret, både vad gäller stads- och köpcentra. Fortfarande finns det dock en brist på studier av vilka förändringar det innebär i köpbeteende. Detta är något som bör beaktas i den strategiutveckling som är central i ett TCM initiativ.

Mycket av forskningen betonar städer i allmänhet och det finns också studier av riktigt små städernas förutsättningar, men som stad är Sundsvall inte riktigt en småstad. Detta kan antas ha betydelse för besökarnas upplevelse av vilka förhållanden som är viktiga för attraktiviteten i just denna kontext. Rent allmänt finns det dock en brist på forskning om besökarens uppfattning om förhållanden som bidrar till "den mindre stadens" attraktivitet. Det finns också en brist på forskning om hur olika besökarkategorier upplever centrum och vad som bidrar till centrums attraktivitet. Ur demokratisk synvinkel är detta ett problem som behöver adresseras.

Den forskning som faktiskt finns visar att utbudet och diversifieringen av butiker fortfarande har betydelse för besökarnas uppfattning om attraktiviteten hos alla former av köpcentrum oberoende av om det handlar om stadscentrum eller externa köpcentra. Forskningen visar även att uppfattningen om vad som bidrar till centrums attraktivitet beror på stadens storlek. För små städer är utbudet av andra tjänster, events och aktiviteter viktiga, tillsammans med platsens atmosfär och den fysiska utformningen av platsen. Små och medelstora städer, som till exempel Sundsvall, behöver utveckla sina speciella kvaliteter för att bli attraktiva ur besökarnas perspektiv och därmed kunna uppnå en ekonomisk hållbarhet.

3. Urban governance – partnerskapssamverkan och ekologisk hållbarhet

I den starkt framväxande internationella litteraturen om samhällsstyrning och stadsutveckling har den anglosaxiska forskningen kommit att ge särskilt utrymme åt begreppet "governance". Enkelt uttryckt handlar det om hur styrningen av samhället utgörs av ett komplext samspel mellan olika inblandande aktörer som är nödvändiga för att lösa gemensamma utmaningar och problem (Hedlund and Montin, 2009). Begreppet utmanar den traditionella bilden av politisk styrning där valda politiker fattar beslut som därefter realiseras av en lojal administration. I forskning om stadsutveckling har det här begreppet och dess tillhörande skolbildning visat sig vara hjälpsamt. För att indikera att sådana miljöer dock står inför särskilda utmaningar har ett prefix adderats för att bilda begreppet "urban governance".

3.1 Innebörden av urban governance

Vad innebär då detta begrepp? Den svenska statsvetaren Jon Pierre (1999) menar att det innefattar styrning- och utvecklingsprocesser av städer som inte bara är avhängiga offentliga aktörer men där också privata aktörer är nödvändiga. Vidare behöver man vara medveten om att sådana processer befinner sig i en viss kontext. Pierre refererar till hur ekonomiska, politiska och ideologiska sammanhang behöver beaktas för att utfallet av stadsutveckling helt ska kunna förstås.

3.2 Ett snabbt växande forskningsfält

Forskningen inom det här fältet är tvärvetenskapligt och innefattar många olika discipliner. Att det är ett snabbt växande forskningsfält kan noteras i tabell 3 där antalet vetenskapliga bidrag funna i sökmotorn Google Scholar med inriktningen "urban governance" noteras. Denna formliga explosion av forskningen kan upplevas som adekvat om man betänker att urbaniseringen gör att en allt större andel av världens befolkning lever i städer. Att världssamfundet också noterar att utmaningar för världens urbana miljöer blir en allt viktigare fråga kan exempelvis noteras genom FN:s satsning på programmet "UN-Habitat" med fokus på hur staden som samhällssystem får en alltmer viktig roll för mänskligheten.

Tabell 3: Träffar i Google Scholar på söksträngen "urban governance"

Tidsperiod	Träffar i Google Scholar
1975–1980	89
1981–1985	126
1986–1990	110
1991–1995	381
1996–2000	1700
2001–2005	5500
2006–2010	11500
2011–2016	16800

Att gå igenom forskningen inom det numera mycket omfattande fältet för "urban governance"

skulle naturligtvis vara möjligt men kräva ett ansenligt arbete. Eftersom vi dessutom är särskilt intresserade av hur den ekologiska dimensionen behandlas i forskning om "urban governance" har istället litteraturen som kombinerar dessa två begrepp satts i fokus. Därtill har en ytterligare avgränsning genomförts där vi särskilt sökt efter litteratur som behandlar situationen i mindre städer. Vi går nu över till att sammanställa resultaten från denna forskning.

3.3 Resultat av litteratursökning

Den litteratur som har bearbetats är möjlig att kategorisera utifrån flera olika dimensioner. Det handlar om alltifrån nordiska studier såväl som sådana från utvecklingsländer. Vidare innefattas både sådana som är konceptuellt och teoretiskt orienterade samt de som är mer inriktade på att analysera ett specifikt insamlat material. Det sistnämnda kan utgöras av alltifrån till policydokument till intervjuer och enkäter. När vi nu går vidare till att mer systematiskt gå igenom forskningen har den delats upp utifrån om dels är konceptuell eller empiriskt respektive utifrån en grov geografisk indelning. Däremot har vilken metod som har tillämpats fått underordnad betydelse.

3.3.1 Konceptuella och teoretiskt orienterade studier

De konceptuella och teoretiskt orienterade studierna diskuterar sammantaget vilka utmaningar som urbana miljöer kan möta, särskilt inom det ekologiskt hållbara området.

Keivani (2010) påtalar de hållbarhetsutmaningar som städer står inför. Utifrån ett ekologiskt perspektiv nämns särskilt hur städer både bidrar till den globala uppvärmningen och dessutom är sårbara för dess konsekvenser. Väl sammanfattas komplexiteten i detta med följande citat (Keivani, 2010, p. 13):

Vad det betonar är den mångdimensionella karaktären av hållbarhetsdebatten i städer där stora koncentrationer av människor och aktiviteter har skapat en myriad av komplexa sociala och ekonomiska utmaningar med ofta betydande miljömässiga konsekvenser, vilket inkluderar de mest avgörande som utsläpp i luft och vatten.

Författaren nämner dock att framgångsrik lokal styrning, som i fall med utsläppskontroller eller stadsplanering i Sydamerika, kan man minska riskerna med detta.

Xue (2014) fäster fokus på hur den ekonomiska, sociala och politiska rörelsen "degrowth" (på svenska översatt till nedväxt) där produktion och konsumtion ska minska med målet att uppnå ekologisk hållbarhet. Detta ska ske i samklang med en decentraliserad styrning där politiska och kulturella beslut ska ske så nära medborgarna som möjligt. Xue ställer sig frågan om sådana mål kan nås i de samhällen som forskningen beskriver som ekologiska/urbana områden. Dessa samhällen bildar mindre enklaver i större urbana miljöer. Författaren anlägger dock ett kritiskt perspektiv och menar att inrättandet av dylika samhällen bygger på utopiska föreställningar som inte tar hänsyn till existerande miljöer. För att åstadkomma en önskad samhällsutveckling måste samtliga aktörer som är berörda inkluderas. Samhällsplanerare har dessutom en central roll och kan fungera som katalysatorer för att driva på utvecklingen.

I en antologi av Metzger med kollegor (2014) antas också ett konceptuellt perspektiv som kombineras med en kritisk ansats på samhällsplanering. Författarna argumenterar att den nuvarande styrningen av samhällsplanering skapar ett demokratiskt underskott. I sin bok, som även innehåller empiriska exempel från flera håll, är målet att försöka skapa en förståelse för hur politiken och styrningen av planeringen riskerar att skapa ett avstånd mellan beslutsfattare och medborgare. Denna tanke angrips teoretiskt med hjälp av flera teoretiker såsom Mouffe och Rancière.

I en bok av Newman och Jennings (2008) beskrivs en modell för hur städer kan fungera som hållbara ekosystem. Tio principer diskuteras som formulerades 2002 efter en konferens i Melbourne.

Dessa principer är:

- Vision – en långsiktig vision för en stad som beaktar hållbarhet respektive social, ekonomisk och politisk jämlikhet.
- Ekonomi och samhället – uppnå långsiktig ekonomisk och social trygghet.
- Biodiversitet – bevara biodiversitet och naturliga ekosystem.
- Ekologiska fotavtryck – upprätta kommunikation för att minimera dessa.
- Planera städer baserat på ekosystem – utgå från karaktäristika från ekosystem i planering av städer.
- Känsla för platsen – utgå från det specifika från staden och involvera mänskliga och kulturella värden och historier.
- Empowerment – uppmuntra och möjliggör deltagande.
- Partnerskap – utveckla och möjliggöra samverkan för att arbeta gemensamt.
- Hållbar produktion och konsumtion – gynna detta genom hållbara teknologier och kontroll över efterfrågan.
- God styrning – ge förutsättningar för ständiga förbättringar genom ansvarsutkrävande, transparens och god styrning.

Vi kan därefter se närmare på perspektiv från utvecklingsländer. Mutisya och Yarime (2013) menar att hållbarhet i ekologiska termer är mycket viktigt i urbana miljöer. I artikeln exemplifieras med Kenya som har en ständigt växande befolkning i städer. För att möta en sådan utveckling krävs ett helhetsgrepp där många olika perspektiv på hållbarhet adresseras. Mer fokus måste riktas på styrning, alltså "governance", för att staten och andra aktörer gemensamt ska kunna möta en snabb urbanisering, särskilt av fattiga personer i slumområden. Mer specifikt handlar det om att utveckla det institutionella ramverket, komma bort från administrativa "stuprör" och stärka samverkan mellan inblandade aktörer.

Mahadevia (2001) hävdar i likhet med många andra forskare att en hållbar stad måste beakta såväl ekologiska, sociala ekonomiska som politiska aspekter. Med utgångspunkt i situationen i Indien polemiserar hon dock mot att ett alltför snävt synsätt har kännetecknat arbetet kring hållbarhet i urbana miljöer. Den dominerande politiska tanken har förvisso tagit hänsyn till miljöaspekter i stadsutveckling men har istället missat de andra dimensionerna av hållbarhet. Särskilt illavarslande är att man inte har tagit hänsyn till medborgarperspektivet. Problemet sammanfattas av Mahadevia (2001, p. 254): "I Indien har debatten fokuserat antingen på urban utveckling eller på hållbara städer och tenderar att bortse ansatser som utgår från involverandet av vanligt folk."

Shen (2013) ger en historisk återblick över hur kinesiska samhällsomvandlingar har lett fram till en situation som idag kännetecknas av omfattande urbaniseringen i Kina. Författaren lyfter särskilt hur detta kan påverka samarbetsmöjligheter till västvärlden. Det framgår att urbaniseringen i Kina kan skapa en enorm marknad för europeiska företag för att hantera frågor som luftföroreningar, transporter och hållbar elproduktion. Även i byggnationen av de nya städerna kan teknologi från väst användas för att visa på hur man kan bygga mer hållbart.

3.3.2 Empiriskt orienterade studier

Litteratursökningen renderade även i att ett antal empiriskt orienterade studier kunde återfinnas. Vi kan grovt dela in dem utefter det geografiska ursprunget på deras material och kan på så vis skilja på studier som speglar västländer och sådana som har utgått från utvecklingsländer.

Gustavsson och Elander (2012) genomför en jämförande studie av hur tre svenska kommuner använder sitt miljöarbete som en del i sin marknadsföring. Växjö lyfts upp som ett lyckosamt exempel där man kommit att använda sloganen "Den grönaste staden i Europa". Genom effektiv marknadsföring så har detta kommit att beteckna Växjö som en stad som ligger i framkant med miljöarbete.

Författarna beskriver detta som en berättelse som har konstruerats och som har varit möjlig genom involvera många olika aktörer i styrningen mot detta mål. Institutionellt är det inte bara kommunen men också företag, kommunens universitet, partier och frivilligorganisationer som gemensamt lyckats åstadkomma detta varumärke. I de andra två kommunerna som undersöks, Askersund och Laxå har ingen stark relation mellan miljöarbete och kommunalt varumärke åstadkommit. Ett mer långsiktigt arbete som involverat flera aktörer har saknats i dessa kommuner.

Moula et al. (2013) tar ett tydligt medborgarperspektiv och undersöker medvetenhet om och acceptans för förnybara energislag i huvudstadsregionen i Finland. Resultaten visar att många är positivt inställda men utan att, för den sakens skull, ha reell kunskap om vad det innebär. Samtidigt visas att endast knappt 10 procent hävdar att de inte skulle vara intresserad av att själv ha vindkraft eller solkraft på sin egen fastighet. En tredjedel menar dock att de inte är beredda att betala mer för förnyelsebar energi.

I tre funna studier undersöks stadsutveckling i Australien. Tons och Jones (1997) har vissa teoretiska anslag då man utgår från en "neoliberal" politisk inriktning som inte bara påverkar stadsmiljöer men också den australiensiska landsbygden. Med neoliberal politik hänvisar man till marknadens ökade betydelse och avregleringar. Det har även påverkat landsbygden där välfärdstjänster till betydande del produceras av privata aktörer. Med empiriska exempel från ett landsbygdsområde i Australien påpekar författarna att landsbygden har svårare att förhålla sig till ett sådant politiskt skifte och det riskerar dessutom att skapa en osund konkurrens mellan kommuner. Istället lyfts vikten av samverkan mellan exempelvis näraliggande kommuner. Argent (2011) bygger vidare på hur "neoliberalism" har påverkat den australiensiska landsbygden. Utifrån ledord om att skapa aktiva medborgare och aktiva samhällen granskas kritiskt exempel på lokal samhällsutveckling. Vad som undersöks är intressekonflikter mellan jordbrukssektorn och urbana intressen som vill ha mark för bostadsbyggande. Teoretiska förväntningar om att lokala samhällen genom ett underifrån-perspektiv ska komma till tals och delta i samhällsutvecklingen framträder inte i detta fall. Det undersöka fallet har snarare gett uttryck för konflikter än en styrning och beslutsfattande där flera kan känna sig berörda, något som illustreras i citatet nedan:

Den aktuella samhällsutvecklingen är i allt högre grad höljt i diskurser om den 'aktiva medborgaren' och lokal och underifrån driven utveckling, i vilken engagerade medborgare bildar grupperingar för att försvara sina egna områden. Men, vad som framgår i 'striden över Main Arm', är en situation i vilken en kamp över den lokala arealen har kommit att symbolisera en bredare, men alltså lokal, konflikt över ekonomisk, social och kulturell utveckling av regionen.

Shaw och Menday (2013) fokuserar på begreppet "ny urbanism", dvs. att i högre grad tillgodose miljömässiga inslag i stadsplanering. I studien undersöks detta i kustområden i Australien som tidigare har fungerat som sommarstugor. Nya områden har byggts upp utan att de estetiskt bryter med den gamla stilen. Med andra ord har även hållbarhetsaspekter beaktats som även är av kulturell art. Sammantaget har bevarandet av den historien och traditionen i området framstått som särskilt värdefullt och även fungerat som ett dragplåster för inflyttare till området. De som valt att bosätta sig i området har ofta levt ekologiskt men studien visar att detta inte har varit den huvudsakliga drivkraften. Snarare har närheten till naturområden varit det, vilket formulerats enligt följande av författarna:

Invånarna anslöt sig inte till ekologiska perspektiv, det var inte det som primärt drev deras köpbeteende. Många uppfattande inte intentionerna av en miljömässig och hållbar utveckling. Bekvämlighet och 'gröna upplevelser' – konsumtionen av naturen – var ofta betydligt mer viktigt.

Termen "ny urbanism" fungera bra som försäljningsknep för nya områden då naturen och historien och traditionen sammantaget skapar ett attraktivt kulturellt kapital. Samtidigt kan man kritisera detta utifrån tanken om att detta är områden endast för de redan privilegierade.

I ett antal studier från andra delar av världen lyfts delvis överlappande och delvis annorlunda perspektiv. Chang och Sheppard (2013) undersöker exempel på miljöorienterade städer från det

kinesiska fallet. Så kallade "eco-cities" är städer eller området i städer som tillgodoser acceptabel levnadsstandard för sina invånare utan att påverka ekosystemet negativt. Sådana städer kan från ett kosmopolitiskt synsätt framstå som internationella attraktiva områden. I de studerade exemplen framstår det också som att ekologi och ekonomi har integrerats för att skapa attraktivitet utifrån flera olika dimensioner.

Gondwe et al. (2011) studerar samhällsutveckling i Malawi. Sällan diskuterat i västerländsk litteratur betonar de att hållbara städer inte kan skapas om inte den informella sektorn eller de fattiga involveras. Studien pläderar på så vis för mer av inkluderande processer. För att engagera gräsrotsnivån måste man ha starka lokala politiska ledare som kan fungera som mellanhand. En annan poäng som lyfts upp av författarna är att de också påpekar att länken mellan den urbana miljön och den omgivande rurala måste beaktas i planering och utveckling då de befinner sig i en symbiotisk relation. Den urbana miljön är beroende av råvaror och arbetskraft från omgivande samhällen, något som inte kan bortses från, samtidigt som landsbygden är beroende av arbetstillfällen i städer.

3.4 Sammanfattning

Baserat på denna litteraturgenomgång kan ett antal poänger göra. För det första pekar forskningen på att samtliga hållbarhetsdimensioner behöver beaktas i stadsutveckling. Det är just samspelet av dem som framstår som lyckosamt. Bortser man från en av dem får det negativa konsekvenser på helheten. För det andra kräver det ovanstående en framgångsrik samverkan. Då stadsutveckling är en process som behöver innefatta flera olika värden, vissa av dem motstridiga, måste en god samverkan mellan inblandade aktörer ske. Det kan båda minimera administrativa "stuprör" samt minska demokratiska underskott genom att medborgarna känner sig involverade.

Ett antal viktiga begrepp återkommer också i litteraturen. Det handlar om "eco-cities" som både kan vara städer i städer men även kompletta urbana områden där ekosystemet inte missgynnas. Även termen "ny urbanism" har miljömässiga konnotationer och indikerar hur man låter miljömässiga inslag influera stadsplaneringen i högre grad. Idéer om "degrowth", alltså nedväxt, är också förekommande i litteraturen med en vision om att minska såväl produktion and konsumtion för att nå en ekologisk hållbarhet.

Mycket av forskningen inom fältet är global och det lilla samhällets eller den mindre stadens utmaningar är inte ofta undersökt. Framtida forskning bör adressera vilka särskilda hänsynstaganden som krävs i sådana fall då man kan misstänka sig att detta särskiljer sig från vad som är fallet för stora städer eller rena landsbygdsmiljöer.

4. Social hållbarhet – Inkluderande stadsplaneringspraktiker och intersektionell analys

Antalet människor som bor i städer ökar, både i Sverige och internationellt pågår en urbanisering och där är Sverige det land inom EU som har den kraftigaste urbaniseringen. I och med detta växer de stora städerna i Sverige, Malmö, Göteborg och Stockholm med 1 procent om året vilket är en kraftig ökning jämfört med andra länder inom EU. Samtidigt så minskar befolkningen i de flesta svenska kommuner på landsbygden och många människor bor i så kallade "mellanregioner" som inte karakteriseras som stad men inte heller landsbygd. Sundsvallsregionen är just en sådan region.

Den här delen av kartläggningen tar sin utgångspunkt i begreppet social hållbarhet som utgör en dimension inom ramen för hållbar utveckling. Även om den sociala dimensionen av hållbarhet var en grundläggande del i begreppets tidiga versioner har det kommit att bortprioriterats till fördel för "utveckling" och ekonomisk tillväxt. Därför har social hållbarhet i vissa fall kommit att utvecklas

som parallellt till ekonomisk och ekologisk hållbarhet (Dempsey et al., 2011; Vallance et al., 2011) men begreppet är spretande och kan betyda många saker. Vår ingång i social hållbarhet bygger på tankar om ett inkluderade samhälle som grund för en hållbar utveckling vilka kan sägas vila på lagstadgade processer kring medborgardeltagande. I planprocessen är det enligt Plan- och Bygglagen (2010:900) obligatoriskt med medborgardeltagande eftersom det ses som en av de viktigaste komponenterna för att skapa ett socialt hållbart samhälle i och med de positiva värden av inkludering som det kan ge.

Även om lagstadgade processer för medborgerligt deltagande utgör viktiga förutsättningar behöver betydelsen av medborgardeltagande diskuteras liksom föreställningen om att deltagande automatiskt ger sociala och demokratiska värden behöver problematiseras. Frågor om vem som deltar, på vilket sätt de deltar och vilka effekter det ger är viktiga att studera och analysera. Detta är till stor del gjort inom den del av forskningen som använder sig av begrepp som "kritisk", "feministisk" eller "alternativ" samhällsplanering. En viktig utgångspunkt i rapporten är ett intersektionellt perspektiv där olika former av under- och överordning dvs. olika sociala positioner som etnicitet, socio-ekonomisk status, kön, ålder, funktionsvariation och så vidare sammanfaller och förstärker varandra och att de ibland reproduceras av stadsplanering genom exempelvis stadens infrastruktur, bostäder och transportsystem (Molina, 1997; Quinn, 2002).

4.1 På jakt efter inkluderande samhällsplanering

Det demokratiideal som just nu råder i Sverige betonar allas lika förutsättningar till delaktighet och inflytande men det finns också en utbredd problembild av att det faktiska inflytandet inte utövas jämnt i dag. Delaktighet och inflytande i politiken är ojämnt fördelat och de som är engagerade i civilsamhällesorganisationer, politiska partier och/eller lobbyistorganisationer är många gånger välutbildade resursstarka personer som har betydligt högre tilltro till demokratin än dem som normalt inte deltar (Tahvilzadeh, 2014). Att bakgrundsfaktorer är viktiga för hur man upplever demokrati, deltagande och inflytande är inte någon ny kunskap, redan på 1970-talet uppmärksammades hur kön hade betydelse för individens förutsättningar för och upplevelser av deltagande. Detta resulterade i litteratur kallad "kvinnor och...", kvinnor och deras boende, kvinnor och stadsplanering, kvinnor och ekonomisk utveckling (Lennie, 1999; Sandercock and Forsyth, 1992).

Forskning som ägnat sig åt att dekonstruera staden utifrån genus- och kulturella aspekter har visat hur staden förstärker redan existerande maktstrukturer och sociala utslutningsmekanismer (Urry, 1995; Zukin, 1991, 1996). Trots denna kunskap har forskningen med denna inriktning i stort varit marginaliserad och teoriutvecklingen utebliven (Lennie, 1999; Sandercock and Forsyth, 1992). Det kan bero på att det inte finns något enhetligt sätt att definiera vad stadsplanering innebär. Utifrån den forskningstradition som kan kallas "kritiska utvecklingsstudier" beskrivs den feministiska teoribildningens roll inom stadsplanering som de som framhållit allas rätt till staden (Rankin, 2009). Sandercock och Forsyth (1990) menar att det går att dela in begreppet i tre olika delar, planering i praktiken, politisk ekonomi och metateori. Denna kunskapsöversikt kommer att använda sig av denna indelning och fokusera på litteraturen som rör sig inom fältet "planering i praktiken" och därmed studerar och analyserar procedurer, ageranden and beteenden i planeringsprocessen men även en analys av den omgivande kontexten.

Sökningar i Google Scholar på begrepp som "feministisk stadsplanering" eller "kritisk stadsplanering" ger upphov till endast ett fåtal artiklar publicerad på området och arbetet med att hitta artiklarna har varit mer av karaktären av ett detektivarbete där arbetet i stora delar har bestått att spåra artiklarnas referenser i olika riktningar. Under arbetets gång har ett antal teman utkristalliserat sig där några, i relation till detta arbetes syfte, varit snarast återvändsgränder och andra öppnat upp sig som framkomliga vägar. Under arbetets gång har ett antal vägval och avgränsningar gjorts och nedan redogörs för några av dem.

Den första avvägningen handlade om vad Sundsvall egentligen är, i ett internationellt perspek-

tiv är Sundsvall en väldigt liten stad men i ett Svenskt perspektiv är det en medelstor stad. Därför testades flera olika sökord, med fokus på staden, småstad och landsbygd. Sökord som "sustainable small city planning" leder till artiklar som till stor del handlar om planering i en urban kontext (Campbell, 2006; Connolly & Steil 2009, Rotmans et al., 2000) med i de flesta fall fokus på ekologiska och miljömässiga aspekter av hållbarhet. Genom att använda begreppen "critical small town planning" gjordes ett försök att omdirigera fokus från det urbana och även testa om ordet sökordet, kritisk, kunde bredda perspektivet på hållbarhet. Många av de artiklar som då dök upp handlar om ojämlik hälsa vilket bygger på ett antagande om att folkhälsan behöver förbättras i många länder vilket handlar om att folkhälsa anses hänga samman med arbete för jämställdhet, integration, delaktighet och inflytande (se exempelvis Duhl et al., 1999). Sökorden leder också till artiklar kring småstäders utmaningar i termer av minskande shopping i stadskärnan (Bromley and Thomas, 1995), men även handel som en möjlighet för utveckling av stadskärnan (Thomas and Bromley, 2003) samt turism i småstaden (Blackstock, 2005). Artiklarna handlar om planering utifrån lite olika perspektiv men har inte alltid ett fokus som diskuterar eller problematiserar inkludering i stadsplanering ur olika aspekter vilket ledde till att byta ut orden "kritisk planering" mot "feministisk planering".

Begreppen "feminist city planning" leder till artiklar som oftast handlar om det globala norr (som utgör en socioekonomisk och politisk indelning av världen snarare än en geografisk) och leder mot artiklar som handlar om genusaspekter i arbetet med planering av användningen av land och miljöaspekter i planeringen (Bäckstrand, 2003; Weisman, 1994). Här lyfts betydelsen av kvinnors levda erfarenheter och betydelsen av att berätta dem genom "storytelling" (Sandercock, 2003) medan begreppen "feminist rural planning" i stora delar handlar om det globala syd där fokus är på lånelösningar riktade till kvinnor, familjeplanering i rurala områden och den åldrande befolkningen i dessa områden (Goetz and Gupta, 1996; Speak, 2012; Wright, 1992; Jackson & Pearson 1998). Gemensamt för de två traditionerna är att de lyfter deltagande- eller partecipatoriska metoder för medverkan i planeringsprocessen (Lennie, 1999; Listerborn, 2008).

Slutsatserna av denna inledande översikt av området är att det inte går att tydligt avgränsa sig till ett eller några sökord eller nyckelbegrepp, sökningarna måste göras bredare och med fokus på inkluderande planering. Inom denna typ av litteratur har vi valt att lyfta fram ett antal teman som framstår som särskilt intressanta i relation till denna kartläggnings syfte. Det finns endast ett fåtal studier som har fokuserat på den svenska kontexten av inkluderande stadsplanering (Friberg 2006) och därför berör kartläggningen i första hand internationell litteratur.

4.2 Vad innebär inkludering och vad ska det vara bra för?

I denna inledning har det slagits fast att samhället skall bygga på principer om delaktighet och lika förutsättningar för inflytande och att inkluderande praktiker kan innebära förstärkta demokratiska värderingar och ett socialt hållbart samhälle. Men med begreppet inkludering uppstår också ett antal frågor som denna litteraturöversikt ännu inte behandlat. Vad innebär egentligen inkludering, vem är det som ska inkluderas och in i vad? För att få svar på den frågan vänder vi oss till litteratur som handlar om heterogena städer och planeringsprocesser för heterogenitet.

Det underliggande antagandet om att tillvarata heterogenitet i städer handlar om att kombinationen av olika människor skall leda till ekonomisk tillväxt, innovationer och framgångsrika städer och regioner (Fainstein, 2005; Florida, 2003). För stadsplanerare innebär heterogenitet att planera för en blandad grupp användare av staden där det finns en variation gällande, etnisk bakgrund, klass, kön, religionstillhörighet och funktionsvariation. För att det ska vara möjligt framhåller vissa forskare (Nieves, 2002) att även gruppen planerare måste vara heterogen och inte homogen i termer av etnicitet och genus. Städer blir ofta segregerade gällande etnicitet men något som är viktigt att lyfta är att segregation i Sverige orsakas av gentrifiering vilket innebär att majoritetsbefolkningen (medelklassen) flyttar ut ifrån vissa områden och inte det omvända att minoriteter flyttar in. Det är

således de resursstarka som styr bostadssegregationen och inte tvärtom (From, 2011).

När det gäller själva stadsplaneringen menar Jacobs (1969) att istället för att skapa utopier ska de städer som många människor gillar vara förebilder för stadsplanering. Dessa städer karakteriseras ofta av att ha många platser för möten, korta gator och kunna användas i många syften. Precis som för Florida (2002) står de ekonomiska argumenten för en heterogen stad i förgrunden. Andra menar att staden ska passa för heterogena användare för att det handlar om det mest rättvisa sättet att designa en stad (Campbell, 2006). Young (1990) menar att det inte är nödvändigt att alla användare har lika stor tillgång till alla delar av staden hela tiden men att gränserna mellan olika delar i staden måste förbli luddiga och rörelse mellan olika delar ska vara möjlig. Sandercock (1997, 2003) är en planeringsteoretiker som refereras återkommande i denna kunskapsöversikt och hennes ideala stad handlar om att se till vilka behov och fantasier som staden kan uppfylla och att stadens roll eller målsättningen med staden och stadsplaneringen måste sträcka sig bortom begrepp som effektivitet eller rättvisa hon önskar en stad som ger användarna glädje. Uppfattningarna om vad stadens betydelse är eller ska vara går alltså isär vilket i förlängningen påverkar stadsplaneringen.

4.3 Att planera för inkludering

Utgångspunkten för forskningen kring inkluderande stadsplanering är att det finns många olika upplevelser av platsen eller staden, staden och vistelsen i den innebär inte samma sak för olika människor. Detta kan benämnas "marginaliseringsperspektivet" som betonar att upplevelser av staden blir olika om det utgår ifrån ett uppifrån perspektiv eller ett underifrån perspektiv och reser frågan om det finns ett totalt utanförskap i staden med människor som på inget sätt rymms i en planeringsprocess (exempelvis hemlösa eller de utan fast boplats) (From 2011). Att upplevelsen färgas av olika strukturella förutsättningar är inget nytt och redan på 1970-talet påpekade den feministiskt inriktade stadsplaneringen att det behövdes teorier och paradigmer för att kunna förklara kvinnors upplevelse av staden (Sandercock och Forsyth, 1992). Om kritiska eller feministiska perspektiv på planering handlar om att bredda perspektivet för inkludering innebär det också att vara medveten om de olika former för ojämlikt inflytande som finns och därmed är det viktigt med ett intersektionellt perspektiv. Det finns en utbredd kritik mot våra moderna samhällen och den stadsplanering som skapat dem vilka bygger på heterosexualitet som norm vilket producerar samhällen där familj och hushåll samt offentligt och privat blir en del i att upprätthålla normer och producera utanförskap (Frisch, 2002). Den första att uppmärksamma de tre aspekterna av hållbarhets betydelse för stadsplanering var Healey (2006) och Campbell (2006) som menar att det vid stadsplanering alltid ska tas hänsyn till vad som kallas "planerarnas triangel" där tre delar av hållbarhet ingår, ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Utan att se till begreppets tre delar kan hållbarhet aldrig uppnås. Campbell (2006) argumenterar för att det behöver införas mer samhällsvetenskaplig teori i planeringen för ekologisk hållbarhet och att vi behöver prata mer om ekonomisk och miljömässig orättvisa. Här saknas alltså perspektiv utifrån kulturell hållbarhet, vilket vi återkommer till senare.

Att planera för inkludering handlar om att fånga in upplevelser och åsikter från dem vars röster vanligtvis inte hörs i traditionella planeringsprocesser och därför har forskning genomförts som fokuserar på att utveckla metoder för att tillvarata olika erfarenheter och få kunskaper om medborgarnas önskemål gällande stadens utveckling. Därför fokuserar kommande del av rapporten på olika former för medborgares deltagande i planeringsprocesserna.

4.4 Medborgardeltagande och participatoriska metoder

Utifrån begreppet social hållbarhet går det att identifiera två olika perspektiv, ett som fokuserar på likvärdigt deltagande eller likartade möjligheter att delta och ett som fokuserar på hållbart samhällsbyggande (Dempsey et al., 2011). Utifrån aspekter av likvärdigt eller likartat deltagande blir

det i den svenska kontexten relevant med begreppet medborgardeltagande. Medborgardeltagandet innebär att invånaren involveras i offentliga beslutsprocesser i syfte att påverka det faktiska utfallet av en sådan process. Ett medborgardeltagande kan ske i alla typer av planeringsprocesser och offentligt deltagande men avgränsningen i denna översikt handlar om deltagande i den fysiska planeringsprocessen. Deltagande sker för att stärka de demokratiska idealen och kan ske utifrån individen eller genom ett kollektivt agerande (Fischer, 2009; Jansson et al., 2013).

Åkerström menar att i denna del av planeringsprocessen är det planerarens ansvar att ta hänsyn till de hierarkier som präglar den diskursiva process där olika åsikter skall brytas mot varandra och här innehar inte planeraren endast en institutionell politisk makt utan det ligger också i planerarens uppdrag att förändra samhället (Åkerström, 2010).

Trots att det i Plan och Bygglagen (2010:900) är fastslaget vilket inflytande medborgaren ska ha finns det ingen enhetlig bild av hur detta inflytande ska ske eller hur lagen ska implementeras i den fysiska planeringen, kritik har framförts att medborgardeltagande ibland endast blir ett kosmetiskt inslag utan reellt inflytande (Åkerström, 2010). Det framgår även av FNs barnkonvention att barn har rätt att medverka till utformningen av sin närmiljö (Berglund, 2011). Listerborn (2008) menar att det har skett en förändring inom planeringsteori och praktik där planering har gått från att ha varit top-down till att nu istället präglas av kommunikativ planering. Det innebär att det inte längre är fokus på att planera för människor utan istället förväntas planerare ta hänsyn till medborgares olika röster och inkorporera dem i planeringen.

Ett sätt att omsätta denna kommunikativa planering till praktisk handling är att ägna sig åt alternativa metoder för hörande av medborgare vilket blir ett komplement till så kallat "inbjudet deltagande" myntat av Tahvilzadeh (2015). Inbjudet deltagande är de mest vanligt förekommande där hörande av medborgare ofta sker genom referensgruppsarbete, medborgarpaneler och öppet hörande av medborgare. Alternativa metoder fokuserar formerna för deltagandet i stadsplaneringsprocesserna och erkänner hur formerna för deltagande påverkar vem som deltar och därmed vilka perspektiv som blir de dominerande. Exempel på sådana former är participatoriska metoder för inkluderande planering där participatorisk deltagande innebär att bygga på lokal kunskap och perspektiv och planera tillsammans med (Stauskis, 2014) människor snarare än för dem (Cornwall och Jewkes, 1995). Participatoriska metoder bygger på deltagande utifrån medborgarnas egna förutsättningar och använder ofta fotografering, skapandet av mobilfilmer, deltagande genom miljöer uppbyggda i dataspel (s.k. gamification) (Stauskis, 2014) och även tillvaratagandet av barnens perspektiv genom exempelvis "barnkartor" (Berglund, 2010).

4.5 Vart tog kulturen vägen?

Forskningsfinansiären Formas har genomfört två forskningsöversikter (2004, 2011) där hållbarhetsbegreppet beskrivs vara i behov av problematisering och ett helhetsperspektiv där de fyra aspekterna av ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet lyfts fram. Givetvis är föreliggande litteraturoversikt avhängig de sökord som har tillämpats men i de artiklar och böcker som ingår i översikten med fokus på social hållbarhet hänvisas till ett behov av en helhetssyn baserat på tre dimensioner av hållbarhet, ekologisk, ekonomisk och social. Dimensioner av kulturell hållbarhet omnämns sällan eller aldrig. Centrum för kommunstrategisk forskning (CKS) i Linköping pekar på hur kulturell hållbarhet utgör en kunskapslucka och kulturvetenskapliga perspektiv saknas nästan helg inom forskning kring hållbarhet i Sverige idag. Till det tillkommer att ingen särskild satsning på finansiering av beforskandet av kulturell hållbar stadsutveckling har funnits (From 2011).

Ur ett stadsplaneringsperspektiv blir frågan om sociokulturell hållbarhet viktig eftersom det lyfts fram som själva förutsättningen för hållbara demokratiska samhällen (Nolmark, 2007). Men eftersom forskning kring kulturens betydelse för hållbarhet eller begreppet kulturell hållbarhet saknas i en Svensk kontext saknas det en definition av vad begreppet skulle kunna innebära (From, 2011).

4.6 Sammanfattning

Litteraturoversikten av fältet social hållbarhet visar på begreppets brokighet och att det inte är självklart vad det betyder eller hur det ska uppnås. Dock blir det tydligt hur det intersektionella perspektivet fördjupar analyserna av deltagande och problematiserar begreppet. Eftersom staden kan förstärka redan existerande maktstrukturer kan stadsplaneringen användas för att öppna upp eller förändra uteslutningsmekanismer.

Slutsatsen blir att social hållbarhet behöver inkorporeras i stadsplaneringen och inte endast bli ett kosmetiskt inslag stipulerat av Plan- och Bygglagen. Det behöver också ske en anpassning av medborgerligt deltagande i planeringsprocesserna som skapar möjligheter för många olika röster att höras och en process som planerar tillsammans med människor istället för människor.

5. Sammanfattning av litteraturstudien, förslag på vidare studier och policyrekommendationer

Litteraturgenomgången har visat på behovet av begreppsutveckling när det gäller mindre städers särskilda villkor (se även From 2011). Teoriutveckling som går bortom storstäder och glesa samhällen och istället tar fasta på den idag vanligaste samhällsformen i Sverige är särskilt påkallad. Samtidigt som det också behövs teoriutveckling när det gäller hållbarhetsbegreppet. Det behövs samhällsvetenskaplig teori i planeringen för ekologisk hållbarhet och vi behöver på ett tydligare sätt lyfta aspekter av ekonomisk och miljömässig orättvisa.

Sammantaget går det att säga att för att på riktigt uppnå planering för ett hållbart samhälle behöver alla aspekter av hållbarhetsbegreppet beaktas, det ekologiska, ekonomiska och sociala perspektivet samt att det fjärde perspektivet; kulturell hållbarhet. Ett resultat av litteraturgenomgången är att trots att det redan 2004 påpekades i en kunskapsöversikt att det kulturella perspektivet måste integreras i hållbarhetsbegreppet (From 2004, 2011) har få artiklar i genomgången innehållit aspekter av kulturell hållbarhet. För att åstadkomma detta krävs framgångsrika samverkansformer som bortser från hämmande revirtänkande. Det medför därutöver att ta tillvara den lokala kunskapen och förutsättningar på platsen och öppna upp formerna för medborgerligt deltagande i processen på ett sätt som möjliggör för deltagande hos fler vilket ger en breda palett av perspektiv. Det underliggande antagandet om att tillvarata heterogenitet i städer handlar om att kombinationen av olika människor skall leda till ekonomisk tillväxt, innovationer och framgångsrika städer och regioner.

Lärdomarna av litteraturstudien leder till följande rekommendationer:

- Anamma en holistisk syn på hållbarhet i planeringsprocesserna
- Sträva efter att hitta goda former för samverkan som går bortom den klassiska stuprörsmodellen.
- Anpassa modellerna för medborgerlig medverkan i planeringsprocesserna för ett mer heterogent deltagande och fler perspektiv på staden och dess utformning.
- Utveckla instrument för uppföljning av vidtagna åtgärder för att på så vis förbättra förutsättningarna för evidensbaserad planering.

Referenser

- Åkerström, M., 2010. Den kosmetiska demokratin: en studie av den politiska diskursiva praktiken i Sjöbo och Ystad, Lund studies in media and communications. Univ., Medie- och kommunikationsvetenskap, Lund.
- Alzubaidi, H., Vignali, C., Davies, B.J., Schmidt, R.A., 1997. Town centre versus out-of-town shopping: a consumer perspective. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 25, 78–89. doi:10.1108/09590559710160373
- Argent, N., 2011. Trouble in Paradise? Governing Australia's multifunctional rural landscapes. *Aust. Geogr.* 42, 183–205. doi:10.1080/00049182.2011.572824
- Bäckstrand, K., 2003. Civic Science for Sustainability: Reframing the Role of Experts, Policy-Makers and Citizens in Environmental Governance. *Glob. Environ. Polit.* 3, 24–41. doi:10.1162/152638003322757916
- Belniak, S., 2008. A partnership of public and private sectors as a model for the implementation of urban revitalization projects. *J. Eur. Real Estate Res.* 1, 139–150.
- Berglund, U., n.d. Guide till barnkartor i GIS -ett verktyg för barns inflytande i stads- och trafikplanering.
- Bergström, F., 2000. Är externa köpcentra ett hot mot cityhandeln? *Ekon. Debatt Årg.* 28, 331–343.
- Bianchini, F., 1995. Night Cultures, Night Economies. *Plan. Pract. Res.* 10, 121–126. doi:10.1080/02697459550036667
- Blackstock, K., 2005. A critical look at community based tourism. *Community Dev. J.* 40, 39–49. doi:10.1093/cdj/bsi005
- Bromley, R.D.F., Thomas, C.T., 1995. Small town shopping decline: dependence and in convenience for the disadvantaged. *Int. Rev. Retail Distrib. Consum. Res.* 5, 433–456. doi:10.1080/09593969500000025
- Buskas, E., 2003. Cityhandeln fortsätter att förlora mot köpcentrum. HD. Campbell, H., 2006. Just Planning The Art of Situated Ethical Judgment. *J. Plan. Educ. Res.* 26, 92–106. doi:10.1177/0739456X06288090
- Chang, I.-C.C., Sheppard, E., 2013. China's Eco-Cities as Variegated Urban Sustainability: Dongtan Eco-City and Chongming Eco-Island. *J. Urban Technol.* 20, 57–75. doi:10.1080/10630732.2012.735104
- Clarke, I., 2000. Retail power, competition and local consumer choice in the UK grocery sector. *Eur. J. Mark.* 34, 975–1002.
- Clarke, I., Kirkup, M., Oppewal, H., 2012. Consumer Satisfaction with Local Retail Diversity in the UK: Effects of Supermarket Access, Brand Variety, and Social Deprivation. *Environ. Plan. A* 44, 1896–1911. doi:10.1068/a44310
- Cohen, L., 1996. From Town Center to Shopping Center: The Reconfiguration of Community Marketplaces in Postwar America. *Am. Hist. Rev.* 101, 1050–1081.
- Cornwall, A., Jewkes, R., 1995. What is participatory research? *Soc. Sci. Med.* 41, 1667–1676. doi:10.1016/0277-9536(95)00127-S
- Dellaert, B.G.C., Arentze, T.A., Bierlaire, M., Borgers, A.W.J., Timmermans, H.J.P., 1998. Investigating Consumers' Tendency to Combine Multiple Shopping Purposes and Destinations. *J. Mark. Res.* 35, 177–188. doi:10.2307/3151846
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., Brown, C., 2011. The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustain. Dev.* 19, 289–300. doi:10.1002/sd.417
- Dijkstra, L.W., 1999. Public spaces: A comparative discussion of the criteria for public space, in: *Constructions of Urban Space, Research in Urban Sociology.* Emerald Group Publishing Limited, pp. 1–22.

- Duhl, L.J., Sanchez, A.K., others, 1999. Healthy cities and the city planning process: a background document on links between health and urban planning.
- Fainstein, S.S., 2005. Cities and Diversity: Should We Want It? Can We Plan For It? *Urban Aff. Rev.* 41, 3–19. doi:10.1177/1078087405278968
- Fernie, J., 1995. The coming of the fourth wave: new forms of retail out-of-town development. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 23, 4–11. doi:10.1108/09590559510078061
- Fischer, F., 2009. Discursive planning: Social justice as discourse, in: *Reaching for Just City: Debates in Urban Theory and Practice*, Marcuse, Conolly Ann Novy (Ed). Routledge, London.
- Florida, R., 2003. Cities and the Creative Class. *City Community* 2, 3–19.
- Florida, R., 2002. The Economic Geography of Talent. *Ann. Assoc. Am. Geogr.* 92, 743–755. doi:10.1111/1467-8306.00314
- Florida, R., Mellander, C., Stolarick, K., 2008. Inside the black box of regional development—human capital, the creative class and tolerance. *J. Econ. Geogr.* 8, 615–649. doi:10.1093/jeg/lbn023
- Forsberg, H., Medway, D., Warnaby, G., 1999. Town centre management by co-operation. *Cities* 16, 315–322. doi:10.1016/S0264-2751(99)00029-3
- Frisch, M., 2002. Planning as a Heterosexual Project. *J. Plan. Educ. Res.* 21, 254–266.
- Glaeser, E.L., 1999. Learning in Cities. *J. Urban Econ.* 46, 254–277. doi:10.1006/juec.1998.2121
- Glaeser, E.L., Kolko, J., Saiz, A., 2001. Consumer city. *J. Econ. Geogr.* 1, 27–50. doi:10.1093/jeg/1.1.27
- Glaeser, E.L., Mare, D.C., 1994. Cities and Skills (Working Paper No. 4728). National Bureau of Economic Research.
- Glaeser, E.L., Resseger, M.G., 2010. The Complementarity Between Cities and Skills*. *J. Reg. Sci.* 50, 221–244. doi:10.1111/j.1467-9787.2009.00635.x
- Go, F.M., Govers, R., 2000. Integrated quality management for tourist destinations: a European perspective on achieving competitiveness. *Tour. Manag.* 21, 79–88. doi:10.1016/S0261-5177(99)00098-9
- Goetz, A.M., Gupta, R.S., 1996. Who takes the credit? Gender, power, and control over loan use in rural credit programs in Bangladesh. *World Dev.* 24, 45–63.
- Gondwe, J., Feng, G.G., Ayenagbo, K., 2011. Planning for sustainability in Malawian cities: A conceptual analysis of the missing links. *J. Hum. Sci.* 8, 699–715.
- Grodach, C., Loukaitou-Sideris, A., 2007. CULTURAL DEVELOPMENT STRATEGIES AND URBAN REVITALIZATION: A survey of US cities. *Int. J. Cult. Policy* 13, 349–370. doi:10.1080/10286630701683235
- Gustavsson, E., Elander, I., 2012. Cocky and climate smart? Climate change mitigation and place branding in three Swedish towns. *Local Environ.* 17, 769–782. doi:10.1080/13549839.2012.678319
- Hardin, G., 2009. The Tragedy of the Commons®. *J. Nat. Resour. Policy Res.* 1, 243–253. doi:10.1080/19390450903037302
- Hart, C., Stachow, G., Rafiq, M., Laing, A., 2014. *The Customer Experience of Town Centres*. ESRC, Loughborough University, Leicestershire, UK.
- Healey, P., 2006. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*, 2nd ed. Palgrave-Macmillan, Houndmills.
- Hedlund, G., Montin, S., 2009. *Governance på svenska*. Santérus Academic Press Sweden, Stockholm.
- Howard, E., 2007. New shopping centres: is leisure the answer? *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 35, 661–672.
- Howard, E., 1997. The management of shopping centres: conflict or collaboration? *Int. Rev. Retail Distrib. Consum. Res.* 7, 263–285. doi:10.1080/095939697343021
- Howard, E.B., Davies, R.L., 1993. *The Impact of Regional, Out-of-Town Retail Centres: The Case of*

- the Metro Centre. *Prog. Plan.* 40, 89–165.
- J. Andres Coca-Stefaniak, Cathy Parker, Amadeu Barbany, Xavier Garrell, Enric Segovia, 2005. Gran Centre Granollers – “city, culture and commerce.” *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 33, 685–696. doi:10.1108/09590550510611878
- Jackson, K.T., 1996. All the World’s a Mall: Reflections on the Social and Economic Consequences of the American Shopping Center. *Am. Hist. Rev.* 101, 1111–1121.
- Jacobs, J., 1969. *The Economy of Cities*. Random House, New York.
- Jansson, M., Bolin, M., Urde, I., Larsson Lindersköld, S., Enquist, K., Fehler, J., Laurin, N., Österberg, T., Karlsson, I., Sjöblom, J., Lemberg, J., Gren, S., 2013. *Hållbara städer tankar från kursen Stadens utmaningar*. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp, Sweden.
- Jason Sit, Bill Merrilees, Dawn Birch, 2003. Entertainment-seeking shopping centre patrons: the missing segments. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 31, 80–94. doi:10.1108/09590550310461985
- Jones, P., Hillier, D., Comfort, D., 2003. Business Improvement Districts in Town and City Centers in the UK. *Manag. Res. News* 26, 50–59.
- Keivani, R., 2010. A review of the main challenges to urban sustainability. *Int. J. Urban Sustain. Dev.* 1, 5–16. doi:10.1080/19463131003704213
- Klackenberg, D., Sandemo, E., 2013. Stoppa butiksdöden i våra stadskärnor. *Dagens Samh.*
- Lennie, J., 1999. Deconstructing gendered power relations in participatory planning. *Womens Stud. Int. Forum* 22, 97–112. doi:10.1016/S0277-5395(98)00098-3
- Lindqvist, K., 2015. Kultur och stadsutveckling. Integration eller separation? *Gränslös Tidskr. För Stud. Av Öresundsregionens Hist. Kult. Och Samhällsliv* 5.
- Listerborn, C., 2008. Who speaks? And who listens? The relationship between planners and women’s participation in local planning in a multi-cultural urban environment. *GeoJournal* 70, 61–74. doi:10.1007/s10708-007-9114-8
- Lloyd, R., Clark, T.N., 2001. The city as an entertainment machine, in: Gotham K. F. (Ed.) *Critical Perspectives on Urban Redevelopment, Research in Urban Sociology*. Emerald Group Publishing Limited, pp. 357–378.
- Lucas Jr., R.E., 2001. Externalities and Cities. *Rev. Econ. Dyn.* 4, 245–274. doi:10.1006/redy.2000.0108
- Mahadevia, D., 2001. Sustainable urban development in India: An inclusive perspective. *Dev. Pract.* 11, 242–259. doi:10.1080/09614520120056388
- Markusen, A., Gadwa, A., 2010. Arts and Culture in Urban or Regional Planning: A Review and Research Agenda. *J. Plan. Educ. Res.* 29, 379–391. doi:10.1177/0739456X09354380
- McClimens, A., Partridge, N., Sexton, E., 2014. How do people with learning disability experience the city centre? A Sheffield case study. *Health Place* 28, 14–21. doi:10.1016/j.healthplace.2014.02.014
- Medway, D., Warnaby, G., Bennison, D., Alexander, A., 2000. Reasons for retailers’ involvement in town centre management. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 28, 368–378. doi:10.1108/09590550010337436
- Metzger, J., Allmendinger, P., Oosterlynck, S., 2014. *Planning against the political : democratic deficits in European territorial governance*. Routledge, London.
- Molina, I., 1997. *Stadens rasifiering: etnisk boendesegregation i folkhemmet*, Geografiska regionstudier. Distributor, Uppsala University, Dept. of Social and Economic Geography, Uppsala, Sweden.
- Moula, M.M.E., Maula, J., Hamdy, M., Fang, T., Jung, N., Lahdelma, R., 2013. Researching social acceptability of renewable energy technologies in Finland. *Int. J. Sustain. Built Environ.* 2, 89–98. doi:10.1016/j.ijbsbe.2013.10.001
- Mutisya, E., Yarime, M., 2013. Moving towards urban sustainability in Kenya: a framework for integration of environmental, economic, social and governance dimensions. *Sustain. Sci.* 9,

205–215. doi:10.1007/s11625-013-0223-7

- Newman, P., Jennings, I., 2008. *Cities as sustainable ecosystems: principles and practices*. Island Press, Washington.
- Nieves, A.D., 2002. "With them the Pen Must be Mightier than the Sword": Writing, Engendering, and Racializing Planning History. *J. Plan. Hist.* 1, 215–219. doi:10.1177/153851320200100303
- Nisco, A. de, Riviezzo, A., Napolitano, M.R., 2008. The role of stakeholders in town centre management: guidelines for identification and analysis. *J. Place Manag. Dev.* 1, 166–176. doi:10.1108/17538330810889998
- Ostrom, E., 2015. *Governing the commons*. Cambridge University Press.
- Page, S.J., Hardyman, R., 1996. Place marketing and town centre management: A new tool for urban revitalization. *Cities* 13, 153–164. doi:10.1016/0264-2751(96)00002-9
- Pal, J., Sanders, E., 1997. Measuring the effectiveness of town centre management schemes: an exploratory framework. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 25, 70–77. doi:10.1108/09590559710160364
- Peterson, M., McGee, J.E., 2000. Survivors of "W-day": an assessment of the impact of Wal-Mart's invasion of small town retailing communities. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 28, 170–180.
- Pierre, J., 1999. *Models of Urban Governance The Institutional Dimension of Urban Politics*. *Urban Aff. Rev.* 34, 372–396. doi:10.1177/10780879922183988
- Powe, N.A., Hart, T., 2009. Competing for the custom of small town residents: exploring the challenges and potential. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 37, 732–747. doi:10.1108/09590550910975790
- Quinn, K., 2002. Planning History/Planning Race, Gender, Class, and Sexuality. *J. Plan. Hist.* 1, 240–244. doi:10.1177/153851320200100308
- Rankin, K.N., 2009. Critical development studies and the praxis of planning. *City* 13, 219–229. doi:10.1080/13604810902983233
- Ravenscroft, N., 2000. The Vitality and Viability of Town Centres. *Urban Stud.* 37, 2533–2594.
- Ravenscroft, N., Reeves, J., Rowley, M., 2000. Leisure, Property, and the Viability of Town Centres. *Environ. Plan. A* 32, 1359–1374. doi:10.1068/a32221
- Reimers, V., Clulow, V., 2004. Retail concentration: a comparison of spatial convenience in shopping strips and shopping centres. *J. Retail. Consum. Serv.* 11, 207–221. doi:10.1016/S0969-6989(03)00038-9
- Roberts, M., 2006. From "creative city" to "no-go areas" – The expansion of the night-time economy in British town and city centres. *Cities* 23, 331–338. doi:10.1016/j.cities.2006.05.001
- Rotmans, J., van Asselt, M., Vellinga, P., 2000. An integrated planning tool for sustainable cities. *Environ. Impact Assess. Rev., Assessment Methodologies for Urban Infrastructure* 20, 265–276. doi:10.1016/S0195-9255(00)00039-1
- Sandercock, L., 2003. Out of the Closet: The Importance of Stories and Storytelling in Planning Practice. *Plan. Theory Pract.* 4, 11–28. doi:10.1080/1464935032000057209
- Sandercock, L., 1997. *Towards Cosmopolis: Planning for multicultural cities*. John Wiley & Sons, New York.
- Sandercock, L., Forsyth, A., 1992. A gender agenda. *J. Am. Plann. Assoc.* 58, 49.
- Schiller, R., 1994. Vitality and Viability: Challenge to the Town Centre. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 22, 46–50. doi:10.1108/09590559410070321
- Schiller, R.K., 1972. The measurement of the attractiveness of shopping centres to middle class luxury consumers. *Reg. Stud.* 6, 291–297. doi:10.1080/09595237200185241
- Shaw, W.S., Menday, L., 2013. Fibro Dreaming: Greenwashed Beach-house Development on Australia's Coasts. *Urban Stud.* 50, 2940–2958. doi:10.1177/0042098013482507
- Shen, W., 2013. Preparing for China's "Urban Billion" – Policy Implications and Potential for International Cooperation. *Environ. Pract.* 15, 323–338. doi:10.1017/S1466046613000367

- Speak, S., 2012. Planning for the needs of urban poor in the Global South: The value of a feminist approach. *Plan. Theory* 1473095212440424.
- Stauskis, G., 2014. Development of methods and practices of virtual reality as a tool for participatory urban planning: a case study of Vilnius City as an example for improving environmental, social and energy sustainability. *Energy Sustain. Soc.* 4, 7. doi:10.1186/2192-0567-4-7
- Storper, M., Venables, A.J., 2004. Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *J. Econ. Geogr.* 4, 351–370. doi:10.1093/jnlecg/lbh027
- Tahvilzadeh, N., 2015. Det v\ a aras för medborgardialoger. Underlagsrapport till Demokratiutredningen.
- Teller, C., 2008. Shopping streets versus shopping malls – determinants of agglomeration format attractiveness from the consumers’ point of view. *Int. Rev. Retail Distrib. Consum. Res.* 18, 381–403. doi:10.1080/09593960802299452
- Teller, C., Elms, J., 2010. Managing the attractiveness of evolved and created retail agglomerations formats. *Mark. Intell. Plan.* 28, 25–45. doi:10.1108/02634501011014598
- Teller, C., Reutterer, T., 2008. The evolving concept of retail attractiveness: What makes retail agglomerations attractive when customers shop at them? *J. Retail. Consum. Serv.* 15, 127–143. doi:10.1016/j.jretconser.2007.03.003
- Teller, C., Reutterer, T., Schnedlitz, P., 2008. Hedonic and utilitarian shopper types in evolved and created retail agglomerations. *Int. Rev. Retail Distrib. Consum. Res.* 18, 283–309. doi:10.1080/09593960802113877
- Teller, C., Schnedlitz, P., 2012. Drivers of agglomeration effects in retailing: The shopping mall tenant’s perspective. *J. Mark. Manag.* 28, 1043–1061. doi:10.1080/0267257X.2011.617708
- Thomas, C.J., Bromley, R.D.F., 2003. Retail revitalization and small town centres: the contribution of shopping linkages. *Appl. Geogr.* 23, 47–71. doi:10.1016/S0143-6228(02)00068-1
- Thomas, C.J., Bromley, R.D.F., 2002. The Changing Competitive Relationship between Small Town Centres and Out-of-town Retailing: Town Revival in South Wales. *Urban Stud.* 39, 791–817. doi:10.1080/00420980220119570
- Thomas, C.J., Bromley, R.D.F., 2000. City-centre Revitalisation: Problems of Fragmentation and Fear in the Evening and Night-time City. *Urban Stud.* 37, 1403–1429. doi:10.1080/00420980020080181
- Tomalin, C., Pal, J., 1994. Local Authority Responses to Retail Change:: The Case for Town Centre Management. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 22, 51–56. doi:10.1108/09590559410070330
- Tonts, M., Jones, R., 1997. From state paternalism to neoliberalism in Australian rural policy: Perspectives from the Western Australian wheatbelt. *Space Polity* 1, 171–190. doi:10.1080/13562579708721762
- Urry, J., 1995. *Consuming places*. Routledge, London.
- Vallance, S., Perkins, H.C., Dixon, J.E., 2011. What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum, Themed Issue: Subaltern Geopolitics* 42, 342–348. doi:10.1016/j.geoforum.2011.01.002
- Voyce, M., 2006. Shopping malls in Australia The end of public space and the rise of “consumerist citizenship”? *J. Sociol.* 42, 269–286. doi:10.1177/1440783306066727
- Wahlberg, O., 2016. Small town centre attractiveness: evidence from Sweden. *Int. J. Retail Distrib. Manag.* 44, 465–488. doi:10.1108/IJRDM-08-2014-0121
- Warnaby, G., 1998. Marketing UK cities as shopping destinations: problems and prospects. *J. Retail. Consum. Serv.* 5, 55–58. doi:10.1016/S0969-6989(97)00003-9
- Warnaby, G., Alexander, A., Medway, D., 1998. Town centre management in the UK: A review, synthesis and research agenda. *Int. Rev. Retail Distrib. Consum. Res.* 8, 15–31. doi:10.1080/095939698342850

- Warnaby, G., Bennison, D., Davies, B.J., 2005. Marketing Town Centres: Retailing and Town Centre Management. *Local Econ.* 20, 183–204. doi:10.1080/13575270500053282
- Weisman, L., 1994. *Discrimination by Design – a feminist Critique of the Man-Made Environment*. University of Illinois Press, Chicago.
- Whysall, P., 1995. Regenerating inner city shopping centres: The British experience. *J. Retail. Consum. Serv.* 2, 3–13. doi:10.1016/0969-6989(95)00005-4
- Wood, S., Baker, R.G.V., 2014. Consuming spaces or living places: the competition policy and centres policy dilemma for Main Street planning. *Urban Plan. Transp. Res.* 2, 1–21. doi:10.1080/21650020.2014.888318
- Wright, S., 1992. Rural community development: What sort of social change? *J. Rural Stud.* 8, 15–28. doi:10.1016/0743-0167(92)90028-5
- Wrigley, N., Lowe, M. (Eds), 1996. *Retailing, Consumption and Capital: Towards the New Retail Geography*. Routledge, London.
- Xue, J., 2014. Is eco-village/urban village the future of a degrowth society? An urban planner's perspective. *Ecol. Econ.* 105, 130–138.
- Young, M., 1990. *Justice and the politics of difference*. Princeton Univ. Press, Princeton.
- Zukin, S., 1996. *The cultures of cities*. Wiley-Blackwell, Oxford.
- Zukin, S., 1991. *Landscapes of power*. University of California Press, Berkeley.

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

Unga högutbildades syn på Sundsvalls stadskärna

Elias Hörnberg

Handledare: Olof Wahlberg

Sammanfattning

Denna uppsats undersöker hur attraktiv Sundsvall är för unga högutbildade individer. Referensramen fokuserar på Town Centre Management (TCM) och om forskningen på högutbildades önskemål, i huvudsak baserat på studier av Florida och Glaeser et al. En service quality ansats används i analysen. Forskningsmetoden är fokusgruppsdiskussioner, med tre grupper bestående av universitetsstudenter från Mittuniversitetet. Resultatet stämmer till stor del in på tidigare forskning på ämnet. Resultaten pekar på förhållanden som är styrkor och svagheter hos Sundsvall.

Innehåll

Förstärkt stadsmiljö	1
Unga högutbildades syn på Sundsvalls stadskärna	1
Elias Hörnberg.....	1
Sammanfattning	2
Introduktion.....	4
Projektet "förstärkt stadsmiljö"	4
Problembakgrund	4
Problemprecisering.....	5
Syfte	5
Avgränsningar	5
Uppsatsens disposition	6
Referensram	6
Town Centre Management	6
Innebörden i TCM-initiativ	7
Partnership förutsättningen.....	7
Definitioner av TCM.....	7
Servicekvalitet.....	8
Högutbildade och den ekonomiska utvecklingen	8
Högutbildade versus den kreativa klassen	9
Tidigare studier av vad högutbildade uppskattar i den urbana miljön.....	9
Analysmodell.....	13
Metod	14
Val av fokusgruppsdiskussion som metod	14
Analysmetod.....	16
Etiska överväganden	18
Operationalisering	18
Fallet: Staden Sundsvall	18
Resultat och analys: Master Case.....	19
a. Vad som erbjuds.....	19
b. Hur det erbjuds	24
c. Var det erbjuds.....	25
d. Unika gruppåsikter	27
Slutsatser	27
a. Vad som erbjuds.....	27
b. Hur det erbjuds	29
c. Var det erbjuds.....	29
Tillförlitlighetsdiskussion	32
Referenser.....	32
Bilagor.....	36
Bilaga 1. Partiella referat från fokusgruppsdiskussionerna.....	36
Bilaga 2. Analys av gruppdiskussionerna	42
Bilaga 3: Svenskspråkig Introduktion till fokusgruppintervju	53
Bilaga 4: Engelskspråkig Introduktion till fokusgruppintervju.....	55
Bilaga 5: Matriser använda vid analys.....	58

Introduktion

Projektet "förstärkt stadsmiljö"

Detta examensarbete i företagsekonomi görs som en del i ett projekt som genomförs i samverkan mellan Mittuniversitetet och Sundsvalls kommun och som syftar till att uppnå en förstärkt stadsmiljö i Sundsvall. Projektet innefattar även examensarbeten inom sociologi och statsvetenskap. Min roll är att undersöka hur unga högutbildade individer uppfattar Sundsvall och vad som kan göras för att öka Sundsvalls attraktivitet för dessa individer. Fokus ligger på hur Sundsvalls stadskärna upplevs av dessa.

Problembakgrund

En stor förändring har skett i handelsmönstret i Sverige och i hela västvärlden under de senaste 20-30 åren. Ett viktigt inslag i denna förändring är att externa handelsområden byggts i utkanterna av större städer. En allt större andel av den totala handeln i omgivande regioner koncentreras till dessa externa handelsområden,

Detta har haft negativa konsekvenser för stadskärnorna i och med att deras traditionella roll som centrum för den regionala handeln ifrågasatts i och med att både kunder och handlare migrerat till de externa handelsområdena. Detta har uppfattats som ett hot av såväl handlare och fastighetsägare som av lokala politiker. Inte minst för att det leder till en kapitalförstörelse då butikslokaler inte efterfrågas och butiker måste läggas ner. Till detta kommer att stadskärnan är ett "ansikte utåt" för det omgivande samhället, och att intrycket av stadskärnan signalerar hur progressivt och livaktigt det omgivande samhället är.

En respons på den pågående negativa utvecklingen av stadskärnor går under (den engelska) beteckningen Town Centre Management (TCM) initiativ. Karaktäristiskt för sådana initiativ är att de genomförs som partnership-initiativ, där olika intressenter deltar och bidrar i en strävan efter att öka stadskärnans attraktivitet som en helhet. Målsättningen med sådana TCM initiativ är att revitalisera centrum genom att öka dess attraktivitet, för att därigenom locka fler besökare och få mer liv och rörelse i centrum. Ett annat, underliggande motiv med TCM är att öka regional konkurrenskraft. Att stärka det omgivande samhällets förmåga att locka företag, investeringar och kompetent arbetskraft i konkurrensen med andra städer och samhällen. En attraktiv stadskärna är en konkurrensförutsättning då en livaktig stadskärna är mer lockande än en stadskärna i nedgång (Brooks och Young, 1993).

I Sundsvall är den negativa utvecklingen av stadskärnan tydlig genom Birsta handelsområde som är placerat i den norra utkanten av staden. Detta handelsområde drar allt mer kunder och företag från stadskärnan. Utvecklingen görs tydlig genom butiker som läggs ner och butiksfönster som gapar tomma. Det finns också en livlig diskussion om vad som händer och vilka konsekvenser som utvecklingen får (<http://www.st.nu/opinion/ledare/mirjamsdotter-lat-sundsvall-vara-mer-an-en-shoppingstad>, <http://www.st.nu/kultur/sundsvall-en-stad-for-framtiden>, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=110&artikel=5874088>).

I denna studie fokuseras stadskärnans attraktivitet för en speciell kategori av individer: unga högutbildade akademiker. Dessa individer förutsätts ha en nyckelbetydelse för utvecklingen av den

framväxande kunskapsekonomin. Den kunskap som denna ekonomi vilar på finns i hög grad hos individer som har förutsättningar att förstå ny kunskap, samt att tillämpa denna i företags verksamhet. I litteraturen betonas att denna kategori av individer är mycket lättroliga, och att de i hög grad väljer att bo och verka på platser de finner vara attraktiva (Florida, 2001). Florida betonar också att den stora betydelse som kompetent arbetskraft har i kunskapsekonomin gör att företag söker sig till platser där det finns gott om kompetens, snarare än tvärtom (Florida, 2001; Florida et al, 2008). Det viktigaste är inte att placera ett företag där produktionskostnaden möjligtvis är lägst utan där det finns gott om högutbildade (Florida, 2005). I litteraturen betonas det dessutom att akademiker föredrar att bo i en urban miljö. Betoningen ligger framförallt på den urbana miljö som erbjuds av stora städer (eng. "cities") (Florida 2005). Däremot visar en förberedande litteraturstudie som gjordes inför denna studie att det saknas undersökningar om hur akademiker upplever den urbana miljö som erbjuds av mindre städer (eng. "towns") av Sundsvalls storlek. Ett undantag är den studie av akademikers åsikter om utvecklingen av hamnområdet i anslutning till Örnsköldsviks stadskärna (Johansson, 2006).

Problemprecisering

Sundsvalls stadskärna har drabbats negativt av det närliggande externa handelsområdets etablering och utveckling under de senaste decennierna. Dessa negativa konsekvenser förutsätts ha betydelse för Sundsvalls förutsättningar att utvecklas positivt. Den urbana miljön förutsätts vara av betydelse för den kategori av individer jag ska undersökas val av plats att bo och leva på. Fokus i litteraturen är på stora städer som urban miljö. Det saknas studier av hur högutbildade uppfattar den urbana miljö som erbjuds av mindre städer av Sundsvalls storlek. Stadskärnan är själva centrum i en urban miljö genom att där finns de traditionella urbana tjänsterna: mötesplatser, kaféer, restauranger, nöjesetablissemang etc.

Syfte

Denna studies syfte är att beskriva och analysera hur unga akademiker uppfattar den urbana miljön i Sundsvall. Fokus är framförallt på hur de uppfattar förhållanden i stadskärnan, då denna förutsätts vara central i en urban miljö. Studien är avsedd att vara ett bidrag till ansträngningarna att förbättra centrumets attraktivitet för unga akademiker.

För att uppfylla detta syfte söker jag svaret på följande undersökningsfrågor:

- i. Vilka styrkor och svagheter uppfattar unga akademiker när de diskuterar olika förhållanden hos Sundsvall och Sundsvalls stadskärna?
- ii. Hur skall man utveckla stadskärnan för att öka dess attraktivitet för unga akademiker?

Den sista undersökningsfrågan avser jag att diskutera i studiens implikationsavsnitt.

Avgränsningar

Denna uppsats är en inledande, kvalitativ fas i ett större arbete. Någon analys av olika förhållandens effekter på den sammantagna upplevda attraktiviteten görs ej. Detta är en fråga som kommer att fokuseras i en efterföljande kvantitativ studie. Förutom observationer av vad som skiljer mellan svenska och utländska akademikers uppfattningar, görs ingen analys av olika kategoriers av akademikers uppfattningar. Orsakerna till dessa avgränsningar är framförallt att tiden saknas för de

djupare analyser som skulle krävas. Arbetet bedrivs av Mittuniversitetet i samarbete med Sundsvalls kommun fram tills den 31 oktober 2016.

Uppsatsens disposition

Uppsatsens disposition är uppdelad enligt följande: I kapitel två finns referensramen vilken är fyrdelad. De delarna är avsnitt om Town Centre Management, servicekvalitet, högutbildade och den ekonomiska utvecklingen och slutligen tidigare studier om vad högutbildade uppskattar i en urban miljö. Efter denna följer analysmodellen. I kapitel tre presenteras valet av metod och dess tillgängs-avägsätt. I kapitel fyra presenteras en beskrivning av staden Sundsvall. I kapitel fem presenteras resultat och analys. I kapitel sex presenteras slutsatser, implikationer av studien samt förslag för framtida studier. I kapitel sju följer en tillförlitlighetsdiskussion. Detta följs av referenslistan. Efter detta kommer studiens bilagor.

Referensram

Town Centre Management

Byggandet av externa handelscentra i utkanterna av större städer har haft en stor betydelse för handeln i den omgivande regionen. Dessa centra är lokaliserade till platser med bra kommunikationsmöjligheter och erbjuder bra parkeringsmöjligheter för bilburna kunder. Resultatet har blivit att allt mer av regionens totala handel har koncentrerats till dessa externa centra (Schiller, 1994; Pal och Sanders, 1997; Warnaby, 1998; Forsberg et al, 1998; Philips och Swaffin-smith, 2004; Coca-Stefaniak et al, 2008; Cook, 2009).

För stadskärnorna har denna utveckling inneburit en utmaning. Framförallt för mindre städer. Deras traditionella roll som regionalt handelscentrum har ifrågasatts när en allt större andel av kunderna och butikerna migrerar till de externa handelscentra (Schiller, 1994; Pal och Sanders, 1997). Politiker, liksom fastighetsägare och butiker upplevde tidigt de externa handelsområdena som ett hot mot en levande stadskärna (Schiller, 1994; Pal och Sanders, 1997; Warnaby, 1998; Forsberg et al, 1998; Philips och Swaffin-smith, 2004; Coca-Stefaniak et al, 2008 samt Cook, 2009). Responsen var att man initierade olika initiativ för att motverka den negativa utvecklingen av stadskärnor och ge dem mer "vitality" och "viability", det vill säga vitalitet och livskraft (Schiller, 1994; Pal och Sanders, 1997; Warnaby et al, 1998; Forsberg et al, 1998; Ravenscroft, 2000; Jones et al, 2003; Philips och Swaffin-smith, 2004; Coca-Stefaniak et al, 2008). Sådana initiativ kallas Town Centre Management (TCM) initiativ.

Även om externa handelscentra funnits sedan länge, är forskningen om fenomenet relativt ny. Den har sin egentliga början på 80-talet, då antalet externa handelscentra hade en snabb tillväxt i England. Den akademiska forskningen om TCM-initiativ har också en tydlig engelsk tyngdpunkt. De flesta artiklar som presenterats har engelska forskare som författare (Pal och Sanders, 1997; Warnaby, 1998; Ravenscroft, 1998; Jones et al, 2003; Philips och Swaffin-smith, 2004; Coca-Stefaniak et al, 2008; Cook, 2009), även om det naturligtvis finns svenska och andra nationaliteter representerade också (Forsberg et al, 1998; Wahlberg, 2016; Teller, 2008).

Innebörden i TCM-initiativ

En utveckling av innebörden i TCM-initiativ kan urskiljas i litteraturen.

- **Vaktmästaransatsen**

I början var målsättningen att öka centrumets attraktivitet med en vaktmästaransats, dvs. genom att förbättra olika "hygienfaktorer" såsom säkerhet, renlighet, minskad kriminalitet etc. (Warnaby et al, 1998; Ravenscroft, 1998; Philips och Swaffin-smith, 2004; Cook, 2009). Ett exempel är skötsel av stadskärnor i form av t.ex. gatusopning och upplockande av skräp vilket nämns av: (Pal och Sanders, 1997; Warnaby et al, 1998; Ravenscroft 1998; Cook, 2009) och på svenska förhållande av Forsberg et al (1998). Med skötsel innebär även underhåll av de fysiska attributen i staden såsom fontäner, statyer och bänkar. Att det är rent och snyggt i stadskärnan är något som också betonas av Svensk handel (Svensk handel, 2015). Det är det förhållande som kommer först i den ranking av förhållanden som presenterades.

- **Supershopansatsen**

Senare betonades betydelsen av att förbättra det utbud av shopping och butiker som finns i stadskärnan. Denna ansats betonar att centrum är en "supershop" som kan jämföras med ett köpcentrum. Man ville förbättra attraktiviteten hos centrum genom att utveckla utbudet och mixen av butiker, samt förbättra tillgänglighet av butiker och av staden som sådan.

Eftersom externa handelscentra ofta har bra parkeringsmöjligheter är betydelsen av detta viktig även för stadskärnan. Man ska kunna parkera nära affärer, caféer och andra besöksmål för att locka besökare. Ofta används också för att frakta eventuellt inköpta varor som är otympligt att ta med sig med kollektivtrafiken. I allmänhet vill kunder att handel ska vara förenat med så lite krångel som möjligt (Svensk handel, 2015; Wahlberg, 2016).

- **Den holistiska ansatsen**

På senare tid har perspektivet vidgats till att omfatta mer än bara shopping. All form av services förutsätts bidra till centrumets attraktivitet, och även upplevelsen av den fysiska utformningen av centrum. Ett holistiskt perspektiv på stadskärnan är grundläggande. Det betonas att stadskärnan är en plats där besökarna erbjuds och konsumerar en "bundle of services", och dessa services innefattar inte bara shopping utan många andra förhållanden (Wahlberg, 2016). Vilka förhållanden som är av betydelse är fortfarande en öppen fråga.

Partnership förutsättningen

Karaktäristiskt för TCM initiativ är att de grundas på en partnerskapsansats. Det vill säga att initiativen organiseras i en partnerskapsorganisation där olika intressenter ingår. De dominerande partnererna är de lokala myndigheterna, fastighetsägarna och representanter för butiker (Pal och Sanders, 1997; Warnaby et al, 1998; Wahlberg, 2016), men strävan är att få med många intressentgrupper som möjligt i TCM initiativet.

Definitioner av TCM

Det finns otaliga definitioner av TCM inom litteraturen. Dessa två fångar dock det på ett bra sätt.

"Town centre management is a comprehensive response to competitive pressures which involves development, management and promotion of both public and private areas within town centres, for the

benefit of all concerned" (Warnaby et al, 1998, s.17)

"Town centre management is the search for competitive advantage through the maintenance and/or strategic development of both public and private areas and interests within town centres, initiated and undertaken by stakeholders drawn from a combination of the public, private and voluntary sectors."
(Warnaby et al, 1998, s.17-18)

I denna studie är utgångspunkten att attraktiviteten i första hand är en fråga om besökarnas upplevelse av den "bundle of services" som de erbjuds i stadskärnan. TCM initiativ syftar till att förbättra kvaliteten hos dessa services för att på så vis förbättra stadskärnans attraktivitet.

Servicekvalitet

Vad som skall avses med servicekvalitet har varit föremål för diskussion under de senaste årtiondena. Den ökade konkurrens som många företag mötte som var påskyndad av omfattande avregleringar tvingade många företag att differentiera sig genom att leverera en överlägsen service jämfört med sina konkurrenter.

Ett centralt inslag i denna diskussion är den SERVQUAL modell av servicekvalitet som Parasuraman et al (1988) presenterade. En del av denna modell är ett instrument som mäter upplevelsen av hur servicen utförs av de som efterfrågar och konsumerar denna service. Denna kvalitetsaspekt kan sammanfattas med ordet "hur?". Den handlar ofta om interaktionerna med anställda på företaget och deras bemötande gentemot kunden. Ett annat centralt inslag i servicekvalitetsdiskussionen är den mer omfattande modell som presenterades av Grönroos (1984). Grönroos kallar hur-aspekten av servicekvaliteten den funktionella aspekten. En annan aspekt Grönroos (1984) tar upp är den tekniska aspekten av servicekvalitet vilken kan sammanfattas med ordet "vad?" som levereras. Den tekniska aspekten av service innebär om något fungerade som det skulle? Kom bussen i tid? Etc. Servicen kommer uppfattas som undermålig ifall det funktionella intrycket av servicen är negativ oavsett den tekniska kvaliteten. För att uppnå kundnöjdhet är det nödvändigt men inte tillräckligt att uppnå bra nivåer av teknisk service.

Bitner (1992) pekar på ytterligare en kompletterade aspekt av servicekvaliteten: den fysiska miljön och atmosfären och hur denna påverkar konsumtionsbeteendet hos kunder. Med fysisk miljö syftar man på den byggda miljön i form av hus och dess arkitektur etc. Miljön blir en del av tjänsten som de konsumerar och påverkar hur de kommer att se på hur tjänsten utfördes. Den fysiska miljön och atmosfären påverkar även hur produktiva och nöjda de anställda är. Litteraturen inom miljöpsykologi menar att individer antingen känner sig lockade av en plats fysiska miljö eller känner att den är av skrämmande och oattraktiv. Detta styr såklart om man önskar att stanna där och utforska platsen eller om man vill lämna den. Det finns ändlösa sätt att påverka hur den fysiska miljön upplevs som t.ex. vilken färg något är målat i, ljussättningen etc. Ur denna synvinkel kan man urskilja ett "Var?".

Högutbildade och den ekonomiska utvecklingen

I takt med att traditionella industrin förlorar i betydelse ökar betydelsen av den kunskapsbaserade ekonomin. Detta gäller inte minst för traditionella industrisamhällen som Sundsvall. En positiv framtida utveckling förutsätter att förutsättningar skapas för en positiv utveckling av kunskapsökonomi.

Den nya kunskapsökonomi skiljer sig väsentligt från tidigare ekonomier som fokuserade på Henry

Fords rullande band eller Taylorismen. Den stora skillnaden ligger i vad som är den viktigaste produktionsfaktorn. I dem gamla systemen var det fysiska arbetet som var det viktiga. Idag är kunskapskompetens och framförallt innovationsförmåga som är det viktigaste (Florida, 2001; Florida, 2005; Florida 2014). Den kunskap som är grunden för denna ekonomi finns i hög grad hos individer som har förmåga att tillgodogöra sig och tillämpa nya, ofta vetenskapsbaserade innovationer. Detta betonas bland annat av Florida (2005; Florida, 2014), som menar att en positiv utveckling vilar på teknologi och akademiskt utbildade individer. Högutbildade är därmed en nyckelresurs i den framväxande kunskapsekonomin (Powell och Snellman, 2004). Denna kategori av individer förutsätts ha den nödvändiga kunskapen för att ta till sig nya vetenskapliga rön och produktionsmetoder. Högutbildade är enligt Florida personer som innehar en kandidatexamen eller högre (Florida; 2002a; Florida, 2002b; Florida, 2014). Florida kallar denna kategori av individer "talent" (Florida 2001a).

Den lokala tillgången på sådana individer är därmed av avgörande betydelse för den ekonomiska utvecklingen på en lokal nivå. Enligt aktuell humankapitalteori är resursen så viktig att företag väljer att lokalisera sig där sådana kompetenta individer väljer att bo (Florida, 2001; Florida, 2005; Florida 2014), snarare än tvärtom, dvs. att kompetenta individer flyttar till platser där det finns jobb.

Städer är motorer i en regional utveckling (Jacobs, 1969). En stads tillgång på kompetenta, dvs. högutbildade, individer är därmed av stor betydelse för hela regionens utveckling av kunskapsekonomin. Eftersom högutbildade är väldigt mobila och flyttar lätt inom landet men även över landsgränser för att finna attraktiva platser att arbeta och bo på (Florida, 2002a; Mellander och Florida, 2011) blir en stads attraktivitet för denna kategori av individer betydelsefull för hela regionens ekonomiska utveckling.

Högutbildade versus den kreativa klassen

På senare år har Florida börjat tala om den kreativa klassen i stället för högutbildade, framförallt i sin bok *Den kreativa klassens framväxt* från 2001. De högutbildade är en underindelning av den kreativa klassen. I övrigt är den kreativa klassen ett uttryck som avser bland annat akademiker, forskare, arkitekter och individer arbetandes i kreativa yrken så som musiker och konstnärer. Till skillnad från andra klasser ser sig inte den kreativa klassen som en samhällskategori (Florida, 2001). Klassen är som nämnt bredare än endast högutbildade. Florida definierar klassen som individer som "engagerar sig i komplexa problemlösningar vilket innebär en stor del självständigt bedömande och kräver en hög utbildningsnivå eller stort humankapital" (Florida, 2002a). Ifall man endast mäter en persons talang med deras grad av utbildning i form av t.ex. en kandidatexamen eller högre så exkluderas många kreativa och innovativa personer som inte avlagt akademisk examen. Klassiska exempel är Bill Gates och Steve Jobs men utöver det otaliga musiker, skådespelare, fotografer etc. (Florida, 2014). Den kreativa klassen i USA består till ungefär tre fjärdedelar av personer med akademisk examen. Men ser man utbildningsnivån sett ur hela kategorin så innehar knappt 60 % en akademisk examen (Florida, 2014). Även på svenska förhållanden visar det sig att mätande av kreativ klass förklarar regionala lönenivåer bättre än endast utbildningsnivå (Mellander och Florida, 2011). **I denna studie ligger dock fokus på unga akademiker som en ekonomisk resurs, och på hur dessa uppfattar den urbana miljö som Sundsvall erbjuder.**

Tidigare studier av vad högutbildade uppskattar i den urbana miljön

Av litteraturen framgår att högutbildade föredrar att bo i en urban miljö (Florida 2001; Glaeser et al, 2001). De element i denna urbana miljö som högutbildade uppskattar, och som nämns i tidigare forskning om städers attraktivitet presenteras nedan sorterade efter vad-, hur- och var-aspekterna.

A. Vad som erbjuds

- *Utbud av finkultur*

En studie på tyska städer som under 1600- och 1700-talet byggde operahus visade att de hade en högre nivå av humankapital än städer utan. Denna distinktion från andra städer var synlig än idag (Florida, 2014). Detta tyder på att humankapital historiskt återskapas sig självt (Florida et al, 2008). Liknande effekter visade sig i 1880-talets Storbritannien där städer med hög nivå av humankapital behöll den ställningen i kommande sekel (Florida, 2002a). En plats som skaffat sig en sådan konkurrensfördel brukar bygga vidare på detta övertag. Som tidigare nämnt har det historiskt funnits ett samband mellan högt humankapital i en stad och förekomsten av operahus och annan finkultur. Men detta ändras dock och skälet kan vara just att det är en passiv upplevelse. Dessa uppstyrda nöjen med sina scheman som kräver omfattande organisation tilltalar inte dagens högutbildade lika mycket (Florida, 2001). Glaeser et al (2001) fann inget samband mellan tillväxt och antalet konstmuseum. Detta ger stöd för Floridas (2001) tes att finkultur inte är särskilt viktigt för högutbildade.

- *Utbudet av upplevelser*

Viktigt för en stad som ska locka högutbildade är utbudet av nöjen (Florida, 2002a; Florida, 2002b; Florida et al, 2008; Mellander och Florida, 2011). Stadens karaktär av "nöjesmaskin" (Lloyd och Clark, 2000) blir därför ett viktigt rekvisit för att locka och behålla talang (Mellander och Florida, 2011; Florida, 2014). Glaser et al (2001) fann ett samband mellan tillväxt och antalet livespelningar och som en stad erbjuder.

- *Åskådarsporter*

Besök på idrottsevenemang är mindre intressant för högutbildade än andra då dessa värnar om den egna rollen som aktiv, att beskåda ett sportevenemang kan upplevas som för passivt. Att endast vara en åskådare är inte tillräckligt för dessa individer (Florida, 2001).

- *Mötesplatser*

De vill även kunna möta andra högutbildade/talent/kreativa och detta på lämpliga platser. Florida menar att högutbildade dras till de platserna för att det ger dem en möjlighet till identitetsskapande. Talangfulla individer dras till platser där andra talangfulla personer bor och verkar eftersom de ständigt söker bekräftelse av sin självbild i möten med likasinnade (Florida, 2001). De högutbildade eftersträvar en miljö med mötesplatser och detta behöver städer för att locka och behålla dem (Florida, 2001; Mellander och Florida, 2011; Florida, 2014). Sådana mötesplatser kan t.ex. vara caféer, små butiker eller pubar.

- *Musikutbud*

Glaser et al (2001) fann ett samband mellan tillväxt och antalet livespelningar och som en stad erbjuder. Nöjeslokaler är ett viktigt rekvisit för att locka och behålla talang (Mellander och Florida, 2011; Florida, 2014).

- *Nattlivet*

Ett mångsidigt nattliv ses som viktigt i form av ett brett utbud av skilda kategorier, både nattklubbar och pubar önskas. Även nattklubbarnas och pubarnas utformning och andra attribut som skapar upplevelsen är viktiga för denna grupp. Även ett nyktert nattliv är även något som upplevs viktigt för många högutbildade då dessa personer inte anser sig ha tiden det tar att återhämta sig efter alkoholförtäring (Florida, 2001).

- *Utbud av restauranger*

Florida menar även att högutbildade gillar att samlas på små pittoreska restauranger (Florida, 2001). Ett brett utbud av olika typer både i stil och matkultur är viktigt.

- *Utbudet av träningsmöjligheter*

Att hålla sin kropp i god fysisk form är en del av många högutbildades självbild. De städer i USA som var mest hälsosamma inom bland annat fetma och antal rökare var även bland de som kom högst på kreativitetsindex – vilket är en utveckling av Floridas humankapitalteori. (Florida, 2002b). Utbudet av träningsmöjligheter blir därmed en del av en stads attraktivitet för högutbildade (Florida 2001).

- *Utbud av offentliga tjänster*

Offentliga tjänster i alla dess former är viktigt. Kommunen måste ha policyer som lockar högutbildade, särskilt välfungerande skolor men även bra sjukhus är väldigt önskvärdt för högutbildade (Glaeser et al, 2001).

- *Utbud av handel och tjänster*

Viktiga företeelser för en stad som ska locka högutbildade är omfattningen av tillgången på kaféer samt ett stort utbud av diverse andra näringsidkare som affärer och försäljare av olika tjänster (Florida, 2001; Glaeser et al, 2001; Florida, 2002a; Florida, 2002b; Florida et al, 2008; Mellander och Florida, 2011). Många av dessa affärer och tjänster som nämnts kan dock kompletteras och till viss del ersättas genom e-handel (Glaeser et al, 2001).

- *Status*

Med högre inkomster blir det allt viktigare att bo i en stad som upplevs attraktiv. Städer som inte lyckas med detta kommer att tyna bort i den nationella och internationella konkurrensen (Glaeser et al, 2001).

- *"Speed" och tillgänglighet*

"Speed" är viktigt. I bemärkelsen av hur lång tid det tar att ta sig mellan sitt jobb och hem eller mellan tjänster och hemmet samt även mellan olika butiker och nöjen då tiden är en knapp resurs. En konkurrenskraftig stad bör vara tät med korta avstånd. Städer med större avstånd kan endast lyckas locka högutbildade om de har ett stort utbud av kulturella nöjen (Glaeser et al, 2001).

- *Resmöjligheter*

Högutbildade är individer som är väldigt mobila och som lätt flyttar inom landet men även över landsgränser för att finna attraktiva platser att arbeta och bo på (Mellander och Florida, 2011). Detta gör även att de ofta har släkt och vänner på andra orter vilket gör betydelsen av resmöjligheter och kommunikation stor.

- *Närvaron av andra högutbildade*

För att locka högutbildade till en stad är närvaron av andra personer med samma bakgrund viktigt. Enligt Florida (2001) dras talangfulla individer, dvs. högutbildade individer, till platser där andra talangfulla personer bor och verkar, eftersom de ständigt söker bekräftelse av sin självbild i möten med likasinnade (Florida, 2001).

Universitet är en viktig faktor som kan locka och samla unga högutbildade. Men det är ingen garant för att högutbildade stannar då de är en rörlig faktor. Universitet är en nödvändig som ett nav för att underhålla kunskapsekonomin men inte tillräckligt i sig att locka till sig högutbildade. Dessa personer är väldigt mobila och flyttar lätt inom landet men även över landsgränser för att finna attraktiva platser att arbeta och bo på (Florida et al, 2008; Mellander och Florida, 2011).

I kunskapsekonomin blir universitet viktigare än de varit tidigare för ekonomisk utveckling eftersom idéer och intellektuellt kapital blir allt viktigare för utvecklingen. De gör detta genom att utbilda och även att dela med sig av sin forskning, genom att inte behålla sina resultat som företagshemligheter sprider de kunskap. Genom att arbeta på detta öppna sätt så skapas en konkurrens mellan universitet att skapa framstående forskning. Detta leder i sin tur till högre anseende att det lockar mer talangfullt folk (Florida, 1999).

B. Hur det erbjuds

- *Ett öppet och tolerant samhälle*

Enligt Florida är det viktigt med ett öppet och tolerant samhälle för högutbildade individer. Dessa platser präglas ofta av en öppenhet för kreativitet och tolerans för olikheter (Florida, 2001; Florida, 2005; Florida et al, 2008).

Viktiga element för framgångsrik ekonomisk utveckling är höga nivåer av acceptans gentemot t.ex. personer av icke-traditionell sexuell läggning (Florida, 2002a, 2002b, Florida et al, 2008; Florida, 2014). Högutbildade personer är ofta öppna för nya erfarenheter och är i sig en rörlig produktionsfaktor (Florida, 2002a; Mellander och Florida, 2011; Florida, 2014) och de som rör sig allmänt till platser som är mer välkomnande. En demografforskare vid namn Gary Gates utvecklade 2001 ett index för att kartlägga var personer med homosexuell läggning bor. Områden med höga värden på detta index visade sig korrelera med hög närvaro av högteknologiska företag. Toleransnivån en stad uppvisar det viktigaste för att kunna locka till sig högutbildat och talangfullt folk. De påpekar dock att det inte är homosexuella i sig som är det viktiga utan öppenheten i samhället som fått dem att bosätta sig där (Florida, 2001; Florida, 2002a; Mellander och Florida, 2011). Florida (2002b) mätte även tolerans med ett index över bohem närvaro i ett samhälle. Även detta index antas mäta graden av öppenhet och tolerans i samhället.

- *Blandat och levande stads- och gatuliv*

Ett levande gatuliv är en attraktion i sig (Glaeser et al, 2001). Unga högutbildade personer söker ständigt upplevelser där de kan bekräfta sin självbild av att vara kreativa och aktiva. Det är den organiska och naturliga gatukulturen som skapas i urbana stadsmiljöer som lockar. I en stad som är levande och intensiv är den enskilde besökaren både en beskådare och en aktiv deltagare. Ett besök i ett levande urbant centrum erbjuder fler möjligheter till stimulans och man kan själv styra hur aktivt man önskar att delta. Det spontana i detta gör att det känns genuint och spännande för de högutbildade. I en levande gatubild rör sig också folk från alla samhällskategorier och yrken vilket gör det mindre elitiskt än vad t.ex. ett operabesök traditionellt är (Florida, 2001).

Enligt Pine och Gilmore (1998) är upplevelser en viktig del i dagens ekonomi, de menar rentav att vi nu har nått en fjärde epok inom ekonomiskt värdeskapande. Dessa epoker delar de in enligt följande: skörda råvaror, tillverka varor, erbjuda tjänster och numera erbjuda upplevelser. Upplevelsen av en levande stadsbild blir därmed en del av det urbana centrals attraktivitet.

- *Trygghet och säkerhet*

Det är viktigt för högutbildade att Polisväsendet skapar en trygg och säker gatumiljö med en låg brottslighet (Glaeser, 2001).

C. Var det erbjuds

- *Grönområden*

De högutbildade eftersträvar även vackra grönområden. Vackra grönområden fungerar också som mötesplatser men på ett annat sätt. De kan mötas och komma ifrån det kommersiella (Florida, 2001; Mellander och Florida, 2011; Florida, 2014). Sambandet indikeras av en studie av inkomstskillnader på Manhattan i New York. Individer med hög utbildning tenderar att ha relativt höga inkomster och kvarter närmare Central Park bebos av individer med relativt höga inkomster (Glaeser et al, 2001).

- *Närheten till vatten*

Glaeser et als (2001) studie visade också att områden längs floden i New York beboddes av folk med högre inkomster. Högutbildade med bra inkomster föredrar att bo nära vatten av någon anledning.

- *Rena gator*

Rena och prydliga gator önskas för att skapa en trivsamt plats att bo och verka på (Glaeser, 2001).

- *Arkitektur och fysiska stadsattribut*

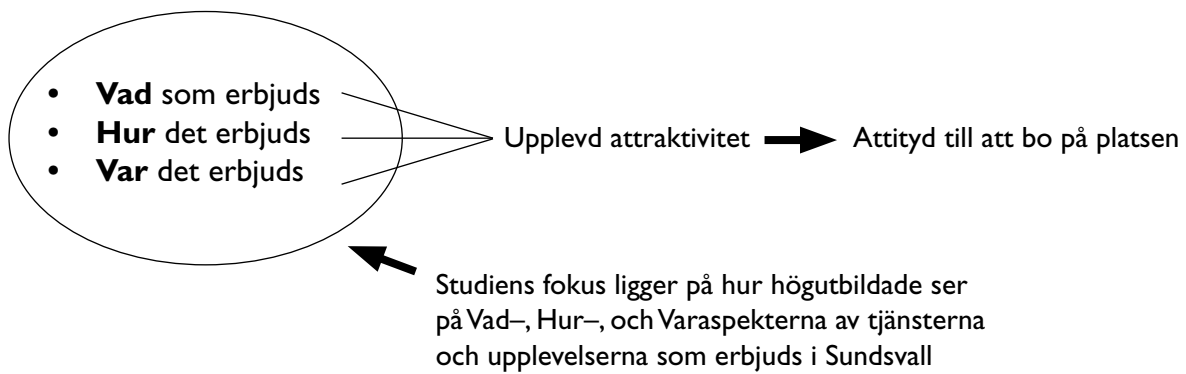
Kreativitet har ett samband med bohemisk livsstil och en levande stad. Bohemer gillar gammal arkitektur, "nya idéer måste använda gamla byggnader" (Florida, 2002b). När ett område får en bohemisk framtoning ökar entreprenöriella initiativ, antalet restauranger och nattlivets intensitet. Köpcentrum och arenor lockar inte nämnvärt i sig men kan vara viktiga i det samlade intrycket av en stad (Florida, 2001; Florida, 2014).

- *Bohemiska boendemöjligheter*

En social statushöjning på ett område, så kallad "gentrifiering", innebär att man skapar områden med gott om bekvämligheter och nöjen. Det innebär också att unga och förmögna individer använder staden som en plats för nöjen mer än endast som den platsen de arbetar på. Detta är i sig inget nytt då städer alltid varit centrum för kultur, innovation och konsumtion. De unga högutbildade har ofta inte barn vilka gör att de eftersträvar andra konsumtionsmönster och önskan för rekreation (Lloyd och Clark, 2000).

Analysmodell

Den analys som genomförs i denna studie utgår från uppdelningen av servicekvalitet i aspekterna "vad" som erbjuds, "hur" det erbjuds och "var" det erbjuds. De förhållanden som de tidigare studierna på området har pekat ut har använts som utgångspunkt för analysen.

Figur 1. Analysmodell

Metod

Metoden för arbetet hade en kvalitativ design då datainsamlingen till studien skedde genom fokusgruppdiskussioner med universitetsstudenter boende i Sundsvall.

Val av fokusgruppdiskussion som metod

Genom att använda en relativt öppen kvalitativ metod kan studien tillhandahålla framtida hypoteser som kan undersökas med en kvantitativ forskningsdesign. Gruppintervjumetoden inom fokusgruppmetoden användes. (Bryman och Bell, 2005). Utgångspunkten var att fånga studieobjektens perspektiv och motiv (Åbo Akademi, NN).

Genom fokusgruppdiskussionerna hoppades jag att få reda på varför respondenterna tyckte som de gjorde. En fördel med denna metod är den gruppdynamik som den skapar och som gör att mer åsikter luftas än i enskilda intervjuer (Bryman och Bell, 2005). Målsättningen är att vara lite av en fluga väggen som lyssnar till ett vanligt samtal mellan bekanta för att därigenom få en insikt som en enkät inte kan fånga (Bryman och Bell, 2005).

För att få fram en hierarkisk bedömning av vad som uppskattas av deltagarna kommer frågorna ha ett upplägg där kvaliteten av skilda områden diskuteras var för sig istället för att använda ett helhetsbetyg för staden (Wahlberg, 2016). Detta är viktigt att ha i åtanke i ett sådant här arbete av kvalitativ natur då varje person har sin egen subjektiva syn på omvärlden. Utmaningen låg i att koka ner dessa subjektiva syner till ackumulerade åsikter för den gruppen de representerade, de unga högutbildade (Bryman och Bell, 2005).

En nackdel med fokusgruppdiskussionen som metod är att grupptryck kan få vissa deltagare att inte fullt ut lufta sina åsikter. Särskilt ifall denna deltagares åsikt på ett tydligt sätt urskiljer sig från det de övriga i gruppen framfört. Men fördelen och värdet av en fri diskussion där deltagarna fick försvara och utveckla sina idéer i form av "brainstorming" ansågs överträffa nackdelarna.

- *Val av antal grupper*

Målet var från början att använda fyra grupper med fyra till sex personer per grupp vid datainsamlingen. Mellan fyra och sex personer bedömdes som en lämplig grupp för att skapa den gruppdynamik och det engagemang som eftersträvades (Bryman och Bell, 2005), och fyra grupper sågs som en bra förutsättning för att triangulera de åsikter som ventilerades i grupperna (Jick, 1979). Det visade sig dock vara problematiskt att boka in minst fyra personer till samma tid och plats. Resultatet blev därmed att antalet fokusgrupper begränsades till tre sådana grupper. Detta innebar att målet med fyra till sex deltagare i varje grupp kunde uppnås. Att ha tre grupper istället för en eller två innebar att det fortfarande gavs möjlighet att jämföra gruppernas svar för att finna likheter.

- *Val av deltagarna*

Deltagarna i grupperna bestod i grund och botten av studerande vid Mittuniversitetet som var villiga att ställa upp. Det vill säga att ett bekvämlighetsurval användes (Bryman och Bell, 2005). Kontakterna med de blivande deltagarna skedde via Facebook eller i personliga möten. Dock var det ett krav att både män och kvinnor skulle finnas representerade i samtliga grupper. En blandning av gruppdeltagare med avseende på kön, uppväxtort och studieinriktning, samt hur länge de studerat vid universitetet eftersträvades också. Detta för att få fram en så heterogen grupp av unga högutbildade som möjligt för att kunna fånga upp ett spektrum av åsikter hos denna kategori av individer. Dessutom eftersträvades att deltagarna skulle ha en så liten tidigare bekantskap som möjligt för att minska risken för att redan invanda sociala mönster i form av t.ex. status skulle spela in i diskussionen.

Den slutliga sammansättningen av de tre fokusgruppernas skiljde sig åt (Figur 2). Att notera är att en av grupperna bestod enbart av internationella utbytesstudenter på Mittuniversitetet. Anledningen till att ha en sådan grupp var att få in ett internationellt perspektiv i undersökningen. De hade förmodligen inte några fördomar, positiva som negativa om Norrland vilket svenska studenter bedömdes kunna ha och vilka kunde färga svaren. En annan anledning att jag valde att ha en internationell grupp var att den högutbildade kategori av individer som efterfrågas i kunskapsekonomin inte nödvändigtvis behöver bestå enbart av svenskar. Begåvade människor är som nämnt ovan mobila såväl över landsgränser som inom länder.

Beteckning	Uppväxtort	Kön	Studieinriktning	Antal akademiska terminer
A	Budapest	Kvinna	Samhällsvetarprogrammet	2
B	Härnösand	Man	Civilingenjör	4
C	Sundsvall	Man	Sjuksköterska	4
D	Östersund	Kvinna	Civilingenjör	2

Beteckning	Uppväxtort	Kön	Studieinriktning	Antal akademiska terminer
A	Uddevall	Kvinna	Samhällsvetarprogrammet	4
B	Trollhättan	Man	Civilingenjör	4
C	Södertälje	Man	Läkare	10
D	Njurunda	Man	Datateknik	4

Beteckning	Uppväxtort	Kön	Studieinriktning	Antal akademiska terminer
A	Kina	Kvinna	Datateknik	8
B	Frankrike	Kvinna	Företagsekonomi	6
C	Turkiet	Kvinna	Lärare	6
D	Kina	Man	Datateknik	8
E	Kina	Kvinna	Datateknik	4
F	Frankrike	Kvinna	Företagsekonomi	6

Figur 2: Gruppssammansättning

- *Datainsamlingsmetod*

Först presenterades det grundläggande målet med diskussion och projektet i fråga. Jag delade ut intervjuguiden till deltagarna som fick titta igenom den för att se vilka ämnen som skulle dyka upp. Efter det förklarade jag att diskussionen skulle spelas in för analysens skull, men att inspelningarna skulle raderas senare.

Deltagarna fick även veta att de skulle vara anonyma i studien. Detta för att undvika "artiga" svar. Deltagarna fick prata en i taget och inte avbryta varandra. Insamlingen av data följde Intervjuguiden. I denna intervjuguide finns det både öppna och mer precisa frågor för att fånga upp deltagarnas spontana tankar. Frågorna finns i bilaga 3 och 4. Jag grep endast in i diskussionerna ifall ämnet lämnades eller ifall jag var nyfiken på ett eventuellt förtydligande i händelse av att andra gruppmedlemmar inte gjorde detta. I övrigt var mitt mål att i största möjliga mån minska min egen påverkan på och styrning av diskussionen i grupperna. Följdfrågor från min sida skedde med deltagarnas ord då det är deras syn och inte min som skulle undersökas (Bryman och Bell, 2005). De mer precisa frågor ingick för att stimulera till reflektioner, men även för att bidra till skapandet av den framtida enkät som planerades.

- *Tid och plats för genomförandet av intervjuerna*

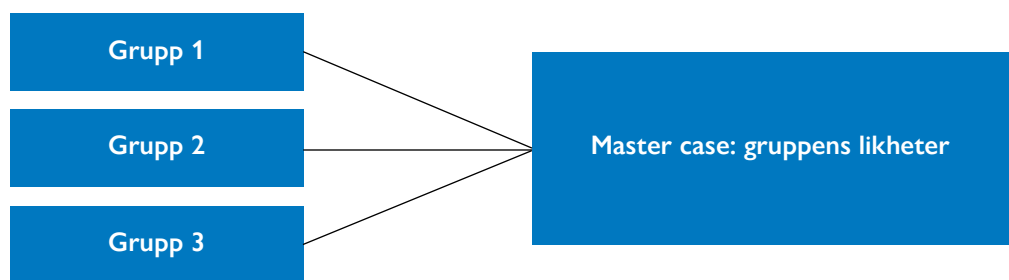
Deltagarna i fokusgruppdiskussionsgrupp 1 Intervjuades på Sundsvalls studenters kårhus den 27 april från och med runt 18.15. Intervjun pågick i 53 minuter.

Deltagarna i fokusgruppdiskussionsgrupp 2 Intervjuades på Sundsvalls studenters kårhus den 11 maj från och med runt 18.30. Intervjun pågick i 1 timme och 18 minuter.

Deltagarna i fokusgruppdiskussionsgrupp 3 Intervjuades i ett grupprum på Mittuniversitetet den 13 maj från och med runt 15.30. Intervjun pågick i 56 minuter.

Analysmetod

Analysen hade en semiinduktiv ansats. Detta genom att jag undersökte återkommande förhållanden och ämnen som fokusgruppdeltagarna diskuterade. De öppna frågorna och dess precisa underfrågor ledde till vissa bestämda teman eller uttryck. Intervjuerna analyserades i två omgångar. I den första omgången skrev jag referat av vad de enskilda grupperna hade sagt. I den andra omgången delade jag in förhållanden och ämnen de tagit upp efter analysmodellen. Efter detta följde en analys av de tre gruppernas resultat där jag sammanfogade de likheter som jag fann till ett Master Case. I Master Caset sorterades förhållanden och ämnen efter analysmodellen med Grönroos (1984) Vad-aspekt, Parasuraman et als (1988) Hur-aspekt och Bittners (1992) Var-aspekt. Resultatet av detta Case jämfördes sedermera med tidigare forskning på området och presenterades i form av för- och nackdelar ur de tre aspekterna. Dessa benämns som a, b och c under studien. Ett inslag i denna del av analysen var också en jämförelse av härledda teman med tidigare forskning på området.

Figur 3: De enskilda grupperna sammanfattades i ett "master case"

Genom ständig jämförelse av vad som ventilerades i de olika gruppernas under diskussionernas gång identifierades centrala teman i åsikterna. (Bryman och Bell, 2005).

För den större studien som detta arbete är en del av kommer trianguleringen även innefatta resultat från en enkätundersökning (Jick, 1979). Det var även intressant att lägga märke till vilka av frågeställningarna inom fokusgruppsintervjun som inte nämndes eller inte nämndes betydande för utformningen av den enkät som skulle användas i den planerade framtida kvantitativa studien.

Analysmodellen följde delvis en substantiell grundad teori då analysen på sedvanligt kvalitativt vis skedde samtidigt med löpande datainsamling. Genom kontinuerliga jämförelser hölls ett nära samband mellan data och koncepten som togs upp i de precisa frågorna. Genom ständig jämförelse av de olika gruppernas data kunde begrepp skapas som urskilde konkreta företeelser. Dessa begrepp utvecklades under diskussionernas gång (Bryman och Bell, 2005). Begreppen sorterades efter analysmodellen i "vad", "hur" och "var" aspekter.

Diskussion om tillförlitlighet och trovärdighet

Genom att använda flera olika grupper fick jag en möjlighet att genom triangulering få fram de åsikter om vad som betonas mycket i en levande stadskärna. Triangulering av de olika gruppernas åsikter gjorde även att jag fick fram ett mer pålitligt resultat. Ifall flera källor kommer fram till samma resultat blir resultatet mer tillförlitligt och av denna anledning kommer arbetets data från tre grupper att användas istället för endast en eller två. En kontroll av studiens tillförlitlighet gjordes också genom att en ung akademiker utan anknytning till studiens genomförande men som studerat i Sundsvall fick läsa igenom och kommentera det skrivna. Utfallet av denna genomläsning och dennes bedömning var på det stora hela i linje med vad som sades i gruppdiskussionerna, främst de två svenska gruppernas resultat. Den största avvikelserna hade från grupperna var att han var nöjd med utbudet av grönområden i staden. Den före detta studenten tog även upp SM-veckan och landskamper i ishockey som han sett i Sundsvall och ansåg att det vore önskvärt att anordna igen.

Det var även intressant att lägga märke till vilka av frågeställningarna inom fokusgruppsintervjun som inte nämndes. Detta har betydelse för den framtida forskningen på område. Ambitionen med denna studie var att förbereda utvecklingen av ett enkätinstrument för att mäta småstäders attraktivitet för högutbildade.

Hur tillförlitligt det är att använda studenter som ännu inte är examinerade som högutbildade, det vill sägs kandidatexamen och uppåt kan självklart ifrågasättas då ens personliga finansiella situation styr konsumtionsmönstret. Högutbildade har i allmänhet en hög disponibel inkomst vilket dessa gruppdeltagare inte har. För att åtgärda detta uppmanades deltagarna att tänka sig att de har en högre inkomst än för tillfället. Dock bör det påpekas att pengar självklart ändrar många val man

gör men de underliggande värderingarna och intressena förblir allmänt desamma.

Etiska överväganden

Samtliga deltagare i fokusgruppdiskussionerna fick självklart veta att innan att de deltog på egen fri vilja och att de skulle komma att spelas in. De fick även uppge viss information om sig själva vilket var kön, uppväxtort, studieinriktning och antal terminer de studerat. Här fanns en konflikt mellan transparensen och etiken med att hur mycket man kunde avslöja om deltagarna för att göra arbetets resultat så transparent som möjligt men även behålla deltagarnas integritet. Genom att inte ange ålder på deltagarna hoppades jag att jag hållit sekretessen för deltagarna på en tillfredställande nivå utan att tumma på transparensen för läsaren.

Operationalisering

Eftersom många termer och uttryck kan ha liknande innebörd är det viktigt att presentera hur jag tolkat vad deltagarna har sagt och hur det har sorterats. Med *ung högutbildad* menar jag som tidigare nämnt individer som innehar kandidatexamen eller högre.

Jag använder ordet *betonar* i mina redovisningar över gruppernas diskussion. Med detta menar jag ämnen och företeelser som de diskuterar mycket eller/och särskilt ingående.

Fallet: Staden Sundsvall

Sundsvall är en stad i mellersta Sverige, närmare bestämt landskapet Medelpad och länet Väster-norrland. Sundsvall ligger vid Bottenhavet och genom staden rinner Selångersån. Den 25 juni 1888 brann så gott som hela staden ner, staden var då byggd av främst trähus. När staden återuppbyggdes valde man att bygga husen i sten vilket gav namn till dagens stadskärna, Stenstaden. Staden har 50 712 invånare i tätorten och 97 755 i kommunen. År 2015 bodde det 4 734 män och 7 863 kvinnor som hade kandidatexamen eller högre i Sundsvall (Sundsvalls kommun, 2015). Historiskt har staden varit en industristad och handelsstad samt varit fäste för skogs och pappersmasseindustrin. Staden är än idag en viktig handelsstad. Idag består näringslivet i Sundsvall till stor del av olika statliga myndigheter, nätverk inom bank och finans samt call centers. Sundsvall och övriga städer i regionen utgör den befolkningsrikaste regionen i Norrland. I Sundsvall leds TCM-verksamheten av det kommunalt ägda Näringslivsbolaget i Sundsvall AB. "I Näringslivsbolaget vill vi att människor ska känna stolthet över att leva, bo och verka i Sundsvall. Därför ska bolaget vara en självklar drivkraft i att skapa tillväxt, ge goda förutsättningar för nyetableringar, fler besökare samt utveckla och stötta befintliga företag" (<http://naringslivsbolaget.se/om-oss/vart-uppdrag/>, 2016). Handlarna i Sundsvall har även de en egen intresseorganisation som heter Stenstan i Sundsvall AB (Saknar säker hemsida). Tidigare gick E4 tvärs igenom stadskärnan men den har nu dragits om och går över Sundsvallsbron, Sveriges längsta motorvägsbro sedan december 2014. I norra Sundsvallsområdet finns handelsområdet Birsta med bland annat köpcentret Birsta City som har 40 000 kvadratmeter stor handelsyta. Detta gör Birsta City till Norrlands största köpcentrum (<http://birstacity.se/om-birsta-city/>, 2016). IKEA öppnade i Birsta 2006 och fungerar som en ankarbutik för området. Sundsvall är ett av sätena för Mittuniversitetet, tidigare Mitthögskolan som fick universitetsstatus 2005. Mittuniversitetet är ett av landets ledande universitet sett till distansutbildning. Det mesta av Mittuniversitetets forskning sker i samverkan med det omgivande samhället. Denna uppsats du nu läser är ett samarbete mellan Centrum för forskning om ekonomiska relationer (CER) och Sunds-

valls kommun.

I flertalet av Floridas artiklar är en positiv attityd gentemot homosexuella ett tydligt inslag (Florida, 2002a, 2002b och 2014) och därför har jag bett om underlag för hur detta ser ut i Sundsvalls kommun från RFSL med data från 2014. Denna organisation är den enda jag hittat som har sådan här statistik på kommunnivå så att man kan jämföra med andra delar av landet. Sett på just attityden får Sundsvall 3,3/5, ett betyg som delas med 13 andra kommuner. 38 av Sveriges 290 kommuner får ett högre betyg än Sundsvall. I RFSL:s totala kommunrankning hamnar dock Sundsvall på plats 17 (RFSL, 2014). Här kan man spekulera att Sundsvall som stad är en relativt öppen och tolerant stad, en sådan som Florida menar lockar unga högutbildade (Florida, 2001; Florida 2014).

Figur 4: Sundsvalls placering i Sverige.

Resultat och analys: Master Case

Det här redovisade Master Caset består av citat och åsikter sammanställda från de tre intervjuerna som illustrerats i figur 3.

a. Vad som erbjuds

Bekvämlighetshandel och handel i Sundsvalls stadskärna

Något som betonades av deltagarna i studien var den "speed" som Glaeser et al (2001) talade om. Det finns en önskan för mer kvartersbutiker än vad som Sundsvall i dagsläget erbjuder men även fler vanliga större matbutiker. "Butik i höjd med universitetet, kanske en Pressbyrån", "shops are just in the city centre... you have to go to city centre", "Jättedrygt att det saknas mataffär nära Universitetet", "Det skulle finnas vid Norrmalm", "mer matbutiker behövs", "en saluhall vore kul", "Det finns nästan bara restauranger och caféer i stan, inga matbutiker", "it would be convenient to have small shop when you go out of centre", "not enough supermarkets, just Ica in the city centre", "they close very early, especially during the weekend". Detta för att slippa släpa främst matvaror längre sträckor.

Även vissa tjänster och andra varor måste finnas tillgängliga i stadskärnan då man inte vill vara tvungen att ta sig till Birsta för minsta möjliga ärende. "Tjänster ska vara lättillgängligt, det ska inte vara jobbigt att gå dit, Man ska inte behöva göra en extrasväng", "Det vore jobbigt om man skulle vara tvungen att åka ut till Birsta för att klippa sig".

Birstas utbud är utan tvekan bättre än stadskärnans "Man skulle typ velat ha Birsta här", "Nånting mer av ett varierat utbud... satsa på elektronik och teknik... nu måste jag åka till Birsta". Men stadskärnan har andra styrkor och har även denna ett visst utbud. "Jag upplever inte att man måste åka någon annanstans om man vill ut och shoppa ... det räcker här och det ganska mysigt här i stan... Jag är hellre här än i Birsta", "jag tycker storgatan är jättebra, butiker överallt", "it's quite convenient here", "In one building there are many shops", "The IN is very good" (IN: Gallerian), "But there is not so much stores", "only IN and some shops around that part. Not anymore".

Delar av den internationella gruppen saknar matvaror och vissa klädkedjor de är vana med hemifrån. "Small compared to home... maybe we are not used because it's not our favourite shops", "its new shops... used to different brands", "The categories are too little", "no fast food in the city centre... McDonalds" De menar att ett McDonalds borde finnas i centrum av bekvämlighetsskal.

Birsta

Handelsmöjligheterna i Sundsvalls stadskärna ses av en stor majoritet som undermåligt, både i utbud och i öppettider. Önskar man att handla så gör detta i Birsta där utbudet finns. Men att ta sig till Birsta upplevs av många som tidskrävande, alltså Glaeser et als (2001) "speed" igen. "it's too far". Utbudet lockar dock. "You need to go to Birsta", "not enough you have to go to Birsta" Angående att utbudet i stadskärnan inte är tillräckligt. "Handlar jag så åker jag till Birsta, då går jag efter utbud", "Birsta är ett stort dragplåster i Sundsvall eftersom många kör bil". "Handel är hyfsat viktigt och det är bra i Sundsvall med Birsta", "det är ungefär det här jag förväntar mig för att kunna bo i en sån här stad", "In Birsta... they could locate it close to each other... last time I saw it's very far from each other" Betoning här på att Birsta är byggt för handel med bil.

Kundservice

Värdet av bra service (Grönroos, 1984; Parasuraman et al, 1988) från butiksanställda märktes i diskussionerna. För att locka kunder framkommer det att attityden och viljan att tillhandahålla en bra service hos anställda i butiker är viktigt för viljan att handla där och inte hos en konkurrent. "Ibland köper man något bara för det", "Jag går inte till ställen där jag upplever personalen som snäsig", "samma här, jag försöker att alltid rösta med fötterna", "Yes! Very friendly... and they all speak English", "Especially in shops... they explain kindly and very gentle in a very polite way", "they always smile, it's nice".

Torghandel

En form av handel som enligt diskussionerna skulle vara uppskattat i stadskärnan är torghandel. Man talade om lokalt odlade grönsaker och en grupp talade om ekologiskt odlade grödor. "Lokalt producerat, t.ex. från Kovland vore kul", "I think it would be great if they to like farmers who sell their products in city hall, like two day a week or three days a week". Eftersom mycket av grönsakerna som säljs är utländska sa en deltagare: "we would like to try the Swedish fruit and vegetables".

Det talades även om hur torghandel skapar en mer levande stadsbild (Florida, 2001). "Mer person-

ligt, man går där och pratar", "det ligger inte riktigt i vår kultur längre men utomlands kryllar det ofta av folk på såna", "jag är positiv till det, det skulle ge mer liv på stan", "That would be good... it's always empty...good to have people" "It give much life so people can meet there".

Kvälls- och nattliv

Det fanns många synpunkter på kvälls- och nattlivet i Sundsvall. En synpunkt som tydligt kom fram var bristen på nyktra alternativ som kvällsunderhållning, något även Florida (2001) betonade. "Nåt som saknas här är nyktra aktiviteter på kvällarna", "just bar", "drinking and drinking", "If you don't drink it's not much option" Man önskar större utbud av aktiviteter som nöje. "Det saknas i stadskärnan... Södra berget, Nöjeshallen, Birsta", "in the city centre it's just pubs, no other entertaining's... it's not inside the city its far away... bowling... in Birsta, it's far", "...Biljard, bowling", "där tycker jag att det finns mycket att utveckla", "not enough option", "En e-sport bar vore intressant". Allt detta angående nyktra nattaktiviteter.

Andra negativa synpunkter hur nattklubbar och pubar var utformade, både i storlek, dess stil, öppettider, pris och även antal som finns i staden. De kunde bland annat tala om att nattklubbarna var för små eller brist på mer bohemiska nischade etableringar. "De stänger för tidigt", "De höga priserna skrämmer". "Man får inte tillbaka... vad det kostar", "det är för mycket mainstreamuteställen" ... mer kreativa ställen där det känns mer personligt", "nästan samma ställen överallt... det är lite Svenssonfylla" "vore kul med mer nischat åt nåt roligt håll", "There is just like three night clubs", "They are too small".

Utbud av restauranger och caféer

Betydelsen av restauranger och caféer är tydligt betonat av bland annat Florida (2001). Utbudet av restauranger i Sundsvall är gott enligt deltagarna. Det finns dock ett missnöje i hur restaurangerna är utformade och dess profilering. Dagens restauranger i Sundsvall ses av vissa som väldigt homogena, dock inte alla. "Bra med en härlig restaurang, det finns ett väldigt varierat utbud vilket är bra", "not enough options to choose from, in restaurants", "especially for people, like us" Syftar på att de inte är ifrån Sverige. "Swedish food are strange for us", "they have all the same design, it's dark", "With candles, you cannot see what you eat" angående restaurangernas design.

Utbudet av caféer och dess öppettider är ett allmänt klagomål hos alla grupperna. "Det är jätteviktigt" angående att det finns ett stort utbud av restauranger och caféer. "ett trevligt café kan ge mig nåt även om jag inte går dit själv för att jag tycker att det verkar trevligt och skapar lite liv i stan", "Jag tycker det finns ganska mycket restauranger och barer i oerhört många barer... det är ju väldigt kul", "... man behöver inte gå till ett ställe så är det stängt o man måste gå hem", "Not enough cafés", "just espresso house", "and they close very early", "At our University there's cafés open all night", "not enough cafés or restaurants... to expensive", "maybe they should have something for students".

Evenemang

Evenemang av olika former framhövdes som väldigt uppskattade inslag i vardagen och staden av samtliga grupper. Matfestivalen, Pride och sensommar och den numera insomnade stadsfesten nämndes bland annat. Även konserter och framträdanden av komiker skulle uppskattas. "Komiker som uppträder på stora torget... nåt som kan dra in folk mot stadskärnan", "Gatufesten var jättebra, då visste man att alla var i stan. Då var det värt att gå dit", "Jag var på internationella matfestivalen och det var superkul", "den är ju underbar", "det är nästan det roligaste på hela året". "Musikfes-

tivaler är viktiga... så det händer nåt här också", "det ger något under sommaren". Kritik till hur kommuner agerar när de skapar evenemang förekommer: "det känns mest lame och jag blir ganska irriterad när det mest dyker upp barnfamiljer". "Matfestivalerna är ju definitivt liksom skitroligt och blir ju en sån grej där man säger ska vi gå på matfestivalen?". Angående Pride och liknande sägs: "Det behöver inte vara så speciellt, bara folk ute på gatorna som har kul" "det bli tillgjort om det är för styrt". Höga priser kan skrämja iväg folk. "mer folk kommer just av att nåt händer i stan" Folk lockar folk. "There are not much, it's always in Norra berget, not in the city centre", "more festivals because the city need more life", "I like Concerts", "outside, in the summer". Dessa nämnda evenemang utgör ett mer aktivt nöje vilket Florida (2001) talade om. Dessa är även en del av upplevelseindustrin (Pine och Gilmore, 1998).

Musikutbud

Gatumusik kan förgylla vardagen men det råder delade meningar "Gatumusik så känner man sig alltid lite gladare när man går därifrån", "så man stanna och kolla lite", "det livar upp hela centrum", "det ger en stadskänsla", "Should be more performances, not only music...jumping", "with the fire", "inte alls viktigt med gatumusikanter... mer minus och irriterande än nåt som tillför, massa ljud".

Angående liveband så sägs det att "Det bidrar mycket till känslan". "Man känner att det händer nåt... att staden inte är död", "är jag där (stadskärnan) för nöje vill jag höra musik på pub", "riktigt bra känsla". "Aveny är ganska bra på det", "mer sånt" "man vill ha nåt kontinuerligt", "yeah i can really enjoy the music", "i just prefer music... sometimes I hear the music in my head... its wrong" alltså icke live då hon tycker att coverband inte framför låtar tillfredställande

Offentliga tjänster

Behovet att offentliga tjänster i form av sjukvård framstod inte som det vore något som upplevdes aktuellt eller intressant att prata om för deltagarna av diskussionerna att döma. Viss betoning skedde dock på att bra skolor behövs i en stad man ska bo långsiktigt i vilket även Glaeser et al (2001) menade. "Om man nu ska skaffa barn då måste man se till att dem får en bra utbildning, det känns ju som en ganska bra grund och helst vill man ju ha ett sjukhus nära ifall nåt händer", "Jag behöver inte bo nära sjukvård", "privatskolor och universitetet här i stan är positivt", "important in city centre, if I live here, if I work here maybe I will have children so I want to know place where I should...". "There is an English school here, that is a good point", "just one English school... long waiting time". Även visst intresse för barnpassning fanns från den internationella gruppen. "Facility for kids, a big structure where kids can play", Någon form av stort lekland åsyftades här.

Kommunen

Sundsvalls kommun upplevs av deltagarna som otydlig i sitt arbete med att förbättra staden men även i att förklara vad det finns för nöjesmöjligheter i kommunen. "Staden blir bättre och bättre", "min erfarenhet är att de alltid väljer att göra puckade grejer" "de gör tvärsemt... vad en normal person skulle välja att göra" "det är viktigt att de stödjer folk som vill engagera sig i centrum", "kommunen ska inte lägga hinder i vägen" "de ska inte komma på egna idéer", "... beslut ska vara förankrat... med dem på fältet", "Personally i don't know what the kommun does...I would like to know more...they should have booths to talk about themselves...to see what they are doing for the city"

Utbudet av träningsmöjligheter

Grupperna hade många tankar om vad man kan ha för fritidssysslor. En av dessa var träning. Enligt Florida (2001) är träning och god fysik viktigt för unga högutbildade. De anser att möjligheterna till träning är bra i Sundsvall, främst i form av joggingspår. "Det saknas joggingstråk men finns bra sträckor för att göra det", "springställen finns det jättemycket tycker jag", "joggingstråk är jätteviktigt", "I think you can do jogging in the city centre"

Det diskuterades även om att Sundsvall har ett tillfredställande utbud av gym. "Jag tycker det är ganska bra med gym", "Sundsvall har väl ett av de bästa gymutbudena, för att vara en så liten stad tycker jag... Massa gym och andra aktiviteter utöver det", "Jag upplever att det är gym på varje gata här... överallt!", "Man får ju dåligt samvete! ... jag tycker de får ta bort allihopa (skämt)", "it's very good with gym".

Finkultur

Precis som Florida (2001) och i viss mån även Glaeser et al (2001) tog upp så är inte finkultur i form av t.ex. teater intressant för denna kategori av människor. Gruppdiskussionerna visade samma svala intresse för denna typ av fritidsnöje. "Jag tycker inte det är så himla viktigt", "jag är inget stort fan av teater, dans, konst eller nånting sånt men det är kul att gå på saker men jag är inte villig att lägga 300 spänn på en teaterbiljett.", "ett museum är inte så jätteviktigt", "Not so much", "I don't go to the theatre, I don't go to museum". Ett citat kan kopplas till Glaeser et al (2001) som nämnde statusen en stad har. "Det är det storstäderna har, jag förstår att det är svårt att få in allt sånt... i en sån här liten stad".

Res- och kommunikationsmöjligheter

Kommunikationsmöjligheterna till andra städer och även andra länder betonas flitigt. Denna kategori av människor är väldigt mobila och har ofta bekanta i andra städer och länder (Florida, 2001). Vissa problem upplevs med dagens situation i Sundsvall. Det upplevs vara alldeles för tidskrävande och krångligt att ta sig till Sundsvalls centralstation. "Tågstationen och navet borde vara bättre sammankopplat", "det borde vara bättre skyltat", "kanske en buss dit", "jag kör ofta ner (Stockholm) för det är samma pris... tåg är ju svindyrt... bilen kostar typ 50 spänn mer", "If you have a traveling and need to go to the train station, there's no bus so you have to walk allot", "I think the bus should have a stop at the train station, because it's more convenient".

Även kommunikationen med Sundsvall-Timrå Airport ses som ett problem. Detta behov av "Speed" tog Glaeser et al (2001) upp. "Bussar från Midlanda, jag vet inte hur dem går... otydlig information om dem", "Tittar man på Sundsvalls flygplats är det lite svårt att ta sig dit", "flygplatsen ligger ju inte jättebra till", "I think there should be some coach from the city centre to the airport", "the bus don't stop near the airport, you have to walk after", "if you have car it's okay", "so then we have to take taxi". Man kritiserar även reseutbudet som flygplatsen har. "Man måste ner till Stockholm och sen ta nåt flyg därifrån", "flyg till andra länder hade varit asnajs men det fattar jag ju att det inte är realistiskt", "märkligt att det är svårt att ta sig bara inom norden, vill man ta sig nästan måste man ta nytt flyg till Arlanda och sen därifrån"

Även stadsbussarnas upplägg kritiserar till viss del ur detta perspektiv då både kritik av linjernas dragning samt beroendet av Navet för att resa med buss inom staden. "Svårt att sig någonstans utan navet... vart jag än ska måste jag förbi navet", "jag upplever Sundsvall som en bilstad... "Buss... har inte varit så jätteimponerade... har man inte bil har man inget smidigt sätt att ta sig runt med"

Avståndsmässigt är staden välanpassad för promenader "Staden är liten och centrerad och man kan gå överallt utan att det är för långt att gå" "Det är inga avstånd som skrämmer", "lätt att gå".

Parkeringsmöjligheter

Bristen på parkering är en stor anledning till att folk åker till Birsta enligt deltagare. Parkeringstiden i Sundsvalls stadskärna som ofta är på två timmar samt dess pris fungerar avskräckande. Ett stort gratis parkeringshus centralt vore en bra lösning enligt vissa deltagare. "Bra och gratis parkeringsmöjligheter vore bra", "Generellt bra i den här stan, framförallt att det är gratis på kvällar och helger... helt fantastiskt".

b. Hur det erbjuds

Trygghet och säkerhet

Tryggheten i Sundsvall uppfattas väldigt skilt mellan de olika deltagarna, men områden som betonas i diskussionerna som upplevdes otrygga är Navet samt vägen till Nacksta, både från stadskärnan och från Universitetet. De förra pga. synlig droghandel och suspekta individer, "de sitter där och köper och säljer droger", "at bus station I saw people give some drugs", "I saw police came and take those people away" (Navet), "Man får höra... man ska hålla sig borta från Navet", "Jag har nog aldrig riktigt känt mig otrygg i Sundsvall vare sig kvälls, dag eller nattetid", "... men Navet känns inte som ett trevligt ställe att hänga på", "Navet sticker ut... obehagliga personer som rör sig där". Det senare, vägen till Nacksta pga. dålig belysning och brist på synlig Polis. "the way from Nacksta to University... maybe they should put more lights" (Glaeser et al, 2001; Warnaby et al, 1998; Ravenscroft, 1998; Philips och Swaffin-smith, 2004; Cook, 2009). "Det finns väldigt mycket poliser i centrum på nätterna, men inte så mycket i Sidsjön, Nacksta", "inget kul att gå till Nacksta på natten", "Det är väl inte värre här än någon annanstans", "Jag tycker att Sundsvall känns mycket tryggare än min gamla stad" "... bilbränder, våldtäkter..." (Trollhättan), "det är en positiv uppgradering att flytta hit", "Det är inte mycket annat som drar på kvällarna" angående att personer som rör sig i staden på kvällen ofta är fulla. Tryggheten nattetid nämns extra, Kan man gå hem själv tryggt? "Det påverkar ju beslutet om man ens ska ta sig in till stan", "It is very great", "I think there is no thief here", "Sometimes people are drunk and do crazy things, you just need to be careful", "I didn't see any police", "Yeah you don't see the police", "you feel safe in the central city but not when you go to central station", "I see people really drunk and fall down", "I think we been shocked of the girl who was murdered" (Mordet i början av September 2015). "We were not going out so much", "during the day it's okay but in the evening or night, I don't...", "You can walk just be careful", "I don't think it's safe in evening or night", "for boys no problem".

Det sociala livet

På det sociala planet upplevs det vara svårt att få nya kontakter i Sundsvall. En brist på aktiviteter där sådant kan ske betonas i diskussionerna. För det sociala har stadskärnan en stor betydelse då det är en plats för möten med bekanta över t.ex. en kaffe men även att just se andra människor som Florida (2001) talade om. "Det saknas naturliga mötesplatser, folk håller sig för sig", "Jätteviktigt att stöta på folk på stan man känner, då känner man sig hemma", "man blir extra glad", "behöver inte vara nån där man känner", "man måste vara väldigt aktiv för att hitta nya kontakter", "Swedish are shy, so it's very hard to get to know them", "but I think yes it is important... small, you need more people", "it's not that easy" Det är väldigt svårt att lära känna nya personer. Florida (2001) talade även om betydelse av att bo i samma stad som andra högutbildade. Enligt mina resultat var dock

förekomsten av andra högutbildade inte av någon särskild stor betydelse, vissa menade att det var så men många menade att det inte var av betydelse. Betydelsen av att bo i samma stad som andra högutbildade var därmed oklar sett till diskussionerna. "Välutbildade är lite mer... bidrar till en positiv effekt", "En studentstad... unga människor gör att det händer saker", "Som akademiker är det lättare att komma i kontakt med, klicka med andra personer som också är akademiskt intresserade eller har en akademisk utbildning och för mig är det väldigt viktigt om jag ska bosätta mig i en stad... som jag kan ha närmare och djupare relationer med", "it's important but not that important... i don't want to judge people but sometimes more highly educated people are more polite", "if its good people I don't care", "not so important", "respectful, not rude... doesn't matter", "it don't matter".

Levande stads- och gatuliv

Det är inte tillräckligt med folk som rör sig på gatorna i Sundsvalls stadskärna. "Stadskärnan drar inte direkt, kanske om jag ska ut o ta en kaffe.", "det händer mycket... men lite samtidigt", "During the afternoon it's enough but during the night around eight... there is no one there", "sometimes it feels like its dead town", "when you see Stockholm and then you come here", "you need to see changes", "it's really dead here... need more, it should be more active".

Man har dock ett visst överseende med att det finns begräsningar i en stad av Sundsvalls storlek. "om man jämför det (stadens storlek) så händer det mycket", "det skulle kunna vara lite mer folk...", "Förhållandevis för storleken och jag tycker det är oerhört viktigt", "just normal for a small city... average",

c. Var det erbjuds

Arkitektur och fysiska stadsattribut

Sundsvalls stadsmiljö är väldigt uppskattad bland deltagarna, detta påminner om det Florida (2002b) sa om gamla byggnader, "nya idéer måste använda gamla byggnader". I denna uppskattade och vackra miljö vill man vara och kunna träffa andra personer att umgås med. "I we find pretty appearance in buildings we want to stay there...then you want to spend time in the city centre". Som Bitner (1992) sa så vill man vara i en miljö som är attraktiv. Deltagarna menar att den fysiska utformningen och arkitekturen av stadskärnans byggnader gör staden tilltalande att vistas i. "Stadskärnan är jättefin", "Generellt sätt ganska bra, ... jämfört med andra städer i samma storlek" "... Fin stadskärna utan massa betongklumpar... välplanerad", "väldigt vackert", "här är det väldigt fint, i stenstan", "det är klart det är viktigt om man vill hänga kvar i den här stan... det är en förutsättning" angående betydelsen av fina fysiska förhållanden., I think they are very good in Sundsvall... they are few (public) WC". - "They are small and not very high... I don't like the high buildings", "the building here are very beautiful".

Stadskärnan är också högst uppskattad bland deltagarna i studien för sitt historiska arv. "The dragons of Sundsvall...represent the history", "Stenstan har en viss karaktär... historiskt arv", "det ger en känsla", "Combination between modern and old... it's attractive buildings".

Grönområden

Diskussioner om betydelsen av grönområden och dess utbud stämmer även det bra in på tidigare forskning (Florida, 2014; Mellander och Florida, 2011). Man vill gärna kunna sitta i avkopplande

miljö i stadskärnan som inte har en direkt koppling till en affärsverksamhet. Detta är något deltagarna är märkbart missnöjda med i dagens Sundsvall. "Jag har upplevt att det inte riktigt finns nåt ställe där man hänger i stan på sommaren, lite längs ån... ungdomar och alkisar... många städer har parker centralt där man samlas och grillar på sommaren", "det finns inget dragplåster", "det finns ju några småställen men de har inte den där dragningskraften... mysiga småparker", "... good green spaces", "but I think the green spaces are not enough, in the city centre", "I tried to find park... but there is none", "I think they are allot of parks", "for me too", "... in Nacksta there are allot of green spaces", "you don't feel you are in a city", "most important thing, the green spaces". Sidsjön, som är belägen en bit från stadskärnan presenteras som ett av få alternativ för avkoppling. "Sidsjön finns men det är ju inte stan... då försvinner det spontana" (pga avståndet).

Närheten till vatten

Glaeser et al, (2001) visade betydelsen av närheten till vatten. Från gruppdiskussionerna kan man få ut en önskan att vara nära vatten, främst havet. "It's one of the main qualities of Sundsvall, it's very attractive, you can see the sea and the river, and the bridge also. It's very attractive and very important".

Byggnationen i den inre hamnen sågs av deltagarna som ett hinder för detta "Stan är ju inte belagd nära vattnet, havet utan där ligger industrierna... man hänger inte vid vattnet för man vill inte hänga vid industrierna", "Det är tråkigt att staden inte är belagd nära vattnet. ... där är industrin". "Jag tror att nya hamnen kan komma att bli ett väldigt bra ställe att bo... nya hamnen blir inte en del av centrum för där går motorvägen (Gamla E4)... ett stort avbrott".

I diskussionerna betonas även ån och hur de upplever att den inte utnyttjas tillräckligt. "Man skulle kunna ha mer uteserveringar liggandes längs vattnet".

Rent och snyggt

Betydelsen av rena och snygga gator betonas av deltagarna i likhet med Glaeser (2001) samt litteraturen inom TCM (Warnaby et al, 1998; Ravenscroft, 1998; Philips och Swaffin-smith, 2004; Cook, 2009). Man vill inte röra sig i områden där det är skitigt, det talas även om att man inte skulle valt att flytta till Sundsvall för sin utbildning om så hade varit fallet. "Det är klart att det ska vara rent och välstädat, det är ingen som vill ha skräp", "annars känns det som hela staden går mot ett förfall, då hade man inte kommit hit", "Det är väldigt viktigt att det är välstädat", "om det är smutsigt vill man inte ens ut dit", "generellt är ju många svenska städer mer välstädade än t.ex. utomlands... större städer utomlands som är hippa och coola är ju också lite feeling, att det inte är så välstädat, lite rough och där passar det in men det skulle verkligen inte passa in i Sundsvall... andra förväntningar här", one morning it was very dirty... outside pubs... cleaner tried her best to fix".

Närheten till natur

Sundsvall har en närhet till naturområden och detta betonas i positiva ordalag. Detta är något som saknas i tidigare forskning då denna generellt haft betoning på större städer. Möjligheten att kunna gå ut på en skogspromenad eller bara vetskapan att naturen finns upplevs som avkopplande och som ett attraktivt attribut för Sundsvall. "I Skönsmon där jag bor är det bara att gå utanför dörren... sen finns ju Sidsjön", "Ganska skönt att vandra där och det ska vara lätt att ta sig dit" (skogen), "Staden ligger mitt i naturen vilket gör att man kanske inte hänger i parker", "There is a diversity of landscape in Sundsvall...you can go hiking, you can go just near the water and you have the city centre...big mix", "very great", "good thing".

d. Unika gruppåsikter

Den internationella gruppen

Den internationella grupp tre stack ut i mest i jämförelse med de två övriga grupperna, detta främst för att den var just internationell. Internationella unga högutbildade saknar t.ex. vissa klädkedjor hemifrån. De utländska deltagarna efterlyser även mer butiker som erbjuder livsmedel som de är vana med hemifrån. De ser svensk mat som lite konstig och vill gärna ha ett alternativ. Invandrarbutikerna erbjuder ett alternativt utbud, men detta utbudet skulle kunna utvecklas ytterligare. De saknar även en större bred i utbudet av restauranger. Dagens restauranger i Sundsvall upplevs mer eller mindre som likadana. I denna grupp diskuterades även möjligheterna till barnpassning till skillnad från de övriga grupperna, ifall detta är en följd av gruppens internationella prägel eller dess dominans av kvinnliga deltagare är dock svår att avgöra.

Grupp två

I grupp två fanns mer kritik mot kommunen än vad som sades i övriga. I denna grupp fanns det klara synpunkter om att kommunen inte ska arrangera evenemang i staden, de ska endast ge privata aktörer stöd för att ordna detta. Man menade att kommunen prioriterar fel när man organiserar sådana evenemang. Ett exempel var ett överdrivet fokus på barnfamiljer.

Slutsatser

Frågan är då slutligen: vad vill de högutbildade? De vill leva i en stad som har energi och livskraft. Detta stämmer överens med vad Florida sa redan i sin bok Den kreativa klassens framväxt ifrån 2001.

Under intervjuerna gick deltagarna igenom intervjuguidens samtliga frågor. Vissa frågor nämndes endast i korthet medan vissa diskuterades länge och ingående, det är dessa ämnen jag fokuserat på. Eftersom intervjuerna var under våren kan aktiviteter som sker under vintern komma i skymundan som t.ex. skidor och andra vintersporter. Även viss byggnation i staden kan ha missats av denna anledning.

Forskningsfråga i var följande:

- i. Vilka styrkor och svagheter uppfattar högutbildade av de olika förhållandena när man diskuterar Sundsvall och Sundsvalls stadskärna?

För att ge svar på den frågan kommer jag att gå igenom för- och nackdelar ur de tre aspekterna Vad, Hur och Var. Dessa går igenom som a, b och c som tidigare under studien.

a. Vad som erbjuds

Styrkor

Sundsvalls stadskärna är den platsen i Sundsvall där möten sker. Stadskärnan har mer och mer ändrats till en plats där man möts och umgås över en kaffe på ett café eller lunch/middag på en restaurang. Detta stämmer in på vad Mirjamsdotter skrev i Sundsvalls Tidning (5/3), "På 2000-talet är shopping ute, umgås är inne".

Sundsvalls stadskärna kan inte konkurrera med Birsta i mån av handelsutbud. Detta är dock inget problem då Birsta är etablerat som platsen där man gör sin shopping. Det är dock ytterst nödvändigt att det finns ett visst utbud även i stadskärnan av bekvämlighetsskäl, behöver man något snabbt vill man inte vara absolut tvungen att fara ut till Birsta. Den mer planerade handeln av t.ex. kläder, elektronik eller i vissa fall storhandel av mat (i mån av bil) behöver inte kunna ske inne i stadskärnan utan i detta fall är Birsta det självklara alternativet.

Utöver de vardagliga nöjena är kontinuerliga evenemang viktigt för att göra Sundsvall till en stad man vill bo i och "hålla staden levande". Evenemangens innehåll i sig är inte det viktigaste utan just att det händer något, utan att man ser och rör sig ibland andra människor är det som spelar roll. Detta lyckas Sundsvall under sommarhalvåret leva upp till detta på ett bra sätt. Evenemang ger en positivare bild av staden utåt, en form av status. Möjligtvis den statusen som Glaeser et al (2001) talade om?

Möjligheterna till träning är väldigt bra i Sundsvall, staden är väl rustad i detta avseende. Det finns flertalet gym som dessutom har speciella erbjudanden för studenter. Utöver träningsanläggningar har staden gott om möjligheter för jogging och spontanträning med sina fina stigar uppför och längs både norra och södra berget.

Svagheter

Unga högutbildade har inte nödvändigtvis bil och är både en upptagen och otålig grupp som inte vill behöva ta sig en längre sträcka för att inhandla kvällens middag. Därför är mer matbutiker i fler delar av staden nödvändiga. I den mån de har bil önskas bättre parkeringsmöjligheter nära stadskärnan. Precis som Svensk handel skrev i sin rapport (2015) så duger inte parkering nära affärer, kunder vill nästan kunna köra in i affärerna.

Staden har gott om restauranger men vissa nya kategorier är önskade för att utbudet inte ska vara för homogent. I utbudet av caféer brister utbudet i staden dessvärre.

Det är viktigt att det finns möjligheter att vara sysselsatt i Sundsvalls stadskärna både dagtid, kvällstid och nattetid. Under dagtid ska man kunna sitta avslappnat längs med ån eller i ett grönområde som är centralt beläget utan att det är kopplat till en affärsverksamhet, det ska vara ett offentligt vardagsrum. Detta var inte uppnått än vid studiens datainsamling. I anslutning till detta ska det finnas inslag av livemusik och mer bohemiska krogar. Nattlivet i Sundsvall behöver utvecklas. Det behövs ett mer pluralistiskt utbud av nöjen i staden på kvälls- och nattetid, bland annat nyktra sådana. För närvarande upplevdes många av de etablerade ställena vara allt för lika varandra.

Sett ut ett bekvämlighetsskäl har Sundsvall problem med sina kommunikationsmöjligheter. Det är inte särskilt smidigt lämna Sundsvall när man vill det. Färdvägen till Sundsvalls centralstation är problematisk eftersom det inte går någon busslinje till den vilket innebär att ifall man inte får skjuts dit måste man bära/slåpa sitt bagage en längre sträcka från t.ex. Navet. Även färdvägen till Sundsvall-Timrå Airport är problematisk. Sedan 2013 saknas det en riktig flygbusslinje som går

hela vägen fram till flygplatsen. I dagsläget måste man gå cirka en kilometer ifrån den närmaste busshållplatsen som länstrafiken Din tur erbjuder. Det ska inte vara sådana svårigheter att åka att besöka släkt och vänner i andra delar av Sverige eller i andra länder för den delen. Stadsbussarnas beroende av Navet är även det ett problem då det ofta kan leda till opraktiska väntetider vid byte till en annan busslinje.

b. Hur det erbjuds

Styrkor

Den servicekänsla som anställda i butiker och caféer besitter är god i Sundsvall. Det är viktigt att de tar hand om en som kund för att man ska önska att återvända till butiken eller caféet. Sundsvall som helhet är en trygg stad att vistas i. I Sundsvalls stadskärna är säkert att vistas under nattetid, mycket tack vare synlig Polis.

Svagheter

Navet är dock obehaglig plats sett ur trygghetssynvinkel där t.ex. öppen droghandel sker. Personerna som rör sig kring Navet och använder det som sin plats att hänga på framkallar oro och känslor av olust. Andra delar av Sundsvall än stadskärnan är mindre trygga än stadskärnan under nattetid, bland annat för en nästan total avsaknad av synlig Polis. Att känna sig trygg i stadskärnan ses som en förutsättning att vilja besöka den under kvällstid och ta del av dess nattliv. Det finns en viss skillnad på hur kvinnor och män upplever trygghetsnivån i staden. Kvinnor upplever en högre nivå av otrygghet än män.

Sundsvallsbor och svenskar i allmänhet är reserverade och blyga. Detta leder till att det är svårt att knyta nya kontakter i Sundsvall, framförallt som nyinflyttad. Folk håller sig mest för sig själva i sina invanda och bekväma grupper.

c. Var det erbjuds

Styrkor

Sundsvall ligger på en väldigt vacker plats med nära tillgång till naturen och ett fint omkringliggande landskap, väl synligt från stadens två berg. Kombinationen av berg, skog, å och hav ger ett positivt intryck av staden. Detta gör att staden kan erbjuda avslappande skogs promenader men ändå en närhet till en ur regionens sammanhang stor stad. Sundsvalls stadskärna har en imponerande arkitektur och utformning med ett omfattande historiskt arv.

Svagheter

Sundsvall som stad utnyttjar sin geografiska position som kuststad med en å rinnande igenom sig på ett dåligt sätt. E4:s gamla sträckning genom staden som gick längs strandkanten i kombination med att denna strandkant tidigare och även nu i viss mån tagits upp av industrilokaler har gjort att staden stängts ute från havet. Även ån har tidigare negligerats i stadsplaneringen. Sundsvall saknar större park- och grönområden i stadskärnan.

Dessa förhållanden som nämnts ovan framstår som betydande av gruppernas diskussioner att

döma. Vad som är viktigast och mest betydelsefullt får den följande kvantitativa studien ge svar på.

Forskningsfråga ii: Implikationer

Hur skall man då utveckla stadskärnan för att öka dess attraktivitet för högutbildade?

Det framkom av studien att bemötandet från personal framstod som ytterst viktigt för att skapa en bra upplevelse. Anställda som jobbar i stadskärnans butiker bör verka som ambassadörer. Möjligtvis skulle en gemensam utbildning kunna genomföras genom samarbete mellan näringslivsbolaget och Stenstaden i Sundsvall AB.

För att uppnå mer livemusik i staden kan möjligvis kommunen uppmuntra och stödja mer musikutbildningar för att skapa ett större utbud av lokala musiker.

Mellander och Florida (2011) menar att ett stort universitet kan göra att ett samhälle kan locka och behålla högutbildade. Häri tror jag att det ligger en stor möjlighet för Sundsvall som ett centrum för en kreativ industri. Universitetet är en viktig faktor som kan locka och samla unga högutbildade. Mittuniversitetet har i nuläget innehavt Universitetsstatus i 10 år vilken gör det fortfarande relativt nytt och i enligt min erfarenhet rätt så okänt bland allmänheten över landet. Här tror jag det finns stora möjligheter till att bygga ett starkare varumärke som kan locka och behålla talang. Det nya utbyggda campusområdet kan även bidra till detta. Jag tror även att det kommunala bostadsbolaget Mitthems bostadsgaranti är viktigt att uppehålla särskilt eftersom andra universitetsstäder har allt svårare att erbjuda boende till inflyttade studenter.

Deltagarnas diskussion visade att det socialt kan vara svårt att få kontakt med nya personer i Sundsvall. En idé att motverka detta kan möjligtvis vara att skapa och uppmuntra nya forum där personer kan mötas för att lära känna varandra. Under diskussionen nämndes Sundsvalls studenters kårhus som en bra plats där sådant sker. Universitetets nybyggda campusdel med dess nya kårhus och café kan möjligtvis fortsätta med detta och även utöka det. Men även platser för högutbildade som flyttar in men inte som har en direkt koppling till Universitetet behövs forum och mötesplatser.

Att skapa livskraft i en stad behöver inte handla om att man visar handlingskraft från kommunen i mastodontprojekt vilket citaten nedan viktigt framvisar. "Politicians have justified everything from "cool cities" to bigger stadiums and everything in between in the name of "magnetizing" the creative class" (Florida, 2014, s.7). "Top-down megaprojects like giant stadiums, convention centers, and these days, casinos, are almost always boondoggles; they never bring the jobs and spillover effects that are promised. What makes an enduring difference in a city's quality of life are small, low cost, community-initiated, and bottom-up improvements like parks, bike paths, neighborhood improvements, and so on." (Florida, 2014, s.7).

Häri finns en viktig varning till Sundsvalls beslutsfattare och även andra för liknande städer som möjligvis använder denna studie på sin stad. Strategin att "sätta kommunen på kartan" med att t.ex. bygga en stor och dyr arena eller det mer klassiska fallet i svenska sammanhang, ett stort badhus. Uppmuntran och mindre problem för småföretagande och medborgarinitiativ anser jag vara nyckeln till en levande stadskärna som kan locka och behålla de talangfulla personerna som behövs för att göra Sundsvall konkurrenskraftigt i dagens kunskapsekonomi. Många av de som var med i diskussionerna var också av denna åsikt.

Av intervjuerna att döma har Sundsvall stor potential att bli en attraktiv stad att bo i för högutbildade.

de. Detta kan bli verklighet om vissa förändringar sker. Ett problem tycks vara en brist på information om vad staden faktiskt har att erbjuda. Staden kan förmodligen profilera sig mer som en stad med goda möjligheter till sportande och rekreation med dess närliggande natur och skidbackar. Nästan alla deltagare pratade om hur kommunen brister i sin kommunikation. Jag har dock själv märkt att det under vintern kommit initiativ via sociala medier från Sundsvalls kommun. Nu under våren kom en noggrann tidning som förklarade byggnadsprojekten som är planerade så man kanske är på rätt väg att lösa det problemet redan nu.

Problemen med kommunikation till Sundsvalls centralstation och flygplats måste åtgärdas. Detta kan i tågstationens fall lösas med att en ny linje eller eventuellt en befintlig linje går förbi stationen. För flygplatsen måste bussen gå närmare, en kilometer är inte skäligt att gå med packning för att ta sig till flygplatsen.

Sundsvalls stadskärna bör inte ha som egentligt mål att försöka konkurrera med Birsta om handel. Birstas existens tror jag inte på något sätt är dåligt för Sundsvall som kommun. Att handeln har migrerat dit och annat stadskärnan nu intar en annan roll är i linje med utvecklingen som skett och sker i västvärlden. Fördelar med Birsta utöver etableringar av företag med dess arbetstillfällen är att även en individ som bor i en urban miljö ibland behöver handla på affärer som inte finns i staden. Detta främst t.ex. möbelaffärer. I framtiden kan även Birsta komma att få problem i konkurrens med den framväxande e-handeln.

Det som stadskärnan bör ha som mål är att bli något av ett offentligt vardagsrum för staden. En plats där medborgarna vill röra sig och umgås med varandra. Caféer, restauranger av alla möjliga slag behövs för att göra denna mötesplats mer attraktiv. Detta tillsammans med andra tjänster kan öka attraktiviteten. TCM-perspektivet där centrum ses som en enhet är nyttigt för handlarna att inse. Butikerna och caféerna är inte endast i konkurrens med varandra utan de kompletterar varandra för att skapa upplevelsen som stadskärnan har chansen att bli. Tillsammans blir de ett paket av tjänster.

Många av deltagarna nämnde avsaknaden av grönområden i närhet till stadskärnan där möjlighet till avkoppling som inte är direkt kopplat till någon affärsverksamhet är möjligt. Just idén som nämndes om ett utegym vid vattnet i centrala staden tycker jag personligen var en väldigt intressant idé. Kommunens satsning på att rusta upp åkanten och den nya inre hamnen tror jag kan ha potential för att bli nya platser "att hänga på" för att använda ett citat från fokusgruppdiskussionerna. Sundsvalls långa kalla och mörka perioder kan möjligtvis lösas till viss del genom att bygga ett glastak över Storgatan som börjar vid Varvsgränd/Storgatan och går fram till stora torget. Detta skulle göra ett stort uterum som möjliggör ett levande stadsliv över fler årstider. Mer belysning i vissa stadsdelar och längs vägar är även det önskat för att liva upp den mörka vintern men även att skapa en bättre känsla av trygghet.

Förslag för framtida studier

Ett första steg vore att ytterligare utöka studien på Sundsvall även efter projektet Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall är avslutat. I övriga Sverige finns det flertalet städer med liknande profil som Sundsvall, mellanstora städer med lärosäten för högre utbildning. Liknande undersökning som denna skulle vara intressant för t.ex. Mittuniversitetets andra campusort Östersund. Andra städer som skulle kunna vara objekt för liknande studier vore Högskolan Dalarnas campusorter Borlänge och Falun. Luleå, Kristianstad och Karlstad är andra exempel. Dessa orter kunna dra nytta av en liknande studie för att identifiera sina styrkor och svagheter i unga högutbildades ögon.

Tillförlitlighetsdiskussion

Populationens storlek var på totalt 14 personer, åtta kvinnor och sex män. Deltagarna var i stort sett de som varit villiga att delta vilket möjligtvis kan ses som ett problem men som redovisningen av gruppernas sammansättning visar är flera olika studieinriktningar och uppväxtorter samlade vilket skulle kunna ge större möjlighet för en mer pluralistisk syn på de berörda ämnena som diskuterades. Det begränsade antalet deltagare i fokusgrupperna kan också ses som en svaghet, men att de förhållanden som togs upp i diskussionerna var i linje med förhållanden som tidigare betonats i litteraturen stärker dock studiens validitet, det vill säga att studien mätte det den avsåg att mäta.

Reliabiliteten för arbetet är det som är lättast att kritisera då det handlar om just en fokusgruppintervjumetod. Vid en test-retest-reliabilitet behöver inte resultatet bli det detsamma som vid tidigare intervju. Anledningarna till detta är oräkneliga. En deltagare kan vara mindre eller mer aktiv pga. t.ex. trötthet och dennes handlingar kan få följder på vad andra säger under diskussionen. Vad det gäller interbedömarreliabilitet så är en omfattande transkribering av vad som sades under diskussionerna tillgänglig för att läsaren ska kunna bedöma om de anser att mina slutsatser är relevanta och riktiga. Intentionen var att transkribera hela diskussionerna ordagrant. Dock skedde viss editering från talspråk till skrivspråk för att göra skriften mer begriplig samt att jag valde att inte skriva ner varje "hm", "såatte och "ööh". Denna transkribering skedde i efterhand då jag kunde lyssna igenom dem inspelade diskussionerna i lugn och ro. Jag kunde då skriva ner det jag såg som relevant, Jag undvek att i stor mån undvika deltagares upprepningar eller när de slirade iväg för mycket från ämnet i fråga. Urvalet av deltagarna var av bekvämlighetskaraktär, det vill säga att de som var villiga. Ifall andra deltagare skulle hysa andra åsikter kan man endast spekulera i. Sundsvall befinner sig för närvarande i en omvandlingsfas vilket gör att om diskussionerna skulle hållas vid ett senare tillfälle skulle svaren kunna vara annorlunda. Speciellt så tror jag att synen på hur tillgängligt det är vara nära vatten kan ändras i och med att folk upptäcker den upprustade åkanten. Den internationella gruppens medlemmar kom till Sundsvall för höstterminen och har därmed inte upplevt sommaren här. Ett annat problem var att jag inte lyckades mäta öppenheten och toleransen och deltagarnas attityd till detta. Frågan om invandrarbutiker var menad att mäta detta men att det sågs som oviktigt för de flesta deltagarna kan knappast mäta hur toleranta deltagarna var. Då det är ett relativt känsligt ämne var det svårt att ställa en sådan fråga rakt ut. Frågor angående det i den kommande anonyma enkätundersökningen har större chans att få fram ett svar på det. Slutligen är det oundvikligt att inte en viss subjektivitet i analysen av en kvalitativ studie. De vidare studierna med sin kvantitativa del kommer ge mer klarhet genom regressionsanalys av data.

Referenser

Jacobs, J. (1969). *The economy of cities*. Ney York: Vintage Books.

Jick, T.D. (1979). *Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action* Author(s): Administrative Science Quarterly. Vol. 24(4) pp. 602 – 611.

Grönroos, C. (1984). *A Service Quality Model and its Marketing Implications*, European Journal of Marketing, Vol. 18(4) pp. 36 – 44.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). *Servqual*. Journal of retailing, 64(1) pp. 12-40.

- Bitner, M.J. (1992). Servicescapes: The Impact of Physical Surroundings on Customers and Employees. *Journal of Marketing*. Vol. 56(2) pp. 57-71.
- Brooks, J., & Young, A. (1993). Revitalising the Central Business District in the Face of Decline: The Case of New Orleans, 1973-1993. *The Town Planning Review*. Vol. 64(3) pp. 251 – 271.
- Pal, J., Sanders, E. (1997). Measuring the effectiveness of town centre management schemes: an exploratory framework, *International Journal of Retail & Distribution Management*, Vol. 25 (2) pp. 70 – 77.
- Warnaby, G., Alexander, A., & Medway, D. (1998). Town centre management in the UK: a review, synthesis and research agenda. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 8(1) pp. 15-31.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard business review*, 76 pp. 97-105.
- Florida, R. (1999). The role of the university: leveraging talent, not technology. *Issues in science and technology*. Vol. 15(4) pp. 67 – 77.
- Ravenscroft, N. (2000). The vitality and viability of town centres. *Urban Studies*. Vol. 37(13) pp. 2533 – 2549.
- Lloyd, R., Clark, T.R. (2001). The city as an entertainment machine. *Critical perspectives on urban redevelopment*. Vol. 6(3) pp. 357 – 78.
- Florida, R. (2001). *Den kreativa klassens framväxt*. New York: Sane agency and Susan Schulman, A literary agency, New York.
- Glaeser, E.L., Kolko, J., Saiz, A. (2001). Consumer city. *Journal of economic geography*. Vol. 1(1) pp. 27 – 50.
- Florida, R (2002a). The economic geography of talent. *Annals of the association of American geographers*. Vol. 92(4) pp. 743 – 755.
- Florida, R. (2002b). Bohemia and economic geography. *Journal of economic geography*. Vol. 2(1) pp. 55 – 71.
- Phillips, M., Swaffin-Smith, C. (2004). Market towns – victims of market forces? *International Journal of Retail & Distribution Management*. Vol. 32(11) pp. 557 – 568.
- Powell, W., & Snellman, K. (2004). The Knowledge Economy. *Annual Review of Sociology*, Vol. 30 pp. 199 – 220.
- Bryman, A., Bell, E. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 1:2 uppl. Malmö. Liber AB.
- Florida, R. (2005). *Cities and the creative class*. New York, London: Routledge
- Johansson, J. (2006). Funktionsomvandling i Örnsköldsviks hamnområde. Kandidatuppsats, Umeå

Universitet.

Florida, R., Mellander, C., & Stolarick, K. (2008). Inside the black box of regional development—human capital, the creative class and tolerance. *Journal of economic geography*. Vol. 8(5) pp. 615 – 649.

Teller, C. (2008). Shopping Streets versus Shopping Malls - Determinants of Agglomeration Format Attractiveness from the Consumers' Point of View. Institute for Retail Studies, University of Stirling.

Mellander, C., & Florida, R. (2011). Creativity, talent, and regional wages in Sweden. *The Annals of Regional Science*, 46(3) pp. 637-660.

Florida, R. (2014). The Creative Class and Economic Development. *Economic Development Quarterly*. Vol. 28(3). pp. 196 – 205.

Sveriges Radio P4 Västernorrland (2014). Svårt läge för stadskärnorna. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=110&artikel=5874088> (hämtad 2016-04-15).

Jonsson, L. (2015). RFSL:s Kommunundersökning 2015. RFSL. pp. 33 – 40.

Statistiska centralbyrån (2015). SCB:s medborgarundersökning – hösten 2015 Sundsvalls kommun. http://www.scb.se/Grupp/Applikationer/Medborgarundersokningar/_dokument/H2015/Sundsvall-2015.pdf (hämtad 2016-04-15).

Sundsvalls kommun (2015). Sundsvalls kommuns statistikdatabas. https://m02-http-pxwebb.login.sundsvall.se/PXWeb_Ext/pxweb/sv/Sundsvalls_statistikdatabas/?rxid=cf82073a-77f8-4011-b3ad-b79c06c25417 (hämtad 2016-05-18).

Svensk handel (2015). Levande stadskärnor – kartläggning av hot och möjligheter. http://www.svenskhandel.se/globalassets/_gammalt-innehall/rapporter/2015/levande-stadkarnor-las_.pdf (hämtad 2016-04-19).

Sundsvalls Tidning (2015). Sundsvall – En stad för framtiden? <http://www.st.nu/kultur/sundsvall-en-stad-for-framtiden> (hämtad 2016-04-15).

Birsta City (2016) Om Birsta City. <http://birstacity.se/om-birsta-city/> (Tillgänglig 11 april 2016).

Wahlberg, O. (2016). Small town centre attractiveness: evidence from Sweden. *International Journal of Retail & Distribution Management*, Vol. 44(4) pp. 465 – 488.

Nationalencyklopedin, Sundsvall. [http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/sundsvall-\(tatort-sundsvall-kommun\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/sundsvall-(tatort-sundsvall-kommun)) (hämtad 2016-05-18).

Näringslivbolaget, 2016. <http://naringslivsbolaget.se/om-oss/vart-uppdrag/> (hämtad 2016-05-18).

Åbo Akademi (NN) Forskningsmetodik – Kvalitativa metoder. <https://www.vasa.abo.fi/users/geklund/PDF/SpecPed%20II-PP%20-%20Webb.pdf>

(hämtad 2016-05-23).

Sundsvalls Tidning (2016). Låt Sundsvall vara mer än en shoppingstad. <http://www.st.nu/opinion/ledare/mirjamsdotter-lat-sundsvall-vara-mer-an-en-shoppingstad> (hämtad 2016-04-15).

Bilagor

Bilaga I. Partiella referat från fokusgruppsdiskussionerna

De olika gruppernas åsikter presenteras nedan i form av sammanfattningar av de olika åsikterna i form av referat. Dessa referat är ifrån den första ursprungliga genomgången. Fler citat har plockats ut vid senare genomgångar av materialet.

Grupp I

”Öppen fråga 1: Hur ser du på de fysiska förhållandena?”

B – ”Det sämsta med Sundsvall är att allt är så långt ifrån varandra” A – ”Stadskärnan är jättefin”
”jag saknar lite butiker, jag tycker det är för många restauranger” B – ”det finns inga öppna uteplatser”
”Sidsjön finns men inget annat” D – ”Det finns väldigt mycket poliser i centrum på nätterna, men inte så mycket i Sidsjön, Nacksta”
”inget kul att gå till Nacksta på natten” D motsätter sig den eventuella skyskrapan i centrum och A håller med. D – ”man skulle kunna ha mer uteserveringar liggandes längs vattnet” C – ”det är klart att det ska vara rent och välstädat, det är ingen som vill ha skräp” B – ”annars känns det som hela staden går mot ett förfall, då hade man inte kommit hit” C påtalar en brist på soptunnor och B håller med.

”Öppen fråga 2: Hur ser du på tillgängligheten?”

B – ”Krymp staden eller lägg nåt emellan” B – ”Vill man ta det lugnt måste man ändå upp till Sidsjön” A föreslår ett studentbusskort för 100 kr och C säger då ”jag åker inte buss för det är inte värt det, då går jag hellre” B stödjer även tanken för kort som kostar 100 kr. D menar att Nackstabussen borde gå via Universitetet eftersom så många studenter bor där. B håller med ”nästan alla studenter bor ju där” C påpekar att det inte finns någon mataffär nära Universitetet. Samtliga deltagare menar att en mindre mataffär skulle räcka bra. B tar upp att rusningstrafiken i Sundsvall är nästin-till stillastående och får Medhåll av D. A tycker att det är ett problem med att Navet och Sundsvalls centralstation ligger så skilt ifrån varandra och får genast medhåll av B och C. A upplever en brist på trygghet i gångtunneln från stationen mot centrum. D fyller i att det borde vara bättre skyltat. B föreslår då en bussförbindelse mellan punkterna. C – ”Bussar från Midlanda, jag vet inte hur dem går” Jag upplever en allmän besvikelse av kommunikationen för att lämna Sundsvall från gruppen. A – ”Bra och gratis parkeringsmöjligheter vore bra” A menar att bristen på parkering är en stor anledning till att folk åker till Birsta. C menar att parkeringstiden på två timmar samt dess pris fungerar avskrämande för besök av stadskärnan. B menar att ett stort gratis parkeringshus centralt vore en bra lösning. C säger att han gillar Storgatan med dess affärer är lockande. B och C gillar livet där och menar att det ständigt är folk där.

”Öppen fråga 3: Hur ser du på trygghet och säkerhet i centrum?”

Just i centrum är det tryggt med en ständig närvaro av poliser menar samtliga, även nattid. Det är lika viktigt att man känner sig trygg på dagen som natten men det är av naturliga skäl lättare på dagen anser alla. A tycker att vänthallen vid navet är obehaglig och har sett droghandel öppet oavsett tidpunkt på dygnet.

”Öppen fråga 4: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster?”

D – ”Man skulle typ velat ha haft Birsta här” B menar att ett mer varierat utbud skulle behövas för att få en att handla där. B önskar även en större satsning på teknik och elektronik, om man vill ha det tvingas man till Birsta eller internet. A tycker att det saknas matbutiker. A tycker även att caféer

finns det gott om men priset är för högt. B tycker att Caféer är viktiga som en alternativ studiemiljö. Samtliga är nöjda med utbudet av restauranger och menar att när de väl har välbetalda jobb så kommer det bli en viktigare del av vardagen. C påtalar kopplingen med svårigheten att parkera och att äta ute. D tar upp de korta öppettiderna och får medhåll av samtliga. Nattnlivet lider även de av för korta öppettider enligt C och D. Priset på alkohol ute lever inte upp till upplevelsen. Sundsvall har gott utbud av gym enligt gruppen. Enligt hela gruppen vore ett utomhusgym närmare vattnet en bra idé. Betydelsen av invandrarbutiker är obetydligt för gruppen förutom för C och då endast tack vare priset. A föreslår en saluhall där man lätt skulle kunna köpa all möjlig mat. B och A tar upp Aveny som exempel på krog som är bra på att fixa livespelningar och anser att häri finns stor potential för att förbättrat nattnliv. (Här blir D inkallad på arbete och lämnar intervjun) A och B talar varmt om festivaler och stadsevenemang för att liva upp staden. A – "Gatufesten var jättebra, då visste man att alla var i stan. Då var det värt att gå dit" Enligt B var Pride och sensommar högst uppskattat. C har inget större intresse i ämnet. A – "Det kan vara viktigt om det är bra grejer, bra kvalitet" angående Finkultur. C håller med. B föreslår uppträdande på stora torget av t.ex. komiker. B menar även att det är viktigt att ha ett kontinuerligt schema av evenemang så man har något att se fram emot. Just nu finns det brist på anledningar att vara i staden utöver fika, handel sker i Birsta. Ett varierat utbud av tjänster samlade är viktigt för att slippa omvägar och detta lever Sundsvall upp bra till. Alla är positiva till torghandel på stora torget och ser det som ett positivt inslag. C tycker det ger en personlig dimension.

"Öppen fråga 5: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster i samhället som helhet?"

A och B önskar ett större utbud av lokalt producerade matvaror även om priset vore högre. Enligt C finns det gott om fritidsaktiviteter men informationen saknas. Bra skolor och sjukhus är viktigt om man ska stanna och bilda familj i Sundsvall och gruppen anser att Sundsvall lever upp till detta på ett bra sätt. Endast B känner intresse av åskådarsporter. A tycker en professionell konstupställning lockar. Gruppen gillar närheten till skog och natur som Sundsvall erbjuder. Ingen i gruppen tycker att förekomsten av andra akademiker är viktigt för val av bostadsort.

"Öppen fråga 6: Hur ser du på bemötandet från personal i butiker och i allmänhet?"

Allmänhetens bemötande är inte så öppet och borde kunna förändras till det bättre. B – "Det saknas naturliga mötesplatser, folk håller sig för sig". Syftar att möten måste ske på t.ex. kåren för studenter eller gym för folk som tränar men inget allmänt. Hela gruppen nämner hur trevliga butiksanställda kan höja upplevelsen.

"Öppen fråga 7: Hur ser du på liv och rörelse i centrum?"

Gruppen tycker Sundsvall är levande i hänseende till sin storlek men det skulle kunna bara mer livat och mer rörelse. A och B menar att det är en del av Sundsvalls charm på gott och ont att man lätt stöter på bekanta på stan. Gatumusikanter är ett uppskattat inslag av hela gruppen B – "det livar upp hela centrum" Det är viktigt för hela gruppen att staden utvecklas. Gruppen är kritisk till informationen från kommunens sida vid vissa byggnadsprojekt. Kommunen gör alltid något i form av byggen men det är svårt att se skillnad eller förstå anledningen. Renoveringen av Storgatan är uppskattad av B. Gruppen är positiv till skateparken som kommunen byggde för att samla ungdomarna men inte vid navet men ändå centralt.

B upplever jag som den styrande av samtalet om någon sådan ska pekas ut.

Grupp 2

"Öppen fråga 1: Hur ser du på de fysiska förhållandena?"

A - "Generellt sätt ganska bra, ... jämfört med andra städer i samma storlek" "... Fin stadskärna

utan massa betongklumpar... välplanerad" C - "väldigt vackert" C - "stan är ju inte belagd nära vattnet, havet utan där ligger industrierna... man hänger inte vid vattnet för man vill inte hänga vid industrierna" C - "Det är tråkigt att staden inte är belagd nära vattnet. ... där är industrin" ... nya hamnen blir inte en del av centrum för där går motorvägen (Gamla E4)... ett stort avbrott" D - vill ha en hockeystadion i hamnen (som Örnsköldsvik, min kommentar för texten). A - "här är det väldigt fint, i stenstan" B - "det är klart det är viktigt om man vill hänga kvar i den här stan... det är en förutsättning" angående betydelsen av fina fysiska förhållanden. C - "Sundsvall har väldigt imponerande arkitektur" "inspirerande" D - "stenstan har en viss karaktär... historiskt arv" C - "Det finns en brist på platser där man hänger i stan... lite längs ån vad jag sett" D håller med. C - "Sidsjön finns men det är ju inte stan... då försvinner det spontana" pga avståndet. D - "det finns inget dragplåster" C - "Det är väldigt viktigt att det är välstädat"

"Öppen fråga 2: Hur ser du på tillgängligheten?"

A - "Staden är liten och centrerad och man kan gå överallt utan att det är för långt att gå" "Det är inga avstånd som skrämmer" D - "tittar man på Sundsvalls flygplats är det lite svårt att ta sig dit" C - "svårt att sig någonstans utan navet" C - "jag upplever Sundsvall som en bilstad... man kan parkera precis vid tågstationen och det är väldigt billigt... det är väldigt bra, tågen går ofta" C - "flygplatsen ligger ju inte jättebra till" "Buss. ... har inte varit så jätteimponerade" D - "Jag tycker Sundsvall är jättedåligt anpassat för cykel" A - "generellt bra i den här stan, framförallt att det är gratis på kvällar och helger" angående parkeringsmöjligheter. A tar upp som hemstad Uddevalla där hon menar att ett stort köpcenter utanför staden har tömt stadskärnan på folk för att de erbjuder smidiga och gratis parkeringar och har alla caféer och affärer man kan önska sig. A - "Det går inte att driva en butik, det går inte att driva ett café" "det beror till stor del på att det inte går att parkera för under 20 kr i timmen" D påtalar bristen på möjligheterna att flyga ifrån Sundsvalls flygplats till bra priser. B - "jättedrygt att det saknas mataffär nära Universitetet" A - "det finns nästan bara restauranger och caféer i stan, inga matbutiker" C - "Jag tycker det finns ganska mycket restauranger och barer i oerhört många barer... det är ju väldigt kul" De övriga håller med. C menar att närheten mellan barer och caféer är väldigt viktigt och får medhåll av A.

"Öppen fråga 3: Hur ser du på trygghet och säkerhet i centrum?"

A - "Det är väl inte värre här än någon annanstans B - "Jag tycker att Sundsvall känns mycket tryggare än min gamla stad" "... bilbränder, våldtäkter..." (Trollhättan, min kommentar) "det är en positiv uppgradering att flytta hit". A - "Man får höra.. ..man ska hålla sig borta från Navet" D - "Det är inte mycket annat som drar på kvällarna" angående att personer som rör sig i staden på kvällen ofta är fulla. C - "jag har nog aldrig riktigt känt mig otrygg i Sundsvall vare sig kvällen, dag eller nattetid". "... men Navet känns inte som ett trevligt ställe att hänga på" "Navet sticker ut... obehagliga personer som rör sig där" C menar även att tryggheten nattetid är viktigast. Kan man gå hem själv tryggt? A - "det påverkar ju beslutet om man ens ska ta sig in till stan".

"Öppen fråga 4: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster?"

A - "jag upplever inte att man måste åka någon annanstans om man vill ut och shoppa ... det räcker här och det ganska mysigt här i stan... Jag är hellre här än i Birsta" A - "det är jätteviktigt" angående att det finns ett stort utbud av restauranger och caféer. C - "det är för mycket mainstreamuteställen" ... mer kreativa ställen där det känns mer personligt" D håller med C om uteställenas profil "det är lite Svenssonfylla" "vore kul med mer nischat åt nåt håll" B - "nått som saknas här är nyktra aktiviteter på kvällarna" "...Biljard, bowling" A - "Det saknas i stadskärnan... Södra berget, Nöjeshallen, Birsta" D - "där tycker jag att det finns mycket att utveckla" angående nyktra nattaktiviteter. A - "jag upplever att det är gym på varje gata här..." C - "Man får ju dåligt samvete!..." C - "ett trevligt café kan ge mig nått även om jag inte går dit själv för att jag tycker att det verkar trevligt och skapar lite liv i stan" Angående "invandrarbutiker: C - "jag skulle inte säga att det är superviktigt"

"ganska roligt att gå i såna butiker så hittar man lite skumma saker" A – "jag tycker det är viktigt, jag tycker det är bra" C – "de gör det inte trevligare i stadskärnan men det är kul att ha en sån butik runt hörnet" D – "jag var på internationella matfestivalen och det var superkul" A – "den är ju underbar" D – "det ger nåt att det finns annat än Ica och Coop" A – "det är nästan det roligaste på hela året" Musikfestivaler är viktiga... så det händer nåt här också" D radar upp evenemang "det ger något under sommaren" C är kritisk till hur kommuner agerar när de skapar evenemang "det känns mest lame och jag blir ganska irriterad när det mest dyker upp barnfamiljer" C – "Matfestivalerna är ju definitivt liksom skitroligt och blir ju en sån grej där man säger ska vi gå på matfestivalen?" angående Pride och liknande "Det behöver inte vara så speciellt, bara folk ute på gatorna som har kul" "det bli tillgjort om det är för styrt" D håller med och menar att höga priser kan skrämja iväg folk. "mer folk kommer just av att nåt händer i stan" Folk lockar folk. D – "det bidrar mycket till känslan" angående liveband. A – "Man känner att det händer nåt... att staden inte är död" A menar att finkultur är viktigt för att få staden levande. "det är det storstäderna har, jag förstår att det är svårt att få in allt sånt... i en sån här liten stad". Angående att tjänster bör finnas i centrum. D – "Det vore jobbigt om man skulle vara tvungen att åka ut till Birsta för att klippa sig" A och D pratar om att tjänstemöjligheterna skapar en helhet. D – "Dem bidrar till att staden lever tycker jag" A och C menar att torghandel vore intressant om en hög kvalitet erbjöds. D menar att närodlad ekologisk mat vore intressant och får medhåll av A.

"Öppen fråga 5: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster i samhället som helhet"

D menar att Sundsvall har brister i utbud av tjänster men goda handelsmöjligheter tack vara Birsta. C – "handel är hyfsat viktigt och det är bra i Sundsvall med Birsta" "det är ungefär det här jag förväntar mig för att kunna bo i en sån här stad" D – "välutbildade är lite mer... bidrar till en positiv effekt" C håller med. D – "vi har en central fotbollsstadion, jag skulle också vilja se en central hockeystadion" "man kan gå ut och äta, ta en öl och sen gå och se på ishockey med sina vänner" "det ska vara gångavstånd" Angående närheten till naturen "ganska skönt att vandra där och det ska vara lätt att ta sig dit".

"Öppen fråga 6: Hur ser du på bemötandet från personal i butiker och i allmänhet?"

Alla anser att allmänhetens beteende är som var som helst i Sverige, varken bättre eller sämre. A – "jag går inte till ställen där jag upplever personalen som snäsig" C – "samma här, jag försöker att alltid rösta med fötterna" C skulle uppskatta en mer internationell syn på service. "lite som betjänter". C menar att det är svårt att få nya kontakter i Sundsvall. D – "man måste vara väldigt aktiv för att hitta nya kontakter"

Öppen fråga 7: Hur ser du på liv och rörelse i centrum?"

A – "Förhållandevis för storleken och jag tycker det är oerhört viktigt" Medhåll från D. A – "jätteviktigt att stöta på folk på stan man känner, då känner man sig hemma" C håller med "man blir extra glad" C – "inte alls viktigt med gatumusikanter" Alla tycker att det är viktigt med att centrum utvecklas. A, C och D menar att privata initiativ är viktigare för ett levande centrum. A – "min erfarenhet är att de alltid väljer att göra puckade grejer" "de gör tvärsemot... vad en normal person skulle välja att göra" "det är viktigt att de stödjer folk som vill engagera sig i centrum" C – "kommunen ska inte lägga hinder i vägen" "de ska inte komma på egna idéer. "... beslut ska vara förankrat... med dem på fältet"

Kommentar

Även denna grupp tar upp problematiken med att ta sig till Sundsvalls flygplats på ett enkelt sätt. Samtliga inflyttade deltagare upplever Sundsvall som en bättre stad att bo i än sina hemstäder. C pratar sig varm om önskan för en mer bohemisk och internationell stil i Sundsvall. Saknaden av grönområden är genomgående för hela gruppen.

Både A och C pratar om betydelsen av att låta privata personer och aktörer engagera sig för att göra Sundsvall attraktivt med stöd av kommunen men utan allt för mycket inblandning.

Grupp 3

Open question 1: How is your perception of the physical conditions in the city?

B – “combination between modern and old... it’s attractive buildings....good green spaces” A – “but I think the green spaces are not enough, in the city centre” C – “I tried to find park...but there is none” D – “the physical conditions, I think they are very good in Sundsvall...they are few (public) WC” E – “one morning it was very dirty... outside pubs” C – “I think they are allot of parks” F – “for me too” C – “...in Nacksta there are allot of green spaces” F – “you don’t feel you are in a city”. C – “They are small and not very high...I don’t like the high buildings” D – “the building here are very beautiful” F – “I we find pretty appearance in buildings we want to stay there...then you want to spend time in the city centre” B – “the dragons of Sundsvall...represent the history” C – “most important thing, the green spaces” B – “it’s one of the main qualities of Sundsvall, it’s very attractive, you can see the sea and the river, and the bridge also. It’s very attractive and very important” F – “there is a diversity of landscape in Sundsvall...you can go hiking, you can go just near the water and you have the city centre...big mix”

Open question 2: How do you view the access and availability?

E – “it’s quite convenient here... but more expensive than China” Alla håller tydligt med om att priset är ett problem. A – “I think they are convenient” Angående cykelvägarna. Bra parkeringsmöjligheter och bra bussförbindelser är viktigt för alla deltagare. C – “If I have a car it’s not important” angående bra bussförbindelser. B – “if you have a traveling and need to go to the train station, there’s no bus so you have to walk allot” Alla deltagare verkar se detta som ett problem. E – “I think the bus should have a stop at the train station, because it’s more convenient” “I think there should be some coach from the city centre to the airport” F – “the bus don’t stop near the airport, you have to walk after” I like that there is lot of place for bikes” Angående cykelställ I stenstan. D – “if you have a bicycle it very very convenient” Närheten mellan affärer I stadskärnan är viktigt för gruppen. C – “in one building there are many shops” F – “The IN is very good” (IN: Gallerian). “But there is not so much stores” C – “only IN and some shops around that part. Not anymore” De flesta verkar tycka att utbudet är för dåligt I stadskärnan. F – “you have to go to Birsta” D – “I think for boy students it is not important... not a big problem” C – “not enough cafés” B – “just espresso house” F – “and they close very early. A – “at our University there’s cafés open all night” B – “shops are just in the city centre... you have to go to city centre” E – “shops should offer resting place” B – “it would be convenient to have small shop when you go out of centre”

Open Question 3: How do you view the safety and security of the centre?

D – “it is very great” Medhåll från övriga. “I think there is no thief here” C – “at bus station I saw people give some drugs” A – “I saw police came and take those people away” (Navet). B – “sometimes people are drunk and do crazy things, you just need to be careful”. C – “I didn’t see any police” F – “yeah you don’t see the police” “you feel safe in the central city but not when you go to central station” E – “I see people really drunk and fall down” B – “I think we been shocked of the girl who was murdered” Resten håller med. B – “We were not going out so much” Alla tycker att säkerhet är viktigt. C – “during the day it’s okay but in the evening or night, I don’t...” F – “You can walk just be careful” C – “I don’t think it’s safe in evening or night” F – “the way from Nacksta to University... maybe they should put more lights. Får medhåll av många. D – “for boys no problem”

Open Question 4: How do you see the supply of trade and services in the city centre?

C – “it’s not enough” Medhåll från övriga. E – “the categories are too little” B – “not enough su-

permarkets, just Ica in the city centre" F – "they close very early, especially during the weekend" C – "not enough cafés or restaurants...to expensive" B – "maybe they should have something for students" C – "not enough options to choose from, in restaurants" B – "especially for people, like us" Syftar på att de inte är ifrån Sverige och får medhåll. A – "Swedish food are strange for us" F – "they have all the same design, its dark" angående restaurangernas design. Medhåll från de andra. B – "with candles, you cannot see what you eat" C – "no fast food in the city centre...McDonalds" De tycker att ett McDonalds borde finnas I centrum. Alla tycker att ett bra utbud av caféer och restauranger är viktigt I en stad om man ska bo där. C – "you need to go to Birsta" E – "not enough you have to go to Birsta" Det upplevs som ett problem att man måste ta sig till Birsta. A – "too far" C – "it's too far" övriga håller med. E – "in the city centre it's just pubs, no other entertaining's...it's not inside the city its far away...bowling...in Birsta, it's far" F – "not enough option" C – "just bar" A – "drinking and drinking" B – "they are too small" angående nattklubbar. C – "If you don't drink it's not much option" flertalet håller med o detta. Träningsmöjligheter är viktigt för gruppen. D – "it's very good" om möjligheterna för träning. B – "it's a very big problem" angående saknad av "invandrarbutiker" då de inte får tag på rätt varor. Halalkött nämns. De kinesiska gruppmedlemmarna anser att det finns ett bra utbud av asiatiska butiker och att det är viktigt. Flera tycker att kläderna som säljs är endast av en typ E – "same style". Livespelningar på barer är uppskattat av många i gruppen F – "yeah i can really enjoy the music" B – "i just prefer music... sometimes I hear the music in my head... its wrong" alltså icke live då hon tycker att coverband förstör låtar. B – "there are nog much, it's always in Norra berget, not in the city centre" angående evenemang. Evenemang och festivaler I centrum vore viktigt för gruppen. Om betydelsen av finkultur: C – "not so much" F – "I don't go to the theatre, I don't go to museum" Ingen I gruppen ser betydelse I finkultur. A – "more festivals because the city need more life". Gruppen ser det som viktigt att mycket service och tjänster erbjuds I staden. Gruppen ser positivt på torghandel. B – "I think it would be great if they to like farmers who sell their products in city hall, like two day a week or three days a week. That would be good... it's always empty...good to have people" F och C pratar om att det är vanliga inslag I sina hemländer. B – "It give much life so people can meet there" D påtalar att många av grönsakerna är utländska "we would like to try the Swedish fruit and vegetables"

Open Question 5: How do you see the offering of trades and services in the community as a whole?

F – "Small compared to home...maybe we are not used because it's not our favourite shops" B – "its new shops...used to different brands" Alla tycker att det är viktigt att samhället som stort kan erbjuda alla önskade varor och tjänster. E – "in Birsta...they could locate it close to each other... last time I saw it's very far from each other" E syftar här på att Birsta är byggt för handel med bil. F – "Facility for kids, a big structure where kids can play" "important in city centre, if I live here, if I work here maybe I will have children so I want to know place where I should..." Någon form av stort lekland. De franska deltagarna talar även om "social centre" där man kan ha barn under helger. Offentliga tjänster är viktiga för deltagarna. Priset och engelskkunskaperna är brister i den svenska vården menar gruppen. F – "there is an English school here, that is a good point" C – "just one English school... long waiting time" F Om åskådarsporter – "hockey is far" om det vore närmare skulle det vara intressant menar F. Endast en ansåg att åskådarsporter var viktigt. C – "it's not that important" A – "i prefer it closer to the city centre" intresset för finkultur var lika svagt som det var för det begränsat till centrum. D – "very great". F – "good thing" angående att det är lätt att nå naturen i Sundsvall. Alla deltagare ser positivt på konserter i staden. C – "i like Concerts" E – "it's important but not that important... i don't want to judge people but sometimes more highly educated people are more polite" B – "if its good people I don't care" C och F – "not so important" C – "respectful, not rude... Doesn't matter". D – "it don't matter" Angående betydelsen av andra akademiker i samhället.

Open Question 6: How do you see the response and hospitality from the staff in the shops and in

the society as a whole?

B – "Yes! Very friendly... and they all speak English" övriga deltagare tycker också att folk på gator och torg är trevliga. "Especially in shops... they explain kindly and very gentle in a very polite way" C – "they always smile, it's nice" Det är viktigt med bra bemötande från anställda och andra besökare enligt gruppen. B – "Swedish are shy, so it's very hard to get to know them" C – "but I think yes it is important...small, you need more people" A – "it's not that easy" Angående betydelsen av att lätt lära känna nya personer.

Open Question 7: How do you view the life and movement of the city centre?

F – "during the afternoon it's enough but during the night around eight... there is no one there"

B – "just normal for a small city...average". Inte så mycket liv och rörelse men de är nöja sett till stadens storlek. Hela gruppen utom en är positiva till gatumusiker. B – "should be more performances, not only music...jumping" F – "with the fire" E – "it's really dead here...need more, it should be more active" F – "sometimes it feels like its dead town" A – "when you see Stockholm and then you come here" C – "you need to see changes" Alla tycker att det är viktigt att man ser en utveckling av centrum om man ska bo i Sundsvall. C – "in Sundsvall there is just city centre, where else can you go?" F – "maybe the only one" Staden upplevs som en viktig mötesplats om man väljer att bo i Sundsvall. B – "personally i don't know what the kommun does...I would like to know more...they should have booths to talk about themselves...to see what they are doing for the city" Alla tycker att kommunal inblandning är bra om de tydligt redovisar vad de gör och varför.

Kommentar

Det var väldigt intressant att höra synpunkterna från dessa internationella studenter då de kan vara med att städer är uppbyggda på ett väldigt annorlunda sätt än de är i Sverige. Något annat intressant var synen på hur trevliga folk som rör sig i staden är. Den internationella gruppen hade i motsats till de andra grupperna en positiv syn hur trevliga folk är som rör sig ute i staden. Vissa synpunkter som framfördes handlade givetvis om saker rörande språk och andra samhällssystem jämfört med sina hemländer och hur detta påverkade deltagarna. Intressant nog undrade E och C om Polisen har öppet dygnet runt vilket får ses som ett väldigt underbetyg till hur synlig polisen är. Grupp 3:s kritik mot att informationen från kommunen från man ta med en nypa salt då den självklart i huvudsak är på svenska.

Bilaga 2. Analys av gruppdiskussionerna

Grupp 1

a. Vad som erbjuds

Kommunikation och resalternativ

Stadsbussar

Att så många bussar går via navet upplevs som problematiskt i mån om tid. Priset ses som för högt. "jag åker inte buss för det är inte värt det, då går jag hellre" Det finns även tal om att Nackstabussen (Linje 2) borde gå via Universitetet eftersom "nästan alla studenter bor ju där".

Flygplatsen

Under diskussionen visade sig ett missnöje med transportsättet och även informationen om hur man når flygplatsen. "Bussar från Midlanda, jag vet inte hur dem går... otydlig information om

dem". Jag upplever en allmän besvikelse av kommunikationen för att lämna Sundsvall från gruppen.

Tågstationen

Avståndet mellan Sundsvalls centralstation nämndes i diskussionen "Tågstationen och navet borde vara bättre sammankopplat" ett visst problem att ens hitta dit anmärktes "det borde vara bättre skyltat" och transportsätt dit saknas "kanske en buss dit".

Trafik

Gruppen beklagar sig över trafikstockningar, främst på Bergsgatan "Det är ett helvete att köra i rusningstrafiken", "Helt omöjligt".

Parkeringsmöjligheter

"Bra och gratis parkeringsmöjligheter vore bra" Bristen på parkering är en stor anledning till att folk åker till Birsta enligt gruppen. Parkeringstiden som ofta är på två timmar samt dess pris fungerar avskräckande för besök av stadskärnan. Ett stort gratis parkeringshus centralt vore en bra lösning enligt gruppen.

Fritidsnöjen

Åskådarsporter

Gruppdeltagarna fann inget större nöje i att besöka olika åskådarsporter på sin fritid. "jag tycker inte om det överhuvudtaget", "jag är inte intresserad".

Finkultur

Inte heller traditionell finkultur i form av teater eller opera var något som gruppen ansåg som ett kul fritidsnöje. "jag tycker inte det är så himla viktigt". Däremot var de mer positiva till uppträdanden av t.ex. komiker. "komiker som uppträder på stora torget... nåt som kan dra in folk mot stadskärnan".

Restauranger och caféer

Vikten av ett rikt utbud av olika restauranger och caféer påpekas mycket av deltagarna. "bra med en härlig restaurang, det finns ett väldigt varierat utbud vilket är bra". Caféer är en trevlig studiemiljö menar en deltagare.

Träningsmöjligheter

Möjligheten till träning nämns av deltagarna och de anser även att Sundsvall lever upp till detta på ett bra sätt. "jag tycker det är ganska bra med gym", "Sundsvall har väl ett av de bästa gymutbudet, för att vara en sån liten stad tycker jag... Massa gym och andra aktiviteter utöver det".

Kvälls- och nattliv

I samtal om stadens nattliv nämndes öppettider och prisnivån som negativt: "De stänger för tidigt", "De höga priserna skrämmer". "Man får inte tillbaka...vad det kostar"

Evenemang

Det talades varmt om olika evenemang som sker i staden "Gatufesten var jättebra, då visste man att alla var i stan. Då var det värt att gå dit". Framförallt Pride och Sensommar nämns frekvent i positiva ordalag. Jag upplevde det som att staden utan dessa återkommande evenemang sågs som tråkig och inte en plats man skulle vilja bo i en längre period.

Musikutbud

Möjligheterna att få tillgång musikspelningar är återkommande under diskussionen Livespelningar sågs ge "riktigt bra känsla". "Aveny är ganska bra på det". "mer sånt" "man vill ha nåt kontinuerligt.

Handel och tjänster

Birsta och stadskärnan

Birstas utbud är önskat över det som erbjuds i stadskärnan "man skulle typ velat ha Birsta här", "jag tycker storgatan är jättebra, butiker överallt", "Nånting mer av ett varierat utbud... satsa på elektronik och teknik... nu måste jag åka till Birsta", "mer matbutiker behövs", "en saluhall vore kul", "handlar jag så åker jag till Birsta, då går jag efter utbud".

Bekvämlighetshandel

I mån av "speed" är affärer och utförare av tjänster inne i stadskärnan men även i andra delar av staden viktigt. Ett tydligt exempel är önskan av en "Butik i höjd med universitetet, kanske en Pressbyrå". När detta diskuteras är ord som "smidigt" och "snabbt" framträdande. Ett annat är "tjänster ska vara lättillgängligt, det ska inte vara jobbigt att gå dit, Man ska inte behöva göra en extrasväng". Öppettiderna för butikerna i stadskärnan kritiserar i samtalet. Positiva åsikter om torghandel på stora torget tas upp i samtalet. Torghandel ger en personlig dimension än att handla ICA menar en deltagare.

Sjukvård och skola

I diskussionen framkommer det att inget av detta har stor betydelse i deltagarnas liv för tillfället men det skulle ha betydelse om man väljer att bygga sitt liv i staden i ett längre perspektiv med barn. "Om man nu ska skaffa barn då måste man se till att dem får en bra utbildning, det känns ju som en ganska bra grund och helst vill man ju ha ett sjukhus nära ifall nåt händer".

Kommunen

"Staden blir bättre och bättre" menar en i diskussionen men annars framställs kommunen som otydlig i sitt arbete, framförallt inom nybyggen och renoveringar. Hedbergsska parken eller "ja/nej/kanske-parken" tas upp som ett exempel på detta. Även sammanställningen av information av olika fritidssysslor anses saknas.

b. Hur-aspekten

Bemötande från anställda i butiker

Ett trevligt bemötande från butiksanställda diskuterades och dess betydelse över ifall man vill fortsätta handla i en viss butik. "ibland köper man något bara för det"

Möten med nya människor

Möten med nya människor ses som ett problem då det saknas lämpliga platser. Det talas om gym och Sundsvalls studenters kårhus "Det saknas naturliga mötesplatser, folk håller sig för sig".

Trygghet

Synen på tryggheten i staden varierade inom gruppen. Stadskärnan upplevs relativt trygg men det fanns synpunkter på andra delar av Sundsvall. "Det finns väldigt mycket poliser i centrum på nätterna, men inte så mycket i Sidsjön, Nacksta", "inget kul att gå till Nacksta på natten". Även i gångtunneln från centralstationen mot centrum upplevs en otrygg känsla. Det var främst gruppens

kvinnliga deltagare som uttalade dessa känslor av otrygghet. Vänthallen vid navet tas upp som en otrygg plats. "de sitter där och köper och säljer droger".

Liv och rörelse

Det upplevs som att få rör sig inne i staden förutom på storgatan "stadskärnan drar inte direkt, kanske om jag ska ut o ta en kaffe.", "det händer mycket... men lite samtidigt", "om man jämför det (stadens storlek) så händer det mycket", "det skulle kunna vara lite mer folk..." Samtidigt så verkar det lätt stöta på bekanta i stadskärnan vilket ses som en del av Sundsvalls charm på gott och ont. Torghandel pratades det även om. "mer personligt, man går där och pratar", "lokalt producerat, t.ex. från Kovland vore kul". Även gatumusik nämndes "gatumusik så känner man sig alltid lite gladare när man går därifrån", "så man stanna och kolla lite", "det livar upp hela centrum", "det ger en stadskänsla".

C. Var-aspekten

Naturen

Gruppen talar väl om närheten till skog och natur som Sundsvall erbjuder. Sundsvall verkar ha en konkurrensfördel här. "I Skönsmon där jag bor är det bara att gå utanför dörren... sen finns ju Sidsjön".

Närheten till vatten

Gruppen talar om hur Sundsvalls närhet till vatten i form av å och hav inte utnyttjas till fullo "man skulle kunna ha mer uteserveringar liggandes längs vattnet" Enligt hela gruppen vore även ett utomhusgym vid ån en bra idé.

Grönområden

Gruppen diskuterade hur utbudet av grönområden är i staden och framstod ganska kritiska till detta. "det finns inga öppna uteplatser där man bara kan sitta, chilla och ta det lugnt... Sidsjön finns men inget annat"

Arkitektur och fysiska stadsattribut

Stadens arkitektur och uppbyggnad nämndes i positiva ordalag som t.ex. "Stadskärnan är jättefin".

Rena gator

Gatornas renhet nämndes under diskussionen "det är klart att det ska vara rent och välstädat, det är ingen som vill ha skräp", "annars känns det som hela staden går mot ett förfall, då hade man inte kommit hit" En brist på soptunnor nämns.

Grupp 2

a. Var-aspekten

Stadsmiljön

Idel positiva åsikter om stadens arkitektur. "Generellt sätt ganska bra, ... jämfört med andra städer i samma storlek" "... Fin stadskärna utan massa betongklumpar... välplanerad", "väldigt vackert", "här är det väldigt fint, i stenstan", "det är klart det är viktigt om man vill hänga kvar i den här stan... det är en förutsättning" angående betydelsen av fina fysiska förhållanden. "Sundsvall har väldigt imponerande arkitektur" "inspirerande", "Stenstan har en viss karaktär... historiskt arv", "det ger en känsla".

Närheten till vatten

"Stan är ju inte belagd nära vattnet, havet utan där ligger industrierna... man hänger inte vid vattnet för man vill inte hänga vid industrierna", "Det är tråkigt att staden inte är belagd nära vattnet... där är industrin". "Jag tror att nya hamnen kan komma att bli ett väldigt bra ställe att bo... nya hamnen blir inte en del av centrum för där går motorvägen (Gamla E4)... ett stort avbrott".

Mötesplatser och grönområden

"Jag har upplevt att det inte riktigt finns nåt ställe där man hänger i stan på sommaren, lite längs ån... ungdomar och alkisar... många städer har parker centralt där man samlas och grillar på sommaren", "Sidsjön finns men det är ju inte stan... då försvinner det spontana" (pga avståndet), "det finns inget dragplåster", "det finns ju några småställen men de har inte den där dragningskraften... mysiga småparker"

Naturen

Det talas gott om Sundsvalls närhet till naturen: "ganska skönt att vandra där och det ska vara lätt att ta sig dit". "Staden ligger mitt i naturen vilket gör att man kanske inte hänger i parker".

Rent och snyggt

"Det är väldigt viktigt att det är välstädat", "om det är smutsigt vill man inte ens ut dit", "generellt är ju många svenska städer mer välstädade än t.ex. utomlands... store städer utomlands som är hipa och coola är ju också lite feeling, att det inte är så välstädat, lite rough och där passar det in men det skulle verkligen inte passa in i Sundsvall... andra förväntningar här".

b. Vad som erbjuds

Kommunikation och resalternativ

Avstånd inom staden

"Staden är liten och centrerad och man kan gå överallt utan att det är för långt att gå" "Det är inga avstånd som skrämmer", "svårt att ta sig någonstans utan navet... vart jag än ska måste jag förbi navet", "jag upplever Sundsvall som en bilstad... "Buss... har inte varit så jätteimponerade... har man inte bil har man inget smidigt sätt att ta sig runt med", "lätt att gå".

Flygplatsen

"Tittar man på Sundsvalls flygplats är det lite svårt att ta sig dit", "flygplatsen ligger ju inte jättebra till". Gruppen ser placeringen som problematisk.

Flygplatsens reseerbjudanden

"Man måste ner till Stockholm och sen ta nåt flyg därifrån", "flyg till andra länder hade varit asnajs men det fattar jag ju att det inte är realistiskt", "märkligt att det är svårt att ta sig bara inom nordn, vill man ta sig någonstans måste man ta nytt flyg till Arlanda och sen därifrån". Jag upplever att det finns en brist bland möjligheterna att flyga ifrån Sundsvalls flygplats till bra priser samt resmål.

Cykelvägar

"lätt att cykla", "Jag tycker Sundsvall är jättedåligt anpassat för cykel, finns ju nästan inga cykelvägar, jag jämför med Danmark.. sen ligger ju staden mellan två berg så det är uppförsläge åt båda hållen". Lite delade meningar men främst nackdelar med cykelmöjligheterna i Sundsvall.

Tågstationen

"Man kan parkera precis vid tågstationen och det är väldigt billigt... det är väldigt bra, tågen går ofta", "jag kör ofta ner (Stockholm) för det är samma pris.. tåg är ju svindyrt...bilen kostar typ 50 spänn mer". De billigare tågen söderut har ofta byten i Gävle vilket jag tolkar att det ses som ett nödvändigt ont då priserna är höga oavsett.

Parkeringsmöjligheter

"Generellt bra i den här stan, framförallt att det är gratis på kvällar och helger... helt fantastiskt". Sundsvall är en bra bilstad enligt gruppen.

Handel och tjänster

Bekvämlighetshandel

"Jättedrygt att det saknas mataffär nära Universitetet", "Det skulle finnas vid Norrmalm", "det finns nästan bara restauranger och caféer i stan, inga matbutiker" "jag upplever inte att man måste åka någon annanstans om man vill ut och shoppa ... det räcker här och det ganska mysigt här i stan... Jag är hellre här än i Birsta" "Det vore jobbigt om man skulle vara tvungen att åka ut till Birsta för att klippa sig". Tjänstemöjligheterna skapar en helhet enligt gruppen: "Dem bidrar till att staden lever tycker jag".

Invandrarbutiker

"Jag skulle inte säga att det är superviktigt", "ganska roligt att gå i såna butiker så hittar man lite skumma saker", "jag tycker det är viktigt, jag tycker det är bra... de gör det inte trevligare i stadskärnan men det är kul att ha nån sån butik runt hörnet", "det ger nåt att det finns annat än Ica och Coop". Matbutiker som specialiserar sig på utländsk mat kan vara bra men gruppen har under samtalet en relativt likgiltig inställning till det.

Birsta

"Birsta är ett stort dragplåster i Sundsvall eftersom många kör bil". En deltagare tycker att Sundsvall har brister i utbud av tjänster men goda handelsmöjligheter tack vara Birsta. "Handel är hyfsat viktigt och det är bra i Sundsvall med Birsta", "det är ungefär det här jag förväntar mig för att kunna bo i en sån här stad".

Torghandel

Torghandel framstår som intressant om en hög kvalitet erbjuds. Ifall denna torghandel består av närodlat ekologisk mat vore det än mer lockande att handla där.

Sjukvård och skola

"Jag behöver inte bo nära sjukvård", "privatskolor och universitetet här i stan är positivt"

Kommunen

Alla nämner att det är viktigt med att stadskärnan utvecklas. De menar även att privata initiativ är viktigare för ett levande centrum än kommunala: "min erfarenhet är att de alltid väljer att göra puckade grejer" "de gör tvärsen... vad en normal person skulle välja att göra" "det är viktigt att de stödjer folk som vill engagera sig i centrum", "kommunen ska inte lägga hinder i vägen" "de ska inte komma på egna idéer", "... beslut ska vara förankrat... med dem på fältet".

Fritidsnöjen

Arenasport

Ett intresse för arenasport finns inom gruppen: "vi har en central fotbollsstadion, jag skulle också vilja se en central hockeystadion", "man kan gå ut och äta, ta en öl och sen gå och se på ishockey med sina vänner", "det ska vara gångavstånd".

Träningsmöjligheter

"Jag upplever att det är gym på varje gata här... överallt!", "Man får ju dåligt samvete! ... jag tycker de får ta bort allihopa (skämt)". "det saknas joggingstråk men finns bra sträckor för att göra det", "springställen finns det jättemycket tycker jag", "joggingstråk är jätteviktigt".

Finkultur

En deltagare menar att finkultur är viktigt för att få staden levande. "det är det storstäderna har, jag förstår att det är svårt att få in allt sånt... i en sån här liten stad". "jag är inget stort fan av teater, dans, konst eller nånting sånt men det är kul att gå på saker men jag är inte villig att lägga 300 spänn på en teaterbiljett.", "ett museum är inte så jätteviktigt". Inget personligt intresse i finkultur luftas under samtalet.

Nyktra alternativ för kvälls- och nattliv

"Nått som saknas här är nyktra aktiviteter på kvällarna" "...Biljard, bowling", "Det saknas i stadskärnan... Södra berget, Nöjeshallen, Birsta", "där tycker jag att det finns mycket att utveckla" angående nyktra nattaktiviteter. "En e-sport bar vore intressant".

Uteställen och dess profil

"Jag tycker det finns ganska mycket restauranger och barer i oerhört många barer... det är ju väldigt kul". En deltagare menar att närheten mellan barer och caféer är väldigt viktigt. "det är för mycket mainstreamuteställen" ... mer kreativa ställen där det känns mer personligt", "nästan samma ställen överallt... det är lite Svenssonfylla" "vore kul med mer nischat åt nått roligt håll".

Liveband

"Det bidrar mycket till känslan" angående liveband. "Man känner att det händer nått... att staden inte är död".

Caféer och restauranger

"Det är jätteviktigt" angående att det finns ett stort utbud av restauranger och caféer. "ett trevligt café kan ge mig nått även om jag inte går dit själv för att jag tycker att det verkar trevligt och skapar lite liv i stan", "Jag tycker att det finns ganska mycket restauranger och barer i stan och det är ju lite kul.. man behöver inte gå till ett ställe så är det stängt o man måste gå hem".

Evenemang

"Jag var på internationella matfestivalen och det var superkul", "den är ju underbar", "det är nästan det roligaste på hela året". "Musikfestivaler är viktiga... så det händer nått här också", "det ger någont under sommaren" kritik till hur kommuner agerar när de skapar evenemang förekommer: "det känns mest lame och jag blir ganska irriterad när det mest dyker upp barnfamiljer". "Matfestivalerna är ju definitivt liksom skitroligt och blir ju en sån grej där man säger ska vi gå på matfestivalen?". Angående Pride och liknande sägs: "Det behöver inte vara så speciellt, bara folk ute på gatorna som har kul" "det bli tillgjort om det är för styrt". Höga priser kan skrämman iväg folk. "mer folk kommer just av att nått händer i stan" Folk lockar folk.

Liv och rörelse

"Förhållandevis för storleken och jag tycker det är oerhört viktigt" I samtalet om gatumusikanter ses det "inte alls viktigt med gatumusikanter... mer minus och irriterande än nåt som tillför, massa ljud", "är jag där (stadskärnan) för nöje vill jag höra musik på pub" Samtliga inflyttade deltagare upplever Sundsvall som en bättre stad att bo i än sina hemstäder. Om torghandel: "det ligger inte riktigt i vår kultur längre men utomlands kryllar det ofta av folk på såna", "jag är positiv till det, det skulle ge mer liv på stan".

Hemmakänsla

"Jätteviktigt att stöta på folk på stan man känner, då känner man sig hemma", "man blir extra glad", "behöver inte vara nån där man känner".

b. Hur-aspekten

Andra högutbildade

I gruppen förekommer det en önskan att bo tillsammans med andra akademiker: "välutbildade är lite mer... bidrar till en positiv effekt", "En studentstad... unga människor gör att det händer saker", "Som akademiker är det lättare att komma i kontakt med, klicka med andra personer som också är akademiskt intresserade eller har en akademisk utbildning och för mig är det väldigt viktigt om jag ska bosätta mig i en stad... som jag kan ha närmare och djupare relationer med".

Folks bemötande och nya kontakter

Alla i gruppen anser att allmänhetens beteende i Sundsvall är som var som helst i Sverige, varken bättre eller sämre. Det talas om att det är svårt att få nya kontakter i Sundsvall: "man måste vara väldigt aktiv för att hitta nya kontakter"

Trygghet

"Det är väl inte värre här än någon annanstans", "Jag tycker att Sundsvall känns mycket tryggare än min gamla stad" "... bilbränder, våldtäkter..." (Trollhättan, min kommentar) "det är en positiv uppgradering att flytta hit", "Man får höra... man ska hålla sig borta från Navet", "Det är inte mycket annat som drar på kvällarna" angående att personer som rör sig i staden på kvällen ofta är fulla. "Jag har nog aldrig riktigt känt mig otrygg i Sundsvall vare sig kvälls, dag eller nattetid", "... men Navet känns inte som ett trevligt ställe att hänga på", "Navet sticker ut... obehagliga personer som rör sig där" Tryggheten nattetid nämns extra, Kan man gå hem själv tryggt? "det påverkar ju beslutet om man ska ta sig in till stan".

Butiksanställda

Vikten av servicekänsla hos butiksanställda förekommer tydligt: "Jag går inte till ställen där jag upplever personalen som snäsig", "samma här, jag försöker alltid rösta med fötterna" En deltagare skulle uppskatta även en mer internationell syn på service på t.ex. caféer: "lite som betjänter... Här är det mer: du får ta ditt kaffe själv för fan"

Grupp 3

a. Var-aspekten

Stadsmiljön

"Combination between modern and old... it's attractive buildings", "the physical conditions, I think

they are very good in Sundsvall...they are few (public) WC". – "They are small and not very high...I don't like the high buildings", "the buildings here are very beautiful", "I find pretty appearance in buildings we want to stay there...then you want to spend time in the city centre", "the dragons of Sundsvall...represent the history". Idel positivt om stadsmiljön i hänseende till dess arkitektur.

Grönområden

Väldigt delade meningar om utbudet av grönområden.good green spaces", "but I think the green spaces are not enough, in the city centre", "I tried to find park...but there is none", "I think they are a lot of parks", "for me too", "...in Nacksta there are a lot of green spaces", "you don't feel you are in a city", "most important thing, the green spaces". Grönområden är uppskattade men för få enligt vissa deltagare.

Närheten till naturen

"There is a diversity of landscape in Sundsvall...you can go hiking, you can go just near the water and you have the city centre...big mix", "very great", "good thing". Gruppen talar om att de gillar naturens närhet.

Närheten till vatten

"It's one of the main qualities of Sundsvall, it's very attractive, you can see the sea and the river, and the bridge also. It's very attractive and very important".

Rent och snyggt

Renhet nämns av gruppen. "one morning it was very dirty... outside pubs...cleaner tried her best to fix".

Cykelvägar

"I think they are convenient", "I like that there is a lot of place for bikes" Angående cykelställ i stan. "If you have a bicycle it's very very convenient". Gruppen gillar möjligheterna att färdas med cykel i Sundsvall.

Centralstationens placering

"If you have a traveling and need to go to the train station, there's no bus so you have to walk a lot", "I think the bus should have a stop at the train station, because it's more convenient". Krångligt och tidskrävande att ta sig till Sundsvalls centralstation.

Vägen till flygplatsen

"I think there should be some coach from the city centre to the airport", "the bus don't stop near the airport, you have to walk after", "if you have car it's okay", "so then we have to take taxi". Besvikelse på möjligheterna att åka kollektivt till flygplatsen.

Bussar

Bra bussförbindelser nämndes tydligt men samtidigt att det endast är intressant i brist av egen bil: "If I have a car it's not important".

b. Vad som erbjuds

Handel och tjänster

Stadskärnan

"In one building there are many shops", "The IN is very good" (IN: Gallerian). "But there is not so much stores", "only IN and some shops around that part. Not anymore". De flesta verkar tycka att utbudet är för dåligt i stadskärnan: "it's not enough" Flera tycker att kläderna som säljs är endast av en typ: "same style". "Small compared to home...maybe we are not used because it's not our favourite shops", "its new shops...used to different brands".

Birsta

"You have to go to Birsta", "I think for boy students it is not important... not a big problem". Birsta ses som ett nödvändigt ont då stadskärnan inte har ett utbud av butiker som de önskar. "In Birsta...they could locate it close to each other...last time I saw it's very far from each other" Betoning här på att Birsta är byggt för handel med bil. "You need to go to Birsta", "not enough you have to go to Birsta" Det upplevs som ett problem att man måste ta sig till Birsta och avståndet dit: "too far", "it's too far". Öppettider och avståndet är nackdelar med Birsta.

Bekvämlighetshandel

"it's quite convenient here", "shops are just in the city centre... you have to go to city centre", "it would be convenient to have small shop when you go out of centre". Gruppen önskar mer kvartersbutiker för att slippa att ta sig längre sträckor även för mer simpel vardaglig handel. Långa öppettider är även önskat för att man inte ska behöva planera.

Priser

"... more expensive than China" Alla håller tydligt med om att priset är ett problem.

Matbutiker

"The categories are too little", "not enough supermarkets, just Ica in the city centre", "they close very early, especially during the weekend".

Invandrarbutiker

"it's a very big problem", "you can't eat what you want" angående saknad av "invandrarbutiker" då de inte får tag på rätt varor. Halalkött nämns. De kinesiska gruppmedlemmarna anser att det finns ett bra utbud av asiatiska butiker och att det är viktigt.

Samhällstjänster

"Facility for kids, a big structure where kids can play" "important in city centre, if I live here, if I work here maybe I will have children so I want to know place where I should..." Någon form av stort lekland. De franska deltagarna talar även om "social centre" där man kan ha sina barn under helger. Offentliga tjänster är viktiga för deltagarna. Priset och engelskkunskaperna är brister i den svenska vården menar gruppen. "There is an English school here, that is a good point", "just one English school... long waiting time".

Kommunen

"Personally i don't know what the kommun does...I would like to know more...they should have booths to talk about themselves...to see what they are doing for the city" Alla tycker att kommunal inblandning är bra ifall de tydligt redovisar vad de gör och varför.

Fritidssysslor

Caféer och restauranger

"Not enough cafés", "just espresso house", "and they close very early", "At our University there's cafés open all night", "not enough cafés or restaurants...to expensive", "maybe they should have

something for students", "not enough options to choose from, in restaurants", "especially for people, like us" Syftar på att de inte är ifrån Sverige. "Swedish food are strange for us", "they have all the same design, its dark" angående restaurangernas design. "With candles, you cannot see what you eat", "no fast food in the city centre...McDonalds" De tycker att ett McDonalds borde finnas i centrum av bekvämlighetsskäl.

Nyktra kvällsaktiviteter

"in the city centre it's just pubs, no other entertaining's... it's not inside the city its far away... bowling...in Birsta, it's far", "not enough option", "just bar", "drinking and drinking" "If you don't drink it's not much option"

Nattklubbarna

"There is just like three night clubs", "They are too small". De enda åsikterna som kom fram om just nattklubbarna i staden var att de var för få och små.

Livespelningar på barer

Livespelningar på barer är uppskattat av många i gruppen: "yeah i can really enjoy the music", "i just prefer music... sometimes I hear the music in my head... its wrong" alltså icke live då hon tycker att coverband inte framför låtar tillfredställande. De flesta i gruppen såg dock detta som en positiv upplevelse i kvällsmiljön.

Träningsmöjligheter

"I thnk you can do jogging in the city centre", it's very good with gym" om möjligheterna för träning.

Finkultur

"Not so much", "I don't go to the theatre, I don't go to museum" Ingen i gruppen ser betydelse av finkultur som ett fritidsnöje.

Åskådarsporter

"It's not that important", Ifall man ändå skulle gå är bekvämligheten viktig:"i prefer it closer to the city centre", "Hockey I far". Även här betonas bekvämlighet och speed om hur lätt man tar sig dit.

Evenemang

"There are not much, it's always in Norra berget, not in the city centre", "more festivals because the city need more life", "I like Concerts", "outside, in the summer". Evenemang är uppskattat men det är för få alternativ samt att de enligt deltagarna sker främst på norra berget. Evenemang och festivaler i centrum vore uppskattat enligt gruppen, annars är de mest i Nacksta där de bor. Utomhuskonserter betonas som ett sommarnöje.

Liv och rörelse

Gruppen ser det som viktigt att mycket service och tjänster erbjuds i staden. Gruppen ser positivt på torghandel. "I think it would be great if they to like farmers who sell their products in city hall, like two day a week or three days a week. That would be good... it's always empty...good to have people" Detta är vanliga inslag i deltagarnas hemländer. "It give much life so people can meet there", "we would like to try the Swedish fruit and vegetables", många grönsaker är utländska och därför är de nyfikna på svenskodlade.

Liv och rörelse

"During the afternoon it's enough but during the night around eight... there is no one there", "just normal for a small city... average". Inte så mycket liv och rörelse men de är nöja sett till stadens storlek. Hela gruppen utom en är positiva till gatumusiker. "Should be more performances, not only music... jumping", "with the fire", "it's really dead here... need more, it should be more active", "sometimes it feels like its dead town", "when you see Stockholm and then you come here", "you need to see changes" Alla vill se en utveckling av centrum om man ska bo i Sundsvall. "In Sundsvall there is just city centre, where else can you go?", "maybe the only one" Staden upplevs som en viktig mötesplats om man väljer att bo i Sundsvall.

c. Hur-aspekten

Trygghet

"It is very great", "I think there is no thief here", "at bus station I saw people give some drugs", "I saw police came and take those people away" (Navet). "Sometimes people are drunk and do crazy things, you just need to be careful", "I didn't see any police", "yeah you don't see the police", "you feel safe in the central city but not when you go to central station", "I see people really drunk and fall down", "I think we been shocked of the girl who was murdered" Mordet i början av September 2015. "We were not going out so much", "during the day it's okay but in the evening or night, I don't...", "You can walk just be careful", "I don't think it's safe in evening or night", "the way from Nacksta to University... maybe they should put more lights", "for boys no problem". Polisen ses som relativt osynlig i deltagarnas ögon. Under samtalet fick jag även frågan om Polisen finns tillgänglig varje dag. Dagarna upplevs som trygga men kväll- och nattid upplevs en otrygghet bland alla deltagarna förutom den manliga deltagaren.

Andra högutbildade

"it's important but not that important... i don't want to judge people but sometimes more highly educated people are more polite", "if its good people I don't care", "not so important", "respectful, not rude... doesn't matter", "it don't matter".

Bemötandet från butiksanställda

"Yes! Very friendly... and they all speak English" övriga deltagare tycker också att folk på gator och torg är trevliga. "Especially in shops... they explain kindly and very gentle in a very polite way", "they always smile, it's nice" Det är viktigt med bra bemötande från anställda och andra besökare enligt gruppen.

Folk i samhället

"Swedish are shy, so it's very hard to get to know them", "but I think yes it is important... small, you need more people", "it's not that easy" Det är väldigt svårt att lära känna nya personer.

Nedan följer intervjuguiderna i komprimerade varianter för att inte ta upp onödig plats här. Originalen hade större avstånd mellan frågorna för att ge rum för anteckningar.

Bilaga 3: Svenskspråkig Introduktion till fokusgruppintervju

Introduktion till fokusgruppintervju

Datum för fokusgruppdiskussion:

Plats:

Tid:

Kön:

Uppväxtort:

Studieinriktning:

Antal terminer på Mittuniversitetet:

Den pågående utvecklingen av Sundsvalls centrum har varit föremål för mycket diskussion under senare tid. Du har blivit inbjuden att delta i en fokusgruppdiskussion som syftar till att kartlägga hur unga akademiker ser på centrum och vad som är en attraktiv stadsmiljö, med speciellt fokus på Sundsvall.

Ambitionen är att utifrån resultaten från fokusgruppsdiskussionen utforma en enkät för att mäta centrumattraktivitet. Det finns därför ett antal öppna frågor, följda av mer precisa delfrågor under huvudfrågorna. Vi vill gärna veta om det är något vi missat när vi formulerat frågorna!

- Föreställ dig att du överväger om du skall välja att bo och arbeta i Sundsvall som färdigutbildad.

Fokus ligger på centrums förhållanden, men kommentera gärna också vad som gäller för Sundsvall som helhet.

Var god och läs frågorna och fundera över dessa ämnen som förberedelse för fokusgruppsdiskussionen. Gör gärna noteringar i dokumentet. Ha i åtanke både hur viktiga förhållandena i frågorna är för dig personligen och hur väl Sundsvall lever upp till dem.

Intervjun kommer att spelas in för att senare kunna analyseras. Alla deltagare kommer att vara anonyma.

Tack för din medverkan!

Öppen fråga 1: Hur ser du på de fysiska förhållandena i staden?

Precisa frågor:

- a. Hur viktigt är det med den fysiska utformningen av byggnader i centrum?
- b. Hur viktigt är det historiska arvet?
- c. Hur viktigt är det med grönområden i centrum?
- d. Hur viktigt är det med kontakten med vatten (hav & å)
- e. Hur viktigt är det att det är rent och välstädat i centrum?

Öppen fråga 2: Hur ser du på tillgängligheten

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är det att det är lätt att komma in till centrum (buss, cykelbanor, gångvägar mm)
- b) Hur viktigt är det med bra parkeringsmöjligheter
- c) Hur viktigt är det med bra bussförbindelser till och från centrum
- d) Hur viktigt är det med bra förbindelser till och från staden (flyg, tåg, vägar)
- e) Hur viktigt är det att det är nära mellan butiker, kaféer mm i centrum

Öppen fråga 3: Hur ser du på trygghet och säkerhet i centrum?

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är det att känna sig trygg och säker i centrum på dagtid?
- b) Hur viktigt är det att känna sig trygg och säker i centrum på kvälls- och nattetid?

Öppen fråga 4: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster?

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är utbudet av kaféer och restauranger i centrum
- b) Hur viktigt är det med utbudet av handel i centrum
- c) Hur viktigt är det med ett aktivt kvälls- och nattliv i centrum?
- d) Hur viktigt är det med möjligheten till träning och rekreation i centrum (jogging, gym mm)
- e) Hur viktigt är det att det finns ett bra utbud av "invandrarbutiker" i centrum
- f) Hur viktigt är det att det finns ett bra musikutbud i centrum
- g) Hur viktigt är utbudet av festivaler och events i centrum (musikfestivaler, matfestivaler mm.)
- h) Hur viktigt är det att det finns ett bra kulturutbud i centrum (teater, museer, dans, konstutställningar mm.)
- i) Hur viktigt är utbudet av tjänster i centrum (frisörer, banker mm.)
- j) Hur viktigt är det med en levande torghandel i centrum?

Öppen fråga 5: Hur ser du på utbudet av handel och tjänster i samhället som helhet

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är utbudet av handel överhuvudtaget (mat, kläder, elektronik mm.)
- b) Hur viktigt är utbudet av offentliga tjänster (sjukvård, skolor)
- c) Hur viktigt är det ett bra utbud av åskådarsporter (fotboll, ishockey, basket mm.)
- d) Hur viktigt är utbudet av kultur i samhället (teater, konst, museer, dans mm.)
- e) Hur viktigt är det med tillgängligheten till naturen (friluftsområden mm)
- f) Hur viktigt är det med ett bra utbud av spelningar och artister?
- g) Hur viktigt är det att det finns många andra akademiker som bor i samhället?

Öppen fråga 6: Hur ser du på bemötandet från personal i butiker och i allmänhet?

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är det med ett trevligt bemötande från de som arbetar i affärer
- b) Hur viktigt är det med ett trevligt bemötande från andra besökare i centrum.
- c) Hur viktigt är det att det är lätt att få kontakt med nya bekanta.

Öppen fråga 7: Hur ser du på liv och rörelse i centrum?

Precisa frågor:

- a) Hur viktigt är det att man kan gå till centrum och träffa på bekanta
- b) Hur viktigt är det att det finns musikunderhållning i centrum
- c) Hur viktigt är det att man ser att centrum utvecklas positivt
- d) Hur viktigt är centrum som mötesplats?
- e) Hur viktigt är det att det märks att kommunen engagerar sig i centrums utveckling

Bilaga 4: Engelskspråkig Introduktion till fokusgruppintervju

Introduction to focus group interview

Date of focus group discussion:

Place:

Time:

Gender:

Place of birth

Field of study

Number of academic semesters:

The ongoing development of Sundsvall city centre has been a subject of much discussion in the present time. You have been invited to participate in a focus group discussion which has the purpose of examine how young academics view the city centre and what constitutes an attractive urban environment with a special focus on Sundsvall.

The ambition is to use the results of the focus group discussions to create a survey questionnaire that measures city centre attractiveness. Because of this there is a number of open questions followed by more detailed questions in the same category as the main questions. We would like to know if we have missed anything when formulating the questions!

- Imagine yourself that you are considering to live and work in Sundsvall after your graduation

The focus is on the conditions in the city centre but feel free to comment on Sundsvall as a whole as well.

Please read and contemplate the questions as a preparation for the focus group discussion. Feel free to make any notes in the document. Keep in mind both how important the topics are for you personally as well as how Sundsvall live up to it.

The interview will be recorded for later analyses. Every participant will be anonymous.

Thank you for your participation!

Open question 1: How is your perception of the physical conditions in the city?

Detailed questions:

- a. How important is the physical design of buildings in the centre?
- b. How important is the historical legacy?
- c. How important is the presence of green spaces in the city centre? (Parks etc.)
- d. How important is the contact with water (ocean and river)
- e. How important is it that it is clean and tidy in the centre?

Open question 2: How do you view the access and availability?

Detailed questions

- a) How important is it that it is easy to get into the city centre? (bus, bike paths, walkways etc.)
- b) How important are good possibilities in finding car parking?
- c) How important are good bus connections to and from the city centre?
- d) How important are good connections to and from the city? (air, rail, road)

- e) How important is it that it is close between the shops, cafes, etc. in the centre?

Open Question 3: How do you view the safety and security of the centre?

Detailed questions:

- a) How important is it to feel safe and secure in the city centre during the day?
b) How important is it to feel safe and secure in the city centre of the evening and at night?

Open Question 4: How do you see the supply of trade and services in the city centre?

Detailed questions:

- a) How important is the range of cafes and restaurants in the centre?
b) How important is the range of shopping in the city centre?
c) How important is an active evening and night life in the city centre?
d) How important is the possibility of training and recreation in the city centre? (Jogging, gym, etc.)
e) How important is it that there is a good selection of "immigrant shops" in the city centre?
f) How important it is that there is a good selection of music in the city center? (Live gigs at bars etc.)
g) How important is the range of festivals and events in the center (music festivals, food festivals, etc.).
h) How important it is that there is a great range of high culture in the city centre? (Theatre, museums, dance, art exhibitions etc.)
i) How important is the range of services in the centre? (Hairdressers, banks, etc.)
j) How important is a living farmers' market in the city centre?

Open Question 5: How do you see the offering of trades and services in the community as a whole?

Detailed questions

- a) How important is the range of stores in general (food, clothing, electronics, etc.).
b) How important is the provision of public services? (health, schools)
c) How important is a good range of spectator sports? (Football, hockey, basketball, etc.).
d) How important is the offer of high culture in the society as a whole? (Theatre, art, museums, dance etc.)
e) How important is access to nature (recreation areas, etc.)
f) How important is a good variety of music gigs and other performers?
g) How important it is that there are many other academics living in the community

Open Question 6: How do you see the response and hospitality from the staff in the shops and in the society as a whole?

Detailed questions:

- a) How important is a friendly response and hospitality from the staff in the shops
b) How important is a friendly response from visitors in the city centre?
c) How important is it that it is easy to connect with new acquaintances?

Open Question 7: How do you view the life and movement of the city centre?

Detailed questions:

- a) How important is it that you can go to the city centre and meet friends and acquaintances?
b) How important is it that there are musical entertainment in the city centre?
c) How important is it to see that the city centre is developing positively?

- d) How important are the centre as a meeting place?
 e) How important is that it shows that the municipality involved in the development of the city centre?

Bilaga 5: Matriser använda vid analys

Forskningsfråga i

- i. Vilka styrkor och svagheter uppfattar högutbildade av de olika förhållandena när man diskuterar Sundsvall och Sundsvalls stadskärna?

Nedan följer en jämförelse på studiens data och tidigare forskning

Figur 5. Symbolförklaring

+ betyder att det var något en majoritet av gruppen såg som positivt i Sundsvall.
☒ betyder att det var något en majoritet av gruppen såg som viktigt.
- betyder att det var något en majoritet av gruppen såg som negativt i Sundsvall.
☐ betyder att det var något en majoritet av gruppen såg som oviktigt.
½ symbol som om den följer en annan betyder att hälften av gruppen tyckte det
X betyder att det inte nämndes av gruppen.

Figur 6. "Vad"?

Vad?	Utbud av handel och tjänster	Andra högutbildade	Åskådarsporter	Träning och rekreation
Grupp 1	☒ -	☐	☐	☒ +
Grupp 2	☒ +	☒ ½	☐	☒ +
Grupp 3	☒ -	☐	☐	☒ +
Vad?	Utbud av offentliga tjänster	Andra högutbildade		
Grupp 1	☒	☐	☒ +	☒ +
Grupp 2	☒ ½	☐	☒	
Grupp 3	☒ -	☐	☒	
Vad?	Utbud av restauranger	Bohemiska boendemöjligheter	Nattlivet	Universitetets betydelse
Grupp 1	☒ +	X	☒ -	X
Grupp 2	☒ +	X	☒ -	X
Grupp 3	☒ -	X	☒ -	X
Vad?	Blandat och levande stads- och gatuliv			
Grupp 1	☒			
Grupp 2	☒			
Grupp 3	☒ -			

Figur 7. "Var"?

Var?	"Speed" och tillgänglighet	Status	Resmöjligheter	Arkitektur och fysiska stadsattribut
Grupp 1	☒ +	X	☒ -	☒ +
Grupp 2	☒ +	X	☒ -	☒ +
Grupp 3	☒ +	X	☒ -	☒ +
Var?	Grönområden	Rena gator	Närheten till vatten	Mötesplatser
Grupp 1	☒ -	☒ +	☒ -	☒ -
Grupp 2	☒ -	☒ +	☒ -	☒ +
Grupp 3	☒ -	☒ +	☒ +	☒ +

Figur 8. "Hur"?

Hur?	Trygghet och säkerhet	Ett öppet och tolerant samhälle
Grupp 1	☒ +	X
Grupp 2	☒ +	X
Grupp 3	☒ +	X

Resultatfynd inte nämnt i tidigare forskning

Figur 9. Sundsvall

Sundsvall	Närheten till natur	Kommunen	Informationsbrist
Grupp 1	☒ +	☒ -	☒ -
Grupp 2	☒ +	☒ -	X
Grupp 3	☒ +	☒ -	☒ -
Sundsvall	Närodlat & ekologisk mat	Evenemang	Parkeringsmöjligheter
Grupp 1	☒ -	☒ +	☒ -
Grupp 2	☒ +	☒ +	☒ +
Grupp 3	☒ -	☒ -	☒ +
Sundsvall	Bemötande från personal	Öppettider	
Grupp 1	☒ +	☒ -	
Grupp 2	☒ +	X	
Grupp 3	☒ +	☒ -	

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

**Trygghetsupplevelsen i Sundsvalls stadskärna
– en intersektionell studie ur ett användarperspektiv**

Ida Sjöberg

Handledare: Katarina Giritli Nygren

Trygghetsupplevelsen i Sundsvalls stadskärna – en intersektionell studie ur ett användarperspektiv

Sammanfattning

Den här studien undersöker stadsrumsanvändares upplevelser av risk och trygghet i en mellanstor stad i mitten av Sverige. Uppsatsen har sin utgångspunkt i feministisk och intersektionell forskning, utifrån viken hur risker förhandlas och görs undersöks närmare, främst med hjälp av semistrukturerade fokusgruppsintervjuer. Syftet för studien var att undersöka hur olika sociala grupper upplever Sundsvalls stadskärna utifrån ett trygghetsperspektiv. För att kunna uppfylla syftet besvarades även tre frågeställningar: Hur görs risker utifrån användarnas egna sociala position; Vilka risker upplever användare av Sundsvalls stadsrum? och Vilka strategier används för att hantera upplevda risker? Totalt genomfördes 12 intervjuer, med sammanlagt 44 respondenter. Det huvudsakliga resultatet för studien var att risk både görs och förhandlas utifrån individers position i samhället, något som i längden påverkar hur individer nyttjar stadsrummet.

Innehåll

1.	Inledning	4
1.2	Förstärkt stadsmiljö, ett samarbetsprojekt	5
1.3	Syfte och frågeställningar	6
2.	Tidigare forskning	7
2.1	Stadsrummet som ett offentligt rum	7
2.2	Anonymitet och social kontroll i stadsrummet	9
2.3	Geografi och skiktning	10
2.3.1	Att inte passa in i heteronormen och upplevelsen av risk i offentliga rum	11
2.3.2	Riskupplevelser och funktionsvariation	12
2.3.3	Risk i vithetsnormens och den västerländska kulturens offentliga rum	12
2.3.4	Individer i samhällets periferi och deras upplevelse av risk	13
3.	Teoretiskt ramverk	14
3.1	Intersektionell maktanalys som utgångspunkt	14
3.2	Att göra risk	15
3.3	Det samlade ramverket – ett intersektionellt perspektiv på risk, plats och rum	16
4.	Metod	18
4.1	Insamlingsmetod	18
4.2	Analysmetod	21
4.3	Etiska överväganden	22
5.	Analytisk diskussion	23
5.1	Risk och trygghet	23
5.2	Rädsla för rum	26
5.3	Rädsla i rum	29
5.4	Rädsla för rum i rummet	29
5.5	Göra risk och göra risken ogjord	30
5.6	Hur risker görs och ogörs i det organiserade trygghetsskapande arbetet	33
6.	Sammanfattning och slutdiskussion	34
	Referenser	35
	Appendix	41
	Bilaga 1. Intervjuguide till fokusgruppsintervjuer	41

I. Inledning

Ideas about gender, vulnerability, and dangerousness have consequences for both individuals and social life. The ideas affect not only those who experience violence but nonvictims (and nonperpetrators) as well. Shared ideas about bodies, in other words, affect material realities, in pervasive and far-reaching ways.

(Hollander, 2001:106)

Den moderna storstaden är en levande plats; fylld med mystik, varierande och intressanta miljöer, där gatorna aldrig ligger öde tack vare en ständig ström av människor. Stadens människor ser varje dag nya och obekanta ansikten, på så sätt erbjuds en anonymitet mitt i ett hav av andra människor. Staden är spännande och skrämmande på samma gång, en plats där förväntningar och drömmar kan införlivas. Främlingarna, variationen och mångfalden är vad som skapar en storstad (Jacobs, 1961). Men mellan stadens skyddande hus, finns även en upplevd otrygghet och rädsla för hotfulla scener som kan utspela sig. Att känna sig trygg i stadens offentliga rum är viktigt för människors livskvalité och vardag, då otrygghet annars kan leda till inskränkningar av vardagen (Brottsförebyggande rådet, 2016; Stanko, 1990).

Den forskning som finns på området stadsliv (exempelvis Jacobs, 1961) syftar främst till stora städer och hur livet kan sägas se ut i dem. Den inkluderande beskrivningen av en storstad kanske därför inte fullständigt fångar in en bild av en mellanstor kommun i mitten av Sverige, som till exempel Sundsvall, där förutsättningarna kan tänkas vara väldigt olika. Sundsvall blir således ett intressant studieobjekt, då det i regionen kan ses som en storstad, medan på en mer nationell och internationell nivå ses som en medelstor och/eller en liten stad. Sundsvall är också intressant i termer av att det är en stad som är beroende av den omkringliggande landsbygden (Mittuniversitetet, 2016). En viktig aspekt av stadsutveckling är trygghetsarbete, det vill säga att stadskärnan ska upplevas som en säker plats av dess användare. Ett tryggt upplevt stadsrum höjer som sagt livskvaliteten för dess användare, något som i förlängningen kan driva på utvecklingen av staden.

Den här uppsatsen behandlar människors upplevelser av risk och trygghet i en mellanstor svensk stad. Tidigare forskning har visat att upplevelser av (o)trygghet skiljer sig åt mellan olika sociala grupper i samhället (Brottsförebyggande rådet, 2016; Giritli Nygren, Öhman & Olofsson, 2015a; Listerborn, 2001; Hollander, 2001; Pain, 1991; 1997; Pain & Townshend, 2002). Exempelvis rapporterar kvinnor en mycket högre, och mer utbredd otrygghet än vad män gör i nationella trygghetsundersökningar, i såväl Sverige som utomlands (se t.ex. Brottsförebyggande rådet, 2016; Van Dijk, Van Kesteren & Smit, 2007). Statistiken visar dock, paradoxalt nog, att män är de som löper störst reell risk att bli utsatta för brott i det offentliga rummet. Detta återspeglar det som feministiska forskare har velat uppmärksamma, nämligen att upplevelsen av stadsmiljön inte är densamma för alla medborgare, och att olika grupper kan erfara särskilda problem i staden (Hollander, 2001; Listerborn, 2001; 2002; se även Van Dijk et al., 2007). Dessa upplevelser får reella konsekvenser för hur man till exempel väljer att nyttja stadsrummet. Offentliga rum i denna uppsats är (geografiska) platser i stadsrummet, till vilka allmänheten äger fullt tillträde, såsom torg, parker och gator. Fullt tillträde i denna definition syftar till att platsen ligger utanför hemmet och arbetsplatser, där tillträdet är begränsat, människors upplevelser av tillträde kan dock skilja sig åt. Upplevelsen av "fullt tillträde" är därför något som kommer att problematiseras i uppsatsen.

Som framgår i det inledande citatet, är det i intersektionerna mellan strukturer, delade idéer om människors kroppar och egenskaper samt sociala kategorier som risker görs (eller blir ogjorda). Detta innebär att risker förkroppsligas och införlivas olika utifrån individers positioner (Hollander,

2001:106; se även Edqvist, 2012:10; Olofsson et al., 2014). Genom att utgå från intersektionell teori som sätter samhällsliga maktordningar i fokus, samt visar hur dessa maktordningar samvarierar, blir det möjligt att belysa hur olika risker görs och erfaras av olika stadsrumsanvändare.

Denna uppsats är en del av ett samarbetsprojekt – Förstärkt stadsmiljö – mellan Sundsvalls kommun och Mittuniversitetet i Sundsvall. Uppsatsen förväntas vara ett kunskapsbidrag till beslutsfattare och politiker, samt andra aktörer som arbetar med att förbättra trygghetupplevelsen i Sundsvall, genom att bidra med olika perspektiv av risk och trygghet, såväl inom som mellan grupper. Uppsatsen kommer därför teoretiskt utforska risk och därmed i förlängningen vad som gör trygghet, för att på så sätt öka förståelsen för trygghetsupplevelsen.

1.2 Förstärkt stadsmiljö, ett samarbetsprojekt

Som nämnts ingår denna uppsats i ett samarbetsprojekt mellan Sundsvalls kommun och Mittuniversitetet i Sundsvall. Projektet är ursprungligen en del av en ansökan till ett strukturfondsprojekt, som plockats ut och gjorts om till en förstudie tillsammans med kommunen. Det konkreta målet för hela förstudien är att identifiera och öka kunskapen om de olika utmaningar och den potential som finns i Sundsvalls stadsmiljö ur stadsrummets användares perspektiv. Sundsvall står idag inför stora demografiska utmaningar på grund av nationell och internationell migration samt en åldrande befolkning, något som kräver att kommunen ses som attraktiv av många olika grupper. Sundsvalls kommun är regionens största och spelar därför en avgörande roll gällande den regionala tillväxten. Att därför ha en attraktiv och lockande stad(skärna) är därför av vikt då det kan ses som kommunens ansikte utåt.

Sundsvalls kommun är belägen i Västernorrlands län, med Sundsvall som tätort. I hela kommunen bor närmare 98 000 invånare (2015), varav ca 51 600 (2014) beräknas bo i tätorten (SCB, 2016; Sundsvall kommun, 2015). Staden grundades 1621, och har historiskt varit en plats för handel, där fiske och sågade varor spelat en central roll. Under 1800-talets andra hälft växte Sundsvall fram som ett centrum för Sveriges träindustri längs den norrländska kusten. 1888 ödelades nästintill hela centrala Sundsvall i den (ö)kända Sundsvallsbranden, varpå de gamla trähusen ersattes med vackra, moderna stenhus. Dessa byggnader utgör idag stadskärnan, som är mer känd som Stenstan (Länsstyrelsen Västernorrland, 2010).

Den här förstudien syftar därför till att utifrån ett hållbarhetsperspektiv, sett som social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet, bidra till utvecklingen av Sundsvalls stadskärna. Med det menas att allt utvecklingsarbete utgår från människors fysiska, sociala och kulturella behov, företags och organisationers behov av ekonomisk trygghet, liksom ekosystemets behov av långsiktig hållbarhet. Genom detta arbete är därför förhoppningen att utveckla inkluderande miljöer i vilka affärsmöjligheter tas till vara på, sociala behov tillgodoses samtidigt som nya sociala relationer generas, för att på så sätt förstärka stadsmiljön i Sundsvall.

Mycket av den tidigare forskningen kring stadsutvecklingen har fokuserat på storstäder, så utbudet av forskningen rörande små och medelstora städer där gränserna mellan stad och land är mer flytande är begränsat. Detta gör projektet relevant för att fylla dessa kunskapsluckor, och därmed även relevant i utvecklingsarbetet kring Sundsvalls stadskärna. De demografiska utmaningar som Sundsvall står inför gör att behovet av former som möjliggör samverkan och inkludering av tidigare underrepresenterade grupper är högst relevant idag, vilket kräver kunskap om de utmaningar samt den potential som finns i Sundsvalls stadsmiljö (Mittuniversitetet, 2016). En lyckad inkludering av olika grupper, där alla får en chans att vara delaktiga i utvecklingsprocesser är en enorm resurs i det arbetet, då forskning har visat att jämställdhet och mångfald kan vara medel för tillväxt och regional utveckling.

Med detta som bakgrund har förstudien därför valts att begränsas till att omfatta Sundsvalls stadskärna med de medborgare som nyttjar, bor och/eller är verksamma där. Studien omfattar därmed inte potentiella aktörer, utflyttade aktörer eller aktörer utanför stadskärnan. Extra fokus har därför lagts på att inkludera grupper som tidigare ofta varit underrepresenterade i utvecklingsprojekt, som till exempel kvinnor, ungdomar, nyanlända samt universitetsstudenter. På detta sätt kan projektet även bidra till ökad regional konkurrenskraft genom användardriven utveckling av stadskärnan. Projektet förväntas därför leverera en forskningsöversikt i tre delar om hållbar stadsutveckling i små- och medelstora städer, en intervjustudie som även den består av tre delar, samt en slutrapport för hela förstudien. De tre ingående delarna i forskningsöversikten behandlar ekonomisk hållbarhet och besökarperspektivet på centrum, kulturell och social hållbarhet samt social och ekologisk hållbarhet. Den här uppsatsen, tillsammans med ytterligare två studentuppsatser kommer utgöra intervjustudien. De två andra uppsatserna studerar stadsmiljö utifrån ett besöks- och kundperspektiv och olika former för medinflytande i stadsplaneringen, medan fokus för denna uppsats är på användares upplevelse av risk och trygghet i Sundsvalls stadskärna.

Den här uppsatsen är i form av en intervjustudie, med förhoppning om att kunna bidra till utvecklingen av ett inkluderande och tryggt stadsrum. Med hjälp av planering och forskning kan individers upplevelse av otrygghet minskas och känslan av tillhörighet öka, något som i förlängningen kan höja livskvalitén för stadsrummets användare, och driva på utvecklingen av staden (Edqvist, 2012).

1.3 Syfte och frågeställningar

Då det är användares egna upplevelser som står i fokus i studien, kommer den ha en explorativ ansats, där de centrala begreppen risk och trygghet således ges en empirisk karaktär. Det innebär att de i förhand inte ges någon klar definition, utan behandlas mer explorativt med en bred tolkning. Begreppen får därför sin betydelse utifrån frågor i de intervjuer som genomförts, där respondenterna själva får beskriva och definiera dem. Trygghet syftar i de flesta fall, liksom i denna uppsats, till upplevelser av trygghet. Studien kommer därmed inte att behandla reella risker, som snarare syftar till säkerhetsfrågor (Edqvist, 2012). Därmed behandlas inte heller frågor rörande huruvida den upplevda otryggheten anses rimlig eller inte, då vad som upplevs som en otrygghet är en högst individuell fråga. Detta kan även sägas gälla för risk, som i regel syftar till upplevda hot. Det kan således tänkas syfta till såväl höga trottoarkanter, rädsla för att bli utsatt för brott eller hög ljudvolym från biltrafik.

För att uppsatsens syfte att undersöka hur olika sociala grupper upplever Sundsvalls stadskärna utifrån ett trygghetsperspektiv, ska kunna uppfyllas ska tre frågeställningar om möjligt besvaras:

- Hur görs risker utifrån användarnas egna sociala position
- Vilka risker upplever användare av Sundsvalls stadsrum?
- Vilka strategier används för att hantera upplevda risker?

Uppsatsen är indelad i tre delar: en inledande del där den tidigare forskningen på området presenteras och resoneras kring. Detta följs av en utveckling av det teoretiska ramverket för uppsatsen och en diskussion av det empiriska materialet, metodologin och analysmetoden. I den andra delen presenteras resultatet för studien samt en analys av detta. I den tredje och avslutande delen diskuteras huvudresultaten för studien i relation till det teoretiska ramverket och tidigare forskning.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras den tidigare forskning som bedöms relevant för den aktuella studien och dess syfte. Avsnittet är uppdelat i ett antal delar. I den första delen redogörs forskning om det offentliga rummet, därefter behandlas betydelsen av anonymitet och social kontroll i staden med avseende på människors trygghetsupplevelse. I den tredje delen följer en problematisering av risk och trygghet i förhållande till individers sociala och ekonomiska position i samhället. Detta leder därefter fram till forskning om enskilda sociala gruppers risk- och trygghetsupplevelser i städernas stadsrum.

2.1 Stadsrummet som ett offentligt rum

Begreppet "offentligt rum" är ett mångsidigt och mångdimensionellt sådant, med en lång historia – från antikens Grekland fram till idag. Begreppet har under historien utvecklats, från att syfta till antikens marknadsplats – agoran – till att även inkludera parker, gator, torg och även inomhusutrymmen såsom shoppingcenter och gallerior (Jerima, 2013). Inom vetenskaper som sociologi har begreppet främst beskrivit allmänna platser där man koncentrerat sig på det sociala, och den historiska konstruktionen av platser och platsens subjektiva och sociala innehåll. Men det finns även sociologer som utgått från att det offentliga rummet är en social konstruktion, och som därmed endast kan beskrivas utifrån de aktiviteter som tar plats i rummet. Forskning har även behandlat offentliga rums egenskaper och hur dessa påverkar hur de används och upplevs (Ibid, 2013). För människor har stadens offentliga rum också utgjort en plats för att uttrycka sina tankar och åsikter – genom exempelvis röstning, protester, och demonstrationer. Offentliga rum spelar därför en viktig roll för såväl det sociala som det kulturella livet i städer, och sålunda även viktiga platser i människors vardag och umgänge (Sanders, 2009 i Jerima, 2013).

Hur offentliga rum upplevs och används påverkas av den omkringliggande miljön, då de skapar en ram för hur många och vilka sociala aktiviteter som utövas i dem (Gehl, 2010). Den tidigare forskningen visar till exempel att byggnader som varierar utseendemässigt tillsammans med mångsidiga aktiviteter ger upphov till såväl livligare och mer intressanta miljöer och offentliga rum (se exempelvis Whyte, 1980). Den danske arkitekten Jan Gehl (2010) skriver om hur byggnadernas fasader och bottenvåningar har en inverkan på hur livliga stadsrum är, han diskuterar även där det han kallar hårda och mjuka kanter. Han menar att kanterna är ställen där aktiviteter och byggnader möts, men även element som människor ständigt är i kontakt med genom att de ser dem, går, står eller sitter vid dem, samt går in och ut genom dem.

Hårda kanter i det offentliga rummet utgörs av mörka fasader som har få fönster och ingångar, och där bottenvåningarna är utan butiker och aktiviteter. Mjuka kanter utgörs av öppna fasader med mycket fönster och med bottenvåningar med mycket tydliga ingångar och butiker med varor på display. Livligheten i offentliga rum påverkas enligt forskningen negativt rörande hur de upplevs och används av hårda kanter eller om kanterna helt fattas (Gehl, 2010; Whyte, 1980). Mjuka kanter å sin sida som omger offentliga rum har visat sig ha en positiv inverkan på människors upplevelse, genom att rummen upplevs mer intressanta och välkomnande. Rum som omges av mjuka kanter lockar alltså, i högre utsträckning än de som omges av hårda kanter, till sig såväl människor och aktiviteter. Dessa stimulerar varandra och ger upphov till ytterligare liv och aktiviteter, genom att processerna förstärker varandra (Whyte, 1980). Detta leder även, genom Jane Jacobs (1961) resonemang, till en ökad trygghet i stadsrummet då en variation i rummets användningsområden främjar att människor ska röra sig utomhus på gatorna under dygnets alla timmar. Men ett varierat utbud av aktiviteter lockar, förutom ett större antal människor, även olika grupper¹ av människor då akti-

¹ Ensamma människor, människor i grupp, män och kvinnor, olika etnisk bakgrund och i olika åldrar och så vidare.

viteterna riktar sig till olika människors behov (Whyte, 1980). Men detta ställer krav på det offentliga rummet att de ska vara tillgängliga för alla dessa olika människor.

Under de senaste decennierna har studiet av privatiseringen av det offentliga rummet blivit mer och mer aktuellt. Fokus har främst legat på vilken inverkan privatiseringen har på offentliga rum, och huruvida privatiseringen leder till att de offentliga rummen försvinner och offentligheten minskar (exempelvis Jerima, 2013; Thörn, 2011). Privatiseringen av offentliga rum ses som en konsekvens av den ökade privatiseringen av statliga och kommunala institutioner och företag. Vilken har inneburit att privata investerare och företag i allt större utsträckning ingår i samarbeten med kommuner rörande stadsplanering, något som idag ses som den främsta orsaken till att offentligheten i stadsrummen minskar (Jerima, 2013). De privata investerarnas ekonomiska vinstintresse går på så sätt före allmänhetens intresse av tillgänglighet och öppenhet. Dessa privata offentliga rum brukar kallas semi-offentliga rum (Jerima, 2013; Thörn, 2011; Edge 2005; De Magalhães, 2010). Karaktäristiskt för dessa semi-offentliga rum är att alla sociala grupper som finns i ett samhälle inte ges utrymme, och/eller tillåts tillbringa tid i dem (Sanders, 2009). Det är därför viktigt att inte endast fokusera på det offentliga rummets spatiala och fysiska utformning, utan även beakta rummets kulturella och sociala dimensioner. Catharina Thörn (2011) skriver om utvecklingen av Göteborgs stadsrum och om det hon kallar "soft polices of exclusion", nämligen hur grupper utesluts från offentliga rum genom hur rummen framställs. Vid utvecklingen av Göteborgs stadsrum, vilket liknar många andra städers arbete, har målet varit att utveckla en säker, trivsamt och vacker stad (Thörn, 2011). I Göteborg hade man en ambition om att stadsrummet – det offentliga – skulle bli ett gemensamt vardagsrum. Detta har inneburit att flertalet kampanjer knutna till projektet har uppmuntrat personer att tänka på hur de betar sig i det offentliga rummet, varpå flera sociala grupper exkluderats. Liknande ambitioner finns i många stadsutvecklingsprojekt, så även i Sundsvall.²

Detta uteslutande sker bland annat i hur rummen porträtteras, exempelvis genom kampanjer som i Göteborg, men även genom ständig kontroll av platsen för att avlägsna grupper och aktiviteter³ som anses störa konsumenters tillvaro. När det gemensamma beskrivs med en metafor från den privata sfären menar Thörn (2011) att rummet tillskrivs vissa grupper, medan andra utesluts då de inte längre anses passa in i (den önskade) stadsbilden. Det offentliga rummet betraktas därmed inte som ett utrymme för främlingar vilket i andra studier visat sig vara det som gör en stad till en stad (jmf. Jacobs, 1961; Gehl, 2010; Whyte, 1980), utan snarare som ett utrymme för vänner. Detta går enligt Thörn (2011) att förstå som ännu ett steg i privatiseringsprocessen, där målet främst är att utforma konsumentvänliga miljöer. Genom att offentliga rum conceptualiseras som ett vardagsrum – det vill säga något som starkt anknyter till det privata rummet – samtidigt som det tillskrivs egenskaper såsom gemenskap, social kontroll och enhetlighet, men utan utbyggnad av några offentliga tjänster blir de en handelsvara där flera av samhällets maktordningar reproduceras (Thörn, 2011). Vanligen flyttas grupper som ofta förknippas med otrygghet och brottslighet till mindre centrala offentliga rum där mindre människor i regel rör sig (Koskela 2000; Minton 2006). Skapandet av privata sfärer i det offentliga, syftar ofta till att bygga in kontrollerande åtgärder för att på så sätt öka människors trygghetsupplevelse. Dessa trygghetsåtgärder är till för att ge människor möjlighet att kontrollera vem eller vilka som vistas i de "offentliga" rummet, genom exempelvis videoövervakning eller manuell övervakning av exempelvis polisen eller vakter (Koskela, 1999; 2000; Minton, 2006).

På detta sätt är trygghet och hur vi förstår offentliga rum nära relaterade till varandra, såväl i den allmänna debatten som inom forskningen (Gehl, 2010; Jacobs, 1961; Jerima, 2013; Koskela, 1999; 2000; Minton, 2006; Thörn, 2011). Vidare är det därför viktigt att inte endast se till rummens fysiska och geografiska utformning, utan även ta användarnas psykologiska och sociala egenskaper i

² <http://www.sundsvall.se/bygga-bo-och-miljo/byggprojekt-och-marksanering/sundsvalls-varldagsrum/>

³ Exempelvis hemlösa, tiggare och missbrukare (Minton:10)

beaktning. I varje samhälle finns en viss gällande samhällsordning, med en viss social struktur som medför särskilda normer och regler som medborgarna förväntas följa. Individer som inte följer samhällsordningen och de tillhörande normerna och reglerna kan uteslutas ur det offentliga rummet, då anpassningsförmågan har stor inverkan på vem som har tillgång till platserna (Sanders, 2009). Det är detta som enligt Thörn (2011) sker bland annat i Göteborg då det offentliga rummet blir privatiserat – och därmed inte tillgängligt för alla samhällsgrupper.

2.2 Anonymitet och social kontroll i stadsrummet

Det finns olika tolkningar av vad staden är, och vad det är som skapar en stad. En tolkning, vars främste förespråkare är Jane Jacobs (1961), som kritiserar den stadsplanering som var rådande under femtio- och sextiotalet som dominerades av "parkstäder"⁴vilka hon menar upplöste stadens främsta kvaliteter. Enligt Jacobs är det främlingarna, variationen och mångfalden som skapar en stad. Staden är en plats där gatan aldrig ligger öde, där människor jämt ser nya och obekanta ansikten och där miljöerna är varierande. Staden ska vara spännande och omväxlande för att fungera, och trygghet och anonymitet ska existera sida vid sida (Jacobs, 1961). Den anonymitet som "gör" staden till stad förutsätter att stadsrummets sociala kontroll och människornas känsla av trygghet inte grundas i att alla vet allt om varandra. Tryggheten härstammar snarare från vetskapen att det finns människor (främlingar) närvarande. Trygghetsupplevelsen i en stad grundar sig med andra ord inte på bekantskaper eller samhörighet, utan snarare på (anonym) närvaro av människor, vilket i det närmaste är en "biprodukt" av ett fungerande stadsliv. Detta menar flera forskare innebär att människor i städer omedvetet övervakar varandra och staden, något som leder till upprätthållandet av ordning genom social kontroll.

Enligt Jacobs (1961) utgör gator och trottoarer stadens viktigaste offentliga platser. För att en stad ska upplevas som trygg krävs att dessa uppfattas som säkra att vistas på och inte associeras med rädsla (vilket också är en förutsättning för att man ska kunna skapa en kontinuerlig närvaro av människor). För att en gata ska upplevas säker måste, enligt Jacobs (1961), tre kriterier vara uppfyllda; (1) för det första krävs att det ska finnas en tydlig markering mellan offentliga och privata sfärer, (2) för det andra måste det finnas "eyes upon the street", det vill säga en naturlig övervakning av livet nere på gatorna. Detta innebär att byggnader ska vara vända mot gatorna så att de som befinner sig inne i husen kan se ner mot gatorna, som stadens övervakare. (3) För det tredje behövs att människor ständigt vistas på gatorna, såväl för att få ögon nere på gatan men även för att människor som befinner sig i husen ska vilja titta ner på gatan. Människor tittar sällan ner mot en gata utan människor i rörelse (Jacobs, 1961).

Detta är grunden till Jacobs kritik mot parkstäder, då de inte gynnar den levande staden. För att en stad ska vara välfungerande så bör den präglas av folkliv, handel, intresseväckande företeelser, samt olika användningsområden såsom restauranger, arbetsplatser och bostadsområden, på detta sätt utnyttjas stadens fulla potential. Detta främjar att människor vill röra sig utomhus på gatorna under dygnets alla timmar. Jacobs resonemang framhålls även av svenska forskare som kritik mot det ökande antalet externetablerade köpcentra och upplösningen av den traditionella staden (se exempelvis Listerborn, 2002). Dessa resonemang skulle också kunna förklara varför en utglesad stad, utan människor i rörelse eller utan en ordning att upprätthålla ofta upplevs som mer otrugg, än en levande stad (Listerborn, 2002).

⁴ En stad/stadsdel med blandad, småskalig bebyggelse där hela eller större delarna av befolkningen bor i småhus eller radhus, men även i flerfamiljshus, typiska i USA.

2.3 Geografi och skiktning

Det finns stora skillnader i hur människor upplever trygghet, i synnerhet mellan män och kvinnor. Kvinnor uppger i större utsträckning att de känner sig otrygga i det offentliga rummet, trots att de rent statistiskt löper en märkbart lägre risk för att bli utsatta för brott där (exempelvis Brottsförebyggande rådet, 2016; Hollander, 2001). Framförallt är det hotet om sexuellt relaterat våld och övergrepp i stadens offentliga rum, särskilt på kvällen när det är mörkt, som kvinnor är rädda för (Pain, 1997; Valentine, 1992). Detta brukar benämnas som rädslans geografi (Valentine, 1989). Rädslans geografi är ett problem feminister länge försökt belysa och bekämpa. Denna kamp har även handlat om att framföra kritik mot städers utformning med mörka, ensamma och trånga platser där överblickbarheten är begränsad, vilka bidrar till och förstärker den upplevda otryggheten och i längden begränsar kvinnors rörlighet i staden (Andersson, 2001; Hollander, 2001; Listerborn, 2002). Motsvarande rädsla har inte funnits hos män, vilket forskningen har förklarat med att män inte lever under samma hot av sexuellt våld som kvinnor tvingas göra (Pain, 1991; Valentine, 1989).

Enligt Elizabeth Stanko (1990) är denna rädsla något som många kvinnor vant sig vid att förhålla sig till, och därför utvecklade strategier för att kunna hantera. Många gånger går kvinnors strategier ut på att distansera sig från specifika platser under specifika tider på dygnet (Valentine, 1989; se även Pain, 1991). Den begränsning av många kvinnors liv som detta innebär mynnar ut i att den moderna kvinnorörelsen har krävt åtgärder för en ökad trygghet i det offentliga rummet för kvinnor (Listerborn, 2001). Det arbete som detta innebär ställs ständigt inför utmaningen att synliggöra kvinnors situation, utan att för den skull förstärka samhällets rådande maktrelationer där kvinnor riskerar att framställas som det svaga könet i behov av (manligt) skydd. Detta för med sig en risk att kvinnors rädsla blir ett argument som används i syfte att legitimera olika existerande exkluderingsprocesser, vilket innebär att det är viktigt att se till att maktsvaga och utsatta samhällsgrupper inte ställs mot varandra till olika kontrollerande åtgärders fördel (Listerborn, 2001).

Kontrollerande åtgärder i trygghetsarbete innebär ofta skapande av privata sfärer, där vem eller vilka som vistas i det offentliga rummet kontrolleras – genom att rätten till tillträde begränsas (Thörn, 2011; Jerima, 2013). Strävan efter privata sfärer i det offentliga kommer ursprungligen just från tidigare trygghetsforskning som visat att kvinnor upplever hemmet – det privata – som en tryggare miljö än det offentliga rummet (Listerborn, 2001). Dessa åtgärder tar sig främst uttryck genom portlås, murar och/eller staket, men även övervakningskameror, för att således avvisa vissa besökare som inte anses välkomna i det semi-privata rummet (Listerborn, 2001; 2002). Frågan om kvinnors trygghet blir istället för att behandla upplevelser i dess rätta bemärkelse, snarare en fråga om kontroll och övervakning. Denna övervaknings- och kontrollkultur hotar på så sätt att utarma städer, genom skapandet av avskärmade områden och platser i och med privatiseringen av det offentliga rummet (Listerborn, 2002; Thörn, 2011; se även Jacobs, 1961 resonemang om utarmade städer). De som drabbas hårdast av denna utveckling är de ekonomiskt svagare och normbrytande grupperna, som ofta kan befinna sig i samhällets periferi. Frågan om privata och offentliga rum, är således inte endast en fråga om trygghet och möjligheter för kvinnor och män, utan den inkluderar även andra sociala grupper i samhället.

Forskningen som har fokuserat på det paradoxala förhållandet mellan män och kvinnors upplevelse av (o)trygghet, har samlats kring att det kan härledas till föreställningar och konstruktioner om mäns och kvinnors kroppar, där rädslan konstrueras utifrån delade uppfattningar om de båda könen (Hollander, 2001; Valentine, 1992; se även Pain, 1997). Den upplevda rädslan tycks vara generell bland kvinnor, och därmed inte skilja sig åt mellan kvinnor beroende på social position (Pain, 1997). Hollander (2001) har visat hur föreställningar om könsroller konstrueras genom den dagliga diskursen. I vilken kvinnor målas upp som svaga och sårbara – feminina – medan män ses

som osårbara och/eller potentiella faror – maskulina. Sällan framställs män som sårbara, de gånger de ses som sårbara härleds det i regel till specifika individers karaktäristiska och beteenden. Som exempelvis att vara ute sent på kvällen, kroppslig storlek och/eller ålder. Till skillnad från män, så identifieras inte specifika kvinnor, utan kvinnor som grupp ses som inneboende sårbara för våld, och på så sätt sårbara av naturen (Hollander, 2001).

Ser man till ålder upplever äldre sig vara mer otrygga än yngre. Något som också går att se i ljuset av föreställningar om den mänskliga kroppen. I vilket ålder är synonymt, för både män och kvinnor, med ökad sårbarhet. På så sätt tillskrivs äldre män samma egenskaper som kvinnor tillskrivs under hela sin livstid. Åldrandet innebär således en förlorad maskulinitet, som ersätts av feminina egenskaper (Hollander, 2001; Valentine, 1992). Detta återspeglas även i trygghetsundersökningar, där det framgår att äldre personer upplever sig vara mer otrygga än yngre personer (exempelvis Brottsförebyggande rådet, 2016).

Inom intersektionell och feministisk risk- och trygghetsforskning har man främst fokuserat på förhållandet mellan män och kvinnors rädsla för brott. Men även på hur ålder, etnicitet och sexuell läggning kan påverka trygghetsupplevelsen. Forskningen har visat att kvinnor, äldre och etniska minoriteter samt marginaliserade grupper är de som upplever mest rädsla i staden. Främst upplever människor hot från män, unga människor och etniska minoriteter (Pain, 2001). För att förklara detta har kritisk feministisk forskning utvecklat teorier rörande hur risk görs och konstrueras genom dagliga diskurser och hur individer på så sätt socialiseras in i dessa strukturer (exempelvis Hollander, 2001; Giritli Nygren, Öhman & Olofsson, 2015a/b; Montelius & Giritli Nygren, 2014).

Individens trygghetsupplevelser är därför något som återspeglar deras ekonomiska och sociala position i samhället. Trygghet är således något som medföljer den sociala kategori vi tillhör (Stanko 1990; Listerborn, 2001). För att förklara detta har kritisk feministisk forskning visat hur risker görs och konstrueras genom dagliga diskurser och hur individer på så sätt socialiseras in i dessa strukturer, såsom i ovanstående resonemang rörande manliga och kvinnliga kroppar (Hollander, 2001). Detta kommer därför i följande avsnitt att vidareutvecklas genom att fler grupper och positioner vävs in. Detta kommer att visa på hur individens position i samhället och sociala kategorier inverkar på risk och trygghetsupplevelser.

2.3.1 Att inte passa in i heteronormen och upplevelsen av risk i offentliga rum

I en studie om fem fokusgruppsintervjuer (22 respondenter) med homo-, bi- och transsexuella personer kunde de svenska forskarna Giritli Nygren, Öhman och Olofsson (2015a) urskilja tre riskområden som alla var relaterade till individernas sexuella läggning och identitet: (1) risken för att bli utsatt för våld, hot och trakasserier i offentliga rum, (2) risken för institutionell diskriminering, felbehandling och nackdelar samt (3) risken för emotions- och relationsrelaterade förluster, avståndstagande och isolering i privatlivet. Av relevans i detta sammanhang är den del som handlar om offentliga rum. Deras resultat visar att på offentliga platser utgjordes risken av våld och hot, medan inom samhälleliga institutioner var det risken för diskriminering och illa behandling som lyftes fram (Giritli Nygren et al., 2015a). Denna rädsla för att bli illa behandlad på grund av sin sexuella läggning påverkar huruvida dessa individer väljer att leva öppet med sin sexuella läggning och identitet.

I det offentliga rummet är risken för trakasserier, hot om våld och våld det mest påtagliga. Att ge uttryck för att vara homo-, bi- och/eller transsexuell – och på så sätt öppet frånga heteronormen – genom symbolik eller handlingar är starkt sammankopplat med olika risker (Giritli Nyren et al, 2015a; Kirby & Hay, 1997; Valentine, 1993). Det ständigt närvarande hotet för hatbrott innebär för dessa individer, att ständigt vara medveten om risker och att göra riskbedömningar utifrån givna

situationer. I en australiensk studie framgick att många homosexuella män agerar efter heterosexuella normer för att på så sätt framstå som heterosexuell och därmed undgå fysiskt och psykiskt våld (Kirby & Hay, 1997, se även Hollander, 2001).

Generellt upplevs det största hotet komma från (unga) män, men inom gruppen HBTQ finns det skillnader i riskupplevelsen beroende på kön (Kirby & Hay, 1997). För män ses platser med mycket folk – speciellt platser med många unga och berusade män – som särskilt hotfulla. Dessa platser upplevdes som extra riskfyllda när respondenterna vistades i grupper av män. Individerna upplevde att det var lättare att framstå som heterosexuella om man var ensam, till skillnad från i grupp (Kirby & Hay, 1997). För kvinnor var riskupplevelsen det motsatta. Då associerades risk främst folktomma platser och gator (Giritli Nygren et al., 2015a; jämför med Brownlow, 2005; Day, Stump & Carreon, 2003; Hollander, 2001; Pain, 1997; Valentine, 1992).

2.3.2 Riskupplevelser och funktionsvariation

Utbudet av forskning som rör individer med någon form av fysiskt handikapp⁵ och deras upplevelse av risk och trygghet är kraftigt begränsat. Mycket av den tillgängliga forskningen utesluter dessutom till stor del män, och behandlar därför endast kvinnor och deras utsatthet (Brottsförbyggande rådet, 2007). Den forskning som dock finns att tillgå indikerar att individer med funktionsvariation upplever att våldsbrott (eller risken för att bli utsatt för våldsbrott) är något som är begränsade i deras vardag. Detta grundar sig i upplevelsen att ses som ett "enkelt offer" och/eller de potentiella svårigheterna att försvara sig som en funktionsvariation kan innebära (Pain, 1997).

Dessa upplevelser och rädslor kan ses som en förlängning av den diskriminering och de trakasserier som individer med funktionsvariation många gånger får erfara i offentliga rum och platser (Pain, 1997). Diskrimineringen kan exempelvis utgöras av utestängande från platser i städer, i form av trappor, höga trottoarkanter och/eller smala passager där framkomligheten kan vara kraftigt begränsad för personer i såväl rullstol och permobil som för personer med synnedsättning. Detta återspeglar samhällets attityd gentemot denna grupp, då många av de rumsliga problemen de ställs för, snarare rör sociala relationer och attityder än faktiskt medfödda fysiska begränsningar. En engelsk studie från 1992 som genomfördes i Hammersmith och Fulham, kunde visa att individer med funktionsvariation i dubbelt så stor utsträckning uppgav att de utsatts för överfall på offentliga platser, i jämförelse med den övriga befolkningen. Samma undersökning visade även att gruppen löpte tre gånger så stor risk för att utsättas för brott i hemmet (Galey & Pugh, 1992 i Pain, 1997; Pain, 2000, även Young, Nosek, Howland, Chanpong och Rintala, 1997). Forskning visar dock att kvinnor med någon form av fysisk funktionsvariation inte vidtar försiktighetsåtgärder, eller använder särskilda strategier för att hantera den upplevda otryggheten, i jämförelse med den övriga kvinnliga befolkningen. Men det till trots, så kunde Pain (1997) i samma studie visa att kvinnor med funktionsvariation var mer benägna att använda särskilda strategier vid vissa platser, kring vissa människor och situationer, som en följd av den upplevda rädslan. Detta kan ses som ett tecken på att funktionsvariation kan öka den generella rädslan för överfall, även på annars "trygga" platser.

2.3.3 Risk i vithetsnormens och den västerländska kulturens offentliga rum

Generellt kan sägas att personer som invandrat (oavsett anledning) är mer rädda för brott än den infödda befolkningen (se exempelvis Day, 1999; Stanko, 1990). Detta kan ses som att det är något i invandrades⁶ situation som bidrar till den upplevda otryggheten, det skulle exempelvis kunna vara

⁵ Som härifrån kommer benämnas som funktionsvariation

⁶ Migranter i den här studien syftar till en person som är utlandsfödd och/eller som har minst en utlandsfödd förälder.

deras ofta ekonomiska och sociala utsatthet (Hale, 1996). Men gruppen invandrare löper även en risk att bli utsatta för hatbrott med rasistiska grunder, något som den infödda befolkningen inte drabbas av. Studier har även funnit att etniska minoriteter ofta kan uppleva otrygghet, på platser som majoritetsbefolkningen upplever som trygga (Schmauch & Giritli Nygren, 2014). Detta kan ses i ljuset av invandrades möjligheter till *platstagande*⁷ i stadens offentliga rum (Giritli Nygren & Schmauch, 2014).

Många invandrare lever idag i segregerade områden i städernas förorter, där såväl den dagliga kontakten med majoritetsbefolkningen som de socioekonomiska föresättningarna ofta är begränsade. Denna typ av segregation reproducerar det utanförskap som leder till att etniska minoriteters tillträde och platstagande i det offentliga rummet begränsas. Detta genom att många av en stads huvudaktiviteter sker i själva stadskärnan, dit alltså minoriter inte har ett givet tillträde (Ibid, 2014). Det leder till att "den trygga platsen" förflyttas till områden som av majoriteten av befolkningen ser som otrygga och riskfyllda, som en följd av att dessa områden upplevs som inkluderande och där dessa individer inte ses som den andre.

Inom gruppen invandrare har kvinnor visat sig vara mer otrygga än männen, vilket återspeglar det tidigare resonemanget om kvinnors rädsla för våld (Pain 1991; Stanko, 1990; Valentine, 1989; 1992).

2.3.4 Individer i samhällets periferi och deras upplevelse av risk

En av de mest riskutsatta grupperna i samhället är gruppen hemlösa⁸ individer, som idag återfinns i alla typer av samhällen. Som hemlös saknar människor ofta de mest grundläggande skydden såväl fysiskt som psykiskt, men många gånger även ett rättsligt skydd. Hemlöshet kan därför ses som ytterligare en dimension av de maktstrukturer som tidigare nämnts; kön, etnicitet, sexuell läggning, ålder och funktionsvariation; och som därmed har olika intersektioner med dessa (Pain & Francis, 2004).

Därför kan risk och otrygghet få en helt annan innebörd och andra dimensioner för dessa individer, än vad det har för övriga befolkningen. Detta då övriga befolkningen många gånger inte kommer i kontakt med, eller ställs inför samma situationer som denna grupp gör. Hemlösa och missbrukare ses ofta som en "risk-" och "problemgrupp" i samhället, som är en direkt källa till otrygghet (Pain, 2000; Koskela 2000; Minton 2006; Pain & Townshend, 2002). Detta innebär att denna grupp, särskilt unga inom gruppen, är starkt sammankopplade med brottslighet och kriminalitet och därför kan sägas förlora sin rätt att (även) inneha rollen som brottsoffer (Christie, 1986). Kriminella och brottsoffer ses nämligen ofta som exklusiva kategorier, en typ av dikotomi, där den ena utesluter den andra. Detta kan leda till att utsatthet för brott i dessa grupper ses som något som brottsoffret själv bär ansvar för, och som därför inte tas på allvar av samhället och rättssystemet.

Forskning har visat att hemlösa kvinnor är särskilt utsatta för sexuellt- och/eller partnervåld, medan män i samma situation är mer utsatta för fysiskt våld än män i andra sociala grupper. Kvinnors särskilda utsatthet för partnervåld är många gånger ett dolt och bortglömt problem, då bristen på privata platser (såsom ett hem) placerar våldet på "osynliga" och marginaliserade platser där det inte synliggörs eller inkluderas i den samhälleliga debatten om kvinnors utsatthet för brott. Det, till-

⁷ Platstagande i denna studie syftar till individers möjligheter att äga tillträde till platsen och bli en del av det offentliga rummet (jämför exempelvis med Göteborgs vardagsrum och exkludering (Jerima, 2013)).

⁸ Detta är en mångfaldig grupp, där begreppet inbegriper personer med osäker boendesituation, där de kan bo hos bekanta, i vandrahem, eller i olika typer av härbärgen som inte erbjuder en permanent bostad. Begreppet inkluderar även individer som per definition är hemlösa, och därför bor och lever på gatan (eng. roofless)(Pain & Franis, 2004).

sammans med vem som utsätts – en kvinna i samhällets periferi, utan brottsofferstatus – gör detta till ett osynligt problem. Hemlösa unga kvinnor tenderar dessutom många gånger vara särskilt beroende av sin partner, för såväl ekonomiskt som praktiskt stöd, något som ofta innebär en ökad risk för att utsättas för våld och som försvårar "frigörandet" från den våldsutövande partnern (Dobash & Dobash, 1992).

Gruppen hemlösa upplever dessutom många gånger att de blir illa behandlade av rättsväsendet och polisen, som en följd av uppfattningen att de är kriminella. På så sätt försvinner skyddet som lagen och rättsväsendet ska erbjuda alla medborgare. Payne och Francies (2004) fann i sin studie att flertalet unga hemlösa i deras studie upplevde överväld, trakasserier och kränkande behandling från polisen, de upplevde även att polisen inte tog deras brottsanmälningar seriöst (Ibid, 2004). Upplevd misstänksamhet och fientlighet från polisens sida, genererar misstro hos allmänheten för polisen (Kääräinen, 2007), vilket även kan påverka individers trygghetsupplevelse. På så sätt finns inte den största risken för denna grupp på "gatan", utan snarare där makt utövas över dem.

3. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt presenteras det teoretiska ramverket som kommer att ligga till grund för den kommande analysen av det empiriska materialet. Inledningsvis redogörs för vad en intersektionell maktanalys är, och hur ett intersektionellt perspektiv kan appliceras på risk och trygghet. Därefter följer en presentation av den teori som ligger till grund för detta arbete; att göra risk, avsnittet avslutas därefter med att risk, plats och rum⁹ placeras i ett intersektionellt perspektiv. I denna avslutande del knyts teori ihop med tidigare forskning för att på så sätt samla det ramverk som lägger grunden för fortsättningen av uppsatsen.

3.1 Intersektionell maktanalys som utgångspunkt

Intersektioneliteten kan sägas vara ett postkolonialt feministiskt teoriverktyg som används för att belysa olika former av förtryckande och diskriminerande maktordningar i samhället, och hur dessa är sammanflätade med olika sociala grupperingar/kategoriseringar. Intersektionalitet som koncept myntades ursprungligen i USA i kritiska studier av Crenshaw (1989) som i kritiska studier av etnicitet i USA, undersökte hur afroamerikaner behandlades av lagen. Begreppet har under de senaste åren fått stor spridning, och används numera för maktanalyser om flera olika områden t.ex. risk, plats och rum (Olofsson et. al. 2014; Giritli Nygren & Olofsson, 2014). Icke-intersektionella, endimensionella, maktanalyser tenderar ofta att vara förenklande och blinda för maktordningar skapar ett "matrix of domination" (Collins & Andersen, 2007). Denna matrix syftar till hur alla individer håller olika positioner i olika system – människor är på så sätt både förtryckta och förtryckare samtidigt. Deras exakta position i matrixen är vad som framförallt påverkar vilka möjligheter och villkor människor lever efter (Hill Collins 2000). Men genom att använda intersektionell teori kan hänsyn tas till hur olika sociala kategorier såsom kön, etnicitet och funktionsvariation interagerar i olika sociala hierarkier och maktordningar och på så vis skapar inklusion/exklusion. Detta gör det möjligt att synliggöra och problematisera dessa sammanlänkningar som konstruerar och reproducerar ojämlikheter i samhället (de los Reyes & Mulinari, 2005). Intersektionalitet bygger på så vis på socialkonstruktivistiska perspektiv, där de samhälleliga maktstrukturerna ses som sociala konstruktioner

⁹ Plats och rum är två centrala begrepp i denna uppsats som återkommer flertalet gånger. Plats kan sägas syfta till generella ytor i staden som saknar inramning, vilket ett rum anses ha. Ett rum kan exempelvis vara en park, det vill säga ett tydligt avgränsat och inramat område med egna tillskrivna strukturer och normer.

skapade av aktörer och reproducerade av samhällliga institutioner.

Som tidigare nämnt är risk och trygghet nära kopplat till plats och rum. Det tillsammans med den feministiska förståelsen av stadsrummet, menar jag gör det nödvändigt att även upplevelsen av risk och trygghet bör förstås i relation till andra rådande strukturer i samhället, såsom klass, genus och sexuell läggning. För att göra detta kommer ett intersektionellt perspektiv att användas i studien (De Los Reyes och Mulinari, 2005).

3.2 Att göra risk

Intersektionella perspektiv på risk handlar inte om att definiera olika typer av risker och grupper var för sig som isolerade processer, utan om hur risker och gruppers villkor skapas och förändras i relation till varandra ur ett maktperspektiv (Olofsson et al., 2014). För att kunna göra detta är det centralt att fokusera på hur risker görs. När människor upplever trygghet eller otrygghet så grundar sig dessa känslor inte enbart på risken att faktiskt råka ut för något. Vem man är; man eller kvinna, ung eller gammal, högtbildad eller lågutbildad och så vidare, spelar en avgörande roll för hur man identifierar, uppfattar och hanterar risker (Hollander, 2001; Brownlow, 2005; Connell, 2010; Giritli Nygren et al., 2015a/b). Teorin om riskgörande är tydligt inspirerad av teorin *doing gender*, som fokuserar på könsroller och identitet. *Doing gender* utvecklades ursprungligen av Candace West och Don H. Zimmerman (1987), och senare vidarebearbetad av bland annat genusforskaren och queer-teoretikern Judith Butler (1990). West och Zimmerman (1987) visade hur kön görs genom interaktioner, och att beteenden hela tiden bedöms utifrån socialt accepterade föreställningar och uppfattningar om kön(sroller). För författarna är kön socialt överenskomna kriterier för män och kvinnors förväntade beteende, som dessa förväntas följa utifrån deras biologiska kön. I samhället upprätthålls dessa roller genom stereotypa diskurser om vad som är manligt och kvinnor, där individer som inte följer och passar in i normerna exkluderas. Kön är på så sätt något socialt konstruerat, som reproduceras genom vardagliga handlingar och där det som uppfattas som uttryck för personers inre könsidentitet snarare bör ses som något som aktivt görs (Giritli Nygren et al., 2015b).

På samma sätt som kön görs, kan sägas att risk görs utifrån sociala grupperingar. Risk kan sägas ha, precis som kön, särskilda karaktäristiska rörde exempelvis förekomst, frekvens och omfattning. Med detta följer vissa förväntningar som kan härröras till olika normer i samhället, enligt vilka människor agerar och handlar. På så vis görs risker utifrån kön, etnicitet och social position, som samtidigt själva och i dessas intersektioner görs genom riskgörande (Montelius & Giritli Nygren, 2014; Giritli Nygren et al., 2015b; Olofsson et al., 2014). Detta visar på vikten av att genomföra intersektionella analyser på risk, då detta fenomen inte går att särskilja från maktordningar och dessas intersektioner, då risk i själva verket görs genom att individer kategoriseras i termer av över- och underordning (Giritli Nygren & Olofsson, 2014). Risk är på så sätt nära sammankopplat med samhällets maktrelationer. I praktiken tar detta sig uttryck exempelvis genom kvinnors märkbart högre otrygghet på offentliga platser i relation till mäns, trots att (unga) män är kraftigt överrepresenterade i våldsstatistiken från dessa platser (Brottsförebyggande rådet, 2016; Hollander, 2001; Pain, 1997).

Analyser av riskgörande har genomförts sedan 1960-talet, då den brittiske kulturanthropologen Mary Douglas (1966) studerade olika typer av risker kopplade till normer om manligt och kvinnligt. Genom att analysera vad som i ett givet samhälle ses som "smuts", visar Douglas på hur tabu och skam skapas. Genom att applicera detta på risk, visar hon hur manligt och kvinnligt skapas genom riskgörande. Som nämnt så är det hotet om sexuellt relaterat våld som kvinnor är mest rädda för (Pain, 1997; Valentine, 1992). Denna rädsla kan sägas – utifrån Douglas perspektiv – motiveras och rättfärdigas genom den skuld och skam som är förknippat med denna typ av övergrepp (Douglas, 1966; Valentine, 1989). Män å andra sidan är enligt statistiken utsatt för en risk, som de enligt sam-

hällets rådande maskulinitetsnorm inte bör oroa sig för – då den kan ses som ett "svaghetstecken" – nämligen våld från andra män (Brottsförebyggande rådet, 2016, se även Brownlow, 2005).

3.3 Det samlade ramverket – ett intersektionellt perspektiv på risk, plats och rum

Begreppen plats och rum är geografiska verktyg som under senare år fått en allt större relevans för sociologiska studier. Begreppen omfattar fysiska platser till vilka människor relaterar, de är också begrepp med stor relevans för postkoloniala och feministiska studier. Dessa studier har visat att och hur platser skapas, görs och/eller förhandlas i relation till särskilda positioner i samhället, samt att tillträdet till dessa platser/rum sker på olika villkor för olika individer. Detta påverkar hur dessa platser visualiseras, artikuleras och erfaras (Giritli Nygren & Schmauch, 2012). Platstagande är ett begrepp som används för att beskriva hur detta påverkar hur olika sociala grupper väljer att röra sig i och använda stadsrummet, samt vilka platser människor anser sig kunna ta i anspråk och inte (Giritli-Nygren & Schmauch, 2012; Schmauch & Nygren 2014; Thörn, 2012; Jerima, 2013).

Detta sätt att förstå offentliga rum kommer att genomsyra denna uppsats, utgångspunkten kommer vara att det (sociala) rummet är relationellt skapat. Det vill säga att dessa platser bör förstås dels utifrån vilka relationer som äger rum däri, men även utifrån de relationer som finns mellan olika typer av rumsligheter. Således är jag intresserad av rummets – Sundsvalls stadskärna – sociala konstruktion, med andra ord hur rum och plats formas, används och ges mening av sociala aktörer. Hur rummet konstrueras – och därmed vilka som ges tillträde – står i nära relation till samhällets gällande maktordningar och de olika intressen och diskurser som människor förhåller till i vardagen. Detta innebär att grupperns möjligheter att utnyttja och använda rummet är kopplat till inkluderande och exkluderande av individer och grupper (se exempelvis Molina, 2007).

Grupper exkluderas som tidigare nämnt, genom hur offentliga rum framställs (Thörn, 2011). Exkludering ur det offentliga kan leda till att individer känner sig otrygga, och/eller förstärka upplevelsen av otrygghet. Det kan sägas att platser tillskrivs vissa normer och egenskaper, genom vilka tillträde regleras. För att äga fullt tillträde till offentliga rum krävs att individer passar in i rådande hegemoniska normer som genomsyrar samhället. Exempelvis kan homosexuella sägas sakna fullt tillträde till samhällets (heteronormativa) platser; hemmet, jobbet och offentliga rum (Kirby & Hay, 1997). Heterosexualitet, som utgör den hegemoniska sexuella normen, genomsyrar nämligen alla dessa platser genom exempelvis äktenskapets institutionaliserande, genom lagar, skatter och välfärden. Liksom i "ritualer" som bröllop och dop (Valentine, 1993 i Kirby & Hay, 1997). Även att det inte ses som socialt accepterat för homosexuella att öppet visa sin kärlek, förstärker "heterosexualiseringen" av platser och utestängandet av homosexuella från offentliga rum (Kirby & Hay, 1997). Detta leder till att heteronormen förstärks och reproduceras, samt att homosexuella osynliggörs i offentliga rum. Detta leder, som nämnt, till att homosexuellas tillträde till dessa rum begränsas, och att de istället kan sägas hänvisas till "gay-specifika" platser, som gaybarer eller liknande. Detta leder även till att det är svårt för homosexuella att identifiera och möta andra homosexuella utanför dessa platser, som en konsekvens av normeringen av offentliga rum (Kirby & Hay, 1997).

Tidigare forskning har som sagt visat att dessa normer till stor del formas efter föreställningar och konstruktioner om kvinnors och mäns kroppar, där alltså risk görs utifrån delade uppfattningar om de båda könen (Hollander, 2001; Valentine, 1992; se även Douglas, 1966). Kvinnors föreställda sårbarhet kan härledas till uppfattningen av kvinnan som naturligt sårbar, och utan inneboende hot för andra på grund av sin genomsnittligt mindre storlek och antagna svaghet. Den manliga kroppen däremot ses som stark och tålig på grund av sin storlek, och antas därför kunna skyddas (liksom utgöra ett hot). Detta resulterar i att den manliga kroppen ses som ett möjligt skydd, ett skydd den

kvinnliga kroppen inte kan ge – varken till sig själv eller andra (Hollander, 2001; Sandberg & Tollefsen, 2010). På så sätt är inte rädsla en naturlig del av att vara man (hegemonisk maskulinitet), vilket kan förklara mäns generellt låga riskuppfattning (Brottsförebyggande rådet, 2016). Men den manliga kroppen uppfattas även som ett potentiellt hot, främst av kvinnor, då den kan användas som ett verktyg för (sexuellt) våld (Hollander, 2001; Valentine, 1992; Sandberg & Tollefsen, 2010:10). Genom att dessa uppfattningar av sårbarhet och/eller farlighet är knutna till människokroppen framstår de som naturliga och oundvikliga (Hollander, 2001; Day, Stump & Carreon, 2003).

Detta får som följd för kvinnor att de inte äger samma tillträde till det offentliga rummet som män gör, kvällstid kan rummet nämligen sägas tillhöra mannen som en följd av kvinnors upplevda otrygghet. Men rädsla bundet till särskilda platser, såsom gångtunnar och parker – vilka är typiska platser som ägs av män efter mörkrets inbrott, är ett mer komplext fenomen än vad mycket tidigare forskning ger sken av (Listerborn, 2002). Genom att använda Mats Liebergs (1992) begrepp social sfär, visar Listerborn (2002) hur användandet av olika rum förändras beroende på när på dygnet det är och vem som intar rummet. Den upplevda rädslan på offentliga platser, kan därför grovt delas upp i rädsla för och rädsla i rum. Rädsla för rum å ena sidan, är en rädsla som är grundad i olika föreställningar om ett rum, baserat på exempelvis rykten, tidigare erfarenheter eller uppfattningar om att vissa av stadens rum är farligare än andra. Denna rädsla är också kopplad till vem man tror sig veta visats på platsen (Ibid, 2002). Rädsla i rum å andra sidan, är mer situationsbunden hänger ofta samman med platsers utformning gällande exempelvis ljussättning, mörker och/eller ödslighet (Ibid, 2002). Det finns även en stark koppling mellan dessa två rädslor, något som i tidigare forskning ofta har förbisetts. Det finns platser, som exempelvis cykelvägar eller parkeringshus, som under dagtid när det är ljus ute upplevs som trygga (Ibid, 2002). Men på natten upplevs som hotfulla och otrygga, på detta är parker eller torg bra exempel. Detta innebär i förlängningen att användandet av rum inte är på lika villkor för alla, vilket ofta påverkar huruvida kvinnor brukar offentliga rum – särskilt under dygnets senare timmar.

Ett resonemang som det ovan visar att det inte bara är normer förknippade med manligt och kvinnligt som kan skapa förståelse kring människors riskuppfattningar och platstagande. Risker – uttryckta i form av rädsla, eller brist på rädsla – är en central del i skapandet av maskulinitet och femininitet. Femininitet kan nämligen sägas göras när kvinnor uttrycker rädsla för att gå ut ensam, på samma sätt görs maskulinitet när en man inte ger uttryck för sin rädsla (Giritli Nygren et al., 2015b; Hollander, 2001). Risk blir således en del av hur femininitet och maskulinitet görs, precis som femininitet och maskulinitet är en del av görandet av risk. Men vid studiet av risk, är det inte bara riskgörandet som bör tas i beaktning. Risk kan även bli ogjort (eller omgjord). Att göra risk kan sägas vara att agera utifrån antagandet att något dåligt kommer ske och "följa" rådande normer, men risker kan som sagt även bli ogjorda. Detta genom att agera som om risken inte finns, eller genom att motsätta sig de rådande normerna som utgör maktstrukturerna i samhället i syfte att omdefiniera systemet (Giritli Nygren et al. 2015b). Men det kan även sägas vara relaterat till att kringgå risker, vilket i denna uppsats kommer att benämnas som strategier för att undgå risk.

Risker görs inte bara mellan grupper, de görs även inom grupper – i intersektionerna mellan olika maktordningar, exempelvis så utmanar homosexuella män inte bara samhällets rådande heteronorm, utan även den hegemoniska maskulinitetsnormen. För många homosexuella män är det därför en central del i vardagen att försöka dölja sin sexuella läggning (Kirby & Hay, 1997; Giritli Nygren et al., 2015a/b), och på så vis passa in i samhällets heteronormativa rum. Riskgörande (eller ogörande) är således en central del i konstruktionen och reproduktionen av de strukturella och interaktionella processer som ligger till grund för de maktrelationer (exempelvis mellan homo- och heterosexuella) som finns i dagens samhälle.

Ovanstående resonemang rörande att göra risker och att göra risker ogjorda visar att risker alltid måste förstås inom ramen för rådande maktstrukturer. Alla individer är en del av de hegemoniska maktrelationer och strukturer som är rådande i samhället, och således även en del av reproduktionen av dessa (Giritli Nygren et al., 2015b). Maktrelationer är förbundna med specifika sociala och offentliga rum och påverkar vad som bedöms som centrala risker att förebygga. Hur dessa risker därefter förbyggs och hanteras speglar rådande styrningsformer och normer (Jerima, 2013; Thörn, 2011).

4. Metod

Då syftet med denna studie är att öka förståelsen för hur olika grupper användare av Sundsvalls stadskärna upplever trygghet, har den huvudsakliga fokusen legat på hur risk och trygghet görs utifrån informanternas egna perspektiv. Studien är därför av kvalitativ karaktär, där semistrukturerade enskilda intervjuer med aktörer som idag arbetar med trygghetsfrågor i Sundsvalls stad, och fokusgruppsintervjuer valdes som insamlingsmetod. I fokusgruppsintervjuerna ingick följande grupper: studenter vid Mittuniversitetet i Sundsvall, ungdomar, HBTQ-personer, pensionärer, SFI-elever¹⁰, rullstolsburna samt individer i samhällets periferi¹¹. Detta innebär att studien antog ett användarperspektiv, där förhandlandet, görandet och hanteringen av risker och (o)trygghet i Sundsvalls stadskärna studerades utifrån olika perspektiv. Detta öppnade upp för att se hur risk och trygghet görs, såväl mellan olika grupper, som inom dessa, samt i relation till aktörer inom kommunen. Aktörer som arbetar med trygghetsfrågor i Sundsvalls stad, utgjordes här av polisen och en trygghetsgrupp. Dessa representerar i denna uppsats ytterligare ett perspektiv på riskgörande, nämligen hur risk kan sägas (o)göras i det organiserade trygghetsskapande arbetet. Genom att inkludera detta i analysen, belyses hur normer och strukturer kan påverka arbete rörande trygghet och vilka perspektiv som tas hänsyn till.

4.1 Insamlingsmetod

Jag valde att i de fall det var möjligt genomföra fokusgruppsintervjuer. Genom att använda fokusgruppsintervjuer som insamlingsmetod kan olika sätt att förstå och uppleva ett gemensamt fenomen diskuteras, och ge djupare förståelse för hur människor förhandlar och konstruerar sin omgivning. Gruppdiskussioner speglar på ett sätt vardagliga interaktioner mellan människor, en aspekt som går förlorad i enskilda intervjuer. Således kan informationen bli mer djupgående genom att fenomenet diskuteras i grupp, istället för att en ensam respondent svarar på frågor. Fokusgrupper tillåter forskare sålunda att studera individens tankar, åsikter och erfarenheter och hur dessa konstrueras (Giritli Nygren et al., 2015a). Utifrån tidigare forskning inom risk och riskuppfattning framgår även att fokusgruppsintervjuer är ett vanligt förekommande metodval (se t.ex. Giritli Nygren et al., 2015a/b; Hollander, 2001; Valentine, 1992). Men trots att denna metod anses mest lämplig, så är den inte helt utan tillkortakommanden. Det kan exempelvis bli problematiskt rörande enskilda individens uppfattningar, då normer kan komma att utvecklas inom grupperna vilket kan begränsa vad som "kan och inte kan" sägas (Giritli Nygren et al., 2015). Vissa kan även känna sig obekväma med att berätta om sina rädslor för okända, eller mindre kända individer, och därför inte berättar allt. Trots det ovan nämnda bristerna anses detta ändå som den bäst lämpade metoden för uppsatsens syfte. Dessa tillkortakommanden försökte överbryggas genom att uppmuntra respondenterna till en öppen diskussion, och att värna om en avslappnad miljö och atmosfär kring intervjun. Detta

¹⁰ Invandrarbegreppet syftar på såväl nyanlända som de som bott i Sverige under flera år, gemensamt är att de inte är födda och uppväxta här, utan kommit till Sverige senare.

¹¹ Gruppen består i denna studie av missbrukare.

exempelvi genom att hålla intervjuerna på platser som för respondenterna är bekanta och överlåta stor del av planeringen rörande tid till dem. Hänsyn togs även till hur jag som moderator valde att framställa mig själv rörande allt från språkbruk och ordval till kläder och andra attribut som kan förstärka de maktförhållanden som finns mellan respondenter och moderatorer/forskare (Hardings, 1998).

Det slutliga materialet för studien bestod av åtta fokusgruppsintervjuer och fyra intervjuer med relevanta aktörer, med totalt 45 respondenter (mellan två och sju i varje fokusgrupp), vid 12 olika tillfällen. Fokusgruppsintervjuerna varade mellan 30-45 minuter. Vid alla fokusgruppsintervjuerna, med studenter och gruppen med missbrukare som undantag, deltog jag och ytterligare en student som ingår i projektet Förstärkt stadsmiljö. Vid de tillfällena behandlades båda våra frågeområden, där jag inledde intervjuerna. Vid alla fokusgruppsintervjuerna utgick jag från en semistrukturerad intervjuguide (se appendix). Vid de fokusgruppsintervjuer där vi var två studenter, med två olika frågeområden, utgick vi från varsin intervjuguide. På så sätt kan dessa intervjuer sägas bestå av två delar, en del som rör risk och trygghet, samt en del som rör medbestämmande i stadsplaneringen.

Samtliga intervjuer inleddes med att projektet Förstärkt stadsmiljö presenterades tillsammans med syftet för uppsatsen/uppsatserna, för att därefter följas av information som rör etiska överväganden som gjorts i samband med studien och intervjuerna, samt information rörande respondenternas rättigheter under och efter intervjun (se appendix). Alla fokusgruppsintervjuer spelades in för att därefter transkriberas och analyseras, medan endast minnesanteckningar fördes under de enskilda intervjuerna. Under transkriberingsprocessen ersattes alla respondenters namn med sifferkoder.

Respondenter till studien rekryterades till största del med hjälp av olika intresseorganisationer¹² vars medlemmar var av intresse för att ett så mångdimensionellt material skulle kunna samlas in (Giritli Nygren et al., 2015a). Undantaget var studenter och HBTQ-personer, där snöbollsurval användes. Med gruppen studenter genomfördes totalt två stycken fokusgruppsintervjuer där respondenterna delades upp i grupper om män och kvinnor, vilket möjliggjorde för att undersöka om trygghetsupplevelsen i Sundsvalls stadskärna skiljer sig mellan könen. Anledningen till att detta endast gjordes med denna grupp och inte de övriga var tillgången på respondenter i de grupperna. Vid de enskilda intervjuerna användes ingen intervjuguide, dessa hölls snarare som förutsättningslösa möten, där informanterna själva fick berätta om deras roll och arbete kring trygghet i Sundsvalls stadskärna. På detta sätt ansåg jag att flest dimensioner av arbetet och deras riskgörande kunde fångas.

¹² Ung i Sundsvall, EFS-kyrkan, Studentkåren Sundsvall, PRO och SFI.

Tabell 1. Respondenters position, antal intervjutillfällen, samt antalet respondenter (även uppdelat i män och kvinnor)

Position (Stand Point)	Tillfällen	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal respondenter
Polis	3	4		4
Trygghetsgrupp	1	6	2	8
Studenter	2	5	5	10
HBTQ-personer	1		2	2
Ungdomar	1	2	4	6
Pensionärer	1	3	4	7
SFI-elever	1	2	1	3
Missbrukare	1	2	1	2
Rullstolsburna	1	2		2
Totalt	12	26	19	45

Gemensamt för alla fokusgruppsintervjutillfällena var att deltagarna själva stod för diskussionen, medan vi som höll i själva intervjun sa väldigt lite. Anledningen till detta var målet för fokusgrupperna, nämligen att skapa förståelse för informanternas eget görande och förhandlande av risk och trygghet, snarare än deras reaktioner på våra påståenden och tankar. Med anledning av det inledades varje intervjutillfälle med frågorna:

1. Vad innebär ordet risk för dig?
2. Vad innebär trygghet/otrygghet för dig?

Genom att inleda intervjuerna med denna typ av frågor framkom även hur vissa risker associeras med vissa normer och värderingar i en given social kontext (Giritli Nygren et al., 2015b). Dessa frågor följdes därefter av frågor som rörde trygghetsupplevelsen i Sundsvalls stadskärna, vilka platser som ses som trygga respektive otrygga, vilka faktorer som påverkar upplevelsen samt vad som skiljer otrygga respektive trygga platser åt samt hur de hanterar upplevda risker.

För att få en bild av det nuvarande trygghetsarbetet som bedrivs i Sundsvall, hölls som nämnt även intervjuer polisen och en trygghetsgrupp i kommunen som jobbar med trygghet just i stadskärnan. Under dessa diskuterades hur aktörerna arbetar med trygghetsfrågor, hur arbetet bedrivs samt hur de uppfattar Sundsvall; som en trygg eller otrygg stad utifrån sin professionella roll. Dessa intervjuer varade mellan en och en och en halv timme.

Validitetsfrågor är viktiga vid bedömning av forskningsresultat, då det är validiteten som kan skilja ut bra respektive dålig forskning. Forskning med hög validitet innebär att undersökningen överensstämmer väl med det uppställda syftet, samt att slutsatserna faktiskt besvarar på frågeställningarna. Kort sagt; forskaren undersöker det som hen avsett att undersöka. Men frågor kring validitet är även kopplade till vetenskapsfilosofiska frågor, exempelvis den ontologiska frågan om hur vi uppfattar "verkligheten". Existerar det en, för oss, oberoende verklighet? Positivister anser att denna existerar och att det är den som forskare bör studera, medan hermeneutiskt orienterade forskare – feministiska forskare – anser att denna verklighet snarare är en social konstruktion. Detta gör det svårt att bedöma studiers validitet, det finns även (postmoderna) forskare som förnekar validitetens betydelse (Allwood & Erikson, 2010). I denna studie för att uppfylla en hög validitet, i den mån det

är möjligt, har stor vikt fästs vid att det är respondenternas upplevelse och tolkning av trygghet som undersöks. På detta sätt undviks att det ska uppstå "glapp" mellan syfte/frågeställningar och resultatet. Resultatet ska dock tas för vad det är. Resultatet för studien kan inte sägas vara generaliserbart och/eller representerbart för någon större population utanför Sundsvall. Jag ser dock ingen anledning till att respondenterna i den här studien skulle utskilja sig markant från den population från vilken de är tagna, och att studiens slutsatser skulle vara helt utan relevans (Hollander, 2001).

Reliabilitet å sin sida, syftar till att resultatet ska vara möjligt att återfinna om studien upprepas. I och med att detta är en kvalitativ studie som är platsbunden till Sundsvall, finns risken att resultaten kan komma att skilja sig åt. Detta behöver inte bero på att studien i sig varit dåligt planerad eller frågorna varit dåligt formulerade, utan på mer okontrollerbara faktorer som exempelvis tiden. Med tiden utvecklas städers stadskärnor vilket kan innebära att uppfattningarna av trygghet kan komma att ändras. Men även mer kortsiktiga förändringar spelar in, exempelvis årstider och de skillnader i ljus som finns då tidigare forskning visat att dagsljus har en inverkan på hur tryggt ett rum upplevs (Listerborn, 2002). Bästa sättet att ändå försöka säkra någon form av reliabilitet är att hela tiden kritiskt placera sig som forskare i förhållande till studien (Gillies & Alldred, 2012; Hardings, 1998; Mauthner, Birch, Miller & Jessop, 2012).

4.2 Analysmetod

För att analysera det insamlade datamaterialet och kunna dra slutsatser har tematiserad innehållsanalys används. Detta har möjliggjort för att fånga upp respondenternas egna uppfattningar av risker och trygghet, så att själva konstruerandet av begreppen kan tas ut, samtidigt om förhandlandet och görandet (eller ogörandet) av risk inte går förlorat.

Analysarbetet inleddes med att det transkriberade materialet lästes igenom flertalet gånger för att ge en känsla för materialets helhet. Därefter lästes varje enskild intervju mer noggrant, vid dessa genomläsningar gjordes mindre markeringar i texten i form av stödord eller understrykningar av ord, meningar och fraser som upplevdes var relaterade till studien syfte. Därefter plockades dessa ut för att i sin tur koda och så småningom kategoriseras, för att på ett mer lättillgängligt sätt återspegla det centrala budskapet i intervjuerna (Graneheim & Lundman, 2004). För att fånga det latent innehåll i intervjuerna, det vill säga den underliggande meningen, tematiserades de kategorier som skapades i steget innan. Genom denna process bryts intervjuerna ner del för del, för att till slut utgöra material ifrån vilket jag kan besvara mitt syfte och mina frågeställningar (Ibid, 2004).

Tabell 2. Analysmetodens olika steg.

Steg 1	Steg 2	Steg 3 (kodning)	Steg 4 (kategorisering)	Steg 5 (tematisering)
Materialet läses igenom upprepade gånger	Mindre markeringar av relevanta delar görs i materialet	Markeringarna kodas	Koderna kategoriseras	Kategorierna tematiseras

Koderna från det första steget utgjordes till stor del bara av ord, eller korta fraser, som konkret kunde beskriva vad det var informanterna berättade eller gjorde återkopplingar till. Kategorierna som består av flera olika koder beskrev fenomen eller typer av resonemang som förekom i intervjuerna. De slutliga temana var åtta till antalet och döptes till följande: *risk*, *trygghet*, *rädsla för rum*, *rädsla i rum*, *rädsla för rum i rummet*, *göra risk*, *göra risken ogjord* och slutligen *aktörsperspektiv*. Dessa teman återkommer senare i uppsatsen som underrubriker i den analytiska diskussionen, med sånär samma namn.

4.3 Etiska överväganden

Vid all forskning som bedrivs är de etiska överväganden som görs under processen viktiga, därför har Vetenskapsrådet utvecklat forskningsetiska principer som syftar till att ge normer för förhållandet mellan forskaren och undersökningsdeltagare och uppgiftslämnare. Dessa har sin utgångspunkt i att värna om den enskilde individen, som aldrig får utsättas för skaderisker, såväl fysiska som psykiska, förödmjukelse eller kränkning (Vetenskapsrådet, 2002). Det grundläggande individskyddskravet, har konkretiserats i fyra huvudkrav som alltid ska tas hänsyn till innan och under en forskningsprocess; informations¹³ -, samtycke¹⁴ - konfidentialitets¹⁵ - samt nyttjandekravet¹⁶ (Vetenskapsrådet, 2002).

De inledande kraven uppfylls genom informerat medgivande kommer att ses som ett krav för att respondenter ska kunna medverka i studien. Detta kommer att tillgodoses genom att en kortare sammanfattning av studien går igenom, varefter respondenterna får avgöra huruvida de vill medverka i studien eller inte. Rörande konfidentialitetskravet kommer respondenternas uppgifter inte finnas tillgängliga efter intervjuerna är genomförda. Detta genom att alltid nämnas vid koder (deras namn finns därför inte tillgå alls), enda uppgiften som kan finnas kvar efteråt är kön och ålder. Detta ses dock som information som inte kommer att kunna ledas tillbaka till någon enskild individ, vilket innebär att även nyttjandekravet kommer att kunna uppfyllas.

I och med att den här studien har ett tydligt användarperspektiv, och utgår från ett intersektionellt teoretiskt ramverk har det genom hela processen varit viktigt för mig att veta vart jag har positionerat mig själv, i förhållande till såväl teorier som tidigare forskning, men framförallt i relation till studiens respondenter. Frågor som "vilka normer utgår jag från? vem porträtterar jag som den andre? från vems synvinkel undersöker jag detta? Har därför varit viktiga att ställa för att så mycket av informanternas egna perspektiv på risk och trygghet ska utgöra studiens resultat, med så liten påverkan från mig själv som möjligt (Gillies & Alldred, 2012; Mauthner et al., 2012). På detta sätt kan jag lättare finna essensen i respondenternas berättelser och se fler aspekter av det undersökta ämnet än vad jag hade gjort utan att reflektera över min egen position/standpoint (Hardings, 1998). Detta då en medvetenhet kring mina egna utgångspunkter och min position tillåter mig att kritiskt granska mina egna analyser och tolkningar och möjliggöra för mig att se saker ur "den andres" perspektiv och sociala position.

¹³ Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

¹⁴ Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

¹⁵ Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

¹⁶ Uppgifter om enskilda individer, insamlade för forskningsändamål, får inte användas för icke-vetenskapliga syften.

Genom dessa överväganden och reflektionen kring min medvetenhet om min egen position och om olika maktstrukturer i samhället, är förhoppningen att jag ska kunna minimera min egen reproduktion och legitimering av stereotyper och normer genom den här studien. Jag hoppas istället att jag lyckats leverera en medveten och normkritisk studie

5. Analytisk diskussion

I det här avsnittet redovisas studiens resultat, som valts att vävas samman med analysen genom diskussion. Redovisningen har valts att disponeras efter de centrala teman som utarbetats från materialet: *risk och trygghet*, som behandlar hur respondenterna definierar och förstår dessa centrala begrepp; *rädsla för rum, rädsla i rum, rädsla för rum i rummet* i vilka upplevd risk och (o)trygghet diskuteras utifrån föreställningar om rummen och vilka som befinner sig i dessa utifrån position i samhället; *göra risk* och *göra risken ogjord* där informanternas eget görande och ogörande av risk diskuteras utifrån rådande normer och strukturer. Avsnittet avslutas med en del som rör *hur risker görs och ogörs i det organiserade trygghetsskapande arbetet*. I denna avslutande del används materialet från träffarna med trygghetsgruppen och olika personer inom polisen, där deras riskgörande sätts i relation till de övriga gruppernas görande. Avsnittets teman överlappar varandra till viss del, somliga citat kan således även passat in under andra teman än där de är placerade. Detta visar på fenomenets komplexitet och mångsidighet, och bör således inte ses som en brist. Som redan poängterades i metodavsnittet är samtliga informanternas namn avkodade, citaten som används för att exemplifiera tema och resonemang är dock personliga. Som nämdes så har analysen valts att integreras i detta avsnitt, varje tema analyseras därför i direkt anslutning till empiriredovisningen, för att slutligen sammanfattas gemensamt i nästkommande avsnitt.

5.1 Risk och trygghet

Som nämdes i uppsatsens inledande del, så är det stadskärnans användares upplevelser som står i fokus för studien. Detta har inneburit att de centrala begreppen risk och trygghet inte givits någon på förhand klar definition, utan kommer istället få sina betydelser utifrån hur de framträder i det empiriska materialet. De behandlas således explorativt med bred tolkning. Detta analysavsnitt kommer därför inledas med att utifrån de inledande frågorna i intervjuerna, återge informanternas egna beskrivningar och definitioner av begreppen.

Genom intervjuerna framgick, som väntat, att risk hade olika innebörd och betydelse beroende på individers position i samhället. Det kunde röra såväl framkomlighet och tillgänglighet, som utsatt-het för brott, risken att förlora kompisar och/eller polisen. Gemensamt för alla grupperna var att risk beskrevs som något som var svårt att kontrollera, ofta härlett till yttre faktorer. Nedan ges ett exempel på detta sätt att resonera rörande risk.

Resp. 1: typ att man utsätter sig för nåt farligt

Resp. 4: [...] typ yttre faktorer som man inte riktigt kan påverka. Det är svårt att skydda sig från kanske.

Resp. 3: Man inte har kontroll liksom.

(Fokusgruppsintervju med kvinnliga studenter)

Det sätt att förstå risk som framkommer i citatet ovan förekom även i intervjuerna med pensionärer och rullstolsburna. Däremot kopplades risk då ofta ihop med ens egna fysiska hälsa och ålder, och

ofta nära kopplat till framkomlighet.

Från intervjun med pensionärer:

Resp. 1: risk för oss som är gamla, är osandade gator och oskottade övergångsställen och bussfickor.

Det är risk, att stå på en sju, åtta decimeter hög snökant när man ska stiga av bussen, stiga på den och sen ner för att de inte plogat bussfickan, så det är en risk.

Att risk får olika betydelse beroende av vem man frågar blir också tydligt i intervjun med gruppen HBTQ-personer. Där framgick att risk var väldigt nära sammankopplat med ens sexuella läggning och identitet, då processen kring att "komma ut" alltid var förenat med risk, oberoende om det handlade om att uppvisa sin sexualitet i offentligt eller privat rum (se exempelvis Giritli Nygren et al., 2015a/b).

Från intervjun med HBTQ-personer:

Resp. 2: Det är väl alltid en typ av risk man tar när man ska komma ut som något annat än heterosexuell.

Resp. 1: Risk betyder väl ganska mycket för personer inom HBTQ-plus, det är ju nånting man tar på stort allvar eftersom man inte vet vilka människor som kommer vara accepterande eller inte, det kan vara en familjemedlem eller nån främling som kan skapa otrygghet runt om en.

Gemensamt för de flesta kvinnliga informanterna, oavsett position, var att risk kunde härröras till rädslan för överfall och manligt sexuellt våld utomhus sent på kvällen. Detta sätt att tala om risk förekom inte alls hos de manliga respondenterna även om det var andra män som utgjorde risken även för de manliga informanterna. Endast vid ett tillfälle under alla intervjuer förekom att en kvinna upplevts som ett hot, vilket då gick att härröras till att hon var påverkad av droger och i ett bråk med en annan person. Värt att notera är att risk i intervjuerna inte bara refererar till risk för fysisk skada utan kan också handla om "en chans eller en möjlighet till något" (resp.3 i intervjun med manliga studenter), eller som också nämndes:

Resp. 2: Det finns ju en risk att placera aktier också liksom.

(Fokusgrupp manliga studenter)

Detta visar på begreppets bredd och komplexitet, vilket är viktigt och ha med sig i den följande analysen. Risk kan alltså även handla om ett mer spänningssökande beteende genom exempelvis extremsporter och/eller riskfyllda livsstilar, där individerna självmant söker upp olika risker för upplevelsens skull (Lyng & Matthews, 2007). Samtidigt som detta visar på värdet i att vidare studera begrepp som risk.

Till skillnad från risk, så skilde sig inte sättet att tala om *trygghet* åt mellan grupperna nämnvärt. Trygghet handlade i regel om stabilitet i tillvaron samt familj och andra nära och kära. När diskussionerna sedan övergick till att handla om otrygghet och källor till otrygghet, förekom dock tydliga skillnader mellan grupperna. För grupperna med rullstolsburna och pensionärer kunde (o)trygghet härledas till frågor rörande tillgänglighet och rörlighet, medan för gruppen med HBTQ-personer och SFI-elever snarare handlade om tillhörighet, att passa in och möjlighet att göra anspråk på olika platser (jämför Giritli Nygren & Schmauch, 2012).

Under intervjun med SFI-eleverna återkom hela tiden frågan om integration rörande såväl risk som trygghet. Möjligheten att lära sig hur det svenska samhället fungerade och hur det sociala samspelet på offentliga platser ser ut diskuterades flitigt. Detta då ett avvikande beteende sågs som något

som påverkade hela gruppens möjligheter till att bli en del av samhället och därigenom äga tillträde genom platstagande.

Från intervjun med SFI-elever:

Resp. 1: Ibland när de som nyss kommit till Sverige... de vet inte reglerna. De skriker, de pratar högt, de vill bråka. Jag tycker man ska lära sig reglerna först, innan man börjar gå ut och göra saker, inte göra vad man vill och skrika. Det är inte okej.

Resp. 2: Jag tycker om man ska kunna ta emot flyktingar på bästa sätt så måste man lära dem om all information. Om tradition, om allting. Det är stor skillnad mellan Sverige och Asien och Afrika till exempel, man måste ge dem en... måste lära dem hur allt fungerar och hur man är. Gör man det blir alla en del av samhället.

Resp. 3: Det är jätteviktigt för oss att veta hur samhället här fungerar, vi vet inte hur svenskar tänker och vad de gillar, eller hur de fungerar. Man måste lära sig det på en gång.

Dessa citat visar alla på hur centralt upplevelsen av att tillhöra och vara en del av det svenska samhället är för de tre informanterna. Precis som i gruppen med HBTQ-personer, för vilka samhällets och andra människors acceptering av ens sexuella läggning var centralt för trygghetsupplevelsen, är inkluderingen i samhället för SFI-eleverna central. En ovilja att mötas och en ovilja att acceptera olika ursprung sågs även det som en otrygghet, och något som försvårade integrationsprocessen i det Svenska samhället.

Resp. 2: Men man träffar en del människor som inte alls vill ha kontakt med en.
(Fokusgrupp SFI-elever)

Hatbrott var inget som respondenterna uttryckligen diskuterade, vilket kan tyda på att det inte nödvändigtvis är våldshandlingar och/eller trakasserier som ses som en risk. Människors bemötande och agerande gentemot individen har även det en stor inverkan på risk- och trygghetsupplevelsen.

Gemensamt för informanterna var att otrygghet ofta emanerar från andra människor, i synnerhet från män. Otrygghet härrörd från andra kunde förstärkas om droger eller alkohol upplevdes finnas med i bilden. Polisiär närvaro omnämns i de flesta fall som en källa till trygghet, då de upplevs som en övervakare som erbjuder skydd. Men för de missbrukare som ingått i studien, var polisen snarare en källa till otrygghet. Individerna upplevde sig misstänkliggöras och trakasseras av polis och ordningsmakt.

Från intervjun med missbrukare:

Resp. 1: Dyker de upp och det är hur lugnt som helst så blir det ju livat för att de dyker upp. De skapar ju kaos och problem. Retar upp folk. Provocerar. Medvetet.

Resp.2: jag hade en vit Saab en gång [...] På 14 dagar, stannade de mig tre gånger om dagen. Inte fick jag lov att köra någonstans. Och så fort dem såg mig, då tvärvände dem! Och jaga mig. (moderator: vad ville de kolla då?) Körkortet och nykterhet. Och jag kör aldrig i fyllan, och körkort har jag ju! Men det sket de i! Dom skulle stanna mig ändå!

Den konflikt som dessa informanter vittnar om bottnar i den intressekonflikt som uppstår mellan polisen i deras yrkesuppdrag – upprätthålla ordningen i samhället och se till att samhällets lagar efterlevs – och informanternas personliga intressen och livsstil.

I de följande delarna kommer jag gå närmare in på de olika sätt varpå otrygghet (och risk) görs i relation till *rädsla för rum* och *rädsla i rum*. Samt *rädsla för rum i rummet*. Den sistnämnda delen rädsla

för rum i rummet handlar om hur offentliga platser kan skilja sig åt exempelvis beroende på tid på dygnet och vem som intar rummet (Listerborn, 2002:92). Rädsla på offentliga platser kan således grovt delas upp i rädsla för och rädsla i rum, vilket kommer att vidareutvecklas i de kommande delarna.

5.2 Rädsla för rum

Rädsla för rum syftar till rädsla grundad i olika föreställningar om ett rum, ofta baserat på rykten, individers tidigare erfarenheter och/eller föreställningar om att vissa rum är farligare än andra. Denna rädsla är också kopplad till vem man tror sig veta visats på platsen (Listerborn, 2002). Många av respondenterna i den här studien ansåg att deras riskuppfattningar till stor del kom från medier och nyhetsrapportering. Men även på egna och andras erfarenheter, och aktuella diskurser knutna till särskilda platser.

Från intervjun med kvinnliga studenter:

Resp. 3: Tunnlarna vid tågstation är jag också rädd för. Ja, för att min kompis, [...] hon har liksom kallat dom tunnlarna för "våldtäktstunnlarna" för att det skett våldtäkter där. Då blir man ju såhär, jätterädd för att man vet att de kallas för det.

Resp. 2: Dom flesta våldtäkter sker inte ens ute i parker, men sättet man rapporterar om det, då har man ju alltid en bild på en mörk gränd. [...]man blir ju jätterädd för den där mörka parken eller gränden, eller skogen typ. Det är ju som att alla präntar in i en att... såhär, gå inte själv som kvinna för att du kommer att bli överfallen typ.

Från intervjun med pensionärer:

Resp. 3: [...] vissa platser kan vara mer obehagliga, man försöker ju undvika vissa risker. Någon sorts planering, riskplanering finns väl i ens vardag, om än omedvetet. [...] Mycket riskbedömning görs ju utifrån vilken information man får press och så vidare. Och läser man i tidningen att det är mycket överfall, eller tråkigheter på Navet och de här tunnlarna, så är ju det såklart något man tar till sig och man avhåller sig från att utsätta sig för de platserna.

Rädslan för vissa platser är alltså starkt associerad med den diskurs som omger dem, samt hur platserna framställs i media. I citaten från intervjun med kvinnliga studenter ovan, framgår att det även påverkar huruvida du som kvinna kan göra anspråk på särskilda platser under dygnets mörkare timmar. Rummet upplevs med andra ord tillhöra männen under kvällstid, då män inte uppfattas löpa samma risk för att bli utsatt för våld.

Citatet från intervjun med pensionärerna visar på hur individers rörlighet i staden kan begränsas som en följd av rapporteringen och riskuppfattningen. Platser som diskuterades i citaten ovan upplevdes även som otrygga av manliga informanter, det var dock inget som var upplevdes vara knutet till deras kön, utan mer på ett allmänt plan.

Från intervjun med manliga studenter:

Resp. 5: Om ni tänker på parker, eller parken som jag går förbi där, det är väl ... Dels har man väl bilder av att det händer mycket i parker. Från filmer och allt möjligt man har hört och sen så på kvällstid är det ju inte någon som är där.

I det ovanstående citatet framgår att andra personer kan upplevas som en källa till trygghet, men personers närvaro är även en källa till otrygghet – beroende på vems närvaro det pratas om. Sundsvalls busstation (Navet) upplevdes som otrygg av alla respondenterna, och var uppe för diskussion

i alla intervjuer. Otryggheten på Navet härleddes dock endast till den klientel med missbrukare som vistas där, och ingenting till själva miljön som upplevdes som ljus och öppen. Nedan följer två exempel på hur detta uttrycks i två olika intervjuer:

Från intervjun med manliga studenter:

Resp. 2: Navet är ju människorna som hänger där. Så Navet i sig är ju inte en dålig plats, utan det är ju alla junkies som rör sig där. [...] Det är ju alltid höga och fulla människor på Navet, det är ju konstant. [...] Det är dygnet runt.

Från intervjun med pensionärer:

Resp. 3: Det som ger Navet det är väl just det klientelet som samlas där, va? Även om de flesta av dom är harmlösa i sig, så skapar det som någon otrygghetskänsla. För tittar man på platsen som sådan så är det väl inget i den som inger otrygghet.

Resp. 1: Nej, den är ju öppen och upplyst som så. Busskurerna har ju lampor och så, så det är ju inte frågan om det.

Gruppen missbrukare som uppehåller sig på Navet upplevdes ofta som oberäkneliga och obehagliga att vistas kring. Det framgick dock att det var vissa personer inom gruppen som upplevdes som särskilt otrygga, nämligen unga personer och de som brukar droger. Dessa individer upplevdes även som otrygga inom gruppen. Detta vilket visar vikten av att inte se grupper som en enhet utan ta hänsyn till nyanserna inom gruppen, i detta fall gruppen missbrukare.

Från intervjun med missbrukare:

Resp. 2: [...] det är ju nynazarna som strular till det. Nynazarna, nynazarna, de ungdomarna, som tycker de är tuffa och ska hålla på och röka och bråka på busstation. Det är dem som ställer till allting. Dem som sitter och ölar och super, de är ju så jävla trött de orkar inte kliva upp och... och en del är riktigt roliga av dom.

Resp. 3: [...] jag tror inte jag skulle vilja gå från krogen själv och gå till Navet själv. Det skulle jag inte göra.

Resp. 2: fram till tio [kan man vistas på Navet], sen måste man gå hem. Då kommer alla ligister och elände och ställer till det.

Ovanstående citat visar som sagt på att otrygghet även är ett stort och begränsande problem även inom en grupp som ofta pekas ut som "ett problem". Detta visar att otrygghet är ett närvarande problem för alla samhällsgrupper, och som tar sig olika uttryck beroende på individers position och erfarenheter. De missbrukare som jag mötte gav även intryck av att vara exkluderade ur stadskärnan (Thörn, 2011; Jerima, 2013). På frågan "när ni vistas i staden, vart brukar ni vara då?" gav individerna svar som:

Resp. 3: vi är inte i staden, vi åker hem. (Fokusgrupp missbrukare)

Platser görs, som nämnt, i relation till givna normer och egenskaper, genom vilka tillträde regleras (Thörn, 2011). Upplevelsen av att vara exkluderad kan förstärka den otrygghet som missbrukarna upplevde från polisen, men även i förlängningen förstärka otryggheten på Navet sent på kvällen då polisen inte är den källa till trygghet som dem är för många andra av stadsrummets användare. Dessa individer saknar, som tidigare nämnts, många gånger möjligheten att tillskrivas rollen som brottsoffer, utan tillskrivs en permanent roll som problem och/eller gärningsmän (Christie, 1986; Payne & Francies, 2004).

Från intervjun med missbrukare:

Resp. 2: idag vågar man ju inte säga hej till någon utan att någon skriver en lagsedel.

Men inte bara denna grupp vittnade om stadskärnans exkluderingsprocesser, även de rullstolsburna informanterna upplevde sig vara utestängda från delar av stadskärnan. Risk för dem var starkt sammankopplat med möjligheten att ta sig runt, vilket även påverkade deras trygghetsupplevelse. Otrygghet var därför till stor del synonymt med trappor, snäva gångar och kullersten. Otryggheten varierade mycket beroende på årstider, där den upplevdes mer utbredd på vintern, då framkomligheten kunde vara kraftigt begränsad på grund av snö eller liknande. I intervjun med rullstolsburna fördes följande dialog om Sundsvall som stad med avseende på trygghet.

Från intervjun med rullstolsburna:

Resp. 1: Den är ju trygg så kan jag tycka, kan vara lite otrygg om man ska försöka ta sig fram, det är mycket kullersten och gamla byggnader som inte är anpassade och så. Och då kan det vara otryggt.

Resp. 2: Det är ju mycket gamla byggnader, och det är ett ganska stort hinder om man har rullstol.

Tänker bara på det här med restauranger, nu är inte jag någon flitig besökare på restauranger men det är ju minst hälften man inte kommer in på, säkert mer än så också.

Här framgår tydligt att samhällets norm, och även stadsplaneringen utgår från människor utan funktionsvariation, varefter människor som inte passar in i den normen exkluderas från staden. Rörande samhällets normer, så framkom att dessa även påverkade risk- och trygghetsupplevelsen för HBTQ-personer med avseende på heteronormen och samhällets acceptans.

Från intervjun med HBTQ-personer:

Resp. 2: Jag tycker det är jättejobbigt att gå förbi killar, asså typ tonåringar, då blir jag jätteobekvämt och otrygg, så det brukar jag försöka undvika, även på dagen. Men det är absolut unga tjejer också.

Det brukar vara mycket blickar, eller det kanske inte är blickar, men det är väl att man tror att man kommer få blickar när man går förbi dem, kommentarer och sådant.

Hennes medvetenhet om att hon inte faller inom heteronormen, samtidigt som hennes stil – butch¹⁷ – vittnade om att hon öppet valt att frångå normen, har stor inverkan på hennes riskmedvetenhet (se exempelvis Kirby & Hay, 1997). Men det till trots så var hatbrott inget som någon av dem ägnade mycket tanke åt, då det svenska samhället generellt upplevdes som relativt öppet och accepterande. Dessa informanter, som båda var kvinnor, var mer oroade för vad de kallar ”kvinnorelaterade risker” exempelvis våldtäkt. Samtidigt vittnade båda dessa informanter om att homosexuella män troligen är mer riskutsatta än dem själva som homosexuella kvinnor. Vilket styrks av tidigare forskning (Giritli Nygren et al., 2015a/b).

Från intervjun med HBTQ-personer:

Resp. 1: snubbar i vår ålder tycker väl att det är jättehett med två homosexuella tjejer och lesbiska och... men asså, jag tror att det är jättestor skillnad på en homosexuell tjej och en homosexuell kille, och det är en helt annan grej för utomstående.

Ovanstående citat och resonemang visar på att risk hela tiden görs utifrån individen själv och dennes förutsättningar, ofta knutna till individens position i samhället. Men även att riskuppfattningar och föreställningar om platser påverkas av vad vi hör och ser i exempelvis nyhetsrapportering och film. I nästföljande avsnitt går jag närmare in på hur upplevelser av rum påverkar upplevelsen av risk och trygghet.

¹⁷ tjejer med en androgyn stil, som lutar åt det mer stereotypa maskulina hållet. Stilen brukar kännetecknas av kortklippt hår och stereotypiskt manliga kläder.¹⁶ Uppgifter om enskilda individer, insamlade för forskningsändamål, får inte användas för icke-vetenskapliga syften.

5.3 Rädsla i rum

Rädsla i rum är mer situationsbunden än rädsla för rum, och hänger ofta samman med platser utformning gällande exempelvis ljussättning och ödslighet (Listerborn, 2002). Otrygga platser som redan nämnts, såsom parker och tunnlar, nämndes även när respondenterna diskuterade vad som gjorde att vissa platser upplevdes otrygga. Gemensamt var att mörker (dålig ljussättning) och avsaknad av människor i rörelse var de främsta orsakerna till otrygghetsupplevelsen. Det framkom ett samband mellan möjligheten att använda sina sinnen och otrygghet. Exempelvis upplevdes svåröverskådliga platser (för såväl en själv, som för andra runt omkring) eller platser där det är svårt att höra eller göra sig själv hörd, som genomgående otrygga. Det kunde även förstärka otryggheten – exempelvis i gångtunnlarna.

Från intervjun med kvinnliga studenter:

Resp. 5: Det många pratar om där, är att det är i musik i tunnlar, så om jag skriker, då är det ju ingen som hör mig. Och de tunnlar, de är ju liksom nere...

Resp. 1: ...ja, liksom under gatan.

Resp. 3: Och de har den där musiken för att folk ska känna sig tryggare, och jag blir bara rädd av den musiken. Alltså man vill ju höra omgivningen, om det skulle komma någon liksom. Man vill ju höra det istället för musiken. Även på dagen!

Avsaknaden av andra människor i rörelse var något som alla respondenter, i alla grupper, ofta återkom till som ett stort (o)trygghetsproblem (Jacobs, 1961). Den sociala kontrollen, samt den hjälp och stöd som andra människor erbjuder, upplevdes saknas i staden. Detta innebar att informanterna hade svårt att nämna trygga platser i Sundsvall. På så sätt kan den trygga platsen sägas flyttas runt, beroende på hur situationen och omgivningen ser ut, medan de mer otrygga platserna är permanenta.

Resp. 3: Asså, man känner sig ju trygg i Sundsvall över lag, men samtidigt när man ska rada upp trygga platser så tycker jag inte att det finns jättemånga då. Det är mest såhär, eller jag känner mig trygg när det är fler människor, det är så himla tomt överallt liksom. Så jag tror att det är därifrån man känner att det kanske inte finns någon jättetydlig plats där man känner sig riktigt trygg. Men, som sagt, det har ju aldrig hänt en själv någonting sådär läskigt. Så det är väl därför man tycker Sundsvall är ganska tryggt. (Fokusgrupp kvinnliga studenter)

Detta innebär att även de mest trygga platserna, kan upplevas som otrygga. Trygghetsupplevelsen i centrum påverkades för grupperna med pensionärer och rullstolsburna främst av tillgänglighet och rörlighet som då spelade en central roll. De rullstolsburna kunde känna sig exkluderade från delar av stadskärnan på grund av begränsad framkomlighet vilket påverkade trygghetsupplevelsen, medan många av pensionärerna oroade sig för fysiska skador till följd av fall eller liknande. Dessa två grupper gav inte uttryck för otrygghet kopplat till utsatthet för brott i någon större utsträckning, vilket hade varit att vänta i relation till tidigare forskning (Brottsförebyggande rådet, 2016; Pain, 1997). Något som de själva menade hade att göra med att de sällan var ute sent på kvällen, samt att de i regel hade sällskap med.

5.4 Rädsla för rum i rummet

I mycket tidigare forskning har kopplingen mellan rädsla i och rädsla för rum förbisett (Listerborn, 2002), trots att den är viktig att ta hänsyn till. Hur dessa rädsor samverkar kommer därför att närmare undersökas i denna del. Genom att väva ihop dessa olika rädsor kan platsupplevelser som

skiljer sig åt beroende på tid på dygnet synliggöras. Det vill säga, att platser som under dygnets ljusa timmar upplevs trygga, kan efter mörkrets inträde istället upplevas otrygga. Samtliga informanter uppgav att kvällar kändes mycket mer otrygga än dagar, vilket främst berodde på ljusskillnaden. Detta innebar även att trygghetsupplevelsen skilde sig åt mellan årstider, då höst och vinter är mörkare än såväl vår som sommar, samtidigt som de innebär mindre framkomlighet – en viktig aspekt av trygghetsupplevelsen.

I materialet framkom att platsers utformning ofta samverkade med individers uppfattning av platser i relation till upplevelser av trygghet. Många platsers utformning särskilt med avseende ljussättning tycktes ofta förstärka känslan av otrygghet, vilket innebar att på dagtid trygga platser upplevdes otrygga på kvällen. Mörkret, tillsammans med avsaknaden av andra människor i rörelse, förstärkte intrycket av att "en viss typ av människor" rörde sig på platserna. Detta var något som både kvinnliga och manliga informanter gav uttryck för, även om de kvinnliga informanterna tyckte rädslan var mer påtaglig:

Resp. 2: vägen hem tycker jag är läskig. För det är såhär, men det är så tomt. Och sen är det en sådan här stor park som är jätteläskig på kvällen, för den är stor och det är vatten som rinner. [...] och det ligger en skog bredvid, man tänker... någon jävel kan komma och springa ut ur skogen och dra ner mig i skogen. (Fokusgrupp kvinnliga studenter)

Även här var det hotet från män som var det närvarande, något som har en stark inverkan på hur människor rör sig i stadsrummet, samt hur de förhandlar kring riskerna. Att förhandla kring risker kan ses som en process varje människa genomgår vid bedömningar av situationer. Ett exempel kan vara möten mellan människor på trottoarer, där individer bedömer situationer exempelvis utifrån vem de möter, hur omgivningen ser ut och hur en eventuell situation skulle kunna hanteras. Den inre diskussionen, bedömningen och det slutliga agerandet ses som en förhandling hos den enskilda individen.

Mindre människor i rörelse innebar att misstänksamheten gentemot de man mötte ökade, och informanterna blev mer vaksamma. I förhandlandet kring risker uppvisade flertalet av de manliga respondenterna stor medvetenhet kring kvinnors upplevda utsatthet, varefter dem anpassade sitt eget rörelsemönster. Många av dem tenderade även att hellre diskutera andras rädsor och otrygghet, i synnerhet kvinnors (se exempelvis Sandberg & Tollefsen, 2010).

Från intervjun med manliga studenter:

Resp. 5: Jag kan känna om jag går förbi [...] eller om jag går bakom eller om [...] jag möter en tjej på gatan bara så anstränger jag mig för att se så ofarlig ut som möjligt, just för att hon kan ju inte veta [om jag är farlig].

Resp. 3: Det kan ju till och med hända att man tar en liten omväg, bara för hennes skull...

När det rörde männens egen otrygghet så framgick att det inte var något aktivt tänkte på i någon större utsträckning, medan risk och trygghet visade sig vara en högst närvarande och ständigt aktuell fråga för kvinnor. Detta återspeglades även i den atmosfär som omgav de olika fokusgruppsintervjuerna. När män diskuterade risk och trygghet var stämningen avslappnad trots det allvarliga i ämnet, medan stämningen och tonen bland kvinnor var allvarlig och spänd.

5.5 Göra risk och göra risken ogjord

Som några av resonemangen ovan visar kan människors riskuppfattningar förstås utifrån deras

position i samhället. Respondenterna visar tydligt hur maskulinitet och femininitet skapas utifrån risk. I enighet med den rådande maskulinitetsnormen gav inte de manliga respondenterna uttryck för någon utbredd otrygghet, även om det förekom, och på så sätt blir deras görande av sin maskulinitet som en del i deras riskgörande. Detsamma framkom bland de kvinnliga respondenterna som utifrån deras position som kvinnor upplevde sig vara mer riskutsatta än män. Deras riskgörande blev därigenom en del av deras femininitet, utifrån uppfattningen kring kvinnor som naturligt sårbara och oförmögna att försvara sig själva (se exempelvis Hollander, 2001; Valentine, 1992). Genom sitt riskgörande och förhandlande av risker kan kvinnor samtidigt som de gör sin egen femininitet, även reproducera maskulinitetsnormer, genom att tala om män som ett skydd:

Resp. 3: ja, då får man trösta sig med att man har en stor, stark man med sig. (En kvinna från fokusgruppen missbrukare)

I förhandlandet av risker framgick även att kvinnor inte upplevde att de inte skulle kunna försvara sig själva i händelse av ett överfall (vilket även syns i citatet ovan), medan manliga informanter förväntade sig att de skulle kunna försvara sig själva. Männen förväntade sig att kunna undvika en given risk genom att förstärka och/eller förtydliga sin egen maskulinitet, exempelvis genom att visa upp ett tuffare yttre för att avskräcka personer från att bråka med den:

Resp. 4: ibland är det när jag går själv, [...] om jag ser skumma personer. [...] Jag typ bröstar upp mig och går förbi. Jag är ganska stor. Man går ju kanske lite så här böjd, men sträcker på mig liksom. En blir lång liksom. Försöka se lite så här tuffare ut så är det ingen som vågar bråka med mig.

(Fokusgrupp manliga informanter)

Kvinnors förhandlande av risker och hanterandet av dessa skiljde sig markant från männens mer utmanande strategier. Från intervjuerna framgick att kvinnor i så stor utsträckning som möjligt försökte undvika risk genom att ändra sitt beteende och rörelsemönster. Risker förhandlas med andra ord i enighet med rådande föreställningar om kvinnokroppen (Hollander, 2001), som fysisk underlägsen mannens – maskulina – kropp. Detta går även att se i ljuset av Mary Douglas (1966) resonemang om *smuts* och Valentines (1989) diskussion om *skam*, som båda är kopplade till tabun kring att vara ett offer för sexuellt våld.

Resp. 4: mest när man ska hem, på kvällar och sånt, att man tänker på... typ "är det dumt att jag går själv nu?" och oftast tänker man ju att det är dumt att man går själv, även om det oftast inte händer nånting. Så är det ju sällan det händer nåt, men det är ju fortfarande en risk man tänker på.

(Fokusgrupp kvinnliga studenter)

Resp. 3: Det är också så eftersom vi alla är kvinnor, [...] jag upplever att det är typ läskigare för oss för att vi är mer utsatta på kvällarna. Känns det som – jag vet inte, jag har ingen statistik på det.

(Fokusgrupp kvinnliga studenter)

Kvinnor förhandlar risk på så sätt utifrån föreställningar om deras fysiska begränsningar som kvinnor, vilka de var mycket medvetna om, medan männen snarare förhåller sig till sin fysiska potential som män:

Resp. 1: Men så där som du snacka om att gå till Sidsjön, jag bodde ju där förut. Alltså jag klarade aldrig av att gå dit upp själv. För det är världens backe, så jag kände att om någon skulle komma efter mig så skulle jag aldrig orka springa ifrån.

(Fokusgrupp kvinnliga studenter)

Detta resonemang återkom flera gånger hos kvinnliga informanter under intervjuerna, så även i diskussioner om vem eller vilka som utgör det största hotet. Där framgick tydligt att föreställningar om fysisk kompetent är starkt associerat med kön och ålder (Hollander, 2001). Unga män upplevdes av alla informanter utgöra det största hotet, medan äldre personer inte sågs som ett hot då individens sårbarhet ansågs öka med åldern, medan det inneboende hotet minskade. Detta kan sägas grundas i förväntningar och föreställningar om att åldras, där en ökad ålder är synonym med svaghet och hjälplöshet. I intervjun med kvinnliga studenter förhandlade en av dem risk på följande sätt:

Resp. 5: Ja, asså man kollar ju av vad det är för personer man möter till exempel. Om jag går ensam på gata, och ser att det är en man jag möter, då byter ju jag sida på gatan. [...] Eller om det är typ såhär, en gammal gumma, så okej, då blir det inte lika farligt längre.

Genom dessa citat och resonemang framgår tydligt hur risk görs i relation till genus, samt hur genus görs i relation till risk. Föreställningar om femininitet och maskulinitet genomsyrar starkt det som informanterna säger, och reproducerar på så sätt den maktordning som finns mellan män och kvinnor som ligger till grund för bland annat *rädslans geografi* (Valentine, 1989). Konstruktionen av manligt och kvinnligt påverkar hur vi människor förhandlar och förhåller oss till risk, genom vilken kvinnors rörlighet och tillträde till stadens offentliga rum begränsas.

Som visats ovan, är det inte bara i förhållande till maskulint och feminint som risk görs, risk har visats även göras utifrån andra positioner. För de kvinnliga informanterna i HBTQ-gruppen gjordes risk tydligt både i förhållande till att vara kvinna i dagens samhälle, där rädslan för sexuellt våld var påtaglig, och i förhållande till repressalier för att frångå den rådande heteronormer var något de oroade sig för. Trots det kan en av informanterna sägas öppet frångå heteronormen genom att vara *butch*. Risk kan, som nämnt, inte bara göras, risk kan även bli ogjort genom att motsätta sig de rådande normerna som utgör maktstrukturerna i samhället (Giritli Nygren et al., 2015b). Därför kan ett stilval som det ovan ses som ett sätt att göra risken ogjord, även om det skulle kunna innebära en ökad risk i praktiken.

I rollen som kvinna hade informanterna en mängd olika strategier för att undvika (manligt) våld utomhus. Dessa strategier var ofta att gå särskilda vägar där andra människor brukar röra sig och/eller där andra har översikt och kan se om något händer. Men även att alltid ha pepparspray med sig, eller hålla nycklar i handen likt ett knogjärn, för att på så sätt bättre kunna försvara sig vid ett eventuellt överfall var exempel på strategier informanterna tog upp. Detta visar tydligt på hur strategier och att göra risker ogjorda skiljer sig åt.

Maktrelationers påverkan på risk framgår tydligast mellan gruppen missbrukare och polisen. Polisens roll som institution och den makt de innehar med ensam rätt till att bruka våld och med möjlighet att anhålla personer, kan tänkas vara en stor anledning till att de upplevs som en källa till otrygghet hos vissa grupper. I det här fallet ska dock inte bortses ifrån att dessa två grupper traditionellt ofta hamnar i konflikter med varandra, då polisens jobb går ut på att upprätthålla den samhälleliga ordningen och se till att lagar och regler följs.

Gruppen med SFI-elever som ingick i studien gav intryck av att mycket av deras riskuppfattning var associerat med rädslan för att inte passa in i samhället. Det vill säga, möjligheten att ta del av stadsrummet och äga platsen, och inte vara exkluderade. De vittnade dock om att Sundsvall generellt upplevdes väldigt säkert och tryggt. Men rörande denna grupp är det viktigt att ta i beaktning vilka erfarenheter de möjligen kan ha med sig sedan tidigare. Därför är det av vikt att även inom denna grupp vara medveten om närvarande variation och nyanser. De tre personer som ingick i

denna studie kom alla ifrån oroliga och/eller krigsdrabbade områden, vilket kan ge en helt annan referensram gällande trygghet än vad personer som växt upp i Sverige – som i sammanhanget kan ses som ett säkert land att leva i – har. Rädslan för att inte passa in, bör dock ses i ljuset av den vithetsnorm som finns i det svenska samhället och inte på något sätt förminskas.

Risk och trygghet visade sig, som sagt, även vara starkt sammankopplat med möjlighet till framkomlighet och rörlighet för grupperna med pensionärer och rullstolsburna. Där risken kan sägas göras till stor del utifrån deras fysiska förmågor. Istället för att ha klara strategier för att hantera dessa risker, tycktes de snarare verka begränsande och exkluderande rörande deras möjligheter att äga rummet. Här ska dock märkas att detta var mer påtagligt för de rullstolsburna informanterna än för pensionärerna som ändå upplevde sig vara inkluderade.

5.6 Hur risker görs och ogörs i det organiserade trygghetsskapande arbetet

I den här delen kommer riskgörande (och ogörande) hos polisen och en trygghetsgrupp att diskuteras. Då dessa aktörers arbete och arbetssätt markant skiljer sig åt, kommer diskussionen att vara uppdelad i två delar; först diskuteras polisens risk(o)görande och därefter trygghetsgruppens. Vid mina träffar med dessa aktörer visades en stor vilja att verka för ett tryggare Sundsvall, där alla invånare ska kunna vistas obehindrat. Det har också tydligt framkommit att trygghet är ett aktuellt och prioriterat område, från såväl deras sida som kommunens.

Gemensamt för båda dessa grupper är att deras arbete främst utgår från tidigare trygghetsundersökningar som gjorts i Sundsvall, i vilka Navet har visat sig vara den mest otrygga platsen i stadskärnan (Polisen, 2016). Därför riktas idag mycket av deras fokus och arbete på just Navet. För polisen styrs även deras arbete och fokus av deras egen statistik på såväl brott som otrygghet, samt på tips som kommer in till dem. I statistiken är Navet en plats som kraftigt utmärker sig med mycket tillslag och gripanden, och stor och utbredd otrygghet, även i de tips som kommer in till polisen är Navet en återkommande plats. Precis som i de tidigare nämnda fokusgruppintervjuerna var det den klientel av missbrukare som utgjorde källan till otrygghet på och i anslutning kring Navet. Polisen kunde vittna om olika metoder och arbetssätt de har provat för att förbättra situationen, exempelvis fanns tidigare en Citygrupp (avvecklandes under 2014 på grund av bemanningsfrågor), som upplevdes fungerat bra i det trygghetsskapande arbetet kring busstationen. Efter gruppens avveckling har polisen fått ändra sitt arbetssätt och är därför idag på Navet i mån av tid och resurser. Vissa av de jag träffade vittnade dock om en viss uppgivenhet inom polisen rörande Navet när det arbete som läggs ner inte upplevs ha någon effekt på vare sig klientelen eller tryggheten. Detta tycktes även i stor utsträckning påverkas av den resursbrist som råder inom svensk poliskår, då vissa brott måste prioriteras vilket därmed påverkar möjligheterna till att utveckla trygghets- och brottsförebyggande arbete.

Förutom Navet fokuserade mycket av polisens trygghets- och brottsförebyggandearbete på att minska alkoholrelaterade brott, i synnerhet i anslutning till krogar vid stängningstid. Våld och alkohol är som tidigare känt starkt korrelerade med varandra, så även i Sundsvall. Här upplevde dock polisen en tydlig förbättring under de senaste 10 åren då våldsbrotten i anslutning till krogars stängning kraftigt minskat. Detta har kunnat härledas till ett aktivt arbete med ansvarsfull alkoholserving, där krögare, polisen och ordningsvakter gemensamt arbetade mot överservering av alkohol, droganvändning och våld.

Polisens riskgörande kan utifrån detta främst sägas grundas på statistik och tips. Genom statistiken görs riskbedömningar vartefter de förhandlar riskerna och sitt agerande. Till skillnad från många övriga grupper i den här studien, så försöker inte polisen undvika riskerna genom olika strategier,

de gör snarare öppet motstånd mot de risker som identifierats. Detta påverkas självklart av den yrkesroll som polisen har, där upprätthållande av lag och ordning många gånger innebär svåra och riskfyllda situationer. Polisens riskgörande i det här fallet kan också ses som unikt, i bemärkelse av att risker inte görs i förhållande till de själva utan den övriga befolkningen i Sundsvall. Självklart gör polisen även riskbedömningar utifrån sig själva, vid till exempel olika insatser och ingripanden, det var dock inget som diskuterades närmare under våra samtal. Detta kan möjligen vara ett sätt att hantera de risker man möter som polis, nämligen att så länge man är i jobbet är man polis och är på så sätt distanserad från risker mot en själv som person.

Liksom polisen var också trygghetsgruppen mycket fokuserad på Navet och den klientel som upplevs vara källan till den otrygghet som finns på och i anslutning kring platsen. Under Trygghetsgruppens möte diskuterades främst denna problematik och olika förslag till lösningar och förbättringar. Mycket av diskussionerna handlade om hur Navet skulle kunna bli en plats som tillhör den gemene sundsvallsbon, istället för att tillhöra missbrukare och hemlösa som idag. Detta innebar ofta att bygga bort eller flytta gruppen (Koskela 2000; Minton, 2006). Detta kan ses som ett steg i att bygga in kontrollerande åtgärder i det offentliga rummet. Det reproducerar även samhällts maktordning där individer som inte anpassar sig efter samhällsordningen exkluderas från det offentliga rummet (Sanders, 2009), istället för att försökas integreras genom olika metoder. Dessa åtgärder kan innebära att ytterligare samhällsgrupper exkluderas ur offentligheten. Utifrån detta kan trygghetsgruppens riskgörande sägas utgå från både statistik, men även från medlemmarnas egna perspektiv då mycket av riskerna diskuterades utifrån dem själva. Men då gruppen var relativt homogen med avseende på etnicitet, utbildningsnivå, funktionsvariation och social position går många av de aspekter av risk och trygghet som lyftes fram tidigare i uppsatsen, förlorade i deras riskgörande.

I och med den processen blir vissa risker ogjorda, vilket i längden reproducerar många av samhällets maktordningar. I sitt riskgörande utgår både polisen och trygghetsgruppen från många av samhällets hegemoniska normer och strukturer, vilket gör många av samhällets grupper själva blir ogjorda. Risk- och trygghetsbegreppet blir således endimensionellt och bortser från flera gruppers otrygghet, exempelvis otrygghet som härleds till frågor rörande framkomlighet, tillhörighet och möjlighet att göra anspråk på olika offentliga platser. Att just dessa aspekter faller bort för polisen beror förmodligen till stor del på de uppgifter som ingår i deras yrke. Genom den ensidiga fokus på Navet som förekom i diskussionerna, gick andra dimensioner av upplevd otrygghet i stadskärnan förlorade, exempelvis den utbrädda otrygghet som de kvinnliga respondenterna vittnade om och betydelsen av framkomlighet. Detta visar på vikten av att medvetandegöra aktörer om mångsidigheten i dessa begrepp, och vilken betydelse position har för risk och trygghetsgörande. Aktörer medvetna om dessa variationer och dimensioner kan innebära ökade möjligheter till ett mångsidigt arbete som riktar sig till alla stadsrummets användare.

6. Sammanfattning och slutdiskussion

I den här uppsatsen har jag velat öka förståelsen för hur olika sociala grupper upplever Sundsvalls stadskärna utifrån ett trygghetsperspektiv. Detta har gjorts genom att visa på hur risk och trygghet tillsammans med genus, sexualitet, etnicitet, social position, funktionsvariation och ålder är något socialt föreställt, som görs utifrån intersektioner i samhällts maktordningar. Detta är av många förkroppsligat och görs därför utan någon vidare reflektion. Risk är således något som konstruerar och reproducerar hegemoniska strukturer i samhället genom mänskligt handlande (West & Zimmerman, 1987; Giritli Nygren et. al., 2015a).

Som tidigare forskning har visat så påverkar konstruktioner av risk och position människors möjligheter att äga tillträde till offentliga platser, vilket påverkar deras vardag och livskvalité i längden (Brottsförebyggande rådet, 2016; Thörn, 2011). Genom att analysera olika aspekter och dimensioner av riskgörande har jag visat att otrygghet och risk är något som är ständigt närvarande för kvinnor, medan otrygghet för män inte är ett lika närvarande problem. Män uppvisade istället medvetenhet kring deras egen roll som ett potentiellt hot vartefter de anpassade sitt eget rörelsemönster. Samtliga respondenter upplevde att det främsta hotet utgjordes av unga män, och personer under påverkan av droger. Otryggheten upplevdes även som störst under kvällstid och dygnets mörka timmar, detta innebär att trots att offentliga rum är välplanerade och välskötta så kan de upplevas skrämmande och otrygga om människor som vistas där framkallar känslor av otrygghet (Jerima, 2013; Pain, 2001). På så sätt kan den trygga platsen sägas vara flyktig och flytta runt beroende på situation och omgivning, medan den otrygga platsen är mer permanent. Kännetecknande för trygga platser var bra ljussättning och andra människor i rörelse, vilket är något som även tidigare forskning har visat på (exempelvis Jacobs, 1961; Edqvist, 2012)).

Från fokusgruppsintervjuerna framgick som sagt att det inte bara är i förhållandet mellan maskulint och feminint som risk görs, risk gör även utifrån andra maktordningar, normer och strukturer. För de kvinnliga respondenterna i HBTO-gruppen framgick tydligt hur olika ordningars intersektioner inverkar på trygghetsupplevelsen. För dem gjordes risk både i förhållande till att vara kvinna (rädslans geografi), samtidigt som det gjordes utifrån den hegemoniska heteronormen. För gruppen SFI-elever som ingick i studien gjordes risker utifrån kulturella maktordningar som samverkar med vithetsnormen. Trygghet visade sig även vara starkt sammankopplat med framkomlighet och rörlighet, för grupper som pensionärer och rullstolsburna. Samhället förutsätter slentrianmässigt att flertalet grupper är eller består av gående och riskerna gör därav i relation till detta antagande. Polisens närvaro var något som av de flesta informanterna upplevdes som en källa till trygghet, men för de missbrukare som ingått i studien, var polisen snarare en källa till otrygghet.

I studien ingick även trygghetsarbetande aktörer, dessa gjorde risker främst utifrån statistik och tidigare forskning, vilket kan innebära att såväl vissa risker som positioner kan bli ogjoda. Ett endimensionellt risk- och trygghetsbegrepp exkluderar normbrytande och perifererade grupper från riskanalysen, något som i längden kan utestänga dem från det offentliga rummet (Jerima, 2013; Thörn, 2011).

Referenser

Andersson, Birgitta (2001) Rädslans rum. KFB: Stockholm.

Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G. (2010) Grundläggade vetenskapsteori. Lund: Studentlitteratur AB

Asplund, Johan (1991) Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft. Korpen: Göteborg

Brottsförebyggande rådet, 2007. Våld mot personer med funktionshinder. Rapport 2007:26. ISBN: 978-91-85664-82-5

Brottsförebyggande rådet. 2016. Nationella trygghetsundersökningen 2015. Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Rapport 2016:1. ISBN:

Butler, Judith (1990) Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. London: Routledge.

- Brownlow, Alec (2005) A geography of med's fear. *Geoforum*, 36, 581-592.
- Bryman, Alan & Bell, Emma 2005. *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Ljubljana Slovenien: Liber
- Christie, Nils (1986) *Ideal Victim* I Ezzat A. Fattah, ed (1986) *From Crime Policy to Victim Policy*. New York: St. Martin's Press.
- Connell, Catherine (2010) Doing, Undoing, or Redoing Gender? Learning from the Workplace Experiences of Transpeople. *Gender and Society*, 24:1, 31-55.
- Day, Kristen, Stump, Cheryl & Carreon, Daisy (2003) Confrontation and loss of control: Masculinity and men's fear in public space. *Journal of Environmental Psychology*, 23:3, 311-322.
- Day, Kristen (1999) Embassies and sanctuaries: women's experiences of race and fear in public space, *Environment and Planning D*, 17, 307-328.
- De Los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över (o) jämlikhetens landskap*. Liber: Solna.
- de Magalhães, Claudio. (2010) Public Space and the Contracting-out of Publicness: A Framework for Analysis. *Journal of Urban Design*, 15:4, s. 559-574.
- Dobash R. Emerson and Dobash Russel P. (1992) *Women, violence and social change* Routledge, London.
- Douglas, Mary (1966) *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.
- Edge, K. (2005). Buy, Sell, Roam: The airport Calculus of Retail. I verket Orvell, M. & J. L. Meikle (red.): *Public Space and the Ideology of Place in American Culture*, s. 219-242. Rodopi, Amsterdam.
- Edqvist, Rakel (2012) *Handbok för tryggare stadsmiljöer – Metoder och verktyg för att arbeta med trygghet I gestaltning och projektering av stadsrum*. Huddinge kommun. Tillgänglig: http://www.huddinge.se/Global/trafik_vagar_och_resande/handbok/trygghetshandbok_Komplett_WEB.pdf (Hämtad: 2016-03-10)
- Galey, K. & Pugh, H. (1992) *The needs of people with disabilities* Environment Department, London Borough of Hammersmith and Fulham.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press, Washington D.C.
- Gillies, Val & Alldred, Pam (2012) i Miller, Tina, Birch, Maxine, Mauther, Melanie, & Jessop, Julie. (red.) (2012) *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE
- Giritli Nygren, Katarina & Olofsson, Anna (2014) Intersectional approaches in Health-Risk Research: A Critical Review. *Sociology Compass*, 8:9, 1112-1126.
- Giritli Nygren, Katarina & Schmauch, Ulrika (2012) Picturing inclusive places in segregated spaces:

a participatory photo project conducted by migrant women in Sweden. *Gender, Place & Culture*, 19:5, 600-614.

Giritli Nygren, Katarina, Öhman, Susanna & Olofsson, Anna (2015a) Everyday places, heterosexist spaces and risk in contemporary Sweden. *Culture, Health & Sexuality: An International Journal of Research, Intervention and Care*, 18:1, 45-57.

Giritli Nygren, Katarina, Öhman, Susanna & Olofsson, Anna (2015b) Doing and Undoing Risk: the mutual constitution of risk and heteronormativity in contemporary society. *Journal of Risk Research*, 1-15

Granheim Ulla & Lundman Berit (2004) Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24:2, 105-112.

Hardings, Sandra (1998) *Is Science Multicultural?* Bloomington: Indiana University Press.

Hale, Chris. (1996). Fear of Crime: A review of the literature. *International Review of Victimology*, 4, 79-150.

Hollander, Jocelyn A. (2001) Vulnerability and Dangerousness: The Construction of Gender through Conversation about Violence. *Gender and Society*, 15:1, 83-109.

Hill Collins, Patricia (2000) *Black feminist thought: Knowledge, consciousness and the politics of employment*. NY: Knowledge.

Jacobs, Jane (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. Vintage Books: New York.

Jerima, Martina (2013) Offentliga rum i föränderliga städer – tillgänglighetens och den ökade rörlighetens inverkan. Helsingfors Universitet: Geografiska avdelningen.

Kirby, Stewart & Hay, Iain (1997) (Hetero)sexing Space: Gay Men and "Straight" Space in Adelaide, South Australia. *Professional Geographer*, 49:3, 295-305.

Koskela, Hille (1999) Fear, Control and Space: Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance. Helsingfors Universitet geografi avdelningens publikationer A 137. 116 s. Institutionen för geovetenskaper och geografi, Helsingfors universitet.

Koskela, Hille. (2000). 'The Gaze Without Eyes': Video-Surveillance and the Changing Nature of Urban Space. *Progress in Human Geography* 24:2, s. 243-265.

Kääriäinen, Juha (2007). Trust in the Police in 16 European Countries. *European Journal of Criminology*; Vol. 4, 409-435.

Lieberg, Mats (1992) *Att ta skulden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Arkitektsektionen: Lunds Tekniska Högskola

Listerborn, Carina (2001) Rädslans geografi – om "privata" kvinnor och "offentliga" män. *Tidsskrift för genusvetenskap*, 2, 83-98.

Listerborn, Carina (2002) Tryggstad: Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Länsstyrelsen Västernorrland (2010) Sundsvall: Från spännande historia till levande kulturarv. Länsstyrelsen Västernorrland: Härnösand. Finns tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/vaster-norrland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/broschyren-foldrar/2010/Fr%C3%A5n%20sp%C3%A4nnande%20historia%20till%20levande%20kulturarv/sundsvall-fran-spannade-historia-till-levande-kulturarv-sv.pdf> (Hämtad: 2016-05-17)

Lyng, Stephen & Matthews, Rick (2007) i Hannah-Moffat, Kelly & O'Malley, Pat (red.) *Gendered Risk*. New York: Routledge Cavendish.

Mauthner Melanie, Birch Maxine, Miller Tina & Jessop Julie (2012) i Miller Tina, Birch Maxine, Mauthner Melanie, & Jessop Julie. (red.) (2012) *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE.

Milberger, S., Israel, N., LeRoy, B., Martin, A., Potter, L. och Patchak Schuster, P. (2003) Violence against women with physical disabilities. *Violence and Victims*, 18 (5).

Minton, Anna. (2006). *The Privatisation of Public Space*. 4.2.2013. Tillgänglig: <http://www.annaminton.com/Privatepublicspace.pdf> (Hämtad: 2016-05-04)

Mittuniversitetet (2016) Beslutsunderlag: Ansökan om medel för förstudie. Sundsvall: Mittuniversitetet.

Molina, Irene (2007) Intersektionella rumsligheter. *Tidskrift för genusvetenskap* 3, 6-21.

Montelius, Elin & Giritli Nygren, Katarina (2014) 'Doing' risk, 'doing' difference: towards an understanding of the intersections of risk, morality and taste. *Health, risk & Society*, 16:5, 431-443.

Olofsson, Anna, Zinn, Jens O., Griffin, Gabriele, Giritli Nygren, Katarina, Cebulla, Andreas & Hannah-Moffat, Kelly (2014) The mutual constitution of risk and inequalities: intersectional risk theory. *Health, Risk and Society*, 16:5, 417-430.

Pain, Rachel (1991) Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime. *Progress in Human Geography*, 15:4, 415-431.

Pain, Rachel (1997) Whither women's fear? Perceptions of sexual violence in public and private space. *International Review of Victimology*, 4, 297-312.

Pain, Rachel (2000) Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in Human Geography*, 24:3, 365-388.

Pain, R. (2001). Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban studies*, 38:5-6, 889-913.

Pain, Rachel & Francis, Peter (2004) Living with Crime: Spaces of Risk for Homeless Young People. *Children's Geographies*, 2:1, 95-110.

Pain, Rachel & Townshend, Tim (2002) A safer city centre for all? Senses of community safety in New Castle upon Tyne. *Geoforum*, 33:1, 105-119.

Polisen (2016) Polisens trygghetsmätning Sundsvall.

Sandberg Linda & Tollefsen, Aina (2010) Talkning about fear of violence in public space: female and male narratives about threatening situations in Umeå, Sweden. *Social and Cultural Geography*, 11:1, 1-15.

Sanders, R. (2009). The Public Space of Urban Communities. I Miles, O. & J. L. Meikle (red.): *Public Space and the Ideology of Place in American Culture*, s. 263–288. Rodopi, Amsterdam.

SCB (2016) Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2015 och befolkningsförändringar 2015. Finns tillgänglig: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Kommun-lan-och-rikt/399347/ (Hämtad: 2016-05-12)

Schmauch, Ulrika & Giritli Nygren, Katarina (2014) The hidden boundaries of everyday places: migrant women, homeplace and the spatial practices of a small Swedish Town. *ACME*, 13:2, 372-393.

Sundsvalls kommun (2015) Kommunfakta – tätort. Finns tillgänglig: <http://www.sundsvall.se/Global/Nya%20Sundsvall.se%202010/Kommunfakta/Befolkning/Kommunfakta%202014/Sundsvall%20T%C3%84TORT.pdf> (Hämtad: 2016-05-12).

Stanko, Elizabeth (1990) *Everyday Violence. How Women and Men Experience Sexual and Physical Danger*. London: Harper Collins Pbl.

Thörn, Catharina (2011) Soft Policies of Exclusion: Entrepreneurial Strategies of Ambience and Control of Public Space in Gothenburg, Sweden. *Urban Geography*, 32:7, 989-1008.

Valentine, Gil (1989) The Geography of Women's Fear. *Area*, 21:4, 385-390.

Valentine, Gill (1992) Image of Danger: Women's Sources of Information about the Spatial Distribution of Male Violence. *Area*, 24:1, 22-29.

Valentine, Gill (1993) Negotiating and Managing Multiple Sexual Identities: Lesbian Time-Space Strategies. *The Royal Geographical Society*, 18:2, 237-248.

Valentine, Gill (2007) Theorizing and Researching Intersectionality: A Challenge for Feminist Geography. *The Professional Geographer*, 59:1, 10-21.

Van Dijk, Jan, Van Kesteren, John, Smit, Paul, Tilburg University, UNICRI, UNODC, (2007) 'Criminal Victimization in International Perspective: Key Findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS'. The Hague, Ministry of Justice, WODC.

Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002) Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad: 2016-03-23).

Whyte, William H. (1980) *The Social Life of Small Urban Spaces*. New York: Project for public spaces.

West, Candace & Zimmerman, Don H (1987) Doing Gender. *Gender & Society*, 1:2, 125-151.

Young, Mary Ellen, Nosek, Margaret A., Howland, Carol, Chanpong, Gail. och Rintala, Diana H. (1997). Prevalence of abuse of women with physical disabilities. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 78. s. 34– 38.

Appendix

Bilaga I. Intervjuguide till fokusgruppsintervjuer

Projektet

Den framtida magisteruppsats som denna forskningsdesign avser ingår i ett samarbetsprojekt mellan Sundsvalls kommun och Mittuniversitetet i Sundsvall. Projektet är i form av en förstudie som syftar till att på ett hållbart sätt (ur såväl ekonomisk, social som miljömässig aspekt) bidra till utvecklingen av Sundsvalls stadskärna. Det konkreta målet för studien är att identifiera och öka kunskapen om de olika utmaningar och den potential som finns i Sundsvalls stadsmiljö ur stadsrummets användares perspektiv. Genom detta arbete är förhoppningen att utveckla inkluderande miljöer där affärsmöjligheter tas till vara på, sociala behov tillgodoses samtidigt som nya sociala relationer generas, för att på så sätt förstärka stadsmiljön i Sundsvall.

En viktig aspekt inom stadsutveckling är trygghetsarbete, som strävar efter att stadskärnor ska upplevas tryggare av dess användare. Syftet för den här studien kommer därför vara att undersöka hur olika sociala grupper upplever Sundsvalls stadskärna utifrån ett trygghetsperspektiv.

Etik

- Högst frivilligt, ni kan när som helt under intervjun välja att gå härifrån och därmed avbryta er medverkan (informations- och samtyckekravet).
- Era uppgifter kommer att vara konfidentiella. Det vill säga att ingen mer än jag kommer att ha tillgång till inspelningen från intervjun, era namn kommer inte heller att finnas tillgängliga utan ni kommer att benämnas som koder. Detta för att bevara er anonymitet i studien. Kön och ålder kan komma att nämnas senare, men utomstående som inte vet att just ni deltagit kommer ej att kunna identifiera er utifrån de uppgifterna (utbildning nämns ej) (konfidentialitetskravet).
- De uppgifter och den data jag samlar in kommer endast att användas i forskningssyfte, och inte till något annat (nyttjandekravet).

Tanken men att vi gör detta i grupp, är att ni ska få möjlighet att diskutera era upplevelser med andra, samt att ni därmed får möjlighet att reflektera över era egna (och andras) upplevelser.

Risk och trygghet, begreppen

Vad innebär ordet risk för dig?

Vad innebär trygghet/otrygghet för dig?

Hur skulle du beskriva Sundsvall som stad, som en trygg eller otrygg stad?

Är rädsla/otrygghet/risk och trygghet något ni brukar fundera kring (främst från eget, men även andras perspektiv)?

Upplevelser

Vilka platser i Sundsvalls stadskärna identifierar ni som...

- Trygga
- Otrygga
- Varför, vad skiljer de åt?

När ni rör er utomhus, såväl dag som natt, hur är er upplevelse då?

- Vad utgör riskerna?
- Hur identifierar ni (dessa) risker?
- Hur hanterar ni dessa? Har ni några strategier?

Skulle ni säga att detta är något som påverkar er och er vardag/liv?

- Livskvalité
- På vilket sätt påverkar det er?

Upplever ni att (o)trygghet/risk skiljer sig åt mellan platser, olika tidpunkter, såväl under dygnet som under ett år (främst beroende årstid)?

Berätta gärna om hur upplevelsen skiljer sig åt och vad, om skillnader finns, detta kan tänkas bero på?

Vad med dessa platser/tidpunkter gör att de upplevs otrygga?

Egen erfarenhet

Berätta gärna om en gång när ni upplevt att ni varit otrygga i Sundsvall.

När, var, hur, varför?

Hur hanterade ni detta?

Främst riktad mot killar grundat på tidigare forskning som visat att de ofta pratar om att de själva uppfattas som risk(er) av främst tjejer... (Sandberg & Tollefsen, 2010:9) (tas bara upp om de själva för det på tal)

Hur märker ni detta?

Hur känns detta?

Hur hanterar ni denna position?

Mot trygghet

Vad får en plats att upplevas som trygg?

- De platser som i nämnde tidigare som otrygga, vad skulle kunna få dessa att istället upplevas som trygga?

Varifrån tror ni att er bild av risker och vad som är ett hot kommer ifrån?

- Media, egna erfarenheter osv.

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

**Metod för bred representation och medborgarinflytande
– ett uppsökande referensgruppsarbete**

Katarina Giritli Nygren och Sara Nyhlén

I. Inledning

I planprocessen är det enligt Plan- och Bygglagen (2010:900) obligatoriskt med medborgardeltagande eftersom det ses som en av de viktigaste komponenterna för att skapa ett socialt hållbart samhälle, inte minst genom de positiva värden som inkludering kan ge. Däremot behöver begreppet medborgardeltagande diskuteras. Likaså behöver föreställningen om att deltagande automatiskt ger sociala och demokratiska värden problematiseras.

Medborgardeltagandet innebär att invånare involveras i offentliga beslutsprocesser i syfte att påverka det faktiska utfallet av sådana processer. Detta kan ske genom en agenda som fokuserar på att stärka de demokratiska idealen men även genom invånarnas egna uppfattningar om ett behov av att påverka. Begreppet medborgardeltagande är i sig komplicerat. När vi diskuterar medborgares möjlighet att påverka den urbana utformningen är det sällan ett homogent begrepp vi använder oss av. Istället används en begreppsapparat som hänvisar till en rad idéer men inte till hur dessa idéer bör implementeras eller genomföras i praktiken. Tjänstepersoner och politiker vittnar om att de planeringsprocesser som sker i form av medborgardialoger (s.k. inbjudet deltagande) huvudsakligen inkluderar vita, äldre, välutbildade män och att det överlag är svårt att locka deltagare till dessa dialoger (se t.ex. Tahvilzadeh 2014). Ibland står möteslokaler tomma trots försök att sprida information om möten via traditionella kanaler som tidningar, anslagstavlor och/eller kommuners webbsidor. I demokratiutredningen (2014) framhålls att en aktuell fråga är hur det går att nå medborgare och väcka deras intresse för att delta i dialoger.

Det konkreta målet med hela förstudien var att öka kunskapen om utmaningar och potential i Sundsvalls stadsmiljö utifrån stadsrummets användare med målsättningen att inkludera grupper som normalt är underrepresenterade i samarbetsinsatser och att därför pröva ett alternativt referensgruppsarbete. I detta avsnitt presenteras en metod för bred representation och ett uppsökande referensgruppsarbete. Även om den form för deltagande som presenteras här är mer tidskrävande än att delta vid traditionella referensgruppsmöten menar vi att alternativa metoder för medborgardeltagande behöver utvecklas och testas för att diversifiera de röster som hörs i bland annat stadsplaneringsprocesser. Vi valde att aktivt söka upp grupper av medborgare som vanligtvis inte deltar i medborgardialoger.

2. Bakgrund och målsättning

I andra studier har deltagande forskare visat att genom att fokusera på det som vanligtvis inte görs, dvs. det som ligger utanför de vardagliga sätten att göra något (t.ex. att enbart arbeta med inbjudet deltagande), innebär öppningar för förändrade arbetssätt och att på så sätt "störa normen" (Lindblad Gidlund & Nyhlen 2015). För att få syn på de vardagliga arbetssätt som ofta styr vilka perspektiv som tillåts dominera stadsplaneringsprocesser och utifrån det kunna öppna upp för möjligheter att ändra dessa kan nedanstående frågor vara viktiga att ställa:

- Vilka deltar i stadsplaneringsprocesser och när deltar de?
- Hur deltar de?
- Hur bjuds de in?
- Vad innebär det ovan nämnda för vilka perspektiv som blir viktiga i planeringsprocesser?

Genom att identifiera det som vanligen görs blir det också synligt vad som inte görs, eller när "det andra" så att säga blir ett tillägg till det normala. Den gällande normen är trots allt hela tiden utgångspunkten. Genom att istället låta "det andra", "det som ligger utanför", eller minoriteterna om man så vill, vara utgångspunkten – och tillåta sig att utmana de inarbetade arbetsformer och processer som automatiskt bevakar normen – så vänds perspektiven (Lindblad Gidlund & Nyhlén 2015).

Vår utgångspunkt är att den politik som genomförs i kommunerna inte är automatiskt given utan att den översätts lokalt och påverkas av hur berörda aktörer uppfattar vad medborgarinflytande är och kan vara. Sådana uppfattningar kan få konsekvenser för vem som blir inbjuden att delta i processer kring bland annat stadsplanering och stadskärneutveckling. Likaså för vilka perspektiv som blir representerade.

Inom ramen för förstudien gjordes ett antal inledande intervjuer och i dessa framkom, precis som tidigare forskning visat, att intresset för att delta i referensgrupper enligt traditionella former var lågt samt att det restes frågor om vad ett sådant deltagande konkret skulle kunna leda till. Vår målsättning var därför att utveckla, dokumentera och pröva den metod vi kommit att kalla för *hörande av referenspersoner med särskild kunskap*.

3. Genomförande

I syfte att pröva ett mer uppsökande referensgruppsarbete och en metod för en bredare representation valde vi, som tidigare nämnts, att aktivt sökt upp och intervjua såväl personer och grupper som redan innehar poster i etablerade referensgruppsorgan som såväl personer och grupper som befinner sig utanför dessa. Under hela detta arbete utgick vi från devisen att det är vår uppgift att söka upp dem vars perspektiv vi är intresserade av, dvs. det är inte dessa parter uppgift att söka upp oss. Uppsökande verksamhet har visat sig vara en förutsättning för en inkluderande ansats (Giritli Nygren & Schmauch 2014). Vi träffade utvalda personer och grupper utifrån deras önskemål om hur, var och när sådana möten kunde äga rum och vi hade dialoger om bland annat agendasettande, i vilken del av processen de helst önskade vara med och vad de utifrån sina respektive perspektiv såg som avgörande för en hållbar stadsutveckling.

Vi valde att i de flesta fall genomföra fokusgruppsintervjuer (se t.ex. Hörnberg 2016; Sjöberg, 2016) eftersom den metoden också kan ge utrymme för diskussion och förhandling om olika sätt att förstå och uppleva ett gemensamt fenomen. Sammanlagt genomfördes 19 intervjuer med totalt 63 referenspersoner, 34 män och 29 kvinnor (se tabell 1). Tiden för intervjuerna varierade mellan 50-120 minuter.

Tabell 1: Intervjupersoner utifrån position (dvs. inhämtade perspektiv), antal intervjutillfällen samt antalet respondenter (även uppdelat på män och kvinnor)

Position	Tillfällen	Antal män	Antal kvinnor	Totalt antal respondenter
Polis	3	4	–	4
Kommunala tjänstemän/råd	4	7	4	15
Skolledare	1	1	–	1
Programstudenter	4	10	8	18
Internationella studenter	1	1	5	6
HBTQ-personer	1	–	2	2
Ungdomar	1	2	4	6
Pensionärer	1	3	4	7
SFI-elever	1	2	1	3
Missbrukare	1	2	1	3
Rullstolsbundna	1	2		2
Totalt	19	34	29	63

Det värt att påpeka att vi inför alla möten informerade om en forskares etiska riktlinjer. Dessa riktlinjer handlar om förhållandet mellan forskare och uppgiftslämnare. Utgångspunkten är att den enskilde individen aldrig får utsättas för skaderisker, varken fysiska som psykiska, förödmjukelse eller kränkning (Vetenskapsrådet, 2002). Det grundläggande kravet på individsskydd har konkretiserats i fyra huvudkrav som alltid ska tas hänsyn till innan och under en forskningsprocess: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- samt nyttjande-kravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Alla referenspersoner fick information om vad som var syftet med intervjun samt hur deras svar kan komma att användas samt vilka som kommer att ha tillgång till materialet. Vi utlovade också att personuppgifter och material kommer att behandlas konfidentiellt. Det betyder att vi så långt det är möjligt har anonymiserat de svar som framkommit. De intervjuade har också fått ge sitt informerade samtycke till att delta vid intervjun.

Utifrån det ovan sagda skulle det kunna vara lämpligt att utgå från ett antal etablerade etiska riktlinjer även i relationer mellan medborgare och kommunala tjänstepersoner för att säkerställa att referenspersoner är informerade och har kunskap om hur deras respektive perspektiv och funderingar kan komma att användas.

4. Slutsatser och lärdomar

Som nämndes inledningsvis var syftet att utveckla metoder för att tillvarata stadsrummets användares kunskaper om och erfarenheter av utvecklingen av Sundsvalls stadskärna. Utöver att samla in information från stadsrummets användare var målsättningen också att inkludera grupper som normalt är underrepresenterade i samarbetsinsatser och att pröva förutsättningarna för ett alternativt referensgruppsarbete. Alternativa metoder för inflytande bygger, bland annat, på uppsökande verksamhet. Det är dock inte givet att detta alternativa tillvägagångssätt automatiskt kräver mindre tid eller engagemang från medborgarna, men det kan tilltala en bredare allmänhet. En utmaning är att förhålla sig till inflytelseförhållandena mellan parterna vid planeringsprocesser och att återkopp-

la resultat, även om de inte alltid blir såsom medborgarna efterfrågade.

Vi menar att den metod som användes i denna förstudie skulle kunna vara en grund för ett tillvägagångssätt som går bortom vedertagna arbetssätt i syfte att fånga sådana perspektiv som vanligen inte hörs i planerings- och utvecklingsprocesser. Vill man på allvar ta tillvara på olika perspektiv, erfarenheter och röster för att skapa ett inkluderande samhälle behövs alternativa arbetssätt för medborgerligt inflytande. Ett hot mot inkluderande planerings- och utvecklingsprocesser är frånvaron av medborgerligt inflytande, vilket många gånger kan förklaras av att formerna för inflytande inte är attraktiva för medborgarna. De upplevs som byråkratiska och/eller alltför tidskrävande.

Genom att fokusera på dem som vanligtvis inte hörs i planerings- och utvecklingsprocesser och de perspektiv som sällan representeras motverkas ett annars ganska kompakt forfarande av i det här fallet stadsutveckling. Kompaktheten gör det ofta svårt att fånga "det som ligger utanför normen". Därför argumenterar vi för att vedertagna arbetssätt såsom medborgar-dialoger, tillsatta referensgrupper med traditionella mötesagendor, hörandeförsamlingar osv. behöver ses över. Genom att öka användningen av arbetssätt som bygger på att sätta det som normalt inte görs eller det som normalt inte hörs i centrum, kan dessa röster bli något mer än ett tillägg efter det att det som vanligen görs redan har gjorts. På frågan om hur detta skulle kunna göras annorlunda framkom att man genom uppsökande referensgruppsarbete skulle kunna ta fram punkter värda att ta i beaktande i en riskanalys (Sjöberg 2016).

När man arbetar med en metod som denna, och när frågorna inte enbart är på förhand definierade, blir det tydligt att det finns olika upplevelser av platsen eller staden och att staden och nyttandet av denna innebär olika saker för olika människor (se Hörnberg 2016; Sjöberg 2016). Exempel på detta är hur upplevelser av staden samverkar med kulturella maktordningar som t.ex. vithetsnormer, genus, sexualitet, framkomlighet och rörlighet (Sjöberg 2016). För en rullstolsbunden eller en äldre person blir framkomlighet och rörlighet avgörande för upplevelsen av risk och trygghet medan det för polisen är en fråga om frånvaro av brott. Det framgår också att Sundsvalls stadskärna kanske snarare förväntas bära sociala och kulturella värden och att t.ex. studenter anser att en för stor del är förbundet med konsumtion och tillgång till ekonomiskt kapital (Hörnberg 2016). Att inte till fullo ta hänsyn till upplevda skillnader mellan olika individer och olika grupper av individer kan i förlängningen innebära ett utestängande från det offentliga rummet (Sjöberg 2016). En viktig slutsats blir att deltagande som syftar till att förverkliga medborgares tankar om staden och därmed skapa inkluderande praktiker behöver genomföras på deltagarnas villkor.

Referenser

Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande, SOU 2014:19

Giritli Nygren, Katarina & Schmauch, Ulrika (2012) Picturing inclusive places in segregated spaces: A participatory photo project conducted by migrant women in Sweden. *Gender, Place & Culture*, 19:5, 600-614.

Hörnberg, Elias (2016) Unga högutbildades syn på Sundsvalls stadskärna. Kandidatuppsats i företagsekonomi, Mittuniversitetet.

Lindblad Gidlund, Katarina & Nyhlén, Sara (2016) Normen görs ändå, i (red) Jarnkvist, Karin, Molin, Annam *Makten att berätta - Om tal och tystnad i tid och rum*, Forum för genusvetenskap, Mittuniversitetet

Plan- och Bygglagen SFS 2010:900

Sandercock, Leonie & Forsyth, Ann (1992) A gender agenda: New directions for planning theory, *Journal of the American Planning Association*, 58:1, 49-59, DOI:10.1080/01944369208975534

Sjöberg, Ida (2016) Trygghetsupplevelsen i Sundsvalls stadskärna. En intersektionell studie ur ett användarperspektiv. Magisteruppsats i sociologi, Mittuniversitetet.

Tahvilzadeh, Nazem (2014) Det våras för medborgardialoger, 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande, SOU 2014:19

Vetenskapsrådet. Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002) Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad: 2016-03-23).

Förstärkt stadsmiljö i Sundsvall

Avslutning

Katarina Giritli Nygren och Peter Öhman

Från förstärkt stadskärna till hållbart samhällsbyggande

Tillsammans med ett annat av våra tidigare förstudieprojekt – *Att vända det onda till gott: möjligheter till nytänkande i mellersta Norrland till följd av den demografiska förändringen* – har förstudien *Förstärkt stadsmiljö* resulterat i ett större genomförandeprojekt. Det projektet har titeln *Hållbart Samhällsbyggande (HåSa): Från mellersta Norrland till Europas glesa bygder* och där tas erfarenheterna från de båda förstudieprojekten tillvara, men med en ännu tydligare inriktning på byggande och boende.

Genomförandeprojektet är finansierat av strukturfonderna och ett stort antal privata och offentliga aktörer har gått in som medfinansiärer. Det är ett samarbete mellan de humanvetenskapliga och naturvetenskapliga fakulteterna vid Mittuniversitetet och mer specifikt mellan fyra forskningsenheter: Centrum för forskning om ekonomiska relationer (CER), Forum för genusvetenskap (FGV), Risk- och krisforskningscentrum (RCR) samt avdelningen för Ekoteknik och hållbart byggande (EHB). Forskningsenheterna kompletterar varandras profiler och kan tillsammans bidra med expertis om samverkan och regional utveckling, företagsutveckling, fastigheters värde och ägande, klimatanpassning, genus, migration, riskuppfattning och hållbart byggande.

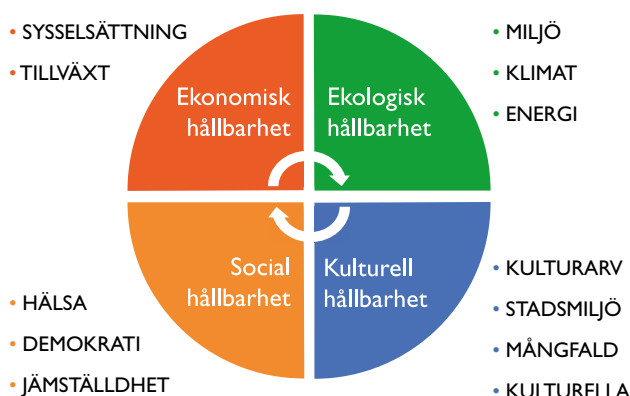
Projektet tar fasta på att innovationer i byggprocesser och attraktiva boendemiljöer kan skapa nya arbetstillfällen och generera tillväxt. Syftet är att aktivt och i samarbete med bygg- och fastighetsföretag, brukare och boende samt offentliga organisationer bidra till att utveckla ett hållbart samhällsbyggande i mellersta Norrland. Detta ska ske genom att sammanföra höga krav på hållbarhet med en effektiv byggprocess och samverkan mellan aktörer i bygg-processens olika skeden. I ett försök att komma till rätta med problem som utflyttning, en stagnerad näringslivsstruktur och en köns-segregerad arbetsmarknad och istället skapa goda, jämlika och attraktiva livsvillkor i regionen är ambitionen att verka för en hållbar samhällsutveckling. Projektet ska också utmynna i en modell för hållbar byggproduktion med inblandning av berörda aktörer och i situationer präglade av förändrighet.

Förvisso kan arkitektur, olika centrala funktioner och service i närmiljön etc. ses som exempel på social hållbarhet, men på senare tid har det allt mer kommit att handla om att ta ett socialt ansvar för bostadsområden med olika utmaningar. Det kan handla om att en kommun eller ett fastighetsföretag i upphandlingen av en nybyggnation eller i upprustningen av ett bostadsområde ställer krav på att en entreprenör eller en underleverantör ska ta emot praktikanter från bostadsområdet eller att långtidsarbetslösa ungdomar och nyanlända migranter ska erbjudas praktik. Det kan också handla om att utifrån befintlig kunskap undvika att bygga in känslor av otrygghet i ett bostadsområde eller ett kvarter. Projektet avser att ge små och medelstora företag i fastighets-, bygg- och boendebranscherna konkurrensfördelar och möjligheter att generera nya arbetstillfällen, även för människor som normalt har svårt att få in en fot på arbetsmarknaden.

Det behöver påpekas att i jämförelse med ekonomisk och ekologisk hållbarhet är social och kulturell hållbarhet relativt nya fenomen inom bygg- och fastighetssektorn. Som visade sig i den inom denna förstudie genomförda litteraturgenomgången så hamnar social och kulturell hållbarhet ofta i bakgrunden. Det gäller inte minst i kritiska skeden i byggprocesser. När det gäller social hållbarhet visar erfarenheten att det ofta är svårt att genomföra byggföretagens initiala ambitioner. Skälet kan vara bristande kompetens, men också att olika hållbarhets-aspekter kan vara svåra att förena med kortsiktiga ekonomiska intressen. Genom att via aktionsforskning utveckla en modell för hållbar byggproduktion avser projektet att stötta bygg- och fastighetsföretag i deras vardagliga verksamhet

och arbetet med pågående bygg- projekt.

I de regionala utvecklingsstrategierna i Jämtland och Västernorrland framhålls behovet av en smart hållbar tillväxt för alla och likaså att ekonomisk, ekologisk och social utveckling ligger till grund för ett attraktivt och hållbart samhälle. Framförallt betonas vikten av sambandet mellan dem. Figur 1 innehåller inte bara dessa tre omnämnda hållbarhetskriterier utan även kulturell hållbarhet.

Figur 1: En modell för fyra hållbarhetskriterier.

Figuren tar fasta på de fyra hållbarhetskategorierna och vilka respektive områden som de i första hand berör. Poängteras bör att kategorierna inte ska ses som isolerade delar utan som överlappande och beroende av varandra. Genom att förena ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet kan nya möjligheter öppnas.

Kontakt

Telefon 010-142 80 00

Webb miun.se

Campus

Sundsvall Holmgatan 10, 851 70 Sundsvall

Östersund Kunskapens väg 8, 831 25 Östersund